halkın oğlu
maurice thorez

bilim yayınları

Çeviren :
K. Nural

BİLİM YAYINLARI : 42

Bilim Yayıncılık Limited Ortaklığı
Piyerloti Cad. 21/1 Çemberlitaş - İstanbul

HALKIN OĞLU

MAURİCE THOREZ

Mutluluk Avrupa'da yeni bir düşüncedir.
Saint Just

MAURİCE THOREZ'İN YAŞAMI VE BU YAPITI FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİ'NİN TARİHİNDEN VE İŞÇİ SINIFININ YARIM YÜZYILLIK MÜCADELESİNDEN AYRI DÜŞÜNÜLEMEZ. BUNDAN DOLAYIDIR Kİ HALKIN OĞLUNUN, ÇAĞIMIZIN SİYASİ VE TOPLUMSAL SORUNLARINA AĞIRBAŞLI VE CANLI BİÇİMDE EĞİLEN ÖĞRETİCİ BİR ÇALIŞMA OLAN BU ÖZYAŞAM OYKÜSÜNÜN MAURİCE THOREZ ENSTİTÜSÜ'NÜN YAYINLARI ARASINDA SEÇKİN BİR YERİ VARDIR.

Maurice Thorez'in **«Editions Sociales»** tarafından 1960 yılında Paris'te «Fils du Peuple» adlı özyaşam öyküsü, **Bilim Yayınları'**nca çevrisi yaptırılarak Ekim 1978 tarihinde **«Halkın Oğlu»** adıyla Emek-Tepe Matbaasında dizdirilip, Nurdoğan Matbaasında bastırılmıştır.

I.

UYANIŞ

MADEN İŞÇİLERİ MAHALLESİNDE GEÇEN ÇOCUKLUK — COURRIERES FELÂKETİ — GERÇEKLE İLK KARŞILAŞMALAR — BÜYÜKBABA — KUZAY PROLETARYASI — BİR MADEN İŞÇİSİ ÇOCUĞU YAŞAMINI KAZANIYOR — 1914: SAVAŞ CEPHEDE İKİ SERSERİ — CREUSE'DE ÇİFTLİK UŞAĞI — BENİM ÜNİVERSİTELERİM — SOMME IRMAĞINDA GEMİCİ — İŞÇİLERİN SEFALETİNİN YENİ TABLOLARI — RUS DEVRİMİ — YAKILIP YIKILMIŞ BÖLGELERDE — AİLE OCAĞINDA — YAŞAM YENİDEN BAŞLIYOR — 1919 VE 1920 DEKİ GREVLER VE DEVRİMCİ AJİTASYON — III. ENTERNASYONALE BAĞLANMAK İÇİN MÜCADELE — ALAYDA — TOURS KONGRESİ (ARALIK 1920).

Maden işçisi oğlu ve maden işçisi torunu olarak geçmişi anımsadığımda emekçilerin çetin yaşamını yeniden duyuyorum: bir dolu sıkıntı, çok az da sevinç. Yaslı maden işçileri mahallesi, ocakların girişi, bitkin madencilerin gayretle yüzlerce metre yerin dibinde yürüyüşleri; arasıra çalınan akordiyonlar, güvercin yarışı ve bayram nakaratları. Bu donuk ve tekdüze fon üzerinde daha yoğun, daha dokunaklı biçimde siyah ya da yeşil brandalara sarılmış, hangarlara dizilmiş ak ağaçtan sıra sıra tabutlar beliriyor. Her yöne koşan, birbirlerine çarpan, itişip kakışan, yerinde fır dönen erkekler, kadınlar, çocuklar görüyorum. Jandarmalar haykıran bir kalabalığın dalga dalga çarptığı kapıları koruyorlar... Sonra anılarım birbirine bağlanıyor, açıklık kazanıyor, berraklaşıyor, Sahneler ve renkler daha açık seçik oluyor. Aşağı yukarı yüzyılımızla birlikte, 28 Nisan 1900 de doğduğuma göre, altı yaşlarında olacağım...

... Bir gün, herzamanki gibi mahallenin öteki çocuklarıyla oyun oynuyordum, ansızın kulakları sağır eden bir gürleme, uzaklarda bir koşuşma, parke taşları üstünde nalın şakırtılarıyla duraladık. İnsanlar hep

bir yöne doğru koşuyorlardı; ben de onlar gibi yaptım. Seke seke koşmak, soluk soluğa ihtiyarları, kucaklarında bebelerini taşıyan kadınları geçmek eğlenceliydi. Bağırıyorlardı:

— Courrières'de! Mèricourt kuyusunda! Yüzlerce ölü var!

Böylece 10 Mart 1906 günü buz gibi bir sis içinde seke seke koşarak kısa bacaklarımın elverdiği kadar çabuk, Noyelles-Godault'u Mèricoutrt maden işçileri mahallesinden ayıran Lens yolu üzerindeki yedi kilometreyi aştım. Çevre köylerden işlerini bırakan madenciler itişip kakışan, birbirine soru soran, dönüp duran, altüst olmuş, öfkeli kadınlar ve çocuklar, üzerinde ölümün gölgesi uzanan bozguna uğramış bir orduya benziyorlardı.

Önce hiçbir şey görmedim Mèricourt'da. İnsan dalgası uzun bir tuğla duvarı kesen yüksek bir demir parmaklığa çarpıp kırılıyordu. Parmaklığın ardında telaşlı, kara, başlıklı ve garip iş giysileri içinde bir takım insanlar gidip geliyordu. Uzakta tekerlekleri hareketsiz bir kuyu sehpası görünüyordu. Bu iç karartan görünüşün üzerinde ıs-

lak bir is, yanık ve duman kokusu dalgalanıyordu. Az sonra iniltiler, beddualar yükseldi, kadınlar haykırıyordu, saçları başları darmadağınıktı, ortalık ana baba günü gibiydi. Parmaklığı yıkmaktan söz ediyorlardı. Birdenbire atlı jandarmalar belirdi ve hayvanlarını kalabalığın üstüne sürdüler.

Ama gitgide daha da yoğunlaşan kalabalık, bir adım gerilemiyordu. Her yönden çığlıklar yükseliyordu.

— Bize gerçeği söyleyin!... Ne oldu söyleyin bize!... Bırakın görelim!... İçeri girelim bırakın!...

— Kocam ocakta...

— Çocuklarım ocakta...

— Benimkiler hep ocakta...

Sonra diğer çocuklarla birlikte, halsiz, bitkin köye döndüğümüzü ve uzun süre oyun oynamadan, birbirimizle kavga etmeden durduğumuzu anımsıyorum.

Sonraki günlerde Mèricourt'a tekrar gittim. Bir dolu jandarma vardı, herkes siyahlar giyinmişti. Mahalle boyunca, evlerin eşiklerinde insanlar ağlıyor, çocuklar ana-

larının çevresinde toplaşıyordu. Çevre köylerde, Sallaumines'de, Billy-Montigny'de de görüntü aynıydı. Her yerde hangarlar cenazeler için birer kilise gibi aydınlatılıyordu. Herkes Westphalie'den gelen kurtarma ekiplerinden minnetle söz ediyordu.

Sonra kar altında, kurbanların cenaze törenleri yapıldı.

Korkunç felaket bütün ülkeyi sarsmıştı. Uzun süreden beri kara madenci halkı sefalet ücretlerinden, işlerin çok ağır oluşundan, yetersiz güvenlik koşullarından yakınıyordu. Şirketlere karşı öfkeli sesler yükseliyordu. Binüçyüz işçi bu şirketlerin kârını artırmak için, ocağın dibinde korkunç bir can çekişme yaşamıştı. Ölüler henüz gömülmüştü, ama doymak bilmez şirket yerleri doldurulsun istiyor, yeni kurbanların özverisini bekliyordu. Umutsuzluk ve başkaldırı mahalleden mahalleye hızla yayıldı ve geride kalanları da ayaklandırdı: grev patladı.

Maden havzasının üzerine gerçek bir işgal ordusu çullandı.

Köylerde, kil yataklarında gruplar oluşuyordu. Yollarda uzun yürüyüş alayları gö-

rülüyordu. 10 Mart'taki çılgın karışıklık artık yoktu, karanlık bakışlı insanlar öfkelerini haykırıyor ya da alçak sesle mezarlıkta son uykularını uyuyan kimselerden söz ediyorlardı.

Kızıl bayrak açıp yürüyen bu gösteri kollarından biri, Hènin-Liètard yolu üzerinde jandarmalarla karşılaştı. O gün annem, şehre giderken kız ve erkek kardeşlerimle birlikte beni de götürmüştü. Yürüyüş kolu içinde ilerliyorduk. Birden, baş tarafta ani bir duraklama oldu, bağrışmalar, düdük sesleri işitildi, kalabalık içinde şiddetli bir anafor ve ansızın çılgınca dört nala koşan atlar... Jandarmalar hücum ediyordu. Atların dev gölgeleri üzerimden geçerken, sürüklenip çiğnenerek annemden ayrıldım.

Doğruldum ve bir kapının içine sığınabildim; iri yarı bir adam kılıcını sallayarak atını bir gurup göstericiye doğru sürdü. Uzakta süngü takmış askerler, büyükbabamdaki Fourmies katliamını canlandıran resimde olduğu gibi, mavi ve kırmızı saflar halinde dizilirken, kimi grevciler atların dizginlerine asılıyor, kimileri de kil yataklarına sığınıyordu.

Jandarmalar bütün gün, pencerelere

küstah bakışlar fırlatarak köyümüzde kol gezdiler. Annem perdeleri çekmişti. Ve kılıç şakırtılarını dinleyerek evimizde karanlıkta oturuyorduk.

Göstericiler tutuklanmış, kimileri de yaralanmıştı.

Grev iki ay kadar, tam olarak elli iki gün sürdü. İki ay devam eden korkunç sefalet ve yoksulluk, iki ay devam eden acı ve öfke. Maden işçilerinin kaderi işte böyleydi: bitirip tüketen bir çalışma, yaralanma, göçük ve grizu. Sefaletten bıçak kemiğe dayanıp mutsuzluklarını haykırdıkları zaman da, onları hizaya getirmek için silahlı güçler ortaya çıkıyordu.

Grev boyunca büyükbabam Clèment Baudry kendisini tüketircesine çalıştı. Yaşlı militan işçi, başından beri Basly'nin kurduğu sendikaya katılmıştı. Onu dinlemekten hoşlanırdım. Bana yaşamının ve kavgalarının öykülerini anlatırdı. Onun yaşamı bambaşkaydı! Hemen tamamı ocağın karanlığında geçmişti, ama ömrünü gün ışığında geçiren çoklarınkinden daha aydınlık, daha güneşliydi. Bu yaşam onun sendika ve işçi sınıfı tutkusuyla aydınlanmıştı. Grev-

ler, savaşlar, maden ve fabrika patronlarına, jandarmalara, askerlere karşı inatçı direniş, üzerine her zaman yeni kalacak öyküler Basly ve Jules Guesde adlarının bayrak gibi dalgalandığı heyecanlı anılar: siz beni yıllardan daha çabuk olgunlaştırdınız!

Büyükbabam, Basly ve Lamendin'in «eski» sendikasına karşıt olan «genç» C.G.T. (*) sendikasına, bu sahte «kardeş»lere karşı esip kükredi. Bu iki sendika, birbirlerine karşı sert bir mücadele sürdürür ve eski işçi derneklerinin ve rekabet geleneklerinin canlı olduğu bu kuzey yörelerinde arasıra çarpışacak kadar ileri giderlerdi. Maden işçilerini böyle birbirlerine düşüren tartışmanın esasını anlamıyordum, ama bu ateşli ve dopdolu yaşamla, işçi ideali uğrunda her gün sürdürülen kahramanlıklarla büyülenmiştim. Büyükbabam ve arkadaşları yorulmak bilmeksizin, durmadan üye yazarak kuyuları ve mahalleleri baştan başa dolaşıyor, her insan için tek tek mücadele ediyor, ilgisizlik, bağımlılık ve cahillikten koparmak istedikleri maden işçilerini bir bir düşüncelerine kazanmak için çalışıyorlardı.

(*) Confédération Générale du Travail yani Genel İş Konfederasyonu (Ç.)

Kimi işçilerin gevşekliği, kimilerinin korkusu, patronların nefreti ve tehdidi, işçilerin bölünmesi ile karşılaşıyorlardı - Courrières ve Lens'de «broutchoutard»[1] ların etkisi büyüktü. 1931 yılında yetmiş bir yaşında yepyeni sendika kartıyla görev başında ölen büyükbabam Clèment Baudry; siz yaşamımda öylesine yer aldınız, ilk adımlarıma öylesine yön verip bana mücadele etmeyi öğrettiniz ki, sizi burada gösterişsiz, cesur, kusursuz -ve de sadık- bir militan olarak selâmlıyorum!

Büyükbabam tam bir tutku, ateşli bir inanç, sonsuz bir özveri ile kendini işçi sınıfının kurtuluşuna adamıştı. Bakması gereken on çocuğu olduğu halde düşük ücretinden önce sendika ödentisini; sonra da gazetesi «Kuzey'in Uyanışı» için haftada iki meteliği ayırmayı ihmal etmiyordu. Hayatının sonlarına doğru ise düzenli olarak komünistlerin gazetesi «Zincire Vurulan»ı okuyordu.

Mahallenin bütün evlerine benzer bir evde oturuyorduk. Herbiri aynı biçimde ve sıra sıra uzanan bu evler duvar payandaları, toprak yığınları, sarı-siyah bir duman çıkaran fabrika bacalarıyla bu umutsuz ve donuk Nord ovalarının tekdüzeliğini ve hüz-

nünü daha da artırıyordu.

Noyelles-Godault, yüzyılın başında maden işçileri, döküm işçileri, «toprak sahipleri», yani çiftçilerden oluşan 3000 nüfuslu bir köydü.

Savaştan önce Dourges şirketinin 4 numaralı ocağında bin maden işçisi çalışıyordu. Haute-Deule kanalının kıyısında bulunan kurşun ve çinko dökümhanesi ise Malfidano ve Penarroya madenlerine aitti. Mavnalar dökümhaneye eritilecek maden getirirdi.

Büyükbabam ocakta çalışıyordu, babamsa o sırada fabrikadaydı, orada kurşun dumanı yüzünden sancılar kaptı. Grizu'dan kaçmak istemişti: hastalığa yakalandı.

Dört yaşında ana okuluna girdim. Ertesi yıl hayatımda büyük bir olay oldu: ilk kez birçok insanın önünde konuştum ama belirtmem gerek, bu, okul şenliği nedeniyle düzenlenen bir çocuk oyunundaydı.

Evde, bir işçi ailesindeki çocukların bilinen yaşamını sürdürüyordum. Akıl yetecek çağa gelindiğinde faydalı olmak gerekiyordu, akıl çağı da halk çocukları için çabuk gelir. Bütün ev halkı babamın aldığı

ücret ile annemin küçük bir bahçe ve yirmi kadar tavşandan elde ettiği gelire bakıyordu. Bana kolay işler verilmişti: tarlaları dolaşıyor ve tavşanlara ot getiriyordum, çarşıya gidiyordum, bahçe için yollardan gübre topluyordum, ayrıca küçük kardeşlerime de bakmam gerekiyordu.

Alışılmış sefaletimiz içinde neşeli anlar da vardı: Kermes günleri, bir de bayram. Ah! bu bayram, onu çok önceden bekliyorduk ve ilk bayram arabası görünür görünmez artık yerimizde duramıyorduk. Okuldan çıkışta hemen atlı karıncaların ve barakaların kuruluşunu görmeğe koşuyorduk. En gözüpek çocuklar parmaklarını tahta atların burun deliklerine sokuyorlar, kuyruklarından çekiyorlardı, kuyruklar da sahici kıldandı! Atlı karıncada tur atmak için bir meteliğin olacak! Müzikleri, tüfek patlayışlarını, piyango tekerleğinin tıkırtılarını küçük kahvelerde içki içenlerin neşeli şarkılarını, köyün bando takımının şamatalarını dinleyeceksin! Bir-iki gün tam bir coşku içinde yaşıyorduk. Sonra yaşam yeniden başlıyordu, eskiden olduğu gibi donuk...

Bütün işçi evlerinde olduğu gibi bizim evde de konuşmalar hep geçim sıkıntısı üzе-

rinde dönüp dolaşıyordu. Fiyatlar durmadan yükseliyordu. 1910 yılı Eylül'ünde, maden havzasında hayat pahalılığına karşı bir hareket patlak verdi.

Ev kadınları kapı kapı dolaşıyor, harekete geçmek için örgütlenmek istiyorlardı. Annem en ateşlilerinden biriydi: bir toplantı sırasında Noyelles - Godault'lu kadınların temsilcisi seçildi.

Önde, kızıl bayrak, bir gösteri alayı üstüne basa basa bağırarak köyün sokaklarını baştan başa dolaştı:

Tereyağ 30 meteliğe!

Süt 4 meteliğe!

Yumurta 26 meteliğe!

(Yumurtaların 13'ü birarada satılıyordu.)

Bu tarifeyi uygulatmak için dükkân dükkân her satıcıya uğruyorlardı.

Bir gün köylerdeki ev kadınları Hènin-Liètard pazarına gitmeğe karar verdiler. Oraya henüz varmışlardı ki ev kadınları ile satıcılar arasında kavga çıktı. Bir sergi tezgâhı devrildi. Bu bir işaret oldu. Her yönden havuçlar, şalgamlar, patatesler, meyveler havada uçtu. Biz çocuklar yumurta sepetleri içinde çift ayak zıplıyorduk; doymak bilmez boğazımız için sergilenen bütün bu iyi

şeylerin bu neşeli tahribine katılıyor, elimize ne geçerse mermi gibi kullanıyorduk.

Pahalılığın gerçek sorumlularının büyük sermayedarlar, spekülatörler olduğunu o zaman anlıyamıyorduk, bunlar tüketicilerin öfkesini küçük tüccarlara, dükkâncılara, panayır satıcılarına karşı saptırmayı bir kez daha başarmışlardı.

Pahalılığa karşı düzenlenen bu gösterilerden birinde, Billy-Montigny'de, polis silah kullandı. Dieudonné adında bir işçi öldürüldü. Bütün kadınlar yas ve protesto işareti olarak kırmızı ve siyah kordeleler taktılar.

Bir işçi çocuğunun eve bir kaç metelik getirmek için başkaları yanında çalışmağa başladığı yaşa ulaşmıştım.

Köylüler tarlalardaki otları ayıklamak için çocuklara iş veriyorlardı. Dikenleri ve zararlı otları biçmek için elde bıçak, gözlerimiz toprakta, ikişer metre aralıkla takım halinde ilerliyorduk. Güneşin doğuşundan batışına kadar bütün gün işimize dalıp gidiyorduk. Köylü daha sonra yaptığımız işi denetliyordu. Oniki saatlik çalışmamız karşılığı ondört - onbeş metelik veriyorlardı bize. İşte bir patronla ilk çatışmam o zaman oldu.

— Hey Thorez sen ötekilerden küçüksün. Sana aynı parayı veremem. Sen on metelik alacaksın, hatta bu bile çok...

Okuldaki dersler din öğrenimi yüzünden iki kat ağırlaşıyordu. Annem ve babam dine pek önem vermiyorlardı. Ama çocukların vaftiz edilmeleri ve ilk ayinlerini yapmaları alışılmış bir şeydi. Papaz beni koro çocuğu olarak seçmişti, bundan elime birkaç metelik geçecekti.

1912 Temmuz'u yaşamımda bir dönüm noktası oldu. Kendisine çok şey borçlu olduğum öğretmenim M. Averlant'ın verdiği öğrenim belgesiyle birinci oldum. Artık onüç yaşımı beklemeden madende çalışabilecektim. 4 numaralı maden ocağında taş ayıklayıcısı olarak işe girdim.

İş pek karmaşık değildi, ama çok dikkat istiyordu. Kalburdan geçmiş kömür, büyük ve metalden bir tuval üzerinde önümüze geliyor, çarçabuk taşları almak gerekiyordu. Parça başına ücret ödeniyordu bize. İyi bir ayıklayıcı günde yirmibeş-otuz metelik alabiliyordu.

4 Aralık günü maden işçileri geleneksel Sainte - Barde bayramlarını kutluyorlardı. Daha çok kazanmak için Kasım'ın son onbeş günü içinde günde yarım vardiya olmak

üzere fazla mesai yapıyorlardı. Bu «çift musluk»lu onbeş gün boyunca ücretleri 90-100 frankdan 180-200 franka çıkıyordu. Tabii, herkes gibi ben de fazla mesai yaptım; benim onbeş günlüğüm de, günde oniki, onüç saat çalışma karşılığı 17 frankdan 30 franka çıktı.

1913 Kasım'ındaki Sainte-Barde'in onbeş günlüğünde ise bir grev patladı. Adına «çift musluklar» grevi dediler. Basly'in eski sendikası, C.G.T. üyesi sendikayla daha yeni birleşmişti. Ortaklaşa yürütülen grev ancak birkaç gün sürdü ve bundan böyle ocak işçileri için sekiz saatlik işgünü yasası uygulandı.

Eğlence seyrek olduğundan birçok genç belediye bandosuna giriyordu. Pistonlu boru çalmayı öğrendim. Başımızda güzel bir kasket, en çekici havalarımızın sesine uyarak sokaklardan geçiyor ya da konser vermek için dolaydaki bir kente gidiyorduk. Her yıl, güzel Douai kentindeki gezilerinde efsanevi «Dev»[2] ve ailesine eşlik ediyorduk. Böylece, belediye bandosu neşeli sokak turları, deniz kıyısına yapılan geziler için bir fırsattı, provalarda hazır bulunmaktan başka zahmeti de yoktu.

1914 Haziran'ının son gecelerinden bi-

riydi, bu provaların birinden sonra bando şefi bize Sarajjevo suikastini haber verdi.

Kimileri bir savaş tehlikesinden korkuyor, birçokları ise buna inanmak istemiyorlardı.

— Savaş ha! hadi canım sende! Yaşadığımız çağda imkânsız bir şey bu. Orduların elindeki silahlarla iki aydan fazla süremez savaş, herkes öldürülür çünkü...

1 Ağustos Cumartesi günü, köy bekçisi, elinde çan, genel seferberliği bildirdi. Herkes beyaz duvar ilanları önünde küme küme toplandı.

İlk gün Lèon amcam gitti. Onu bir daha göremeyecektim. 1915 de Beausèjour'da öldüğü bildirildi. Öteki amcam Edmond savaşın üçüncü haftası Morhange savaşında yaralandı ve tutsak edildi. Edmond amcam demir madenlerinde çalıştı ve tutsaklığı sırasında yakalandığı akciğer veremi sonucunda öldü. Büyükbabamın on çocuğundan biri olan bir amcam ise, daha önce, 1908 de, kısa bir hastalıktan sonra Vincennes'de alayda ölmüştü.

Seferberlikten sonra ocakta birkaç gün daha çalışıldı, ama maden işçilerinin sayısı hızla azalıyordu. Az sonra bütün çalışma durdu, at bin emri verildi.

Köyü endişe sarıyordu, haberler kötüydü. Başlarda savaşın bizden uzakta, Doğuda yüzlerce kilometre ötede Alsace'da, Lorraine'de olacağı sanılıyordu. Belçika'nın işgali şaşkınlık ve öfke yarattı. Alınamaz diye ünlenen Liège ve Namur tabyaları Almanlarca ele geçirildi. Bir sabah top sesleri işitildi. Yol üstünde bir Alman devriye kolu görüldüğü haber verildi. 26 Ağustos günüydü. O vakitler sürekli cephe yoktu: bölgeyi Douai ihtiyatları savunuyorlardı. Daha ertesi gün Alman birlikleri Lens yönüne geçtiler.

30 Eylül 1914 günü «denizde yarış»[3] tamamlanırken büyükbabamla birlikte Noyelles'i terkettim. Onsekizle kırksekiz yaş arasındaki bütün erkekler ve sağlam olan herkes götürülüyordu. Babam ve büyükbabam gidiyorlardı; benim de onlarla birlikte gitmem kararlaştırıldı. Annem boynuma astığı küçük bir keseye sıkıştırdığı yüz metelik dört madeni para verdi bana. Beni kısa bir süre sonra tekrar göreceğine inandırmışlardı onu. Babam, evi terketmeden evvel patateslerini bodruma indirmek istedi. Tasarladığımız ilk konak yeri olan Pont-à-Vendin' de bulacaktı bizi. Ama buna olanak bulamadı: hareketimizden birkaç saat sonra Al-

man'lar Noyelles'i işgal ediyorlardı. Annemi ve babamı ancak dört yıl sonra görecektim.

Bütün bu dönem boyunca ailemden habersiz kaldım. Onların da benim akıbetimden haberleri yoktu. Alman cephanesinin tam arkasındaki yerleşme bölgesinin sınırında bulunan köyümüze gelince, savaşın sonunda hemen bütünüyle harabeye dönmüştü.

Büyükbabam ve ben orduların gel-giti ile yalpalayarak bir ay boyunca yollarda dolaştık. Pas-de-Calais ve Nord'u, Armentières, Saint-Pol, Bèthune'ü baştan başa geçtik, dönüp dolaşıp bırakmak istemediğimiz bu yerlere geliyorduk ve savaş bizi gene buralardan kovuyordu. Jandarmalar kana bulanan, yakılıp yıkılan, altüst olan, ama ne de olsa herşeye karşın yurdumuz olan cephe bölgesini kapayarak bizi izliyor, sıkıştırıyordu. Geceleri tahıl ambarlarında yatıyorduk. Tarlalardan söktüğümüz patatesleri yiyorduk. Yollarda rastladığımız İngiliz askerleri sığır eti konservelerini bizimle paylaştılar. Auchel'de sosyalist bir maden işçisi bizi günlerce konuk etti.

Savaşı ama Epinal resimlerinin, imparatorluk muhafızlarının, Reichshoffen zırhlı süvarilerinin, Dèroulède'in boru takımı-

nın savaşını değil korkunç, adam yutan, dehşet ve ölüm saçan savaşı tanıdım!

Savaş, kaybedilen aile ocağı, barınaksız, ekmeksiz, parasız, işsiz yollarda geçen başıboş bir yaşamdı, Alman mitralyözü ve jandarmaydı... Savaş, yollar boyu hendeklerde uzanan vurulmuş askercikler, at leşleri, terkedilmiş tarlalar, ıssız köyler, yıkılmış evler, yaralı ve can çekişen insanlarla dolu ambulanslardı... Savaş, özellikle, yangınlarla kızıla boyanan ufkun önünde beliren şu kesintisiz, bitmez tükenmez akış, eski püskü eşyalar dolu bir yığın çıkınla, kadın, çocuk, ihtiyar bütün bunları sürükleyenler, ya da içi dışına çıkmış şiltelerin kanarya kafesleri ile yanyana bulunduğu, aceleyle yoksul bir mobilya yüklenmiş arabalarını iteliyen şu insan ırmağıydı. Bölgemize özgü oksuz uzun arabaları sıska beygirler çekiyordu, arabaların içine dolap, masa kapkacak yığılmıştı... Çocukları eteklerine yapışmış kadınlar ağlıyor, kimileri anlaşılmaz sözler mırıldanıyor, ihtiyarlar yabani bir tavırla bayat ekmek kabukları kemiriyorlardı... Bu iğrenç afete, savaşa karşı bütün gücümle mücadele etmeye, onu hazırlayan, onunla geçinen kimselere karşı koymaya, savaşın ezeli kurbanı halkı savunmaya kendi ken-

dime and içtim!

Bir gece, ansızın Noeux-les-Mines ile Verguin arasında duyduğumuz mitralyöz takırtıları ile şaşkına döndük. Savaşın tam ortasında bulunuyorduk. Bir çukurda kuru yapraklar üzerinde yatan büyükbabamı uyandırıyordum ve işte gene, parlak ışıklarla kesik kesik aydınlanan karanlık içinde, hareket ediyoruz.

Annemin bana verdiği dört yüzlükten ikisi harcanmıştı. İkisi de kesemin içinde, boynuma asılıydı. Bir gün artık onun temasını duymadım: Kesede bir yırtık vardı, bütün servetimi kaybetmiştim.

Nihayet jandarmalara yakalandık, yakınmamıza aldırış etmeden bizi önce Auchel belediyesine götürdüler, sonra da yollardan toplanan öteki bahtsızlarla birlikte kamyonlara bindirdiler, Saint-Pol'e gittik. Orda bizi yük vagonlarına istif ettiler -8 at, 40 insan- ve tren sallana sallana Fransa'nın ortalarına doğru hareket etti. Büyükbabamdan ayrılmamıştım, yanyana, bilinmedik bir yere doğru yola koyulduk. Asker dolu trenler geçiyordu. Cepheyi terkederken bile savaş gözlerimizin önündeydi ve bizi sımsıkı sarıyordu.

Beş uzun gün süren bitmez tükenmez

bir yolculuktan sonra, trenimiz Creuse ilinde Guèret'de durdu. 2 Kasım ölüler günü treni küçük bir hatta soktular: her istasyonda trenin «mülteciler» kontenjanından bir bölüğü bizi terkediyordu. Büyükbabamla Genouillat garına ayak bastım. Yetmiş muhacirle birlikte bizi Chignat bucağına gönderdiler.

Köyde -her odaya dört kişi olmak üzere- iyi kötü ağırlanıyorduk. Pek cana yakın olan köylüler sürgünlük günlerimizin olabildiğince sıkıntısız geçmesi için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Bölge ağaçlıktı ve dağlık, manzaralı bir yerdi. Güzel tepeler, gürültücü kuşlar ve pınarlar, kuzeyin sisli ve hüzünlü ovalarıyla tam bir karşıtlık oluşturuyordu.

Yağmurlu ve soğuk bir kış bastırdı. Bu uzun boylu yürüyüşlere pek istek bırakmıyordu insanda. Chignat'nın öğretmenini aradım ve beni okula alıp alamıyacağını sordum. İki yıldan beri okulu terketmiştim. Öğretmen M. Selleret kabul etti. Ben de yeniden derslere başladım.

M. Selleret beni aktif biçimde çalışmaya özendirdi ve 1915 yılı Mart ayında genel yarışma sınavına soktu, bu sınavda Fransızca kompozisyonda birincilik ödülünü aldım.

Konu olarak «savaşın sizi en çok etkileyen olayı» verilmişti. Anılarımı anlatmaktan başka birşey yapmadım.

Başarımdan gurur duyan M. Selleret öğrenimime devam etmem için beni Guèret'ye göndermek istedi. Ben de bir öğretmen ya da profesör olacak bir yetenek görüyordu. Kabul etmedim. Gerçi okumak hoşuma gidiyordu. Ama savaşın yakında biteceğine, Noyelles-Godault'a dönüp ailemi bulacağıma olan inancım, beni birkaç metelik kazanmak için çalışmaya itiyordu.

Büyükbabam bir çiftlikte iş bulmuştu. Dolaydaki bir çiftçi beni «azap» (çiftlik uşağı) olarak almağa razı oldu. Yazın ayda onsekiz frank, kışın ise sekiz frank alıyordum, ayrıca yemek de vardı. İşte o zaman köylüyü tanımaya başladım. İşçiyi, onun mutsuz kaderini, görevdeki cesaretini, cömertliğini ve yiğitliğini biliyordum. Büyükbabam gözlerimin önünde sağlam bir örnek değil miydi? Fransız köylüsünü yakından gördüğüm zaman, onun sağlam erdemlerini, sarsılmazlığını, enerjisini, güçlü sağduyusunu takdir ettim. Köylü işçinin kardeşiydi, onun gibi bahtsız, onun gibi ezilen ve sömürülen, onun gibi savaşın büyük kırımlarına kurban olarak sunulan bir kardeşti.

Savaş Clugnat bucağına sert bir darbe indirdi: bu bucağın 1911'de 2000 olan nüfusu 1921 de 1300'e düşecekti. Sağlam erkekler cepheye gittiğinden artık köyde yalnızca kadınlar, yeni yetmeler ve ihtiyarlar bulunuyordu: ama hepsi ürünleri kaldırmak için aynı şevkle çalışıyorlardı.

Gün ağarır ağarmaz kalkıyor, hayvanlara bakıyor, ahırı temizliyor, inekleri çayıra götürüyordum.

Hasat zamanı geldiğinde tırpanla biçmeği, sap dövmeği öğrendim. Orakla biçilen ve ardından demetlenen buğdaylar, yulaflar toplandı. Sonra sonbahar yağmurları ile ıslanan topraktan patatesleri ve pancarları sökmek, sonbahar çiftini sürmek, buğdayı ekmek ve tapanlamak gerekti. Yoğun işler dönemi gelmişti. İlk soğuklarla beraber parmaklarımız uyuşmuştu. Baltalıkta odun kesmeye, çalı çırpı demeti yapmaya, katırtırnağı köklemeye, kış sonlarında da çitleri budamaya, meşeleri dallamaya, yaprakları süpürmeğe, hendekleri temizlemeye gidiyorduk. Havalar kötü olduğu zaman tarım araçlarını, el arabalarını, tapanları, tırmıkları, yabaları falan onarmak için sundurmanın altında kalıyorduk. Geceleyin kestaneleri soyuyorduk, kestaneler saf sütle bir-

likte akşam yemeğimiz oluyordu.

Artık köydeki ve dolaydaki herkesi tanıyordum. Birkaç zengin köylü dışında herkes yoksul bir yaşam sürüyordu. Hiç et yemiyorlardı. Çalıştığım küçük çiftlik, Clugnat bucağına birbuçuk kilometre uzakta Forges köyündeydi. Akşamları Clugnat'ya, büyükbabamın yanına dönüyordum. Daha sonra, Forges'da küçük bir yatak sığdırdığım dar bir kilerde yatmağa başladım.

Uzun kış geceleri yapılan tartışmalar, okunan kitaplar merakımı çekiyor, gelişmeme katkıda bulunuyordu.

Creuse ili eskiden beri pek ilerici idi: 1914 yılında, sosyalist oyların yüzdesi bakımından 26. sırada bulunuyordu, Nord birinci sıradaydı. Burada sosyalist düşünceler çok yayılmıştı, pek mücadeleci ve hep hareketin önünde yer alan militanlar vardı. Geçinmek için yeterince toprağı olmayan en yoksul köylüler senenin bir bölümünde duvarcılık yapmak için Paris'e giderler, sonra küçük tarlalarını ekmek ve ambarlara yerleştirdikleri el tezgâhlarında dokuma yapmak için geri dönerlerdi. Bu duvarcılar ve toprak işçileri Paris'te kaldıkları sırada politikaya karışıyor, sendikaya giriyor, işçi gazeteleri okuyor, toplantılara katılıyor,

sosyalist partiye yazılıyorlardı. Duvarcılar köye döndüklerinde oldukça düzenli olarak aldıkları Paris gazetelerinden politik ve sendikal yaşamı izlemeyi sürdürüyorlardı.

Patronum **L'Humanité** okuyordu, -gazete o vakit Renaudel tarafından yönetiliyordu.- On çocuk büyüten, devrimci eğilimli ihtiyar duvarcı Mènajer baba, işçilerin çıkarının savaşa son vermek olduğunu savunuyordu. Kesinlikle yurdun savunulması değil, birbiri zararına ülkelerini genişletmek isteyen, sömürgelerin paylaşılması için savaşan haydut sermayedarlar arasında bir kavga sözkonusuydu. Jaurès'in Fas savaşına karşı ileri görüşlü söylevlerini anımsıyordu. Büyük konuşmacının şu sözünü anıyordu: «Bulut nasıl fırtınayı barındırırsa kapitalizm de kendi içinde savaşı barındırır.» Mènajer baba «sonuna dek savaş» düşüncesini kınıyor, emperyalist savaşı eleştiriyor ve savaşın bir an önce ilhaksız ve tazminatsız bir barışla sonuçlanmasını istiyordu. Bana, İsviçre dağlarının arasında kaybolmuş küçücük köylerden, Zimmerwald'dan, Kienthal'den söz ediyordu: buralardan 1915 de ve 1916 da, ilk kez, savaş alanlarının yakıcı dumanı arasında, aralarında proletarya enternasyonalizmine ve devrime sadık Lenin ve bolşevik-

lerin bulunduğu küçük bir sosyalist birliğin sesi yükselmişti.

Böylelikle, konuşmalarımız, ilk sosyalist toparlanma çalışmalarının bana kadar ulaşan yankıları, kişisel düşüncelerim, artan bir güçle beni savaşa karşı tavır almağa götürüyordu. Düzenli olarak «**Le Populaire du Centre**» gazetesini okuyordum, bu gazetede azınlığın görüşleri açıklanıyordu.

Cepheden yüzlerce kilometre uzakta bulunuyorduk ama savaş yanımızdaydı, savaş ülke içindeki yasları ve acıları artırıyor, gençliğimizi çiçeğinde kurutuyordu. İki oğlunu kaybetmiş olan ve tutsak oğluna her pazar bir yiyecek paketi gönderecek parası bile olmayan büyükbabam gene de zaferin zorunluluğuna inanıyordu. Bana gelince katliamı uzatan herşeye karşı çıkıyordum.

Bilgiye susamış, elime geçen herşeyi karmakarışık okuyordum.

Büyükbabam; benim için;

— Gübre yığını üzerinde bir kâğıt parçası görse okumak için üstüne atılıyor, diyordu.

Jules Verne'i, Dumas Père'i, Victor Hugo'dan **Sefiller** ve **Deniz Emekçilerini**, Emile Zola'dan **Germinal**, **Toprak**, **Para**'yı, Eugène le Roy'dan **Sefil Jacgou**'yu, Jules Vallès'den

Başkaldıran'ı yutarcasına okudum. Bütün bu kitapları bana M. Selleret vermişti.

Denizaltında Yirmi Bin Fersah düşgücümü tutuşturdu. Kaptan Nemo'nun serüvenlerinden çok karakterinden hoşlanıyordum. O benim için, gerçekten halkın hizmetinde olduğu zaman dünyayı ve insanları değiştirecek olan bilimin, zaferden zafere koşan ama, küçük görülen bilimin müthiş dehasını temsil ediyordu.

Sonra **Monte-Cristo Kontu**'na geçtim. Bu kitapta beni en çok ilgilendiren toplumda paranın rolüydü. Hazineyi keşfedince Dantès bir üstün insan, bir ulu yargıç olmuştu.

Acımasız bir kaderin kurbanı olan Jean Valjean'ın iyiliğini de seviyordum. **Sefiller**'de hele bir Gavroche vardı, harika Gavroche, barikatlarda askerleri hiçe sayan, şarkısı yaylım ateşini bastıran Gavroche.

Deniz Emekçileri'nde okyanusun anlatımı, Gilliatt'in mücadeleleri beni heyecana boğdu. Hugo'nun sayfaları arasından denizin vahşi uğultusu bana kadar geliyordu...

Yıllar geçti. Büyükbabam, doğum yerinden uzak, köy hayatının bırakılmışlığı içinde yalnızlık çekiyordu. Parlak ve korkunç bir intikamı, Alman emperyalizminin

kesin olarak tepelenmesini ve «asker bozuntusu II. Guillaume» un idamını arzulasa da aile ocağına ve çocuklarına kavuşmak için düşmanlıkların çabucak son bulmasını diliyordu. Artık dayanamayarak Nord'a yakın olmak için Creuse'den ayrılmağa karar verdi. 23 Mart 1917 de Boussac'da Paris trenine bindik.

Paris'i ilk kez tam savaş içinde gördüm. Almanlar hâlâ başkentin yetmiş kilometre ötesindeydi. Zaman zaman «güvercinler» bombalarını bırakmağa geliyordu, hava hüzünlü ve gergindi. Pis Adrian barakaları içindeki Nord mültecilerinin konuk merkezine gittik. Aynı akşam Amiens'e hareket ettik. Dreuil-les-Amiens'de bir bıçkıhane patronu iş vermişti bize; kendisi de Nord mültecisi olan büyükbabamın bir kardeşi daha önceden burada çalışıyordu.

Cepheye dönen izinli askerler ve bizimle aynı bölgede çalışmağa giden oduncularla birlikte trene bindik. Yolculuk hüzünlü geçti. Askerler savaştan usanmıştı. Çoğu bu cehennemden kurtulmalarına elverecek «iyi bir yara» düşlüyorlardı.

Dreuil'de, patron M. Brunel odunlarını taşıyan mavnayı idare etmemizi istedi. Gemimizin adı «Fransa»ydı. Corbie'den Abbe-

rille'e kadar bütün Somme ırmağı boyunca yük almağa gidiyorduk.

Dümen tutmayı, bizi çekecek atların sürücüsüne palamar atmayı, uzun demirli sırık kullanmayı, deve boyunlarına hızla çelik kablo sarmayı çabuk öğrendik. Küçücük bir kamarada yatıyor, güvertede yemek yiyorduk. Ne kaptan Nemo, ne de Giliatt değildim ama, hiç olmazsa bir parça Hector Malo'nun Ailesiz'ini okurken kurduğum düşü gerçekleştiriyordum: yüzen bir evle Fransa'yı dolaşmak ve onun çeşitli yönlerini tanımak.

Somme ırmağının geçtiği Picardie'nin şu bereketli toprakları ve Creuse'ün granit tepeleri birbirinden ne kadar farklı! Irmağın iki yakasında, hele Amiens dolaylarında küçük adalar, «bostanlık»lar uzanıyordu. Küpeşteye kadar her çeşit sebze yüklü düz uzun gemileri içinde bostancılar gidip geliyorlardı. Toprak bereketli ve verimliydi, böylesine doğurgan bir bölgede oturanların hep zengin olacakları sanılırdı. Aldandığımı çabuk anladım. Başka yerlerde olduğu gibi burada da aynı sefaleti buldum.

Bütün ırmak boyunca uzanan renk renk sebze bostanlarının yanında dörtbaşı mamur bez, pamuk, kendir ve kadife fabrikaları

da vardı. Patronların küstah servetleri en kötü insan sömürüsü üstüne oluşuyordu. Somme vadisinin bütün çalışan halkı (Ailly, Picquigny, Moulin Bleu, Longprè, Pont-Rèmy, Abbeville ve ayrıca kuzeyde, Flixècourt, Saint-Quen Beauval), boğucu atölye duvarları arasına sokulmuş sevimsiz ve sağlık bozucu işlerden halsiz düşüyordu. Amiens banliyösünde evlerinde kadife «kesen» (dokuyan) birçok kadın da vardı. Ücretler günde 40-50 meteliği geçmiyordu. Bu yoksulluk yanında Nord'daki maden işçilerinin o çileli yaşamı bana daha iyi görünüyordu.

Baba, ana ve çalışma yaşına gelir gelmez de çocuklar iplik ya da dokuma fabrikasına gidiyorlardı. Pazarları, bütün hafta boyunca yenecek koca bir tencere içyağı çorbası kaynatılıyordu, çünkü fabrikada çalışmak zorunda olan kadının mutfak için ayıracak vakti yoktu. Şehirlerde halkın oturduğu mahallelerde, köylerde, soluk ve eğri-büğrü, çelimsiz çocuklar yığını kaynıyordu. Olağandışı büyük çocuk sayısı şaşkınlık vericiydi. Geçim sıkıntısı çeken işçilerin bir bölüğü içkide sıkıntılarına bir çare, bir avunma arıyorlardı.

1918 Ağustos'unda askerlik meclisi Dre-

uil'lü onbeş kura erinden onüçünü hizmete yarar gördü. Ama işçilerin en ağır biçimde sömürüldükleri merkezlerinden biri olan Ailly-sur-Somme'lu yirmibeş erden sadece beşi, askerliğe elverişli bulundu, o da askeri doktorlar fazla güçlük çıkarmadığı halde.

Toplumsal sorun kafamda giderek savaş sorununa bağlanıyordu. Aynı kurbanlar, aynı nedenler.

Oysa şimdi Doğuda Devrimin güneşi doğmuştu. 1917 Mart ayı başlarında Rusya işçi ve köylüleri çarı kovmuşlardı. Ama devrim sonunda iktidara gelen küçük burjuva partileri ve menşevikler, Rusya'nın savaşta kalmasını ve kapitalist düzenin yeniden kurulmasını istiyorlardı. Lenin ve bolşevikler, altı aylık yoğun çabalardan sonra yığınlar karşısında menşeviklerin ve savaş yanlılarının maskesini düşürebildiler. Ve Ekim Sosyalist Devrimi kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin iktidarını alaşağı etti. İşçiler ve köylüler kendi iktidarını, Sovyetler iktidarını kurdular. Büyük fabrikalar, madenler, bankalar, demiryolları ulusun malı oldu. Topraklar köylülere verildi. Kurtulan Rus halkı dünyaya barış çağrısında bulundu.

Rus Devrimi karşısında duyduğum coş-

ku beni mücadeleci eyleme itiyordu. Orada neler olduğu konusunda doymak bilmez bir şekilde bilgi edinmeğe çalışıyor, gazete dergi ve broşürleri yutarcasına okuyor, ama ne yazık ki her zaman istediğimi bulamıyordum: çünkü hükümet, burjuvazi ve büyük basın yeni doğan sosyalist düzene karşı karalama ve yalanla mücadele ediyorlardı.

Bu ölçüsüz kampanyalar işçiler üzerinde istenen etkiyi yapmadı. Rusya'da kurulan kendi cumhuriyetleri idi -en bilgisizleri bile belli belirsiz bunu seziyorlardı.- Rus işçilerinin uğrunda şan ve şerefle dövüştükleri ve öldükleri dava kendi davaları, bütün ülkeler emekçilerinin davasıydı. Ve düşman siperleri, yakılıp yıkılan şehirler, topçu tarafından bombardıman edilen ve artık ölümü bekleyenlerden başka kimsenin yaşamadığı ıssız bölgeler üzerinden Rus Devriminin yeniden haykırdığı çağrı, Marx'ın büyük çağrısı yükseliyordu: «Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz!»

Ne zaman mavnadan ayrılsam sosyalist militanlarla ilişki kurmağa çalışıyorum. Amiens'de Rus Devrimini hiç kavramamış oldukça etkili bir grup anarşist vardı.

Büyükbabam ve ben mavnamızda pat-

ronun sıkı denetiminden ve can sıkmasından kurtuluyorduk. Güvertede onu çok seyrek görüyorduk. Yaşlı maden işçisi büyükbabamdan Fransız işçilerinin tüm nitelikleri vardı: meslek beğenisi, iş gururu ve aşkı, namuslu, doğru, kendi kendisine karşı da çocuklarına karşı da sertti, ama yaptığı iş konusunda hır çıkarılsın istemezdi, hele bu kendisinin de beğendiği bir işse. Duygulu, haksızlığa karşı her zaman isyankâr, ansızın öfkeye kapılan bir insandı. Gözkırpmadan açlığa ve dondurucu soğuğa katlanırdı, ama onun sokakta üşümüş bir çocuğun yanından geçerken ağladığını da gördüm. Sendika militanı olarak, ödevlerinin bilincinde, alnı açık işçinin haklı gururuyla işçi istekleri için canla başla mücadele ederdi: «Boyuna patronum karşısında gerçeği söylemek hakkına sahip olmak isterim» derdi.

Birgün bir yükleme sırasında patron durmadan manevraları aksatmıştı; mavna üzerinde işin tek sorumlusu olan büyükbabamın çevresinde dönüp duruyordu. Bütün bir öğleden sonra ihtiyar adam kendini tuttu, uzun beyaz bıyıkları öfkeden titriyordu. Sonunda artık dayanamayarak patronu suya atmak istedi. O günden sonra patron artık güvertemizde gözükmedi.

1918 Mart'ında Alman'ların Somme üzerine büyük saldırısı sırasında bir askeri emirle bütün gençlere tehlikeli bölgeyi terketmeleri bildirildi. Bu, büyükbabam için sert bir darbe oldu. Kasırga bütün çocuklarını sürükleyip götürdüğünden ben son ve tek umudu, sadık yoldaşıydım onun. Ben hareket ederken büyükbabam ağladı.

Yaya olarak Granvilliers'e, sonra da Amiens'den kırk kilometre kadar uzakta, Oise'da Cenpuis'ye gittim. Bir ay bize siper kazdırdılar. İhtiyaçları kalmayınca da bizi geri gönderdiler.

Alman'lar Amiens yakınlarındaydı; kum torbalarıyla iyi kötü korunan katedral çevresine sürekli olarak obüsler düşüyordu. Bu barbarca hareket karşısındaki öfkemi anımsıyorum. Geçmişe tapınmam sözkonusu olmamakla birlikte taşla yapılan şeyleri her zaman sevdim. Kapanmış bir çağın harikulade kalıntıları olan ojival sanatının dantelleri karşısında hayranlık duyuyordum. Sonradan şu kanıya vardım ki, yalnız bir büyük dönem -sosyalizm dönemi- büyük bir kültür yaratabilir, orta çağda usta duvarcı ve heykelcilerin dinsel imanının yükselttiği katedrallerle boy ölçüşebilecek yeni şaheserler meydana getirebilirdi.

Henüz onsekiz yaşındaydım, ama şimdiden üç mesleğe girip çıkmıştım, sırayla maden işçisi, çiftlik uşağı ve gemici olmuştum. 1918 Haziran'ından Kasım'a kadar ise yaşam çıraklığımı fırın işçisi olarak sürdürecektim. İş koşulları acınacak kadar kötüydü, fırın dar ve sıkıntılıydı. Un torbalarını taşımam, ekmek yapan işçilere yardım etmem, odun ve ekmek getirip götürmem, hergün temizlik yapmam gerekiyordu.

Sonra askerlik zamanı geldi.

Alman'ların geri çekilişi sırasında göç eden ailemin Belçika'da Lanquesaint'de oturduklarını öğrendim. Savaşın benden ayırdıklarını yeniden görmek ve kucaklamak için sabırsız, yola koyuldum.

Amiens Tournai arası yaklaşık yüzyirmi kilometredir. Genç arkadaşlarla birlikte yakılıp yıkılmış bu bölgede, yolun büyük bir bölümünü yaya olarak geçtik.

Adları savaş bildirilerinde birer efsane halesi gibi anılmış olan yerlerden geçtik. Bunların hepsi birbirine benzeyen yıkıntılardan ibaretti: yıkımın ve ölümün tekbiçimliliği altında hayatın çeşitliliği kaybolmuştu. Yollar boyunca yatmış uzun kavaklar, altüst olmuş tepeler, çamurlu çukurlar, içinde paslı demirler görünen pis su birikin-

tileri kireçli dik yamaçlarıyla geniş mermi çukurları, yarıklar, siper geçitleri, hendekler, çitler, dikenlikler, demir sarmaşıklarla kesilmiş aşılmaz vadiler... Dehşet verici görüntüler! Buralarda köyler vardı; yerleri paramparça olmuş tuğla ve kiremitlerin bıraktığı şu kırmızı tozdan anlaşılıyor. Yolu her nasılsa obüslerden kurtulmuş birkaç kaldırım taşı ancak belli ediyor. Şuraya buraya dikilmiş ve üzerinde kargacık burgacık harflerle Bully-Grenay Lièvin yazan levhalar da olmasa bize yol gösterecek hiçbir şey yok. Her avuç toprak kan ve gözyaşıyla ıslanmış. Ordulardan kalan toz üzerinde yürüyoruz. Hayal gibi isimler beliriyor: Notre-Dame-de-Lorette, Souchez, L'Eperon des Arabes... Nihayet Lens'e varıyoruz. Şu dolu bodrumları gökyüzüne doğru ağzını açmış, çökük, yerle bir olmuş korkunç bir ev yığını burası.

Nihayet bir akşam Noyelles-Godault'a ulaşıyoruz. Çocukluğumun geçtiği köy korkunç acı çekmiş. Evimiz sağlam kalmış, ama yanda, Victor amcanın oturduğu ev bütünüyle yıkılmıştı... Birahaneler ve fabrika harap olmuştu. Çalıştığım 4 numaralı maden ocağı artık tuğla, taş, koca demir kirişler, vagon tekerlekleri, halatlar, eğilip bü-

külmüş, şekilsiz demir parçalarından oluşan bir kargaşadan başka bir şey değildi. Alman'lar, gitmeden önce ocak bağlarını dinamitle uçurmuş ve ocağı suya boğmuşlardı.

Rüzgârdan ve yağmurdan korunmak için geceyi bir barakada geçirdik ve sabah erkenden üzüntülü bir şekilde yola koyulduk. Yıkıntılar, hep yıkıntılar... İşte Orchies sonra Belçika, Tournai, Ath ve nihayet Lanquesaint... Burada anne ve babamı yeniden buluyorum. Yolsuz-izsiz bir bölgedeki uzun yürüyüşlerin yorgunluğunu artık duymuyordum. Annemi ve babamı göğsümde sıkma sevinci bana yeni bir güç veriyordu. Dört yıllık ayrılığı, öldürücü endişeleri, bütün mutsuzlukları ve bütün tehlikeleri, hepsini unutuverdim. Bir kâbustan kurtuldum, yaşam yeniden başlıyordu.

3 Ocak 1919'da Noyelles'e dönüyorduk. Yıkıntılar içinde cesaretle çalışmaya koyulduk.

İlk önce Lens-Douai demiryolunun inşaatında iş buldum, sonra yeniden Dourges madenlerinin 4 numaralı ocağına girdim.

Yavaş yavaş sendika eylemine, politik mücadeleye tutkuyla bağlanıyordum. Bu alanda da herşeyin yeniden yapılacağını se-

ziyordum.

Her cumartesi sendika gazetesi La Tribuneîü satıyordum: 324 tane sattığım günkü sevincimi görmeliydiniz!

Fransa'nın politik ve ekonomik durumu proletarya içinde hızla devrimci bir ruh hali yaratıyordu. Artan yaşam pahalılığı, frankın değerden düşmesi, ulaşım, kömür, şeker bunalımı, savaş ekonomisinden barış üretimine geçişin sıkıntıları, bütün bunlar bir çalkantı doğuruyor, yığınların etkisiyle Clemenceau hükümetine zorla kabul ettirilen sekiz saatlik işgünü yasası bunu yatıştırmaya yetmiyordu.

Ülke çapında bir grev dalgası yayıldı. Ama iyi örgütlenmiş devrimci bir parti olmadığından işçi bilincindeki bu uyanış umulan sonuçları doğurmadı. Lenin şöyle yazmamış mıydı: «Devrimci teori olmaksızın, devrimci hareket olamaz...»[4]

Savaş öncesinin yıkıcı gelenekleri ile kösteklenen, anarko-sendikalizm ve pasifizme bulaşan işçi sınıfı büyük bir karışıklık içinde yolunu arıyor. Sosyalist Parti'nin üye sayısı 1918 de 34.000 iken 1920 de 150.000'e çıkıyor. C.G.T.'da ikibuçuk milyon üyesi var. Proletarya Sovyetlere karşı müdahaleye son verilmesini, askerlerin hemen terhis edil-

mesini, askeri ve siyasi tutukluların affını istiyor. 1919 Nisan'ındaki Karadeniz ayaklanmasını selâmlıyor. Rusya'da yığınlarca yürütülen kahramanca mücadelenin bütün anlamını kavrıyor ve onun yardımına koşmağa çalışıyor.

Sosyalist Partiye 1919 Mart'ında girmiştim; Hitlercilerin 1942 yılında L'Yonne'de kurşuna dizdikleri çiftçi Renè Froissart ile birlikte III. Enternasyonale katılmak için Komitede mücadele ediyordum. 1913 yılında maden işçilerinin bağımsız olan «eski sendika»sının üyesiydim, şimdi onun C.G.T.'ye katılması için mücadele ediyordum. Yoğun politik çalışmalar, sert tartışmalar dönemi! Noyelles'deki sosyalist örgüt, Vaillant-Courturier'nin konuştuğu büyük toplantıdan birkaç hafta sonra 5'e karşı 66 oyla III. Enternasyonale katılmayı kabul etti: Bu böyle bir bölgede gerçek bir başarıydı; eski sosyalist yöneticiler II. Enternasyonalden uzaklaşmayı önleyememekle beraber III. Enternasyonale üyeliği de geciktiriyorlardı.

Strasbourg Kongresinde (Şubat 1920) Pas-de-Calais'de seçilen 479 delegeden 362'si II. Enternasyonale karşı 117 si de II. Enternasyonalden yana oy kullandı. Son olarak Pas-de-Calais temsilcileri ikiye ayrıldı: Ya-

rısı (232 oy) yeniden kuruluşu (Longuèt'nin temsil ettiği merkezi kanat), yarısı da (247 oy) Blum'un katkısı ile yeniden kuruluşu (sağ kanat) savunuyordu.[5] Pek dürüst olmayan politikacılar III. Enternasyonal'den yana temsilcilik belgelerimizi aşıracak kadar ileri gitmişlerdi. Savaşa devam etmek gerekiyordu.

1919 yılı, Nord'da ve Pas-de-Calais'de, grevler ve her çeşit olaylar bakımından hareketli geçmişti. Maden işçileri ile yıkık bölgelerdeki işçiler mücadeleye başlamışlardı. 1920 yılı da daha az fırtınalı görünmüyordu.

1920 yılı Mart ayında, grevdeyken ve Dourges bölgesi sendika komitesine Noyelles kesimi temsilcisi olarak henüz seçildiğim bir sırada 72. nci piyade alayına çağırıldım. İlk yıl, Abbeuille'de bulunan 3. taburda, ikinci yıl da Amiens'de görevli bölükte hizmet ettim. Bir izin sırasında, asker elbisesiyle bir halk toplantısında ilk kez söz aldım. Bölgenin sosyalist milletvekiline karşı çıkarak, ateşli bir şekilde III. Enternasyonalin tezlerini savundum. Maden işçileri, kendi dertlerinden sefaletlerinden söz eden ve onlara Lenin'in çizdiği kurtuluş yolunu gösteren bir memleket çocuğunun konuşmasını

dinlemekten memnundular. «Bak, diyorlardı, birbirlerini dirsekleriyle dürterek, Thorez bu! Artık büyüdü...»

Alayda çalışmağa, okumağa ve de mücadeleye devam ediyordum. Akşamları, koğuşta Rus Devrimi ve III. Enternasyonal konusunda tartışıyoruz. **L'Humanite**'ye katılmadan yana bir toplu dilekçe gönderiyoruz.

1920 Aralık. Tours kongresi tartışmalarını ne heyecanla izliyoruz! Polislerin gözünden kaçmayı başaran Clara Zetkin'in ateşli sözleri, Marcel Cachin'in güzel söylevi bizi coşturuyor. Pas-de-Calais Federasyonu bu kez güçlü bir çoğunlukla III. Enternasyonal'e katılmadan yana oy kullanıyor: Cachin-Frossard önergesine 267, Longuet-Paul Faure'un şartlı katılma önergesine 145 ve Blum önergesine 67 oy. Tours kongresi 1022'ye karşı 3208 oyla Partinin Komünist Enternasyonal'e katılmasına karar veriyor. İşte, proletarya enternasyonalizminin zaferi!

Fransız işçi sınıfı ileriye doğru yürüyüşüne yeniden başlıyor. Ve biz gençler esip duran bu canlı havayı alabildiğine ciğerlerimize çekiyoruz. Artık komünistlere, mücadele deneyimi kazanmak, Fransa'nın özgül koşullarında zafere ulaşmayı öğrenmek, siyasi kişiler olarak kendilerini çevreleyen ger-

çeği tanımak ve değerlendirmek için aşılacak uzun bir yol, geçirilecek sert bir çıraklık kalıyor! Ve ilk olarak, «ayrılıkçı» bir sosyalist parti oluşturan ve işçi sınıfının çıkarlarına aykırı, burjuvazi ile işbirliği politikası içine giderek daha çok gömülecek olan azınlıktakilere, işçi sınıfının güçlerinin dağıtılması ve bölünmesinden ileri gelen güçlüklere karşı koymaları gerekiyor.

II.
ÇIRAKLIK

«KAVAT»LAR. — İKİ GREV: ŞUBAT VE KASIM 1923. — BİR GERÇEKÇİLİK DERSİ. — TEK CEPHE İÇİN MÜCADELE (1922). — RUHR BÖLGESİNİN İŞGALİNE KARŞI. — MERKEZ KOMİTESİ ÜYESİ (1924). — LENİN'İN ÖLÜMÜ. — S.S.C.B.'NE İLK YOLCULUGUM (1925). — STALİN'LE. — SOLUN ANLAŞMASI (1924 - 1926). — SİYASİ BÜRO ÜYESİ (1925). — FAS SAVAŞINA KARŞI. — KOMÜNİSTLER GERÇEK YURTSEVERLERDİR. — S.S.C.B.'NE KARŞI SAVAŞ TEHDİTLERİ. — SINIFA KARŞI SINIF. — SEKTARİZME KARŞI. — YASADIŞI MİLİTAN. — BARBE — CÉYOR GRUBU. — BENİM HAPİSHANELERİM. — PARTİ YENİ YOLDA. — AMSTERDAM. — PLEYER HAREKETİ. — «BİRLEŞİK BİR İŞÇİ SINIFI, TEK SENDİKA, TEK PARTİ» (2 ARALIK 1932). — BARBUSSE'E BİR ZİYARET. — KARL LİEBKNECHT VE ROSA LÜXEMBOURG'UN MEZARI BAŞINDA.

Askerlik hizmetimi yaparken izinli olduğum zaman maden ocağına çalışmaya iniyordum. Çavuş[6] beni daha çok güvenlik için kavatlarla, her sefer maden işçileri ve Yardım Sandığı temsilcisi seçimlerinde sendikanın adaylarına karşı çıkarılan sarılarla bir yere koyuyordu.

Askerden döndüğümde beni artık işe almadılar. Sırayla önce duvarcı yamağı, sonra da bina boyacısı oldum. Boyacılık, 1942'de Alman'larca kurşuna dizilen kardeşim Louis'nin mesleği idi.

Komünist gençlik örgütünde ve maden işçilerinin birleşik sendikasında yoğun bir çalışma sürdürüyordum. Gabriel Pèri ile ilişki kuruyordum. Pèri o vakit gençliğin organı Avant-Garde'da parlak ve şanlı komünist gazetecilik mesleğine başlamıştı. Carvin kasabamızın propagandacısı olmuştum. İşten sonra, akşamları bisikletle toplantıdan toplantıya koşuyordum.

1922 Ağustos'unda bir grev sırasında Havre'da dört işçi öldürüldü. C.T.G.U.[7] 28 Ağustos günü için yirmidört saatlik bir genel grev ilan etti: grev bize çok geç haber verilmişti, bununla birlikte ertesi gün bölgemizdeki maden işçileri, parolayı uyguladılar.

1923 yılında biri Şubat'ta, öteki Kasım'da olmak üzere iki maden işçileri grevi oldu. İlkini ben de uygun bulmuştum, ikincisine ise karşı çıktım.

15 Şubat grevi Ruhr bölgesinin işgali sırasında başlatılmıştı. Almanlara yapılan kömür teslimleri bir anda durdurulmuştu. Sarre maden işçileri de grev yapıyorlardı. Grev için elverişli bir durum!

Birkaç günlük mücadeleden sonra ücret artışları koparıldı. Birleşik Maden İşçileri Federasyonu'nun Genel Yönetim Kurulu yeniden işe başlama emri verdi. Başarıya ulaşmıştık.

Kasım'da, grevin başlamasından önce birçok bölgede patronlar ücretleri artırmıştı. Bu koşullar içinde C.G.T.'ye bağlı maden işçileri ve Şubat'ta bir bölümünü ardımızdan sürüklemeyi başardığımız sendikasız işçiler, bizi izlemeye yanaşmadılar. Hareket başarısızlığa uğradı.

Genç bir militan olarak bu çifte deneyden bir gerçekçilik dersi çıkardım. 1924 Ağustos'unda Montceau-les-Mines'de yapılan Yeraltı Emekçileri Birleşik Federasyonu'nun Kongresinde açılan görüşmelerde şunları söylüyordum:

İnsan kendi arzularını gerçek sanmama-

lıdır... Oysa bir devrimci için olayları bütün gerçeklikleri, bütün doğrulukları içinde tanımak söz konusudur... Belli bir durumda belli bir karar alınacağını, durum değiştiğinde ilkönce alınan karardan bambaşka bir karar alınacağını düşünüyorum. Eğer başarı koşulları yeterli görülmüyorsa geri çekilinir, aksine hareketi çabuklaştırmakla daha çok başarı şansı olacağı umuluyorsa hemen mücadeleye girilir. Herhalde hareketimiz bir formüle, bir karara bağlanamaz, bu noktada tehlikeye konamaz.[8]

Ve Lenin tarafından defalarca açıklanan şu düşünceyi hatırlattım:

İşçi sınıfının ardında kalmamak gerekir. Bulunmamız gereken yer işçi sınıfının önüdür, ama yalnız bir adım önü.

Eskiden beri Sosyalist Parti'nin üyesi olan büyükbabam sendikal çalışmalarımı beğeniyordu. Komünistlere de değer veriyordu! Yanında komünistlere sataşıldığı vakit şöyle bağırıyordu:

«Komünistler hakkında kötü söz edilmesini menederim!»

1921 yılında yapılan Enternasyonal'imizin III. Kongresi «Yığınlara gidiniz! Tek cephe kurunuz!» demişti. Pas-de-Calais'teki Komünist militanlar tek cephe taktiğini anla-

mıyorlar, bunda reformist şeflere karşı bir teslimiyet, nerdeyse bir ihanet görüyorlardı. Avion Federal Kongresi'nde tek cephe için mücadele ettim.

Pas-de-Calais, 1922 Ekim'inde yapılan Paris Kongresi'nde tek cephenin karşıtlarına 146, yandaşlarına 40 oy veriyor. Ben kongrede birlikten yana azınlığın delegesiyim.

Birkaç ay sonra bütün federasyon bizim görüşümüze katılıyordu: federasyon o zamandan beri, proletaryanın birliği bayrağı altında, Komünist Enternasyonal ilkelerine bağlı kalmıştır.

Ocak 1923: Ruhr bölgesinin işgali. Komünist Partisi, daha sonra Hitler'in intikam propagandasını besleyecek olan bu şiddet politikasına, Poincarè'nin politikasına karşı çıkıyor. «Alman işçileri sizin kardeşlerinizdir, kardeşçe yaşayınız!» Bu komünist gösteri işgal birlikleri arasında yayıldı. Az sonra sonuçları ortaya çıktı. Fransız askerleri Duisbaurg'da Dortmund'da Enternasyonal'i söylüyor, devrimci gösterilerin başında yer alıyorlar. Essen'de Belediyeyi işgal eden işsizlere ateş etmeği reddediyorlar.

Hareketi bastırma çabaları ciddi. Partinin ve C.T.G.U.'nun yöneticileri —Cachin, Monmousseau, Sèmard ve ötekiler— komp-

lo suçlamasıyla tutuklanıyorlar. Santè hapishanesinde Gabriel Pèri açlık grevi yapıyor. Mayence'da toplanan savaş kurulu 37 askere 133 yıl hapis cezası dağıtıyor.

Partinin Sekreteri Frossard işte tam bu sırada saflarımızı terketti. Ama biz de bomba gibi patlayan bir üyelik kazanıyorduk: Ateş'in yazarı, A.R.A.C.'nin[9] kurucusu Barbusse Komünist Partisine üye yazılıyordu.

Bu savaş ve bastırma döneminde fırtına Parti üzerine çullanırken, önce sekreter yardımcısı, daha sonra da 1923 ortalarında sekreter olarak Pas-de-Galais federasyonunun yönetimine çağırıldım. Partinin devamlı bir elemanı, bir «profesyonel devrimci» oluyordum.

Lyon Kongresinde (1924) Merkez Komitesi üyeliğine seçildim: 1924 Ekim'inde beni Nord, Pas-de-Calais, Somme olmak üzere üç ili içine alan Kuzey bölgesi sekreteri atıyorlar. Bu arada hala Birleşik Maden İşçileri Ulusal Federasyonu yöntim kurulunda bulunuyordum.

*

21 Ocak 1924 günü Lenin ölüyor.
Büyük bir acı sardı içimizi - Uluslarara-

sı proletarya ve onun militanları bir anda kendi kendilerini yetim hissettiler. Lenin artık yok.

Bununla birlikte devrim devam ediyor. Geleceğin sahibi büyük bir sınıf Lenin'den öğrenim gördü. Lenin öldü ama Leninizm yaşıyor ve zaferler kazanıyor.

Kuşağımın bütün militanları gibi herşeyi Lenin'e borçluyum ben. Onun o denli derin olan düşünceleri, halk tarafından herzaman anlaşılmıştır. Çok sık arkadaşlara **Devlet ve İhtilâl** ile **Komünizmin çocukluk hastalığı**'nı okutma fırsatı elime geçmiştir. Arkadaşlar hiçbir zaman anlamakta güçlük çekmiyor ve heyecanla haykırıyorlardı: «Ne kadar güzel! Ne kadar basit!»

Lenin'in eserleri öylesine zengindir ki militan, bu eserlerde durmadan yeni düşünceler, siyasi sorunlar hakkında yeni bilgiler bulur.

Lenin incelenmezse sosyalizme doğru yürüyüşün karşılaştığı güçlükler ve engeller nasıl yenilebilir? Leninizm, muzaffer proletarya devriminin teorisidir.

Lenin, ilkin barış için mücadele demekti. Lenin emperyalist savaşın ortasında, şoven tutku ve kıyıcılıkların zincirden boşan-

dığı bir sırada, barış için hiçbir zaman sızlanıp durarak, kötülüğe boyun eğerek, köleliğin ölüme yeğ olduğunu ilan ederek değil: yığınları devrimci eyleme, iktidarı ele geçirmeğe çağırarak mücadele etti.

Lenin çağımızdaki kapitalist gelişmelerin dahice bir çözümlemesini yaptı: üretimin son kerte yoğunlaşması, rekabetin tekellere dönüşmesi, tekellerin ve mali sermayenin egemenliği, sermaye ihracının mal ihracının önüne geçmesi, dünyanın kapitalist tröstler arasında paylaşılması, dünya ülkelerinin büyük devletler arasında yeniden üleşilmesi. Lenin kapitalizmin, son aşamasında, emperyalist aşamasında eşitsiz gelişme yasasını buldu, bu noktadan hareketle bir yandan emperyalist devletler arasında yeni güç ilişkilerine göre dünyanın yeniden bölüşümü için savaşların kaçınılmazlığına, öte yandan da tek bir ülkede sosyalizmin zaferi olanağına vardı.

Lenin, devrim için durmaksızın yapılan çağrı, küçük-burjuva hayallerin örtüsünü yırtan, oportünizm ve anarko-sendikalizme karşı savaşan devrimci anlayış demektir. En karmaşık ve en güç olaylar içinde, her somut durumun somut çözümlemesi, toplumsal dönüşüm yolunda ilerlemek için kavran-

ması gerekli «zincir halkası»nı ortaya koyar.

Lenin devrimci proletaryanın stratejisi ve taktiği demektir. Köylü yığınlar ve sömürge halklarıyla ittifak demektir. Köylülük üzerinde yıldırma yoluyla hüküm yürütmek isteyen Troçkizmin aksine Leninizm, Sosyalist devrime kazanılması gereken köylülerin özgür kabulünün önemi üzerinde durur.

Lenin, Parti demektir; büyük sınıf mücadeleleri içinde pişen yeni tipte bir devrimci Parti, öncü teori ile silahlanmış, işçi sınıfı ve halk yığınlarına sıkı sıkıya bağlı ve onları zafere götüren öncü bir parti demektir. Demokratik merkeziyetçilik temeline dayanan bu partiyi Lenin oluşturmuştur. Her zaman ve herşeyden önce de onun birliğini korumak, gözetmek istemiştir.

Nihayet Lenin, Birinci Dünya Savaşı ve onu izleyen yılların tarihi koşulları içinde proletaryanın uluslararası devrimci Partisi olan III. Enternasyonal için; Parti üyeleri ile tüm emekçilerin her türlü milliyetçi ve şoven darkafalılığa karşı, proletarya enternasyonalizmi ruhuyla eğitimi için mücadele demektir.

Bundandır ki Lenin, Marx ve Engels'in doktrinini revizyonistlere ve sosyal demok-

rasi kalpazanlarına karşı savunmakla yetinmemiş, Marksist teoriyi daha da ileri götürmüştür.

Leninizm, diye yazar Stalin, emperyalizm ve proletarya devrimi çağının Marksizm'idir. Daha tam bir deyişle Leninizm genel olarak proletarya devriminin teorisi ve taktiği özel olarak proletarya diktatörlüğünün teorisi ve taktiğidir.[10]

Marksist-Leninist teoriye yeni ve özlü gelişmeler katma, bilimsel sosyalizmin kurucularının öğretisini kendi döneminde zenginleştirme ve ileri götürme onuru, Lenin'in öğretilisi ve sürdürücüsü Stalin'indi. Stalin, S.S.C.B.'nde sosyalizmin kuruluşu deneylerini genelleştirerek proletarya diktatörlüğü koşullarında ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel gelişmenin çeşitli yönlerini aydınlattı. Stalin tek bir ülkede sosyalizmin kuruluşu teorisini ortaya koydu.

1925 yılı Şubat ayında ilk kez S.S.C.B.'ne gittim. Marx'ın önceden haber verdiği devrim gerçekleşmişti orada! Emekçilerin arzuladığı ve onların biçimlendirdiği bu yeni dünyaya kalbim çarparak girdim. Kuruluş halindeki bu evrene, topraktan fışkıran şehirlere, bencil ve gerici bir oligarşi için değil, toplum için çalışan fabrikalara hayran

oldum. Erkek ve kadın işçilerin gururlu yüzleri, «bütün bunları biz patronlar olmadan kurduk, patronsuz yürütüyoruz» diyordu. Özveri ve yoksulluk pahasına, kapitalizmin yıkıp, altüst ettiği bu toprakları, herkes için yaşanabilir hale getirmeğe çalışıyorlardı.

Daha sonraki bir yolculuk sırasında Donetz maden komürü havzasını ziyaret ettim. Burada 1927'den beri günde altı saat çalışan, mükemmel aletler kullanan, dolgun bir emekli aylığından ve gerçek bir sosyal güvenlikten yararlanan maden işçileri gördüm. Sermayenin boyunduruğundan kurtulmuş ve artık kendi kaderlerinin sahibi olan dünyanın en ileri işçilerin yanında Devrimle özgürlüğe kavuşmuş ve emeğe dayanan bir Cumhuriyette kendilerine düşen yeri alan köylüler ve aydınlar da gördüm. Hepsi bıçak saplanmış gibi duyulan yarın endişesinden kurtulmuşlar. Çalışıyor ve yaratıyorlardı; boş vakitlerini geçirecekleri dinlenme evleri olacak, toplum çocuklarıyla ilgilenecek, ihtiyarlıkları da güzel bir günün akşamında olduğu gibi sakin ve mutlu geçecekti.

Geniş okullara, muhteşem laboratuvarlara, modern avadanlıklarla donatılmış atölyelere gittim. Moskova Sovyetinin seçimlerinde bulundum: akşamları işçi alayları her

fabrikanın temsilci listesi Sovyete sunmak için Anayasa alanına gidiyordu. Proleter Devletinin en önemli kişileri işçileri selamlamağa ve kutlamağa geliyorlardı.

Her yerde gerçek demokrasinin, iktidardaki halk yığınlarının belirtilerini görüyorduk; aklıma proleterler için özgürlüğün çoğunlukla açlıktan ölmek özgürlüğü anlamına geldiği bizim biçimsel demokrasimiz geliyordu. Fransa'da iktidardaki proletaryanın yaratacağı göz kamaştırıcı hayatı tasarlıyordum, proletarya artık bir oligarşinin serveti korunsun ve katmerleşsin diye güçlerini tüketircesine harcamayacaktı.

Stalin yoldaşla ilk kez 1925 yılında karşılaştım. Hem basit hem de derin konuşmaları Enternasyonal'in Yürütme Komitesinin çalışmalarına katılan bütün militanlar üzerinde güçlü bir izlenim bırakıyordu. Stalin Fransız delegasyonunu kabul etti. Güleç içtenliği üzerine, daha başlarken teklifsizce davrandık. Görüşme iki saatten fazla sürdü. Gereğinden çok vaktini almaktan korkuyorduk, ama Stalin sorularımıza açık açık ve uzun uzun cevaplar verirken, sırasında kendi de bize soru soruyordu. İşte o gün söylediği bir söz belleğime kazılı kaldı: «Bir Partinin gerçek etkisi örgütleyip yönetebil-

diği eylemlerle ölçülür.»

Ayrılma zamanı geldiğinde Pierre Sèmard hepimiz adına Stalin'e teşekkür etmek istedi, Stalin ise yalın bir şekilde şunu söyledi: «Teşekkür niye? Kardeşiz biz. Ben sadece bir komünist olarak ödevimi yapıyorum.»

*

S.S.C.B. savaşın ve yabancı müdahalenin üstüste yığdığı yıkıntılardan doğrulur ve 1928 Ekim'inden sonra da hemen beş yıllık planlar dönemine girerken Fransa'da neler oluyordu?

1919 yılında seçilen Ufuk Mavisi[11] Meclis, felaket bir bilanço bırakıyordu. Dört yılda devlet borçları 250 milyardan 380 milyara çıkmıştı: Milli Birlik, savurganlıklarını kapatmak için borçlanmaktan, vergileri artırmaktan ve «Almanya ödeyecek!» formülünü gevelemekten başka bir şey yapmamıştı. Bu arada savaştan yararlananlar barıştan da yararlanıyor; yıkılan yerleri yeniden yaparak zenginleşiyor, kârlı ihaleler için Devlet memurları ile ilişki kuruyor, bin türlü dalavereli kâr elde ediyorlardı.

Milli Birlik etiketi altında toplanan ço-

günluk milletvekillerine karşı Sol Birlik adıyla sosyalistlerin ve radikallerin ittifakı kurulmuştu. Komünist Partisi çalışan yığınlara işçi köylü birliği sloganıyla gidiyordu.

Lyon Kongresince kabul edilen Komünist Partisi Programı bir işçi köylü hükümeti kurma amacıyla bütün kent ve köy emekçilerinin birleşik cephesini istiyordu. Program Sol Birlik tarafından yaratılan hayallere karşı uyarıda bulunuyordu.

1924 Mayıs seçimlerinde iktidara gelen Sol Birlik, yetersizliklerine işaret ettiğimiz programını uygulamaktan çekindi. Tehdit altındaki oligarşi güçlü bir baskıya girişti. Yüksek banka saldırısını artırıyor, frankın değerini düşürüyor, bakan üstüne bakan deviriyor. 23 Temmuz 1926'da Poincarè'yi iktidara getiriyor. «Para duvarı» Sol Birlik Hükümetini yenilgiye uğratmıştı.

1925 yılı Fas savaşı ile noktalandı. Komünist Partisi savaşın emperyalist kökenlerini, büyük sınai ve mali şirketlerin, özellikle de Paris Bankası ile Hollanda Bankasının rolünü ortaya koyuyordu.

Son aşamasına gelen kapitalizm diye yazar Lenin, bir avuç «ileri» ülkenin dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu mali bakımdan boğduğu ve sömürgeci baskı altında

tuttuğu evrensel bir sistem haline gelmiştir.[12]

Sömürgeciler hep daha yüksek vurgunlar elde etmek için demiryolları, limanlar inşa etmiş, ticari ve sınai kurumlar kuragelmişlerdir. Bunun sonucunda sömürge ülkelerde proletarya ortaya çıkmış, milli bilinç uyanmış, ulusal kurtuluş hareketi ilerlemiştir.

Ulusal kurtuluş hareketi emperyalizmin durumunu zayıflattı. Ulusal kurtuluş hareketi gerçekte, aynı kapitalist sömürgelere karşı mücadele eden metropol proletaryasının müttefikidir. Fransa'daki işçi sınıfının Fas halkına sağladığı destek, adalet ve kardeşlik düşüncelerini, ülkemizdeki emekçilerin kendi çıkarlarını da yansıtıyordu. Marx'ın şu sözünü düşünüyorduk: «Başka bir halkı ezmekte olan bir halk özgür bir halk olamaz.»

Fas savaşına karşı girişilen hareket başkanı seçildiğim bir Merkezi Eylem Komitesi tarafından yönetildi. Paris'e gitmek üzere Nord bölgesinden ayrıldım.

1925 yazında özellikle Paris, Lille, Lyon, Marsilya, Bordeaux, Strasbourg ve Beziers'de olmak üzere birçok işçi kongresi oldu. Bu kongrelerde Eylem Komitesi adına birlik için

çağrıda bulunuyordum. Genel grev ilkesi kabul edildi. Fas ve Suriye savaşına, Caillaux (*) vergilerine karşı ve genel ücret artışları için grevimiz 12 Ekim 1925 günü yapıldı. Greve dokuzyüzbin işçi katıldı. Bu, savaştan bu yana yapılan ilk siyasi yığın greviydi. Grevde Paris bölgesinde bir dizi şiddet olayları oldu; Puteaux'da işçi Sabatier öldürüldü.

Biz Fas savaşına karşı çıkarken sosyalizm ve Fransız radikalizminin en eski geleneklerinden birini izliyorduk. Daha önce Jules Guesde ve Paul Lafargue'la birlikte Fransız İşçi Partisi Jules Ferry'nin Tonkin'e asker göndermesine karşı dövüşmüştü. Jaurès «Fas batağından» söz ederek, kimbilir hangi «loş sermaye kulislerinde ne vakit Fas çatışması hazırlandı» dedi ve sömürgeci vurgun savaşlarının içyüzünü ortaya koydu.

7 Eylül 1907'de, Stutgar Kongresinde yaptığı konuşmayı Paris Proletaryasına anlatırken şöyle haykırıyordu:[13]

Sizinle konuştuğum şu anda Fas'a kârlı büyük bir sefer yapmayı düşleyen korsanlar var, çapulcu gazeteciler var, cüretli banker-

(*) Joseph Caillaux bir Fransız maliyecisi ve siyaset adamıdır. Gelir vergisi onun adıyla alınır. (Ç.)

ler var, utanmaz kapitalistler var. Ama büyük sermaye sınıfının bu köpüğü neşeyle Fas kıyılarına doğru yollanırken orta burjuvazi içinde de, küçük burjuvazi içinde de, henüz tam olarak sosyalizme gelmemiş olan demokrat köylüler içinde de Fransa'nın altınının ve kanının bu kısır ve suçlu maceralar yoluna akmasını istemeyen milyonlarca insan var. Yalnızca bütün bu barış arzuları darmadağındır, dökük saçıktır, kararsızdır...

1925 de Lèon Blum ve Paul Faure başta olmak üzere sosyalist yöneticiler Guesde ve Jaurès'in öğrettiklerini «unutmuş»lardı. Bunlar sömürgeci haydutluk savaşını seve seve destekliyor ve «dağınık barış arzuları»nı toparlamaya çalışmak şöyle dursun onları bölmeğe ve gözlerini korkutmağa gayret ediyorlardı. Bastırma hareketi kancayı militanlarımıza taktı. Militanlarımızdan 274'ü 120 yılı bulan hapis cezalarına çarptırıldı. Ben de izlendim ve 14 ay hapse mahkûm oldum.

*

Parti, Lille Kongresinde (Haziran 1926) darkafalılığa ve sektarizme karşı mücadele-

ye başlıyor. 1925 Temmuz'undan beri siyasi büro üyesi ve Merkez Komitesinin örgütleme sekreteri olarak komünistlerin gerçek yurtseverler, en iyi Fransız'lar olduklarını açıklıyorum:

Şimdi ulusal varlığın en iyi savunucuları olanlar komünistler, enternasyonalistlerdir. Şimdi birçok kuşağın emek ürünlerinin İngiliz-Amerikan bankerlerine terkedilmesine karşı çıkanlar komünistlerdir. Açıktır ki komünistler böyle bir tavır aldıkları, sosyalist şeflerin aksine: «biz İngiliz ve Amerikan bankerlerine para kaptırmak istemiyoruz!» dedikleri zaman bu, kendi ülkelerinin bankerlerini hoşnut etmek için değil, kararlı bir şekilde bu ülkenin bankerlerinin diktatörlüğünü de mümkün olduğu kadar çabuk ortadan kaldırmak arzusuyladır.[14]

Proletaryanın eyleminin bu yönünü belirttiğim gibi aynı zamanda ulusal zenginliğin uyanık bekçisi olarak Komünist Partisinde Fransa halkının devrimci geleneklerinin mirasçısını selamlıyorum:

Eğer şimdi bölgemizdeki işçilerin, Anzin madencilerinin Fourmies'de kurşuna dizilenlerin, Dunkerque'li dok işçilerinin ve Armentières kurbanlarının tüm mücadele geleneği ile övünebilenler varsa işte bunlar Komü-

nist Parti militanlarıdır.[15]

1927 yılında birçok ülkede müdahaleci eğilimlerin güçlendiği görüldü; S.S.C.B.'ne karşı savaş tehlikesi önemli ölçüde arttı.

Sovyet-Mançurya sınırında ve Pasifik kıyısında olaylar çoğalıyordu: her gün Doğu Çin Demiryoluna karşı suikast, Sovyet memurlarının tutuklanması, sınır ihlali ve çatışma, balıkçılık olayları vb. ile ilgili haberler geliyordu. Japon militaristleri savaş aranıyorlar, ama S.S.C.B.'nin kararlı barışçı politikası ve özellikle gittikce artan gücü karşısında duraksıyorlardı.

İngiltere S.S.C.B. ile ticari ilişkilerini kesmişti. Fransa'da büyük burjuvazi ve genel kurmay Sovyetler Birliği'ne karşı savaşı kışkırtıyorlardı. Mareşal Foch, The Referee adlı İngiliz gazetesine müdahalenin gerekliği sonucuna varan, yankı uyandıran bir açıklamada bulundu. Paris'in gerici basını S.S.C.B.'ne karşı kampanyasını şiddetlendirdi: basın, Sovyet elçisinin yaptığı bir açıklamayı onun geri çağrılmasını istemek ve bunu sağlamak için bahane olarak kullandı.

Durum hergün ağırlaşıyordu: bütün partilere karşı yalnız biz, barışı ve Sovyetler Birliği'ni savunmak için mücadeleye giriştik.

Sol Birlik büyük sermayenin elini kolunu bağlamasına ses çıkartmamıştı. Poincare ücretleri düşürerek, iş süresini artırarak, işsizleri yıldırarak, «sokakta düzeni» sağlayarak güven şampiyonu gibi göründü ve mali sermayenin politikasını uyguladı.

Komünist Parti büyük burjuvaziye karşı ortak bir eylem içinde işçi sınıfı ile yoksullaşan orta sınıfları birleştirmek için mücadele ediyordu.

Parti içinde bazı unsurlar genel durumdaki değişiklikleri yüzünden zorunlu olan «sınıfa karşı sınıf» taktiğini anlamıyorlardı. Bunların başında bulunan Doriot bir ara gösterişli hareketlerle herkesi büyülemişti ama bu hareketlerin aşırı ve oportünist yönü çabucak ortaya çıkacaktı. Oportünistlere karşı tepki olarak Paris bölgesindeki aşırı-solcular Partinin gerçek etkisini ve çekim gücünü büyüterek maceracı bir politikaya atılıyorlardı. Bu politika uygulama olanağı olmayan gelişi güzel bürokratik ve mekanik kararlar, polisce dağıtılan derme çatma gösteriler, parti üyeleri için «örnek olsun diye grev» yapma yükümlülüğü, en ufak nedenlerle Partiden çıkartmak, «reformcu» olduklarından şüphelenilen kimselere karşı gereksiz baskılar vb. den başka birşey değildi. Bu

düşüncesiz ve anlamsız davranış Partiyi yığınlardan kopuk bir tarikat haline getirmeye yöneliyordu.

Tabloyu tamamlamak gerekirse, bu maceracı ve kısır politikadan birinci derecede sorumlu olan Partinin eski yöneticilerinden bir kısmı Troçkistlerin kampına sonra da S.F.I.O.'ya (*) geçiyorlardı. Yanlışları ve başarısızlıkları üst üste yığanlar kendi yanlışlıklarından Partiyi ve Enternasyonali suçlu tutuyorlardı.

Oportünizme ve goşizme karşı iki cephede mücadele etmek gerekiyordu. Bunun için elimden geleni yapacaktım.

*

1927 Haziran'ında, «anarşist propaganda kastıyla askeri itaatsizliğe teşvik» klasik suçlamasına cevap vermek üzere ilk kez mahkemeye çıktım. 6 ay hapisle para cezasına mahkum edildim.

Az sonra, 25 günlük bir dönem için, istihkâm eri olarak 3. istihkâm birliğine Arras'a çağrıldım.

Paris'e dönüşümün ertesi günü Lafayet-

(*) Section Francaise de l'Internationale Ouvrière (İşçi Enternasyonali Fransız kesimi) (Ç.)

te sokağı 120 numaradaki Parti merkezinde bir toplantıda hazır bulundum. Çıkışta polis müfettişlerinin saldırısına uğradım. Kısa bir kavga oldu. Gömleğimin ve yakamın bir parçasını bir polis memurunun ellerinde bırakarak kaçmayı başardım.

Birkaç gün sonra, bu kez Lafayette sokağı 106 numaradaki Paris Bölge Merkezinde macera yenilendi. Beni tutuklamak için bir gurup polis memuru geldi. Arkadaşlar arama ruhsatının gösterilmesini isteyerek onları içeri sokmadılar. Şefleri ruhsatı aramaya koyuldu: elbise değiştirip gözden kaybolmak için bu fırsattan yararlandım.

Arkadaşların evinde yatıp kalkarak ve kaldığım yeri sık sık değiştirerek iki yıl süren bir göçebe hayata başladım.

Beni tutuklamalarına olanak vermeyerek, siyasi polise karşı mücadele ederek, o vakit Parti yöneticilerince de uygulanan bazı «yasallıkcı» (legalist) ve oportünist alışkanlıklarla bağları koparmıştım. Arkadaşlar en ufak bir direniş göstermeksizin, hapsedilmelerine razı olmakla kalmıyor, kimileri kendiliklerinden hapishanenin yolunu tutuyor, ya da kendilerini yakalamakla görevli polise randevu veriyorlardı.

Yaşamak zorunda kaldığım bu sürekli

başıboş hayat militanlık görevimi yapmamı, Merkez Komitesinin birleşmelerinde, Siyasi Büronun oturumlarında, Parti içi toplantılarda bulunmamı engellemiyordu. 1928 seçim kampanyası sırasında Fives-Lille'de bir halk toplantısında konuşma bile yaptım.

Partinin «sınıfa karşı sınıf» taktiğini uyguladığı 1928 seçimleri bize 1.070.000 oy getiriyor, yani 1924 seçimlerine göre 200.000 oy kazancımız var. Ama komünist milletvekillerinin sayısı 26'dan 14'e düşüyor, çünkü ilçe esasına göre oylama bize karşı bütün diğer partilerin işbirliğine yol açıyor ve seçim çevrelerinin bölünmesi, işçi kümelenmelerini ayırarak zararımıza işliyor.

S.S.C.B.'ne karşı saldırgan politikasının içyüzünü ortaya koyduğumuz hükümet, çabalarımızı ortadan kaldırmaya çalışarak suçlamaları ve tutuklamaları artırıyordu. Hükümet işçi hareketini başsız bırakmak için militanları hapse atıyordu.

Bütün zor dönemlerde olduğu gibi Partiye ihanetler ve ayrılmalar ortaya çıktı.

Düşman bizi dışarıdan vuruyordu. Partinin içine de sızmıştı: dönekler yön değiştiriyordu, -Paris belediye meclisinin yedi üyesinden altısı Garchery'nin ardına takılıyor; Doriot gibileri de daha iyi ihanet etmek için

kendilerini gizliyorlardı. Partinin yönetimini ele geçirmek ve katı bir sabotaj ve ihanet politikası uygulamak için, kovuşturulan ve hapsedilen militanların dağılmasından yararlanan gizli Barbè-Cèlor grubu işte bu dönemde kuruldu. Doriot, Barbè ve Cèlor'un sonradan Hitler'in bayağı ajanları, Fransa'ya ihanet edenler olarak kendilerini gösterdiklerini nasıl belirtmeyeyim?

1929 Haziran'ında Achères'de Komünist belediyeye ait olan «şato» da Merkez Komitesinin bir toplantısı yapıldı. Polisler binayı kuşattılar. Önceden kararlaştırdığımız «zula»ya sığındım. Ayrıntılı biçimde bilgilendirilmiş olan polisler dosdoğru gizlendiğim yere yürüdüler.

Benzer ihanet örnekleri tekrarlandı. Tutuklanmamdan bir ay sonra ve savaş tehlikelerine karşı yapılan 1 Ağustos 1929 gösterisinden birkaç gün önce Merkez Komitesinin hemen bütün üyeleri Villeneuve-Saint-Georges'de bir çırpıda tutuklanmıştı.

Beni önce Santé'de siyasi tutuklular bölümüne kapattılar.

Charleville ceza mahkemesince ikinci kez mahkum edildim. 14 Temmuz 1929 da beni Nancy'ye götürmek üzere aldılar, Nancy'de Temyiz Mahkemesi beni ayrıca se-

kiz ay hapse mahkûm etti. Trende iki emniyet müfettişi arasında yolculuk ettim, beni III. Charles hapishanesine götürdüler.

Hapis tezkeresi işlemleri tamamlanır tamamlanmaz süprizler başladı. «Mapushane bekçisi» kaba bir şekilde soyunmamı emretti. Şaşkın bir şekilde ona baktım. Sert bir şekilde:

— Soyunsana, diye tekrarladı.

Soğukkanlı;

— Soyunmayacağım sonra bana sen diyemezsin, diye cevap verdim.

Kıpkırmızı oldu, bağırmaya tehditler savurmaya başladı. Aldırmadım.

— Soyununuz yoksa zor kullanacağım!

Artık sen demiyordu işte, az sonra da bağırıp çağırarak sövüp sayarak çekti gitti.

Beni kapattıkları hücre karanlık, havasız, pis bir odaydı, yaz sıcakları boyunca pis bir su faresi odayı kokuya boğuyordu. Bu zindanda bir yıl kalacaktım.

Başgardiyanın gelip beni görmesini istedim. Öyle gürültü patırtı yaptım ki istediğimi elde ettim.

Başgardiyana ağır ağır, gerekirse açlık grevi yoluyla siyasi tutukluluk rejimini elde etmeye kararlı olduğumu açıkladım. Ne tehditlerin ne de alınacak tedbirlerin etkisi

olmayacaktı. Siyasi hükümlünün haklarını kabul ettirecektim.

Gerçekten bunu başardım. Öteki yedi siyasi mahkumla birlikte aşağı yukarı Sante'deki arkadaşlarımız gibi yaşadık. Günü hep beraber geceyi de karşılıklı hücrelerimizde geçiriyorduk.

Ama bu, gardiyanlarımıza kendimizi kabul ettirmek için yürüttüğümüz sürekli bir savaştı. Bunlar hücre kapısını vurmadan açıyorlardı. Onlara kapıyı vurmalarını söyledim, öyle yaptılar.

Ziyaretçilerimizi adi mahkumların konuşma yerinde kabul ediyorduk: bir gardiyanın yanında ve parmaklıkların arasından konuşmamız gerekiyordu. Diretmemiz üzerine bize özel bir konuşma yeri hazırladılar.

Bir gün hücreme gitmek için hapishane holünü geçiyordum. Sivil giyinmiş bir adam bana seslendi:

— Hey, oradaki!

Dönüp bakmadım.

Adam gardiyana adımı sordu sonra bağırdı:

— Thorez! Size diyorlar!...

Hiç aldırmadan hücreme girdim. Kapıyı henüz kapatmıştım ki adam kabaca içeri girdi.

Ona, gayet sakin ve kesin:

— Bayım, derhal dışarı çıkınız, dedim.

— Kiminle konuştuğunuzu biliyormusunuz... Ben sorgu yargıcıyım!

— Ben de komünist işçi, siyasi bir mahkumum, bir sorgu yargıcıyla hiçbir işim yok burada. Çıkınız!

Diretmedi, çıkıp gitti.

Özellikle biri, özür dilemeden ve başında şapkasıyla ansızın konuşma yerimize giren bir avukatla olmak üzere bir kaç takışmam daha oldu. Avukata, sözle ve baro başkanına bir mektup göndererek «Fransız kibarlığı» dersi verdim. Polis komseri soruşturmadan sonra koyu bir milliyetçi olan avukatı haksız buldu.

Hapisliğimiz sırasında bir okul meydana getirmiştik. Arkadaşlarıma ekonomi politik, teorik sorunlar ve Partinin örgüt ilkeleri konusunda dersler veriyordum.

Ortaklaşa çalışmalar ve konuşmalardan gene de boş vakit kalıyordu bana. Boş vakitleri siyasi eğitimimi tamamlamak için kullandım.

Olağan yaşamda pratik görevler işçi militanın hemen bütün vaktini alır, uykuya bile ancak birkaç saat ayırabilir. Ama hücrenin sessizliği içinde insan büyük sorun-

lar üzerinde düşüncesini toplayabilir, elde kalem okuyabilir, derin derin düşünebilir, yazabilir.

III. Charles hapishanesinde Marx'ı ve Engels'i yeniden okudum. Bilimsel sosyalizmin ustalarında ne kadar düşünce gücü ne kadar düşünce zenginliği var! Onların kapitalist yoğunlaşma, yığınların yoksullaşması, toplumsal gelişme konusunda söyledikleri her şey paratikte gerçekleşmiş.

1848 de çıkan ama bugün bile bütün tazeliğini ve parlaklığını koruyan Komünist Parti Manifestosu'nun canlı sayfalarından kendimi ayıramıyordum. 1924 yılında Bethune'de sonradan çok iyi militanlar olan genç proleterlere okuttuğum için Manifesto'yu nerdeyse ezbere biliyordum. Marx'ın Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'inde yaptığı çözümleme Fransız gerçeğini daha iyi anlamama olanak veriyordu. Ötekiler içinde bir cümle beni iyice etkiledi, bu cümle, Fransa'da, proletaryanın köylülük ve orta sınıflarla ittifakının zorunluluğunu belirtiyordu!

Böylelikle proletarya devrimi koroyu oluşturur, eğer bu olmazsa tüm köylü ulusların kendi solosu yalnızca bir mezar şarkısından öteye geçemez.[16]

Fransa'da sınıf mücadeleleri ve özellik-

le bir baş eser olan Fransa'da içsavaş (1871) Fransız proletaryasına olan inancımı artırıyordu. Paris'li işçiler «göğü fethe çıkan» komüncülerin torunları değiller midir? Tarih Marx'ın yargısını doğrulamıştı:

Ünlü Komünü ile işçi Paris herzaman yeni bir toplumun şanlı habercisi olarak ünlenecektir. Şehitlerinin anısı işçi sınıfının yüce kalbinde saygı ve sevgi ile korunmuştur. Komünü ortadan kaldıranlara gelince, tarih onları şimdiden bir ebedi rezillik çarmıhına çakmıştır ve papazlarının tüm yakarmaları onları bağışlatamayacaktır.[17]

Rus Devrimi 1871'in kahraman öncülerinin başladığı eseri yeniden ele aldı ve devam ettirdi. Devrim, dünyanın altıda biri üzerinde muzaffer bir Komün meydana getirdi.

Marx'ın temel bir düşüncesi kafama kazıldı: diyalektik hareket kesintisiz bir savaş içinde devrimi ve karşı-devrimi sürükler; devrim, karşı-devrimi hep daha azgın, hep daha cüretkâr kılar; karşı-devrime gelince o da devrimi ilerletir ve onu kendisine gerçekten devrimci bir parti oluşturmaya zorunlu kılar.

Bunun derin gerçekliğini, daha sonra, 6 Şubat 1934 tarihindeki faşist saldırıdan sonra, çalışan yığınlar artan bir direniş göster-

mek amacıyla örgütlendikleri, sonra da karşı-saldırıya geçtikleri zaman anlayacaktım.

Gerçeklere dayanmıyan eylemin verimli bir eylem olmadığı konusunda Engels de beni doğrulamıştı. Komünün blankist mültecilerinin programı (1874) konusundaki notlarında şunları yazmış:

Kendi sabırsızlığını teorik kanıt diye öne sürmek ne kadar çocukca bir saflık!

Lenin'de özellikle ülkemiz için geçerli çağdaş olguların heyecan verici açıklamalarını buldum:

Genel pazar üretimi ve özel mülkiyet düzeninde kapitalist tekellerin «üstünlüğü» kaçınılmaz olarak bir mali oligarşinin egemenliği haline gelir... Mali oligarşinin kesin egemenliğini gösteren olgular öylesine meydandadır ki bütün kapitalist ülkelerde, Amerika'da Fransa'da ve özellikle Almanya'da burjuva görüş açısını aşılayan ama aynı zamanda mali oligarşinin az çok gerçek bir tablosunu ve bir eleştirisini —tabii kabaca— getiren bir edebiyat oluştu.[18]

Rakibinin direnişini kırmak için proletarya hangi taktiği kullanacaktır? Lenin bu soruya şu cevabı verir: birlik.

Proletaryanın birliği, onun sosyalist devrim için mücadelesinde en büyük silahıdır.

Daha 1902'den başlayarak, **Ne Yapmalı?** adlı kitabında Lenin şöyle yazıyordu:

«Geçici ittifaklardan ve gene kararsız unsurlarla ittifaktan yalnız kendilerine güveni olmayanlar ürkebilir... Ama sosyalistler için böyle bir ittifakın zorunlu koşulu, onların çıkarlarının burjuvazinin çıkarları ile bağdaşmazlığını işçi sınıfı önünde meydana çıkarmak olanağıdır.»[19]

Stalin'in ustalara layık kitabı **Leninizmin Sorunları**'nı tutkuyla inceledim.

Bizim için temel sorun,

> proleterleri iktidar için mücadeleye götürecek kadar cesur, devrimci bir durumun karmaşık koşulları içinde yolunu bulacak kadar tecrübeli ve amaca götüren yol üzerindeki her türden engelleri aşabilecek kadar esnek yeni bir partinin, mücadeleci bir partinin, devrimci bir partinin[20]

örgütlenmesini sağlamak değilmiydi?

Böylece okuduğum herşeyi Fransa'nın durumuna uygulayarak bunlardan çifte bir ders, çifte bir kesin gerçek çıkardım: proletaryanın birliği, köylüler ve orta sınıflarla ittifakı. Ve işi sonuca götürmek için gerçek bir Komünist Partisi!

Marx'ı ve Engels'i aslından okumak ar-

zusuyla Almancayı öğrenmeğe karar verdim, daha önce birazcık Almanca biliyordum. Kendimi iyice Almancaya verdim, birkaç ay sonra fazla güçlük çekmeksizin Anti-Dühring'i okuyabildim.

İnsanlığa Albert Dürer ve Guterberg'ı, Lessing ve Hegel'i, Goethe ve Schiller'i, Beethoven'i, Marx ve Engels'i kazandıran Alman halkı için hep takdir hisleri duymuştum.

Hitler iktidarının canavarlığı, Avrupa' daki Nazi terörünün kudurganlığı bana hiçbir zaman toptan Alman halkını mahkum ettirmedi, Alman halkını onun cellatları ile bir tutamazdık...

Alman şairleri içinde Goethe ve Heine hoşuma gidiyordu. Valmy zaferini selamlıyan Goethe değilmiydi? Onun eserlerinde bir devrimcinin çıkarabileceği birçok ders vardır.

Grau, teurer Freund, ist alle Theorie
Und grün des Lebens goldner Baum!
(Gri, salt teoridir dostum
Yeşilse hayatın güzel ağacı!)

Goethe'nin, hayatı her zaman teoriye üstün olduğunu gösterdiği Faust'un bu iki dizesi bana Lenin'in düşüncesini hatırlattı: «Marksizim bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur.»

Goethe'nin şu kesinlemesinden de hoşlanıyordum:

İm Anfang war die Tat,

(Başlangıçta eylem vardı.)

Marx'ın dostu ve gerçekten devrimci bir şair olan Heine Silezye dokumacıları adlı şarkısında sömürücülere karşı nefretini haykırmıştı. Onun **Almanya: Bir kış masalı** adlı yergi şiirinden hoşlanıyordum. Heine salt akıl ve aşktı. Prusya gericiliği yüzünden kaçmak zorunda kaldığı Paris'te kendisine gelecek günleri tavında döven Kiklop'lar gibi görünen Fransız işçilerini selâmlıyordu.[21]

Romain Rolland hapishanemin parmaklıklarını aşmıştı ve **Jean-Christophe**'u bana arkadaşlık ediyordu. **Till Eulenspiegel**'in maceraları yalnızlığımı giderdi, burada heyecanla benim sevgili Flandre'mın havasını, onun özgürlük zevkini, tüm ezenlere karşı nefretini, sarsılmaz neşesini, mizahını ve iyimserliğini yeniden buluyordum.

Burjuva hümanizminin son temsilcilerinden biri olan ve ömrünün sonlarında muzaffer Rus Devrimine yönelen Anatole France'in romanlarını okudum. O, bizim «demokrasi»-mizde gerçek iktidarı ellerinde bulunduran kimseleri sergilemişti. **Penguenler Adasında** alaylı bir şekilde şunları gözler:

Fransa, kralların ve imparatorların sultasından kendisini kurtardıktan, üç kez özgürlüğünü ilân ettikten sonra ülkenin zenginliğini ellerinde bulunduran ve satın alınmış bir basın aracılığı ile kamu oyunu yöneten sermaye şirketlerine boyun eğdi.

Anatole France şunu da yazdı: «İnsan vatan için öldüğünü sanır, oysa sanayiciler için ölür.»

Hapisliğim sona eriyordu. Hapisten çıkmadan önce para cezasını ödemem gerekiyordu. Barbé-Cèlor grubu, yıkıcı politikasını uyguluyabilmek için, tasarılarına engel olabilecek kimseleri hapiste bırakmağa karar vermişti. Bundan dolayı para cezamı ödemeğe yanaşmadı. Grup yöneticilerinin haksız olduklarına inandığımdan kararlarına aldırmadım. Bir taksit ödedim ve serbest bırakıldım. Parti ve Enternasyonal bana hak verdi.

Artık özgürdüm. Ateşli, çözümü gereken işler ve Fransız proletaryasının önünde duran sorunlar konusunda uzun uzun düşünerek, sayısız kitaplar okuyarak keskinlenmiş bir bilinç ile yeniden mücadeledeki yerimi aldım. Kısa süre sonra, 1930 Temmuz'unda Merkez Komitesi Parti'nin Genel sekreterliği görevini bana veriyordu.

Hapisliğim sırasında dışarıda neler olmuştu? Parti zayıf düşmüştü. Grup, kargaşalık döneminde, tüm kumanda kollarını ele geçirmeği başarmıştı. Bile bile Leninizm yolundan ayrılmıştı. Partinin üye sayısı düşüyordu. Tepede alınan keyfi kararlar, her kademeden istenen edilgen bir disiplin, her özgür tartışmanın susturulması, şüphe, boyun eğme anlamında sükût, dikilen ağızlar, verimli bir eleştirinin bulunmaması, bir kışla havası -Grup, Lenin'in tanımladığı demokratik merkeziyetçiliği işte böyle yorumlamıştı! Bu, işçi sınıfının bilinçli, etkili öncüsü olacağı yerde, kendi içinee kapanmış, bitkisel hayat yaşayan, güçsüzleşmiş bir Partibir parti karikatürü idi.

Grup, şu temel gerçeği yani politikanın olanaklar sanatı olduğunu unutarak, sürekli olarak boş sözü somut çözümlemeye yeğ tutarak ve bu yüzden işçi eylemini bile kısırlığa ve güçsüzlüğe mahkûm ederek günlük gerçekleri açık açık hor görüyordu. «Biftek için mücadele dönemi geride kaldı!» diyerek yığınların küçük isteklerini geri çeviriyordu. Sendika çalışmalarını önemsemiyordu. Sosyalist işçilere küfrediyordu. En ufak grev «siyasi» diye niteleniyordu.

Hapiste bulunduğum sırada şu acıklı

manzarayla karşılaşmıştım: Japy salonunda, Champigny'de işçiler birbirleriyle dövüşmüşlerdi: Sosyalistler komünistlere karşı! Bu, Doriod'nun kardeş kavgalarını kışkırttığı dönemdi.

Herşey yeniden ele alınmalıydı.

Önce, işçilerin en küçük isteklerini desteklemek, bunun önemini belirtmek, Partinin onların mücadelelerinde onların yanında yer almasını istemek gerekiyordu.

Grup Sosyal Sigorta sorunuyla da ilgilenmiyordu. Merkez Komitesi, benim önerim üzerine, masrafları işverenlere ait olacak şekilde gerçek bir Sosyal Sigorta hakkı için mücadeleye karar verdi.

İşçileri ilgilendiren hiçbir şeye kayıtsız kalamazdık. Marx ve Engels'in istedikleri gibi proletaryanın en uyanık ve en bilinçli kesimini temsil eden komünistler olarak bundan böyle hareket çizgimiz böyle oldu.

En iyi militanlarımız kendilerini sendika çalışmalarına vereceklerdi.

Ayrıca, demokratik merkeziyetcilik ilkelerine uyulması için ve düşüncenin kısırlaştırılmasına, susturulmasına karşı inatçı bir eylem yürütmek gerekiyordu. «Partide 'mankenlere' yer yok.» «Ağızlar açılıyor.»[22]

Nihayet grubun maskesi düşürüldü ve

bertaraf edildi. Yeniden doğrulmak için yol açılmıştı.

1932 Mayıs ayında yapılan yasama meclisi seçimlerinde Parti Ivry-sur-Seine seçim bölgesinden yeniden adaylığımı koydu, burada dört yıl önce sosyalistlerden gericilere kadar uzanan bir koalisyon beni altetmeyi başarmıştı, o zamanlar gizli çalışmak zorunda bulunuyordum.

Bu kez seçim kampanyasını bütün arkadaşlarımla birlikte yürüttüm ve sandalyeyi gericiliğin elinden aldık. İlk oylamadan önceki gece polis birkaç militanın beklediği belediye binasını bastı. Şiddetli bir kavga oldu; arkadaşlarımızın hepsi tutuklandı ve ancak ikinci turdan sonra serbest bırakıldılar.

Birinci turda hiçbir aday, çoğunluğu sağlayamamıştı. Bu turdan sonraki hafta için bir arkadaş bize Cumhurbaşkanı Paul Doumer'e karşı bir suikast yapıldığını haber verdiği zaman Port-à-l'Anglais'de bir toplantıda konuşuyordum. Katil Gorgoulov, Rusya'dan gelme karşı-devrimci bir göçmendi. O zamanki Meclis Başkanı Andrè Tardien bir basın bildirisinde Gorgoulov'un III. Enternasyonal'e mensup olduğunu ileri sürdü. Ama L'Humanite'nin özel bir sayısında he-

men açığa vurduğumuz bu çirkin provokasyon başarısızlığa uğradı. Ünlü 6 Şubat 1934 günü, Millet Meclisinde, utanmaz Tardieu'ye sert bir şekilde çatarak bundan tekrar söz açacaktım.

Seçim kampanyaları sırasında ve yoğun mücadele dönemlerinde işçi sınıfına ve onun Partisine karşı provokasyonlar olağandır. 1925 yılında, Yurtsever Gençler Damrèmont sokağında Komünistlerin bir toplantısının yapıldığı salonun önünde boy gösterdiler. Paris'li işçiler şiddetle karşı koydular. Ölenler yaralananlar oldu. 1933 yılında Almanya'da Hitler'ci Goering, Dimitrov'u ve komünistleri suçlamak için Reichstag'ın toplandığı sarayı yakacaktı. Her durumda kargaşa tohumları ekmek, tereddütlü unsurları ve zayıfları ürkütmek ve böylece seçmenlerin oylarını içetmek sözkonusudur.[23]

Bu dönemden itibaren Partiyi düşündüren en önemli konu proletaryanın birliği idi. Komünistler, çoğunluk kararı karşısında boyun eğmek istemeyen Tours Kongresindeki azınlığın sebep olduğu, işçi sınıfının bu bölünmesine razı olamazlardı. Bölünmeyi ortadan kaldırmak ve bütün emekçileri yeniden tek bir mücadele cephesinde birleştirmek için aralıksız mücadele ettik!

Başlangıçta çabalarımız başarıya ulaşmaktan uzaktı. Ama hiç cesaretimiz kırılmadı. Sonraki olaylar haklı olduğumuzu gösterdi.

Sosyalist parti yıllarca çağrılarımıza kulak tıkadı. Yalnızca susarak ya da alayla cevap verdi bize. O zamanlar Sosyalist Partinin genel sekreteri olan Paul Faure bir gün şöyle yazıyordu:

Sosyalist işçilerin verecekleri karşılığın beş harfi aşacağını düşünmek onlara hakaret olurdu.[24]

26 Haziran 1932'de Henri Barbusse ve Romain Rolland, savaşa karşı büyük bir uluslararası kongre toplamak amacıyla heyecan uyandıran bir çağrı yaptılar. Henri Barbusse ve Romain Rolland iyi niyetli herkese, bütün işçi kuruluşlarına, siyasi sendikal, kültürel kuruluşlara sesleniyorlardı. Sosyalist Partinin yöneticileri, kongreye önayak olanları iki yüzlülükle suçlayarak ve Amsterdam kongresi ile kongrenin komite çalışmalarına katılacak sosyalist militanları ihraçla korkutarak karşı kampanya açtılar.

Buna karşı biz birliği bir an önce gerçekleştirecek her fırsatı yakalamaya çalışıyorduk.

2 Aralık 1932'de Bullier salonunda verdiğim bir söylevde Partimiz adına resmen şunları söyledim:

Proletarya birlik istiyor. Proletaryanın birliği bir zorunluluktur. Komünistler bütün güçleriyle birlik için mücadele ediyor, ve... hep birlikte işçi sınıfının birliğinin yolu üzerindeki her engeli aşabilmemiz, bertaraf edebilmemiz için bütün proleterlere kardeşce el uzatıyoruz.

...Birleştirme görevimizi, toparlama işimizi yerine getirmek, her eğilimden ve her örgütten emekçilerin ortak mücadelesini sağlamak için hiçbir olanağı —gösteri, grev, her türden protesto— kaçırmıyoruz.

Tek bir C.G.T.'nin yeniden kuruluşu

Burjuvaziye karşı birleşik bir işçi sınıfı

Tek bir sendika

Tek bir proletarya partisi için mücadele ediyoruz![25]

*

Bu sıralarda Henri Barbusse'e yaptığım bir ziyareti anımsıyorum. Barbusse yazın Senlis yakınlarında, «villa Sylvie»de oturuyordu. Villanın adı Ile-de-France'ın bu şairane köşesini unutulmayacak bir biçimde anlatan Gèrard de Nerval'in kadın kahramanının adından geliyordu. Savaşın bıraktığı

korkunç yaraları daha sarmaya çalışan dünyayı yeni bir felaketle tehdit ederek, korkunç hayaleti Almanya üzerinde dolaşan faşizme karşı etkili bir şekilde mücadele etmek için emekçilerin birliğini gerçekleştirme çareleri üzerinde durduk.

Alman arkadaşlarla ilişkileri artırıyordum; Partimiz çetin savaşlarında onlara yardım etmeğe çalışıyordu.

31 Ekim 1932'de, Ernst Thaelmann Paris proletaryası tarafından hararetle karşılandı. Birlikte, Bullier salonunda söz aldık. 17 Ocak 1933'de Wilhelm Pieck'le, öldürülüşlerinin ondördüncü yıldönümü dolayısıyla Karl Liebknecht ve Rosa Lüxemburg'un mezarı başında konuştum. Gösterimizden birkaç gün sonra Hitler iktidarı ele geçiriyor ve onun gelişi beraberinde sayısız cinayetler getiriyordu. Berlin'in 1933 Ocak ayındaki havasını herzaman hatırlayacağım. Almanya'da kaldığım kısa dönem boyunca -Reichtag yangınından ölüm kaplarına ve kakların İkinci Dünya Savaşı içinde toptan yokedilmesine kadar- yakın dramları ve gelecek hunharlıkları önceden sezdim.

III

BİRLİK UĞRUNDA MÜCADELE

1929 DÜNYA BUNALIMI. — HİTLER'CİLİK. — FRANSA'DA FAŞİZM. — 6 ŞUBAT 1934. — İŞÇİLERİN CEVABI. — SOSYALİST YÖNETİCİLER BİRLİĞE KARŞI. — İVRY ULUSAL KONFERANSI (HAZİRAN 1934.) — PROLETARYA VE ORTA SINIFLAR. — EKMEK, ÖZGÜRLÜK VE BARIŞ İÇİN HALK CEPHESİ! (NANTES, 24 EKİM 1934.) — HALK CEPHESİNİN PROGRAMI. — SENDİKAL BİRLİK. — VİLLEURBANNE KONGRESİ (OCAK 1966.) — ÇAĞDAŞ FRANSA. — ZENGİNLERE ÖDETMEK! — KADROLAR SORUNU. — ÖZGÜR, GÜÇLÜ VE MUTLU BİR FRANSA İÇİN.

1929'dan itibaren kapitalist dünya üzerinde çullanan bunalım, boyutları ve sonuçları bakımından daha önceki bütün devrevi bunalımların ötesine geçiyordu. 1929'dan 1932'ye kadar dünya üretimi —S.S.C.B. hariç— % 40, dünya ticareti de % 60 oranında düştü.

Sefalet artar, Hindistan'da ve Çin'de açlık hüküm sürer, resmi istatistikler 30 milyon işsiz gösterirken buğday ve sürü hayvanları yok ediliyor, pamuk ve üzüm fideleri sökülüyor, kahve denize dökülüyordu.

Her yandan gümrük duvarları yükseliyor, malların dolaşımı ağırlaşıyor, azalıyor, duruyordu. En güçlü ülkeler en zayıf ülkelerin pazarlarını çekişiyorlar, dünya savaşı tehlikesi artıyordu.

1914 - 1918 savaşının yenikleri son derece zarar görmüştü. Almanya'nın sanayi üretimi 1897 düzeyine inmişti. İşsiz sayısı büyük ölçüde artıyordu. Tarımsal bunalım şiddetleniyordu. İşte Hitler'ciliğin üzerinde yeşereceği ortam buydu.

1930 Alman seçimlerinde, sosyalist oylardan bir bölümü komünistlere geçerek, işçi oylarının sayısı aşağı yukarı aynı kalıyor; merkezci burjuva partileri çöküyor; ama Hitler'ciler 6 milyon oy topluyordu. Küçük-

burjuva yığınlar bunalımın etkisiyle resmi burjuva partilerinden yüz çeviriyorlardı. Bunlar direnen işçi sınıfına değil faşizme yöneliyor, faşizmin demagojisi onları yanıltıyordu.

Tehlike karşısında Alman Komünist Partisi, Sosyalist Partisi ile ortak bir cephe oluşturmak için boşuna çabalıyordu.

Komünistler dışında Hitler diktatörlüğünün yerleşmesine karşı çıkmak iddiasında bulunan topluluklar nasyonal sosyalizmin çabucak yıkılacağını ileri sürüyorlardı. Naziler 1932 Kasım seçimlerinde 2 milyon oy kaybetmişlerdi. Sosyal Demokrat yöneticiler Hitler'in «kesin yıkılışından» söz ettiler. Lèon Blum **Le Populaire**'de şunları yazdı:

«Artık nasyonal sosyalizme iktidar yolları kapalıdır. Alman sosyal-demokrasisi Hitler'i alt etti.»

İki ay sonra, 30 Ocak 1933'de Hindenbourg Hitler'i iktidara çağırıyordu.

Bu olaylardan üç ders çıkarabilirdik:

1. Weimar Cumhuriyeti kapitalizmi kurtarmayı başarmış, 1918 devrimini bastırmış ve «demokrasi» adına demokrasinin gerçek koruyucusu işçi sınıfının militan öncüsünü ortadan kaldırmıştı;

2. Sosyal-demokrasi ve reformcu sen-

dikalar, «ehveni şer»i seçmek bahanesiyle burjuva hükümetlerce dayatılan «fedakarlık» ve özgürlüklerde kısıntı politikasını desteklemişler, faşizme yolu açmışlardı;

3. Sosyal-demokrasi ve sendika yöneticileri işçi sınıfının birleşik cephesini reddederek proletaryayı yalnız bırakmış ve silahsız hale getirmişlerdi.

Fransa işçi sınıfının militanları olan bizler için gözden uzak tutulmaması gereken acı derslerdi bunlar. Bizim için de yarın benzer bir durumla karşılaşma tehlikesi yokmuydu? Kör disipline ve kayıtsız itaate alışık askerleşmiş Alman kalabalığına karşı bağımsız, gururlu, kuşkulu halkımızın üstünlüğünün, Fransız bireyciliğinin öne sürülmemesi dilenirdi! İkinci İmparatorluk, «ahlaki düzen», bulanjizm[26] o kadar uzakta değildi... Eğer proletarya, düşmanlarının hile ve komplolarını başarısızlığa uğratmasaydı, o da Alman işçilerinin hatalarını ve yanlışlarını yapsaydı, Leipzig davasında (1933) arkadaşımız Dimitrov'un kükreyen bir suçlayıcı olarak karşısına dikildiği cinayetler ve provokasyonların Fransa'da at oynatmasına göz yumsaydı ülkemizde işçilerin kırıp geçirerek, özgürlükleri ortadan kaldırarak ve Fransa'yı Hitler ile Mussoli-

ni'ye teslim ederek bir faşist diktatörlük trajedisini yaşayabilirdi!

Fransız ekonomisi bunalım dönemine girmişti. Ekonomi uzun süre elverişli koşullardan yararlanmıştı: geniş bir iç pazarın varlığı, ihracata oldukca önemli bir marj tanıyan frankın istikrarlı değeri. Ama yükselen bunalımın alt ettiği bu göreli refah adacığı da yıkılıp gidecekti.

1929'dan 1935'e kadar Fransız üretimi üçte bir oranında azalıyordu. İşsizlik yaygınlaşıyor, Milli gelir aşağıdaki rakamlarda (milyar frank olarak) görüldüğü gibi % 30 luk genel bir azalış gösteriyordu:

	1929	1934
Ücretler	115.6	93
Menkul Değerler	28.3	22.8
Tarım	44.8	17
Sanayi ve ticaret	29	15
	217.7	147.8

Bunalım kapitalist merkezileşmeyi hızlandırıyor, karteller halinde toplanmış sanayi grupları tekel fiyatlarını zorla kabul ettiriyor ve tatlı kârlar elde ediyordu.

Bu karşılık orta sınıflar yoksullaşıyordu. 1930'dan 1932'ye kadar küçük tüccarların sa-

yısında 100.000'lik bir azalma oldu. Bunalım, siyasi ve toplumsal bağımsızlığına varıncaya kadar tüm hayallerini yavaş yavaş kaybeden küçük burjuvaziyi güvenliksiz ve geleceksiz bir yaşama mahkûm ediyordu. Ağır bir şekilde hastalanmış olan proletarya yaşam koşullarını savunmak için mücadele ediyordu. Marx'ın çizdiği tablo da böyle:

«Bu toplumsal gelişim döneminin bütün yararlarını zorbalıkla ele geçiren ve tekelleştiren sermayenin mutlak hakimlerinin sayısı azaldıkça sefalet, baskı, kölelik, düşkünleşme, sömürü artar. Ama aynı kapitalist üretim çarkı yüzünden durmadan kabaran ve giderek disiplinli hale gelen birleşik ve örgütlü işçi sınıfının direnci de artar.»[27]

Zenginler, bunalımın yükünü işçilerin sırtına yıkmak istiyorlardı. Ücretlerin düşürülmesi ve yabancı ürünlere karşı gümrük himayesi politikasını, gerçek bir iç tekeli, talep ediyorlar, yüz milyon nüfuslu bir «Fransız İmparatorluğu»nun ekonomik bakımdan kendi kendine yeterliğini savunuyorlardı. Kendilerini bu amaçlara ulaştırabileceğini sandıkları bir politika biçimine can atıyorlardı. Bu politika da faşizmden başkası değildi.

Ayrıcalıklılar, İtalya ve Almanya'da olduğu gibi birliklerini küçük burjuvazi ve proletaryanın düşkün unsurları arasından devşirmeye çalışıyorlardı.

Gericilik çoktandır ittifaklarını oluşturmuştu. Faşizm, bazı parlamenterleri de lekeleyen bir mali skandal olan Stavisky sorununu sömürmek istedi. Kendini dizginsiz bir demagojiye kaptıran faşizm kaba bir şekilde gerçek yüzünü ortaya koydu. 6 Şubat 1934'de faşist kargaşacılar Palais-Bourbon'a saldırıya geçtiler. Belediyenin Topazları «kahrolsun hırsızlar!» diye bağırıp çağıran kaçıkların başında yürüyorlardı.

Silahlı çetelerin -Ateşten Haç, Kralcılar, Yurtsever Gençler, Fransistler- ortaya çıkışı, çapulculuk ve şiddet hareketlerine girişmeleri emekçilerin birlik arzusunu onbeş yıllık önerilerden daha iyi harekete geçirdi. Faşitlerin kudurganlığı, cinayet çağrıları, serseri ve «mendebur» diye niteledikleri işçilere yönelik kindar çığlıkları, cumhuriyet kurumlarını ve ülke içindeki iyi ve sağlam olan herşeyi gözden düşürücü kampanyaları, Fransa'yı faşizmin ayıbından ve dehşetinden korumaya kararlı halk kitlesini betonlaştırdı.

Faşist zorbalık hareketleri radikalleri

iktidardan uzaklaştırdı ve üyeleri arasında Pètain ve Laval'in de bulunduğu bir hükümeti işbaşına getirdi. Gerici bir gazete «sağ ayaklanma başarı kazandı» diye bayram ediyordu.

Ama bu bir Pyrrhus zaferinden başka birşey değildi. 6 Şubat'tan sonraki olaylar bütünüyle gericiliğin istemediği biçimde gelişti. Faşist çetelerce tutuşturulan yangınların alevinden yeni birşey doğacaktı. Bu, Pètain'in ya da La Rocque'un diktatörlüğü olmayacak: proletaryanın eylem birliği olacak, Halk Cephesi olacaktı.

Komünist Partisinin işareti üzerine Paris'li emekçiler görkemli bir sıçrayışla ayaklandılar. Daha 6 Şubat'ta 25.000 işçi fesatçılara kafa tutuyordu. Bu ilk eylem bütün umutların ışığıydı. Komünistlerin hakkı vardı: faşist diktatörlük hiç de kaçınılmaz bir evre değildir. İşçilerin tek cephesi, antifaşist mücadele içinde sağlamlaşacaktı. Uluslararası deneyimle güçlenen Fransız proletaryası, devrimci geleneklerine bağlı bir sınıf olarak savaşçılarının gerçek mirascısı olduğunu gösterecekti.

Komünist Partisi Paris proletaryasını karşılık vermeğe çağırdı. 9 Şubat'ta 50.000 emekçi Cumhuriyet alanından Doğu Garına

kadar «Heryerde Sovyetler! Kahrolsun Faşizm!» diye bağırarak polise karşı beş saat süreyle çarpıştı. Çok sayıda sosyalist işçi, Komünist kardeşleri ile birleşmek için «alarmda» tutuldukları yerleri terkediyordu. Kavgaların geçtiği halk semtlerinde oturanlar göstericileri destekliyorlar.

Faşizme geçit vermemek için altı işçi öldü. Proletaryanın bu kahramanlarına ne mutlu! İşçi sınıfı bu öncü kavgasında nasıl mücadele etmek gerektiğini bildiğini göstermişti. Paris kaldırımlarında halkın çocuklarını öldüren kurşunlar, yığınlar arasında derin bir yankı uyandırıyordu. Ölülerin yerini almak için binlerce, yüzbinlerce yeni savaşçı ortaya çıkıyordu. Hayır, faşizme geçit verilmeyecekti! Onun yenilgisi proletaryanın eylem birliğine bağlıydı. Birlik, proletaryanın ve kendileri de maddi refahları ve özgürlükleri bakımından tehdit edilen orta sınıfların ittifakıyla tamamlanmış olacaktı.

Komünistler mücadeleye başlamışlardı. Komünistlerin girişkenlikleri 12 Şubat 1934 genel grevinin başarısını ve halk güçlerinin toparlanmasını sağlayacaktı.

Dörtbuçuk milyon işçi işi bırakıyor. Vincennes gösteri yürüyüşü canlılığın uyanışını gösteriyor.. Proletaryanın karşı saldırısı

faşist birliklerin ani hücumunu güç bakımından kat kat aşacak. Bu karşı-saldırı özgürlüğü boğanlara gücün, cesaretin, birlik ve beraberliğin işçi sınıfının yanında olduğunu gösterecek. Emeğin Fransa'sı, namuslu insanların Fransa'sı faşizme, sefalete, savaşa karşı ayağa kalkıyor. Fransız işçileri, Komünist Partinin itişiyle, bütün dünyanın emekçilerine faşizme karşı etkili bir şekilde mücadelenin yolunu gösteriyorlardı: proletaryanın çevresinde geniş bir anti-faşist Halk Cephesinin oluşması.

1934 yılında 26 Ocak - 10 Şubat arasında, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin XVII. kongresi yapılmıştı.

Almanya'da faşizmin zaferini, diyordu Stalin, yalnızca işçi sınıfının zayıflık işareti ve faşizme yolu açan sosyal-demokrasinin, işçi sınıfına ettiği ihanetin sonucu saymamak gerekir. Bu zaferi aynı zamanda burjuvazinin de bir zayıflık işareti, burjuvazinin artık parlamentarizmin ve burjuva demokrasisinin eski yöntemleri ile iktidarını yürütme gücüne sahip olmadığını gösteren, onu iç politikasında terörcü yönetim biçimlerine başvurmaya zorlayan bir işaret; burjuvazinin artık barışçı bir dış politikaya dayanarak güncel duruma bir çare bulma gü-

cüne sahip olmadığını doğrulayan, onu bir savaş politikasına başvurma zorunda bırakan bir işaret saymak da gerekir.[28]

Faşizm savaş demektir. Faşizme karşı mücadele ise savaşa karşı mücadele demekti.

Durum açık açık görülüyordu: bir yandan, dünyada bunalımın, kapitalist devletlerin birbirlerine karşı dizginsiz bir mücadeleye iterek ağırlaşması; öte yandan, gelecekteki askeri cephelerin gerisini sağlamlaştırmak için işçi sınıfının köleleştirilişi, terör döneminin açılışı.

Yönetici takımlarca demokrasinin mahkûm edilişi ve bunların zora dayanan politikaları bizim politikamızı belirliyordu: demokrasiyi savunmak, küçük burjuvaziyi, tehdit edilen özgürlüklerinin korunması için mücadeleye çekmek, proletaryayı kendi çıkarlarıyla birlikte Büyük Sermayenin saldırısına uğrayıp boğulan orta sınıfların çıkarlarını da savunmaya çağırmak gerekiyordu. Biz Cumhuriyeti savunurken, işçi sınıfını savunuyor ve geleceği hazırlıyorduk.

1933 başından beri Cumhuriyetçileri, demokratları, liberalleri, sosyalistleri ve komünistleri -proletarya ve orta sınıflar- içine alacak ve faşizme karşı kararlı bir şe-

kilde dikilecek geniş bir tek cephenin zorunluluğunu belirtmiştik. 6 Mart 1933'de Sosyalist Parti'ye yeni bir mektup göndermiştik. Blum, Le **Papulaire**'de bir kez daha reddetti. Ama yeni bahaneler, yeni kurnazlıklar aramak zorunda kaldı.

«İki partinin birleşmesiyle sağlanacak organik birlik, iki parti korunarak sağlanacak eylem birliğinden daha iyi olur. O halde organik birliği sağlayalım.» diyorlardı. Buna karşı biz, iki partinin birleşmesini hazırlamanın en iyi yolunun tam tamına eylem birliği olduğunu söylüyorduk.

Emekçiler bizim ardımızdan yürüdü.

Kimi sosyalist yöneticiler koca proletarya birliği sorununu falcılar arasındaki bir tartışmanın bayağı ölçülerine indirgemek istiyorlardı. Görüşmeleri bir «saldırmazlık» antlaşması ile sonuca bağlamayı öneriyorlardı. Eylem birliğine yalnız partileri hakkındaki eleştirilerimizi durdurma aracı olarak bakıyorlardı. Biz onur yaralarını sarmanın değil, ortak mücadeleyi örgütlemenin sözkonusu olduğunu açıklamıştık. Bir «saldırmazlık» antlaşması yerine mücadele birliği antlaşması önermiştik.

Ülkede ortak mücadele başlamıştı. 12 Şubat 1934'de Vincennes gösterileri sırasın-

da onbinlerce gösterici tarafından haykırılan «eylem birliği» sloganı taşrada da tekrarlanmıştı. Albay Rocque'un iç savaş birliklerini seferber ettiği heryerde bu slogan çınlıyordu.

Birliği gerçekleştirmek için gerekli fedakârlıkları yapmaya karar vermiştik. 1934 Haziran ayında yapılan İvry ulusal konferansımızda yalnızca bir düşüncemiz vardı: Birleşmek.

Sosyalist Parti yöneticileri, «ortak eylem önerilerini üyelerimize yapmayın, yalnızca bize yapın.» diyorlardı. Biz de «önemi yok bir kez de size sesleniriz» diye cevap veriyorduk. «Bizi eleştirmeyi bırakın» diyorlardı. «Biz, dürüst bir şekilde eylem birliğinin gereklerine uymayan kimseleri eleştireceğiz.» diye cevap veriyorduk.

İçten olmamakla, Sosyalist Parti'sine geçen eski bir komünist yöneticinin, 1922'de, Paris Kongremizde söylediği gibi «Kuşu yolmak» istemekle suçlanıyorduk. Büyük arzumuz, inadımız bu kötü niyetli iddiaları yalanlıyordu.

Hararetle, inatla birliği istiyorduk.

9 Şubat'tan beri içinde onyedi şehit verdiğimiz mücadeleler, savaşlar daha yalnızca bir başlangıçtır. «Bizimle» «faşizm»

arasında başlayan sürat yarışında, burjuvazi daha çabuk ilerlemek istiyor. Eğer biz, «birleşik cephe için daha, çok daha, hep daha çabuk» olamazsak, faşizm işçi sınıfını alt edebilir. Oysa biz, faşizmin Fransa'da başarısını istemiyoruz.

...Biz her ne pahasına olursa olsun eylemi sağlamak istiyoruz...[29]

...Biz her ne pahasına olursa olsun eylem birliğini sağlamak istiyoruz...

Düşman dehşet saçıp dururken mızıkcılık yapmak, zaman kollayarak oyalamak, hır çıkarmak isteyenler, düşman şehrin kapılarına dayandığı halde meleklerin cinsiyeti hakkında tartışıp duran Bizanslı rahipleri hatırlatıyorlardı...

İvry konferansının ertesinde Benoit Frachon'la ben, Temple bulvarındaki Bonvalet lokantasında Lèon Blum ve Jean Zyromski ile bir görüşme yaptık. Şimdi gene Blum'u görür gibiyim, masaya eğilmiş, başı ellerinin arasında ve ısrarla soruyor bize: «Pekâla, ne istiyorsunuz?»

— Emekçilerin eylem birliğini istiyoruz, diye cevap verdim. «Sosyalistlerle komünistler arasında anlaşma istiyoruz. Faşizmi yenmek istiyoruz.»

14 Temmuz 1934'de Sosyalist Partinin

tüm yönetim komisyonu bizi Malesherbes sitesinde kabul ediyor. Marcel Cachin önerilerimizi bir bir ortaya koydu. Bir tartışma başladı, ivedi olarak ortak eylemin zorunluğunu bir kez daha belirttik.

Paris Bölgesinin komünistleri ile Seine Sosyalist Federasyonu arasında az zaman önce bir anlaşma yapılmıştı. O sırada federasyonu, sonraları, Hitler'cilere karşı savaş içinde Partimize katılan Zyromski sürüklüyordu. Nihayet, 27 Temmuz'da aynı Bonvalet lokantasında Komünist Parti ile Sosyalist Parti arasında eylem birliği antlaşması imzalandı.

Antlaşma biz komünistler için kutsal bir yükümlülük oldu. Sosyalistler kardeşlerimizdi; onların başarılarından bizim başarılarımız gibi sevinç duyuyorduk. Sosyalist emekçilerin büyük çoğunluğu bizim kardeşlik duygularımıza yürekten cevap veriyordu. Ama onların yöneticileri ile ilişkilerimizde zoraki birlikçi olmamız gerekiyordu.

Ekim ayı başında Komünist Enternasyonal, Sosyalist Enternasyonal'e (I.O.S.) faşizme karşı bütün İspanya ve Asturias emekçilerinin kahramanca mücadelesinin desteklenmesi önerisinde bulundu. Sırasıyla I.O.S.'nin Başkanı ve Genel Sekreteri olan

Vandervelde ve Friedrich Adler'le buluşmak için Marcel Cachin'le ben görevlendirildik. Görüşme 15 Ekim'de Bruxelles'de yapıldı. Vandervelde nazik ve saygılıydı kendisinin ve Adler'in önerilerimizi örgütlerine götürmek için not almakla yetineceklerini söyledi. Friedrich Adler komünistlere karşı sevimsiz ve öfke doluydu. Israrla, girişimimizin Komünist Enternasyonal'in politikasında «bir manevra ya da bir değişim» anlamına gelip gelmediğini sordu. Politikamızda ne manevra ne de değişme olmadığını söyledim. Bir yandan komünistlerin politikasını öte yandan da sosyalistlerinkini ilgilendiren olayların deneyiminin bize inandırıcı ve hatta belirleyici göründüğünü ekledim. (Almanya, Avusturya ve diğer ülkelerin sosyalistleri bütün hükümet görevlerinde bulunduktan sonra yavaş yavaş gerici ve faşist güçlerce püskürtülmüş oldukları, karşı koymayı bilmedikleri, istemedikleri halde, Rus Komünistleri gerçekten sosyalizmi kuruyorlardı.)

Sorun burada değildi. Karşılıklı değerlerimiz konusunda tartışmak değil, İspanyol işçilerine yardım etmek için çabalarımızı birleştirmek sözkonusuydu.

Ne yazık ki girişimlerimiz bir sonuç ver-

medi.[30]

Bize verilen randevuya gitmeden önce biraz zamanımız olduğundan Marcel Cachin bana Bruxelles Müzesindeki en güzel resimleri göstermek istedi. Özellikle Primitifler[31] önünde durdu, coşku içinde ve haykırarak: «Bana bak, oğul. Şu harika! Ne incelik! Ne ustalık!» dedi. Onun gençlere yakışır heyecanını paylaştım.

*

Sosyalist Partiyle antlaşma bizim için yalnızca bir başlangıçtı. İşçi sınıfının birliğinin temellerini atmıştık; faşizmin yenilgisini sağlamak için ittifakımızı genişletmek orta sınıflara yaymak gerekiyordu.

İvry konferansında, bizi radikallerden ve onların gerçekten Cumhuriyetçi yöneticilerinden uzaklaştırabilecek anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak için bütün gayretimle çalışmıştım. Yeni durumu hesaba katmak istiyorduk. Komünist Parti'nin demokratik özgürlükleri savunma arzusunu kesin bir dille açıklıyorduk. Engels ve Lenin Cumhuriyetin «kapitalist düzende proletarya için en iyi hükümet biçimi» olduğunu söylemişlerdi.

Onbeş ay önce Meclis Kürsüsünden yaptığım bir açıklamayı tekrarladım: «Biz, pro-

leterler yurdumuzu severiz.[32] Devrimlerin beşiği, hümanizm ve özgürlüklerin ocağı Fransa'mızı seviyoruz.» Sorunun, Komünizmle faşizm arasında değil, faşizmle demokrasi arasında seçim yapmak olduğunu söylüyorduk.

Bu açıklamalar ülke içinde büyük bir yankı uyandırdı. Gericilik hemen silahını değiştirdi. O zamana kadar Marksist-Leninist olmakla suçluyorlardı bizi. İvry'den sonra şu gülünç manzarayla karşılaştık: Marksizm-Leninizm, bizi Marx'ın ve Lenin'in öğrettiklerini unutmakla suçlayan beklenmedik avukatlar buluyordu!

Demokratik özgürlüklerin ne kadar yaygınlaşmasını istiyorsak onları o kadar hararetle savunuyoruz. Proletaryanın diktatörlüğü -bu, halk için eksiksiz bir demokrasidir- Saint-Just'ün açıklamasının pratiğe geçirilmesinden başka bir şey değildir: «Özgürlüğün katillerine özgürlük yok!»

9 Ekim 1934'de Paris'te Bullier salonunda, sonra da 24 Ekim'de, radikallerin kongresi arifesinde Nantes'da «Ekmek, özgürlük ve barış için Halk Cephesi» içinde birleşmeyi önerdim. Fransa halkını başarıya götürecek formül ilk kez ortaya atılmıştı.

Şunları söyledim:

Sadece Ulusal Birlik denen politika ile Sovyetler iktidarı arasında hemen yapılacak bir seçimin sözkonusu olduğunu söylemek gerçek dışıdır. Demokrasiyi dönüştürüp geliştirecek, onu yeniden güçlendirecek halkçı bir politikaya yer vardır.

Gericilik, Halk Cephesinin, faşizmin saldırılarını kırabileceğini ve ülkeye yeniden bir siyasi ve toplumsal ilerleme çağı açabileceğini çok iyi anlıyordu. Sosyalistleri korkutmaya çalıştığı gibi bu kez de radikalleri korkutmayı denedi.

Daha dün, radikal partiye hakaret edenler şimdi ona ders veriyorlar, ciddi ciddi onun komünistlerle uzlaşarak adına «leke» süremeyeceğini anlatıyorlardı. Gericilik, tehdit ve pohpohlama yoluyla Radikal Parti'yi engellemeye, onu içinden bölmeye çalışıyordu.

Bölücülerin oyunlarını boşa çıkarmak için elimizden geleni yapıyorduk. Halk Cephesi içindeki öteki örgütlerin içişlerine karışmamayı kural olarak kabul etmiştik. Komünistler, Cumhuriyetçiler arasında birliği sağlamak için böyle çalıştılar.

Radikal ve sosyalist yöneticilerle üçlü görüşmelere başlamıştık. Edouard Herriot, Delbos ve Blum'la Vincent Auriol ya da

Campınchi'nin evinde toplanıyorduk. Konuştuğumuz ortak eylem tasarılarımıza durmadan karşı çıkıyorlardı. Jacques Duclos ve ben çok sabır ve sebat göstermek zorunda kaldık.

Bizim girişimimizle, daha şimdiden Millet Meclisinde sol gıupların ortak toplantıları oluyordu. Mutualite'de büyük bir miting yapıldı; burada Blum ve Daladier ile birlikte söz aldım.

Mali sermaye grupları ve onların adamları Halk Cephesinin belediye seçimlerinde kazandığı başarıdan sonra, 14 Temmuz 1935' in geniş boyutu karşısında yenildiklerini kabul etmiyorlardı. Diyorlardı ki; «Halk Cephesi bir temele dayanmadan zoru zoruna kuruldu. Bir program hazırlama söz konusu olduğunda dağılıp gidecektir.»

Sosyalist Parti'de olsun, Radikal Parti ile Komünist Parti'de olsun, ortak bir programın hazırlanması açıkca bazı güçlükler gösteriyordu. Eğer partilerin herbiri kendi programını kabul ettirmek isterse bu güçlükler başa çıkılamaz bir hale gelebilirdi.

Komünist Parti'nin toplumsal dönüşümü amaçlayan bir programı vardı. Parti aynı derecede, ekonomik ve siyasal nitelikte, daha ivedi istekleri de ihmal etmiyordu. Bu

ivedi istekler temel alınarak anlaşma yapılması mümkündü. Birlik, karşılıklı ödünleri gerektirirdi. Başta Paul Faure olmak üzere sosyalist yöneticiler bizi sözde «pışırık», «oportünist» buluyorlardı. Bir eylem programı hazırlamak sözkonusu olduğu için, bunun seçmenleri çekecek bir vaatler listesi değil, belli yükümlülükler bütünü olmasını istiyorduk.

Ancak genel formüllerden söz edilirken aslan kesilenler, somut olarak belirli istekler söz konusu olur olmaz son derece kararsız oluyorlardı. Ortak programın hazırlanması sırasında ılımlı oluşumuzu başımıza kakanlar, sonradan, programın tam olarak uygulanmasını istediğimizde uzlaşmazlığımızı başımıza kaktılar.

Ortak program genel affı, silahsızlanmayı ve faşist birliklerin dağıtılmasını, basın üzerindeki menfur yasaların kaldırılmasını, herkese sendikal hakların uygulanmasını ve bu haklara saygı gösterilmesini talep ediyordu. Savaş sanayiinin millileştirilmesini, Milletler Cemiyeti çerçevesi içinde uluslararası işbirliğini, her ülkeye açık antlaşmalar sisteminin yaygınlaşmasını istiyordu. Barış için mücadele çağrısında bulunuyordu.

Program, ekonomik alanda, yığınların

hayat düzeyini yükseltmeyi, ulusal bir işsizlik fonu kurulmasını, haftalık iş süresi ile emeklilik süresinin kısalmasını; toprak ürünlerinin değerlendirilmesini; savaş pazarlarının denetlenmesini; demokratik bir mali reformu içeriyordu.

Halk Cephesi programının ana çizgileri bunlardı. Ama, 1936 Mayıs'ındaki seçim zaferine rağmen çoğu hayata geçirilemedi. Neden? Fabrikalarda ve köylerde, Halk Cephesi Komitelerinin seçilmesine karşı çıkan sosyalist ve radikal yöneticilerin düşmanlığını yenememiştik. Taban kuruluşlarında seçilen delegelerden oluşan bir Ulusal Halk Cephesi Kongresi fikrini benimsetememiştik. Kongrece seçilen bir Ulusal Komite programın uygulanışını denetleyecekti. Halk Cephesi, zirvede yapılan basit bir uyuşma oldu.

Bununla birlikte bir ölçüde de olsa, düşündüğümüz önlemlerin uygulandığı yerlerde Halk Cephesi, ülkemiz ve Fransa emekçileri için mutlu sonuçlar elde etti. Dünya ülkelerinde işçiler ve demokratlar için bir örnek, bir itici güç oldu. Onlara, faşizmin kaçınılmaz olmadığını, faşizmin özgürlüğe ve barışa bağlı tüm insanların birliği ve eylemi ile yenilebileceğini gösterdi.

1935 Ağustos'unda toplanan Komünist Enternasyonal'in Kongresi, her ülkede ve uluslararası alanda sermayenin ve gericiliğin saldırısına karşı, faşizme ve savaş tehlikesine karşı, emekçilerin geniş bir Halk Cephesi içinde işçi sınıfının çevresinde toplanmasını kesin ve ivedi bir görev olarak saptadı. Bir süre önce Komünist Enternasyonal'in Genel Sekreteri seçilen Georges Dimitrov şunları söyledi:

«Bu görevi tek başımıza biz icat etmedik. Bu görevi ortaya koyan dünya işçi hareketinin ve özellikle Fransa proletaryasının deneyiminden başka bir şey değildir. Fransız Komünist Partisinin büyüklüğü, bugün neyin zorunlu olduğunu anlamış, Partiyi çekiştiren, faşizme karşı birleşik mücadele cephesinin gerçekleşmesini engelleyen sekterleri dinlemeyip, cesaretle ve bolşevikçe, sosyalist partisi ile ortak eylem antlaşması yoluyla, oluşma yolundaki anti-faşist Halk Cephesinin temeli olarak proletaryanın birleşik cephesini hazırlamış olmasındandır. Fransız işçileri, komünistler ve sosyalistler, bütün emekçilerin hayati çıkarlarına cevap veren bu antlaşmayla, Fransız işçi hareketini yeniden ilk sıraya, kapitalist Avrupa'da başa geçiriyor, komüncülerin gerçek to-

runları ve Paris Komününün şanlı derslerinin mirascıları olduklarını gösteriyorlar.»

Şurası bir gerçek ki Fransa ve başka yerlerdeki darkafalılar Partimizin birlikten yana politikasını engellemeye çalıştılar. Üyelerimizden kimileri politikamıza ayak uydurmakta güçlük çekiyor, oldukları gibi eski konumlarında kalıyor, aşılmış formüleri tekrarlıyor ve bizi oportünizmle suçluyorlardı. Bu «sol» eleştiricilerden biri olan bölücü ve bozguncu çalışmalarından dolayı saflarımızdan atılan Ferrat sonradan Guy Mollet'nin yardımcılarından biri olacaktı.

Enternasyonal'in eski yönetimi bize pek cesaret vermemişti. Dar patikalardan çıkmak için uğraşlarımız bazı kavramları altüst ediyor ve her yenilikte özellikle ve öncelikle olası sakıncalar, tehlikeler görmek isteyen kimseleri tedirgin ediyordu.

Tam Nantes mitingi sabahı bir kardeş Parti yöneticisince bana iletilen Halk Cephesi formülü ve fikrinden vazgeçme öğüdünü aldım. Birkaç dakika sonra Nantes'e gitmek üzere trene bineceğimi ve orada Siyasi Büronun yetkilisi olarak radikalleri Halk Cephesine çağıran söylevi vereceğimi bildirdim.

Bir süre sonra Stalin'i gördüm. Stalin,

Leninizmin ruhuna uygun olduğunu özellikle belirterek, birlikten yana cesur politikasından dolayı Partimizi kutladı. Bana dedi ki: «Geleceğin kapılarını açacak yeni bir anahtar buldunuz.»

*

Halk Cephesini genişletme çabalarıyla işçi birliğini pekiştirme çabalarını birlikte yürütüyorduk. İşçi sınıfının tek bir parti içinde tam birliği için çalışmayı hiç bir vakit bırakmamıştık. Tek partinin temel ilkelerini belirtmek gerekiyordu.

Bir yandan, sosyal-demokrasinin uyguladığı politika, bir çok ülkede proletaryayı hızla yenilgilere götürmüş, dahası Almanya'da Nazi diktatörlüğünün kuruluşunu kolaylaştırmıştı. Öte yandan Komünistlerin devrimci politikası, sosyalizmi inşa eden Sovyet demokrasisine götürdü. Nihayet tek parti gönüllü uyulan ve herkese uygulanan sıkı bir disiplin olmaksızın düşünülemezdi.

Birlik Tüzüğünün hazırlanması çabuk ilerleyebilirdi. Sosyalist yöneticiler taban örgütlerinde ortaklaşa yürütülen bir tartışmaya yanaşmadılar; «birleştirme komisyonu» içindeki görüşmelerimizin açık yapılmasını da istemediler.

*

Öteden beri ücretli emekçilerin en uyanık kesimi sendikalar içinde örgütlenmişti. Patronlara karşı mesleki, maddi ve manevi çıkarların savunulması, işçi sınıfının yaşam düzeyinin yükselmesi için genel eylem sendikanın amaçlarıdır. Demek ki sendika, siyasi düşünceleri, dinsel inançları ne olursa olsun tüm ücretlileri saflarında toplayabilir.

Birinci Dünya Savaşından sonra, Dumoulin başta olmak üzere sosyalist yöneticiler sendikalar içinde ayrılık tohumları ekmişlerdi. İşçi sınıfı üzerinde etkili olmak için iki C.G.T. birbirine girdi.

Komünist Parti, bölünmeye son vermek için biraraya toplanan ve bağımsız çalışan birlikten yana sendikaların ve militanların uğraşlarını destekledi. Bu uğraşlar 27 Eylül 1935 anlaşması, sonra da Toulouse birleştirme kongresi (Şubat 1936) kararları ve kısa zamanda 5 milyon sendikalıyı biraraya getiren tek bir C.G.T.'nin kuruluşu ile sonuçlanacaktı.

*

22 ve 25 Ocak 1936 tarihleri arasında Villeurbanne'da Partimizin VIII. Kongresi yapıldı. Kongre yasama meclisi seçimlerinde Halk Cephesinin zaferini hazırladı.

1935 Mayıs'ında yapılan belediye seçimleri ile Seine bölgesi kanton seçimleri demokratik güçlerin yükselişini ortaya koymuştu. Kongremiz toplandığı sırada 1936 Nisan'ında yapılacak yasama meclisi seçimlerinin bize büyük bir başarı getireceği hesap ediliyordu.

Bütün illerden gelen delegelere olağanüstü ulusal zenginliklerin kapitalist oligarşinin ellerinde bulunduğunu, böylece, dünyanın en zengin ve en güzel ülkelerinden biri olan Fransa'nın mutlu olacağı yerde batmakta, birleşik olacağı yerde parçalanmış, güçlü olacağı yerde zayıf olduğunu hatırlattım.

Bütün XIX. yüzyıl boyunca, kapitalizmin gelişmesi yeni bir feodalitenin, sayıca daha az ama eski toprak feodalitesinden daha güçlü para feodalitesinin yerleşmesine yol açtı. Kapitalistler, zanaatçıları mülksüzleştiriyor; güçlü kapitalistler daha zayıf olanları soyup soğana çeviriyor. Çok sayıda işletmeyi ortadan kaldıran kapitalist merkezileşme geriye kalan işletmelerin gücünü artırıyor. Dev fabrikalar büyük emekçi yığınları çalıştırıyor.

Fransız kuşakların emek ürünü olan zenginlikler, onları yalnız kendi çıkarları için sömüren bir avuç asalak tarafından ele geçirildi. Ve Fransız halkı işsizliği, sıkıntıyı ve sefaleti yaşıyor.

Fransa'nın hakimleri kimlerdir?

Bugün Fransa'da 50.000 hisseli şirketle bunlara ek olarak birkaç yüz özel banka ve kişisel ortaklık biçimini koruyan birkaç bin sınai topluluk bulunmaktadır.

Ana kumanda yerinde kaç şirket var? Otuz kadar sermaye şirketi, maden sanayii alanında bir o kadar şirket, yirmi kömür ve maden işletmesi; otuz elektrik şirketi; yirmi sigorta şirketi; on kadar kimya ürünleri şirketi; on kadar su ve gaz işletmesi; nihayet, büyük demiryolu ve deniz ulaşımı şirketleri olmak üzere aralarında gruplaşıp içiçe giren ve hisseli şirketlerle patron ve ticaret toplulukları kitlesinin üstünde mali oligarşiyi oluşturan hepsi hepsi ikiyüz şirket.

Bu ayrıcalıklı ikiyüz şirketin yönetim kurullarının başında bu şirketlerin en varlıklı ikiyüz pay sahibi bulunmaktadır: bunlar, Fransa'nın ekonomisine ve politikasına egemen olan ikiyüz ailenin, şefleridir.

Para ve sanayi alanında en büyükleri aynı zamanda, çok sayıda şubeleri bulunan dört büyük kredi kurumunun yöneticileridir: Lyon Bankası, Societé gènèrale, Sanayi ve Ticaret Bankası, İskonto Şirketi. Bunlar Fransa Bankasının Genel Kurul üyelerinin yarısını verirler; Demir-çelik kurulundan de

Wendel, Saint-Gobain Kimya ürünleri şirketinden de Vogüé; Kuhlmann Kurumlarından Duchemin; Kimya ürünleri şirketinden Poulenc ve Tinardon; Kâğıtcılık şirketinden Darblay. Fransa Bankasının üç hazine görevlisi dışındaki öbür genel kurul üyeleri babadan oğula, damada ya da şirketlerinin bir ortağına devredilen sandalyeleri işgal eden büyük bankerlerdir: Rothschild, Hottinguer, Mallet, Mirabaud, de Neuflize yenilerden de Lazard Kardeşler Bankasından David-Weill.

Mallet'ler yüzotuzbeş yıl önce Bonaparte tarafından Fransa Bankasının kuruluşundan bu yana aralıksız Genel Kurulda temsil edildiler. Hottinguer'ler 1803'den beri Genel Kuruldadırlar.

Fransa yüzotuz yıldan beri üç devrim gördü, beş kez siyasi rejimini değiştirdi. Bu çeşitli değişimler, bu yıkılışlar ve çalkantılar arasında yalnız mali güç sahipleri rejimler ardarda sıralanırken sermayenin egemenliğini somutlayarak değişmeden kaldılar.

Fransa Bankasının oniki Genel Kurul üyesi doksanbeş şirketin bizzat yöneticiliğini yaparlar, bu şirketlerde yüzelli sandalye işgal ederler. Bu doksanbeş şirket şunlardır:

31 Özel banka

8 Sigorta şirketi
9 Demiryolu
8 Denizcilik İşletmesi
7 Maden sanayii şirketi
6 Elektrik Şirketi
8 Maden Şirketi
12 Kimya sanayii
6 Çeşitli işletmeler

Kapitalizmin son sözü işte burada. Genel Kurul üyeleri biraraya toplandıkları zaman duyargaları bütün ülkeye uzanır, hiçbir ekonomik çalışma alanı bunların gözlerinden ve denetimlerinden kaçmaz. Bunlar ülkenin gerçek efendileridir. Bunlar hükümete verilecek avansları, bankalara ve işletmelere açılacak kredileri kabul ya da reddederler. Hazine bonolarını iskonto eder ya da etmezler. Parayla oynarlar, frankın değerini korur ya da borsa dalavereleri yaparlar. Aldıkları kararlar her şeyden önce, kapitalist işletmelerin, özel bankaların, temsilcisi bulundukları mali oligarşinin çıkarlarını sağlama endişesinden kaynaklanır.

İşte yasal hükümetin işleyişini köstekleyen ve kendi istemlerini ona zorla kabul ettiren güç. Genel seçimlere aykırı olarak hükümetleri deviren bu güçtür. Sermayeye hizmet eden hükümetleri Fransa halkına zorla

kabul ettiren bu güçtür.[33]

200 aileye karşı mücadelemiz Fransa'nın geleceğini kazanmak içindir. Bu geleceği güven altına almak için Fransız ulusunu, onu sömüren oligarşiye karşı birleştirmeliyiz. O kadar endişe verici bir şey olan doğumların azalması sorunu kapitalist düzene bağlıdır...

İşçiler ve köylüler, güzel, güçlü sağlıklı çocuklara sahip olmaktan değil, dünyaya ana-babaları gibi uzun bir sefil hayat yaşayacak zavallı varlıklar getirmekten korkarlar.[34]

Komünist Parti deflasyona ve devalüasyona karşı karar alıyor, bunun zenginlere öneriyordu: vergi 500.000 franklık servetten alınacak olağanüstü ve müterakki bir vergi öneriyordu: vergi 500.000 franklık selrvetten başlamak üzere % 3'den, 50 milyonun üstünde % 20'ye kadar varan müterakki bir vergi olacaktı. Marx'ın şu parçasını hatırlıyorduk:

Müterakki vergi yalnızca mevcut üretim ilişkileri içinde şu ya da bu ölçüde uygulanabilen bir burjuva tedbiri değil, aynı zamanda burjuva toplumunun orta tabakalarını «namuslu» Cumhuriyete bağlamanın, devlet borçlarını azaltmanın ve burjuvazinin karşı-cumhuriyetçi çoğunluğunu başarısızlığa uğratmanın tek yoluydu.[35]

Raporumda komünistlerin yani enternasyonalistlerin ülkelerinin yüce geçmişi, 1793'deki büyük ataları, 1848 Şubat ve Haziran savaşçıları, Komünün kahramanları ile haklı olarak övündüklerini açıklıyorum.

Komünistler aynı değerlendirme ile, köylüleri, proleterleri ve ülkemizin şanını ve gücünü meydana getiren seçkin aydınları birleştiriyorlar.

Komünistler ulusal varlığı tehlikeye düşüren ve ülkeyi geriliğe sürükleyenleri açığa vuruyor ve onlara karşı savaşıyor. Biz XVIII. yüzyılın Ansiklopedistlerinin devrimci düşüncesinin, Diderot, Helvètius, Holbach'ın felsefi materyalizminin gerçek mirasçılarıyız. İnsanlığın önünde savaşanların soyunu sürdürüyoruz. Oysa gerileyen burjuvazi eski düzenin züppe delikanlılarını hatırlatan sanatçı bozuntularından hoşlanıyor.

Fransız ulusunun asalaklara ve hainlere karşı birleşmesini istiyoruz. Coblence kaçaklarının torunlarına ve onlarla aynı çizgiyi sürdürenlere karşı Marseyyezi ve Valmy'nin üç renkli bayrağını yeniden ele aldık.

Nihayet, Partinin iç sorunlarını inceleyerek şunu ortaya çıkardım: Partimiz mücadele içinde yoğrulmuştur. Ama daha fazlasını ve daha iyisini yapmak gerekir. Onun büyük

bir kitle partisi, yığınların partisi olması gerekir. Partiye yeni üye akını karşısında, kadrolar sorunu birinci derecede önem taşıyordu.

Kadroların seçiminde hangi düşünceleri izlemeliyiz?

İlk olarak: İşçi sınıfının davasına gönülden bağlılık, kavgalar, zindanlar, felaketler içinde doğrulanan Partiye sadakat.

İkinci olarak: Yığınlarla sımsıkı ilişki. Ukala doktrinler değil yığınları iyi tanıyan, yığınlarca da tanınan halk liderleri gerekli.

Üçüncü olarak: Girişkenlik ve sorumluluk ruhu, her durumda kendi başına bir karar verme ve çabukça yönelme yeteneği. Sorumluluk yüklenmekten korkan kimse lider olamaz. Girişkenlik gösteremeyen kimse bolşevik olamaz.

Dördüncü olarak: Sınıf düşmanlarına karşı mücadelede olduğu kadar Marksizm-Leninizmden her türlü sapmaya karşı uzlaşmazlıkta ve Partinin düzenli örgütlerince alınan tüm kararların kesin uygulanışında disiplin ruhu ve bolşevik azmi.[36]

Raporumu, bütün partilerin sahip çıkmaya çalıştıkları, bu konuda Fransızların derin arzusunu dile getiren şu sloganla bitirdim: «Yaşasın özgür, güçlü ve mutlu Fran-

sa!» Ama bu sloganı hayata geçirmeye bütün partiler içinde yalnız bizimki yeteneklidir. Nedeni şu: «... Komünistler bir şeyi isterlerse gerçekleştirirler!»

IV.

BÖLÜM

HALK CEPHESİ

RADYODA BİR SÖYLEV. — UZATILAN EL. — 1936 SEÇİMLERİ. — KOMÜNİST BELEDİYELER. — BLUM HÜKÜMETİ. — GREVLER VE FABRİKA İŞGALLERİ. — PARTİ VE MÜLKİYET. — BİR GREVİ BİTİRMEYİ BİLMEK. — ORTA SINIFLAR. — FRANSIZ ULUSUNUN BİRLİĞİ. — MARSEYYEZ. — PROGRAMA SADAKAT. — 1936 HAZİRAN KAZANIMLARI. — «ZENGİNLERE ÖDETİNİ»

Yasama meclisi seçimlerinden birkaç gün önce, 17 Nisan 1936 akşamı Paris radyosu mikrofonu karşısında konuşuyorum. Ulusal bir radyo yayın istasyonu ilk kez Komünist Parti'nin emrine verilmişti.

Farklı yaşam düzeylerinden tüm Fransızlar kulak kesilmiş. Karşıtlarımız saldırılarını bizim üzerimizde toplarken genel ilgiyi uyandırmaktan başka bir şey yapmadılar. Herkes, Villeurbanne kongresinden üç ay sonra üye sayısı 100.000'e ulaşan komünistlerin kim olduğunu ve ne istediklerini bilmek istiyor.

Merkez komitesi bana Fransa halkının barışması için büyük bir çağrıda bulunma yetkisi verdi.

Önce, kapitalist diktatörlük ve bunalımın halkı içine düşürdüğü maddi ve manevi bir sıkıntı tablosu çiziyorum. Kapanmış fabrikalar, işsizlik, işçilerin sefaleti, tarımın kötü durumu, doğumların azalması, terkedilmiş çocuklar, ahlak düzeyinin düşmesi, kültürel gerileme: daha iyi bir toplumsal örgütlenme, tüm Fransızlara verimli topraklar üzerinde, cömert bir doğanın bağışladığı ya da çalışkan bir halkın uğraşlarıyla kazanılan bol zenginlikler içinde mutlu yaşama olanağı verecek iken, kederli bakışlarımız

karşısında bunlar var yalnızca.

Komünistler yurtlarının refahını, saygınlığını, büyüklüğünü, ışıklı geleceğini isterler; yurdu yıkımdan ve kölelikten kurtarmak isterler. Onlar, baskıcı ve gerici güçlere karşı yüzlerce yıllık mücadele pahasına özgürlüklerini kazanmayı ve korumayı bilen bir halkın gerçek çocuklarıdırlar.

Komünistlerin özgür kılınması ve orta çağdaki kanlı köylü ayaklanmalarından Büyük Devrime, daha sonra da 1830 ve 1848 deki halk ayaklanmalarına ve Paris Komününe kadar Fransa halkını harekete geçiren ve ayağa kaldıran aynı toplumsal adalet ihtiyacı ve aynı özgürlük susuzluğudur.[37]

Komünistler şunu ilan ederler:

Halkımızın kaderi ne Roma'da, ne Berlin'de, ne yabancı bir başkentte, hatta ne de komünist olarak derin bağlılığımızı saklamadığımız Moskova'da değil, Paris'te belirlenecektir.[38]

Eylem programımızı özetliyorum: silahsızlanma ve yabancı faşizmin hizmetindeki fesat birliklerinin dağıtılması; savaşı önlemek için barıştan yana tüm güçlerin birleşmesi; acıların dindirilmesi; büyük servetler üzerine konulacak bir vergi ile frankın değerinin korunması. Sonuç olarak şunları söy-

lüyorum:

Katolik işçi, memur, zanaatkâr, köylü! Laik olan bizler sana el uzatıyoruz, çünkü sen bizim kardeşimizsin, çünkü sen de bizim gibi aynı tasalar içindesin.

Ulusal gönüllü, Ateşten Haç örgütüne giren savaşçı, sana el uzatıyoruz, çünkü sen halkımızın çocuğusun, sen de bizim gibi düzensizlikten, ahlâk bozukluğundan üzüntü duyuyorsun, çünkü sen de bizim gibi ülke yıkıma ve felakete sürüklenmesin istiyorsun.

Biz, adları hiçbir zaman skandala karışmamış ve ahlâk bozukluğunun erişemediği fedakâr ve yoksul militanlara sahip büyük Komünist Partisiyiz. Biz insanların içlerinden geçebilecek en saf ve en asil idealin yandaşlarıyız.[39]

Her çevreden çoşkun takdirler geldi bize. Binlerce mektup arasında bir Ateşten Haç örgütü üyesinden de mektup aldım, şöyle yazıyordu bana:

... Eğer Komünist Parti'si gerçekten Fransız ise, tüm inançlara saygılı ise,... eğer o... gerçekçi ve yapıcı bir anlayış içinde hareket ediyorsa,... emeğe gerçek değerini veriyorsa,... eğer Fransa'ya şanlı ve şerefli bir

konum öneriyorsa... işte o zaman bizi hiçbir şey ayıramaz.[40]

Birçok Katolik çağrımızı dinledi. Kiliseyle rekabeti meslek edinmiş kimi dar kafalıların alaylarına rağmen şimdiden birçok yerlerde işsizlerle yardımlaşma ve dayanışma komitelerinde onlarla ve papazları ile birlikte çalışıyorduk.

Gökteki cennetin varlığı konusunda kavga etmektense, dünyada mutluluğu elde etmek için birleşmek daha iyidir diyorduk. İnançlara ve duygulara karşılıklı saygı mümkün ve zorunlu olan birliği kolaylaştıracaktır. Katolik Fransız'ların Coblence hainlerinin beyaz bayrağı altında toplanmaları için hiç bir neden yoktur. Katolik emekçilere şunları söyledim:

Sizler de bizim gibi aynı sömürüye, aynı haksızlıklara mahkûm emekçilersiniz. Sizi sömürenler bizi de sömürüyor. Sizin düşmanlarınız bizim de düşmanlarımız.

Bizi ayıran hiçbir şey yok, herşey bizi birbirimize yaklaştırıyor.

Biz felsefe bakımından materyalistiz. Hiçbir dini izlemiyoruz. Siz Katoliksiniz, ayine gidiyorsunuz. Bizden katolik olmamızı istemeyiniz. Biz sizden dinsiz olmanızı istemiyoruz. Ama halkımızın ve ülkemizin iyiliği

için ortak mücadelede birleşelim!

Tüm özgürlüklerin düşmanı faşizm, vicdan özgürlüğünü de ayaklar altına alır. Faşizm, dinsel de olsa vicdanda kendisine uzak ve düşman bir alan görür. Hitlercilik tarafından hortlatılan dinsel azaplar karşısında savunulacak demokratik özgürlükler arasında vicdan özgürlüğünü de saymak gerektiğini düşünüyorduk.

Birkaç gün sonra İvry papazı müminlere birlik önerimin anlamı konusunda benimle bir görüşme isteyecekti. Onu İvry belediyesinde kabul ettim. Daha sonra Parti'mizin Dice'de yaptığı büyük bir toplantıda genç bir papaz konuştu. O, komünistlerin uzattığı eli kabul ediyor ve iyi niyetli bütün insanların birleşmesini selâmlıyordu.

Komünist partisi katoliklere seslendiği sırada Ateşten Haç üyeleri ile Ulusal Gönüllülere de yöneliyordu.

Faşist propaganda kökleşmiş ön yargılara ve en ilkel içgüdülere başvuruyor. Aynı zamanda milli duygu, şeref ve temizlik ideali gibi en gelişmiş duygular ve en soylu özlemler üzerinde dolaplar çeviriyor.

Faşitler, ülkemizin selametini içtenlikle isteyen insanları da yanlarına kazanmayı başarmışlardı. Bu saf ve namuslu Fransız'lar

faşist şeflerin sermayenin ücretli uşakları, söylevlerinde laf cambazlığı yaparak karşı çıktıkları bozuklukların asıl sorumluları olduklarını görmüyorlardı.

Zenginler yönetimine karşı dikilen biçare memurlar, demir çelik sanayiinin güçlü hakimi M. de Wendel'in Ateşten Haç hareketini paraca destekleyenlerden biri olduğunu bilebilirler miydi?

Gizli fonlara imza koyan faşist şeflerle, gerçek bir Fransa için çalıştığına inandığından Ateşten Haç örgütüne giren şerefli Fransız'ı aynı kefeye koymak imkânsızdı. Bu şerefli Fransız'a karşı çıkmaya zorlandığı komünist işçilerin aynı kaygılar içinde olduğunu göstermek gerekiyordu.

Faşizmin zaferi çalışan sınıfların ekonomik ve politik bakımdan ezilmesini getirecek, işçileri açlığa mahkûm edecek, tüccarlara yıkım, köylülere sefalet ve mülksüzlük getirecekti. Faşizmi yenilgiye uğratmak için Komünist Parti bütün Fransızları birleşmeye çağırıyordu.

İlk turdan başlayarak Halk Cephesi partileri parlak bir başarı kazandılar. Komünist Parti'nin oyu 1932'deki 790.000'den 1.500.000'e yükseliyordu. İlk turda dokuz komünist milletvekili seçilmişti. Sosyalist Parti 1.900.000

dolayında oyla durumunu koruyordu.

Seçimlere katıldığım İvry-sur-Seine bölgesinde Komünist Parti 19.000 oy topluyordu. Bu, tek isim belirtilen bir oylamada bir adayın aldığı en yüksek oy sayısıydı.

Bu başarı genel politikamızın doğruluğundan ileri geliyordu. Bundan başka İvry ve Vitry'li seçmenler uzun süreden beri komünistlerin çalışmalarını görmüşlerdi. Seçmenler bizden belediyeye seçilenlerin yaptıklarını, komşu bucaklardaki gerici belediye meclisi üyelerinin yaptıkları ile karşılaştırıp Georges Marrane'in iyi bir yönetici olarak değerini anlayabilmişlerdi.

1936'da Ivry'de 3000 işsiz vardı, bu nüfusun % 6'sını meydana getiriyordu. Belediye Meclisimiz bunlar için bir aşevi açmıştı: işsizlere, büyükler için 50, çocuklar için 25 santim karşılığında etli ve sebzeli iyi bir yemek veriyordu. Her sabah İvry sokaklarında iki yaşından küçük çocuklara parasız dağıtılan süt şişelerini işsiz ailelere götüren arabalara rastlanabilirdi. Çabalarımızla 1200 konutlu ucuz kiralı dört büyük yerleşme merkezi inşa edilmişti.

Çocuk bizim en tatlı umudumuzdur. Küçük çocuklar için bir çocuk bahçesi yaptık minikler burada sağlık ve eğlence olanak-

ları buluyorlardı. «Çocuk tatil köyü»müz Royan yakınında Mathes bölgesinde onsekiz hektarlık güzel bir mülk edindi, buraya her yıl 900'e varan çocuk gönderiyordu. Orada, çocuklar çam ağaçları altında görkemli bir plajın kumları üzerinde koşarlardı. Ara sıra orada kaldığım pek kısa süreler içinde oyunlarına katılmaktan zevk duydum ve çabalarımız sayesinde çocukların babalarından daha mutlu olduklarını düşündüm.

Vitry belediyemiz Barbizon'da Fontainebleau ormanı kenarında eşsiz bir eser yarattı. Burada, en yoksul işsiz ailelerinden seçilen sağlığı kötü olan 35 çocuk üç ya da altı ay süreyle bakım görürdü. Çocuklar işçilerin oturduğu kenar mahallelerimizin sefil evlerinde solacakları yerde, açık havada güneşin canlandıran ışığı altında koşup oynarlardı.

İvry'nin Vitry'nin ve Villejuif, Montreuil, Alfortville, Bobigny, Argenteuil, Villeurbanne vb. gibi onlarca komünist belediyenin sunduğu örnek, insanın sıkıntılı yaşamının esas sorumlularınca bize karşı yöneltilen «sefalet edebiyatı»na dayanan haksız suçlamalarını çürütmeye yeterdi. Elbette gerçek bir insanca yaşam ve bireyin yaratıcı özelliklerinin alabildiğine serpilip gelişmesi, insanın

insan tarafından sömürülmesinin son bulmasına bağlıdır. Ama biz kaderci olmadığımız, Marx'ın dediği gibi insanların kendi tarihlerini kendilerinin yaptığına inandığımız için, bugünden başlayarak daha güçlü, daha iyi, beden ve ruh bakımından daha sağlıklı bireyler yaratmayı görev biliyoruz.

Militanların sağduyusu ve canla başla çalışmasıyla yönlendirilen komünist İvry belediyesi gelirlerini hep kıskanç bir özenle kullanarak çalışan halka maddi yararlar sağladı. «Zenginlere ödetmek» formülümüzü yerel bir çerçevede uygulamaya çalıştı. Belediye, kullanacağı kaynakları özellikle İvry'deki büyük işletmelerden çıkaracak şekilde sanayi ve ticaret işletmeleri üzerine müterakki bir vergi koydu. Komünistler yalnızca ilaçları bildirmekle kalmazlar: aynı zamanda bunları kullanırlar.

*

İlk tur oylamanın ertesinde 27 Nisan'dan itibaren L'Humanité şu manşeti atıyor: «Herşey Halk Cephesi İçin!» Gericiliğin kesin yenilgisini sağlamak için sosyalist ve radikal müttefiklerimize bir tek oyumuzun bile noksan gitmeyeceğini açıklıyoruz. Halk Cephesine bağlı tüm topluluk ve adaylar hakkın-

da sert bir disiplin uygulamaktan yana ortak bir çağrının altında imzamız bulunuyor.

Adaylarımızdan 140'ı sosyalistler lehine, 100 kadarı radikaller, 30 kadarı da sosyalist birlik için adaylıktan çekiliyor. Halk cephesi büyük bir başarı kazanıyor.

Halk Toplaşması içinde birleşmiş olan kuruluşlar, Palais-Bourbon'da 610 sandalyeden 375'ini elde ediyorlardı. Partimiz 10 yerine 72[41] sandalye elde etti, Paris ve banliyö bize 33, la Seine-et-Oise 9 milletvekili sağladı.

Kuzey'de de bir dizi başarı sağlıyoruz. Marsilya'da gangsterlik ve ahlaksızlıktan tiksinen halk Partimizin çağrısına olumlu bir karşılık vererek bize iki milletvekili sağladı. Le Var ve Les Alpes-Maritimes'de rakiplerimiz, komünistlerin tutunmalarının fazla iyimserlik olduğunu öne sürüyorlardı, ama komünistlere 4 milletvekili çıktı.

Birkaç gün sonra parlamento grubumuzla birleşen Merkez Komitesi[42] İvry belediyesinin kutlama salonunda bir toplantı yapıyordu, iki yıl önce gene bu salonda yapılan Haziran 1934 Ulusal Konferansımızda bizi zafere götürecek olan siyasi yönergeleri hazırlamıştık.

Seçim sonuçlarının anlamını değerlendi-

riyoruz.

Fransa halkı kendisini kaygılandıran Hitler'in tehditleri karşısında barış aşkını dile getirdi.

Fransa halkı demokratik özgürlüklere karşı faşist tehditleri başından atmak istiyor.

Fransa halkı ekonomik bunalımdan kurtulmak, herkese iş sağlamak, kamu harcamalarını zenginlere ödetmek istiyor.

Fransa halkı düzenin değişmesini istiyor.

Bütün duyguları ile demokrasiye bağlı ve bağımsızlığı konusunda kıskanç olan halk 6 Şubat'taki isyan kışkırtıcılarına kesin bir ders veriyor, faşist diktatörlüğe karşı nefretini ortaya koyuyor.

Fakat seçimlerde yenilen faşizm silahı elden bırakmıyordu. Gizli gizli öç almaya hazırlanıyordu. Marat'nın anısından aşırılmış güzel adını çamura batıran L'Ami du Peuple (Halkın dostu) gazetesi açık açık, gericiliğin teslim olmayacağını, halkın kararı karşısında boyun eğmeyeceğini söylüyordu: «Gelecekte, diye yazıyordu, çetin ve kanlı savaşlarımız var.»

Hükümet sorunu söz konusuydu. Halk cephesinin zaferi ile bizim kendi seçim başarımızın gösterdiği gibi yığınların itişi kar-

şısında parlamento da destekleme poitikası ile yetinmek yerine Partimizin gözü pek davranmasını ve kendi adamlarını gelecek Blum hükümetinde görevlendirmesini öne sürdüm. Siyasi Büro başka fikirdeydi.

6 Mayıs'ta, bir basın toplantısında Jacques Duclos ile ben Partimizin tavrının ne olacağını açıklıyorduk:

Biz demokrasiden ve barıştan yana güçleri kayıtsız şartsız destekleyeceğiz, emekçilerin maddi durumunu yükseltmek için tüm çabalarımızı göstereceğiz.

Son seçimlerin gösterdiği yönde bir politikanın uygulanması için Mecliste ve ülke içinde hükümete tam desteğimizi sunacağız.

Biz işçi sınıfının şu tarihi görevini yerine getireceğine inanıyoruz: Kapitalist toplumun, insanın insan tarafından sömürülmesinin artık bilinmediği bir toplum haline dönüşmesi. Ama şu anda bu söz konusu değildir, halkın isteklerine cevap vermek söz konusudur.

Yığınlar Halk Cephesine zaferi kazandırdı; programın uygulanışına da göz kulak olacaklar.[43]

25 Mayısta toplanan Merkez Komitesi bu açıklamaları onayladı, az sonra biz de Sosyalist Parti genel kongresine bunları bir kez

daha bildiriyorduk.

Blum hükümeti Meclis önüne çıktığı zaman Jacques Duclos sıkı ve dürüst işbirliği konusundaki güvencemizi yineledi. Hükümet bütün güçlüklerin üstesinden gelecek durumdaydı, çünkü o otoritesini halktan alıyordu. En yüksek güvence birbirine bağlı ve örgütlü bulunan, eylemini geliştiren yığınların gerçek desteğinde yatıyordu.

Halk cephesinin seçkin zaferi kendi gücünün bilincinde olan büyük bir emekçi hareketi doğurmuştu. Her yerde aynı hak istekleri dile getiriliyordu: ücretlerin geçim düzeyine uygun bir şekilde yükseltilmesi, sendika hakkı, işyeri temsilcileri, toplu sözleşmeler, kırk saatlik iş haftası, ücretli izin.

Ücretlerin düşmesi, patronların keyfi davranışları, işsizlik, ayaklar altında çiğnenen sendika hakkı, toplu sözleşme düzeninin hemen hemen bulunmayışı, günün koşullarına uymayan, geri bir toplumsal mevzuat, vergiler Fransız işçilerinin yaşamını son derece çetinleştiriyordu. 1934 yılında Fransa'da 5,5 milyon ücretli hesap ediliyordu, bunların ortalama kazancı yılda 18.000 frankı aşmıyordu. Bu 5,5 milyondan 2/3'si yılda 9.600 frankın altında ücret alıyor, diğerleri günde 20-32 frank kazanıyordu.

İki haftadan kısa zaman içinde grev müthiş bir hızla bütün ülkeyi sarıyor. Mücadele yeni biçimler alıyor: işletmeler içerisinde disiplin ve etkileyici bir düzen içinde gelişiyor.

Grev boyunca işgal edilen fabrikaların kapılarında, evlerin kapı siperlerinde, yüksek bacaların ve iskelelerin tepesinde kızıl ve üç renkli bayraklar çiçekler gibi açtı, bu bayrakların bir arada bulunuşu işçi sınıfının siyasi anlayışını ortaya koyuyordu.

Hiçbir ciddi olay olmadı. İşletmelere bir tek kışkırtıcı ajan sokulmadı. Ne makinalara ne de ürünlere zarar verilmiyor, aksine onlara iyi bakmak ve korumak için çalışılıyordu. Erkek ve kadın işçiler, gençler ve yaşlılar, mavi tulumlu ya da beyaz yakalı, sömürülen düz işçiler ve teknisyenler arasındaki bu birlik, bu kadar bilinç ve ağır başlılık, böylesi bir soğukkanlılık, en önce büyük patronları ürküten bir olgunluk ve «sakin güç» etkisi yaratıyordu.

Büyük patronlar -orta sınıfları dehşete düşürmek amacıyla- grevcilere yönelttikleri «mülkiyete tasallut» suçlaması konusunda gürültülü bir kampanya başlatarak şiddetli tepki gösterdiler.

Parti olarak biz her türlü mülkiyetin karşısında olmadığımızı sık sık açıkladık. Radi-

kallerin kongresine gönderdiğimiz bir mektupta «emeğin ve tasarrufun ürünü olan özel mülkiyete saygı göstermek» gereğini açıkladık. Biz yalnızca kapitalist mülkiyete, bir avuç asalağın milyonlarca insan emeğini sömürmesine ve ulusal zenginlikleri iç etmesine olanak sağlayan ayrıcalığa karşı çıkıyoruz.

Köylüyü tarlasından, esnafı dükkânından eden, tröstlerin rekabetine dayanamayan küçük ve orta sanayicileri çökerten komünizm değildir. Sınıf mücadelesini tutuşturan komünizm değildir. Ama kendi eline geçirmek için küçük insanların mülkiyetini yıkan, proletaryanın iş gücünü yok pahasına satın alan, zor ve baskı aygıtını onun üstüne yükleyen kapitalizmdir. Savaş, ekonomik bunalım, işsizlik, mülksüzleştirme ve orta sınıfların yıkımı bizim marifetimiz değildir. Bunlar, önceleri geliştirici bir dürtü iken sonra ekonomik hayat ve ilerleme için giderek bir engel haline gelen büyük üretim araçlarının özel mülkiyetinden ileri gelir. Rasyonel bir ekonominin temelleri atılmak istenirse, toplumsallaştırılması gereken tek şey büyük üretim araçlarının özel mülkiyetidir.

Grev harekatı 7-14 Haziran arasında en yüksek noktasına ulaştı. Karamsar haberler

kırlarda endişe tohumları ekiyor. 7 Haziran' da işçi sınıfının temsilcileri ile patronların temsilcileri arasında imzalanan Matignon anlaşmalarına rağmen birçok işveren işçileri ile sözleşme yapmayı kabul etmiyordu. Arka arkaya bir takım polis müdahaleleri oldu; hareketi işçi sınıfına zarar verecek bir macera haline getirme umuduyla onun içinde Troçkist ya da Ateşten Haç örgütüne bağlı şüpheli unsurlar sokuluyordu.

Partimiz grevi bütün gücüyle desteklemişti, parti militanları kendilerini sakınmaksızın çalışıyorlardı. Partinin Belediyeleri ve örgütleri bütünüyle ucsuz bucaksız emekçiler ordusunu yöneten sendikaların emrine verilmişti.

Bu etkili dayanışma bizi yeni sorumluluklar almaya çağırıyordu. Halk Cephesinin parçalanması tehlikesi doğmuştu. Proletarya halk ordusunun en önemli kısmından kopacak mıydı?

Aklımıza Haziran 1848 ve Mayıs 1871'in trajik deneyimlerinin anısı geldi.

Temmuz monarşisi 1848 Şubat'ında küçük ve orta burjuvazi ile birleşen Paris proletaryası tarafından devrilmişti. Fakat az sonra gericilik köylüleri ve esnafı proleterlere karşı çıkarmayı başardı. Büyük burjuvazi

«düzen» adına Haziran günleri boyunca proletaryayı ezdi. Büyük burjuvazi ortalığı temizler temizlemez Cumhuriyetin tüm kazanımlarına saldırdı, 2 Aralık 1851'de de Louis Napolèon Bonaparte, demokrasinin yıkıntıları üzerinde iktidara yerleşiyordu.

Paris Komününe gelince o da Fransız köylülüğünden soyutlanmaya boyun eğdi. Komünün yiğit savaşçıları büyük şehrin «paylaşıcı»larına karşı kışkırtılan bir «kır» ordusu tarafından katledildi. Bununla birlikte Komün, köylülere «kendi zaferinin onların tek umudu olduğunu» söylerken haklıydı. Ama köylüler henüz bu gerçeği anlamıyorlardı. Marx, tehlikeyi hissederek Paris'li işçileri vakitsiz bir eyleme karşı uyarmıştı. Şüphesiz ayaklanma başladığı zaman, Marx ilk saatten başlayarak ve bütün kalbiyle kahraman Komüncülerin, «göğün zaptına çıkan» bu devlerin yanında yer aldı. Komüncülerin kanlarıyla yazdıkları destanı selâmladı:

Şu Paris'liler ne kadar kıvraklık, ne kadar tarihsel girişkenlik ne kadar özveri duygusu ile bezenmiş.[4]

Demokrasi bu kez de, gericiliğin Fransız proletaryasının seçkinlerinden olan 30.000 Paris'li işçiyi katlederek kendisine indirdiği darbeden belini doğrultmak için uzun yıllar

harcadı.

Her ne pahasına olursa olsun benzer bir durumun meydana gelmesine göz yumamazdık. Lenin'in öğüdünü hatırlıyorduk: sabırsızlığa kapılmamak gerek. 1920'de Fransız işçileri için şunu yazıyordu:

Anarşist lafazanlık her zaman Fransa'ya kötülük etmiştir.

11 Haziran'da coşku içindeki başkentte, bir parti üyeleri danışma kurulu toplamıştık.

Merkez Komitesi adına şunları açıkladım:

... **Eğer bir hak davasını iyi bir şekilde yürütmek önemliyse bu davayı sonuca ulaştırmayı da bilmek gerekir.**

Şimdi iktidarı almak söz konusu değildir.

... **Eğer şimdi amaç yığınların hareketini bilinç ve örgütlenmesi bakımından yükseltirken aynı zamanda ekonomik türden hak davalarının da kazanılması ise, başarı elde edilir edilmez grevi sona erdirmeyi de bilmek gerekir. Hatta bütün hak talepleri kabul edilmemekle birlikte, hak taleplerinin başlıcaları ve en önemlileri konusunda başarı sağlanmışsa uzlaşmayı bilmek gerekir.**

Geleceği hazırlamayı, örgütlemeyi bil-

mek gerekir.

Yığınların ve Halk Cephesi'nin birlik ve beraberliğinin dağılmasına göz yumamayız. İşçi sınıfının tecrit edilmesine izin veremeyiz![45]

Enternasyonalin sözleri bu yargıyı selâmlıyor.

Bu siyasi uyanıklık meyvalarını verdi. Bir yığın toplu sözleşme yapılıyor; muzaffer işçiler bayrakları önde ve şarkılarla fabrikaları boşaltıyorlar.

Halk Cephesi devrim değildi; sıradan bir seçim cephesi de değildi; Cumhuriyetçi kurumlar çerçevesi içinde ilerici bir politika olanağı getiriyordu.

Biz gerçekçi insanlar olarak yalnızca bugünkü koşullarda yapılması mümkün olanı istiyorduk, ama bunu kuvvetle istiyorduk, bunu yığınlar da istesin, gerçekleştirmekten emin olalım diyorduk. Jules Guesde «şimdiki duruma uygun düşen gerçek kamusal Kurtuluş önlemlerinden» söz etmiyor muydu?

«Her şeyin mümkün olmadığını» açıkladığımız zaman abartmalı hayallere karşı uyarıda bulunmuştuk. Yüksekten atan kimselerden sadece ortak programı uygulamakta bize yardım etmelerini istemiştik. Faşizmi

alt etmek için geniş bir halk toplaşmasının zorunlu olduğunu hiç bir zaman unutmayarak her durumda aklın dilini kullanmaya çalıştık.

Partinin açık tavrı ona iki kat güven sağladı. Üyelik için başvuranlar günde 1500' lük akış hızıyla artmaya başladı. Orta sınıflar, iç savaş kışkırtıcısı olan 6 Şubat'taki otobüs kundakçıları ile, birliği öğütleyen militanlarımız arasındaki farkı anlayabildiler. Bizim kargaşalık hazırladığımızı söyleyen kimselere eski ekolden radikaller «özgürlüğün koruyucuları olan komünistlerle aynı özgürlüğün kindar düşmanları olan faşistler arasındaki» ayırımı öğrendiklerini bildiriyorlardı.

Her Çarşamba sabahı Jacques Duclos ile birlikte Lèon Blum'un Bourbon rıhtımındaki evine gidiyordum. Bu ziyaretlerden amacımız her alanda Halk Cephesi politikasının etkenliğini sağlamaktı.

Bu görüşmelerden ilki hükümetin kuruluşundan hemen sonra ve onun Meclis önüne çıkışından önce oldu. Geldiğimizde İçişleri Bakanı Salengro ve Çalışma Bakanı Lebas, Blum kabinesinde toplanmışlardı. Az önce görüldüğü gibi grev hareketi doruğundaydı. Başkentin tüm kavşaklarında ve banliyöde-

ki fabrikaların çevresindeki polis kuvvetlerinin varlığını protesto etmek için fırsatı kaçırmadık. Salengro, olayları devrime kadar götürmeyi düşündüğümüzden korktuğu için böyle önlemler aldığını söylüyor, şaşkınlıktan ağzımız açık kalıyor! Bu gülünç değerlendirmeyi her hareketimiz yalanlıyordu.

Sonraki aylarda Léon Blum'la başka bir çok tartışmalarımız oldu. Biz ne devalüasyonu ne de özellikle İspanya'da savaşa karışmamayı kabul edemezdik.

*

Haziran ayında Rouget de l'Isle'in ölümünün yüzüncü yıldönümünü kutlamak için harekete geçmiştik. Ulusal marşımızın bestecisinin hayatının son yıllarını geçirdiği, benim seçim çevrem olan Choisy-le-Roi'de büyük bir gösteri yapıldı. Gösteriye o zaman Hava Kuvvetleri Bakanı olan Pierre Cod'da katıldı.

Pleyel salonunda yapılan başka bir tören sırasında şunları belirttim:

Marseillaise Fransa halkının dehasıdır. Bu deha onun en saf şerefini, özgürlük ve evrensel barış davasına derin bağlılığını pırıl pırıl ortaya koyar."

Burada gene Partimiz en iyi cumhuriyetçi gelenekleri ele aldı, 1972 Jakoben'lerinin

gerçek mirascısı olarak kendini gösterdi. Partimiz tıpkı yurdun bu büyük hizmetkârları gibi tek ve bölünmez Cumhuriyetin korunması için ayrıcalıklara ve çağdaş tiranlara karşı, faşizme karşı kitle halinde ayaklanışın örgütleyicisi değil midir?

Rouget de l'İsle'in özgürlük şarkısı Enternasyonal'le birlikte 14 Temmuz 1936'da, Bastille'den Nation'a dek bir milyon kadın erkeğin yürüyüşünü ahenkleştirdi.

III. Cumhuriyetin Tarihi, Ulusal ordunun komuta kademelerini korumak için en kötü gericiliğin inatçı ve sinsi çabalarıyla damgalanmıştır. Dreyfus davası ordunun denetimi için burjuva kesimleri arasındaki mücadelenin bir bölümünden başka bir şey değildir. Gericilik Cumhuriyeti yıkma umuduyla general Boulanger'i kullandı.

Komünistler, ordunun faşizmin tehdit ettiği ülkenin güvenliğini sağlayacak durumda olması gerektiğini düşünüyorlardı. Fransız demokrasisinin düşmanlarının dış saldırısını kırmak için ordunun, düşmanın içerdeki müttefiklerinin kurbanı olmaması gerekirdi. Cumhuriyetin ordusu, Jaurès'in güzelce belirttiği gibi, «ulusla bir bütün oluşturmalıdır.» Ordu halkla, onun büyük örgütleriyle içli dışlı olmalıdır. İşte o zaman, yalnız

o zaman ordu yenilmez bir ordu olur.

14 Temmuz 1936 sabahı Paris halkı Champs-Elysées'de geçit yapan birlikleri selâmladı. «Yaşasın cumhuriyetçi ordu! Yaşasın halkın ordusu!» diye bağırıyorlardı. Sık sık gerici askeri şeflerin yüklediği angaryalara katlanan askerlerin gözlerinin sevinçle ışıldadığı, fesatçı kliklerin küçümsediği ve horgördüğü cumhuriyetçi subayların yüzlerinin aydınlandığı görülüyordu.

Bu sırada bir takım kimseler bizim «yeni-yurtseverlik» anlayışımızla alay etmeye kalkıyorlardı. Bunlar, daha sonra onbinlerce komünist vatan uğruna kahramanca ölürken, ayrıcalıklarını korumak için ülkemizi Hitler'e teslim eden, düşmanın ekmeğine yağ süren kimselerdir. Bizim yurt aşkımız onun şanlı geleneklerine karşı duyduğumuz aşktır, ülkeyi meşale taşıyıcı yazgısına kavuşturma istemidir bu. Bizim yurt aşkımız özgür ve mutlu olmasını istediğimiz ülke halkına karşı duyduğumuz aşktır, Fransa Fransız'larındır yoksa, bencillikleri, açgözlülükleri ve ruh aşağılıklarıyla bunca zamandan beri ulusal birlikle bağdaşmayan kimselerin değil.

Bütün tarihimizi, kendi halinde insanların yurtseverliği, kralının terkettiği, kilisenin yaktığı Fransa'nın köylü kızı Jeanne d'

arc'ın yurtseverliği bir ışık hüzmesi gibi baştan başa delip geçer.

Toprak kölelerinin sefil yaşamı üzerine eğilen La Bruyère şunu yazıyordu:

«Despotizmde asla yurt yoktur.»

Büyük Fransız Devriminin demokratları yurtlarını ele geçirdiler. Valmy savaşını kazanan «Ayakkabı tamircisi ve terzi kalabalığı» «Yaşasın Ulus!» haykırışı üzerine güçlü bir devrimci yurtseverlik soluğu ile canlanmıştı.

1936 seçimlerinden sonra genç bir seçmen bana şöyle yazıyordu:

«Komünistlere oy verdim, çünkü Fransa'yı seviyorum ben.»

*

1936 Haziran kazanımları işçilerin durumunu düzeltmişti; bu kazanımlar onlara daha geniş bir güvenlik sağlamış; yeni elde edilen dinlenme hakları sayesinde aile ocağının tadını çıkarma olanağı vermiş; proletaryanın bilincini ve onur duygusunu yükseltmişti.

Bu toplumsal ilerleyiş kültürel bir gelişmeyle katmerleniyordu. Kırk saatlik iş haftası, ücretli izinler, spor çalışmalarını ve halk turizmini kolaylaştırdı. Kulüpler, dernekler, okullar çoğaldı.

Ama gericilik Halk Cephesinin çalışmalarını baltalamaya çalışıyor. Ücret artışlarına karşı çıkıyor, işçileri kovmaya, grev kışkırtıcılığına devam ediyor. Fransa halkının beklediği reformlardan vazgeçilmese de ertelenmesi, geciktirilmesi için mali sıkıntıları ileri sürerek hükümete şantaj yapıyor.

Kuşkusuz halk yığınlarının baskısı ile çok şey yapıldı. Memurları, kamu hizmetlerinde çalışanları, eski savaşçıları ilgilendiren çok haksız yasa gücünde kararnameler yürürlükten kaldırıldı. Küçük tüccarlara daha geniş kredi olanakları sağlayarak yardımda bulunuldu. Köylüler için bir buğday ofisi kuruldu; bu ofis, Loval zamanında kental başına köylülere verilen 70, hatta 60 Frank para yerine 1936-1937 kampanyasında kental başına ortalama 146, 1937-1938 kampanyasında da 180 Frank ödeyerek sağlam bir fiyat sağladı. Fakat partimiz bunun da yeterli olamadığını söylüyordu.

Küçük tüccarlar, zanaatkârlar vergilerin ve borçların düzenlenmesini, kiralarının indirilmesini, işletme sözleşmelerinin gözden geçirilmesini de bekliyorlar. Köylüler tarımsal borçlar sorununa bir çözüm bulunmasını, toprak mülkiyetinin düzenlenmesini, ortakçılık statüsünün hazırlanmasını, tarımsal

afetlere karşı sigorta sandığı kurulmasını, satışla ilgili toplu sözleşme yapılmasını istiyorlar.

Köylüler, küçük tüccarlar ve zanaatkârlar aile ödeneğinden yararlanmak istiyorlar. Bunlar işçilerle birlikte, Halk Cephesinin Ülkenin zenginliğini ve de sömürücülerinin servetini yaratan kimselere Halk Cephesinin vadettiği ihtiyarlık aylığını istiyorlar.

Paris'te, Saint-Etienne'de, tüm ülkede yapılan coşkun gösteriler sırasında yaşlıların sıkıntısını dile getirdik, onların zorunlu gereksinimlerini karşılamak için ayrıcalıklıların fazlalıklarından biraz alınmasını talep ettik. Parti C.G.T. ile görüş birliği halinde şu sloganı öne sürüyor: «Yaşlılara emekli aylığı, gençlere iş!»

Yapı işleri federasyonu ve C.G.T. büyük yapım işlerine ilişkin ciddi bir programın düzenlenmesini sağlayamamışlardı. Böyle bir program iş olanağı bulacak işçilerle yol, su ve elektriğe muhtaç köylülerin çıkarlarına cevap veriyordu.

1936 Eylül'ünde Blum hükümeti, karşı koymamıza ve ortak programda ifadesini bulan güvencelere rağmen ilk devalüasyonu yapıyordu. Devalüasyon işçilerin Haziran'da kopardığı avantajların önemli bir bölümünü

götürüyordu. Sonra bu, işçi sınıfının ileri atılımını durduran ve sermayenin karşı saldırısını kolaylaştıran «mola» oldu. Nihayet Haziran 1937'de yapılan ikinci bir devalüasyon geçen yıl patronlara zorla kabul ettirilen ücret artışlarının sağladığı kazancı bütünüyle alıp götürüyordu.

Komünist parti, Lèon Blum'un maliye politikasına karşı Halk Cephesinin programını ve programın şu ifadesini öne sürüyordu: «Zenginlere ödetmek gerekir!»

Şimdi birlikte düşünülmüş olan önlemleri hatırlayalım:

Ekonomik canlanmayı sağlamak amacıyla mali bir genleşme içeren demokratik bir vergi reformu yapılması, büyük servetlere dokunan önlemler alınarak kaynak yaratılması (Genel vergi oranı artışının büyük gelirlerde hızla yükselmesi; veraset ve intikal vergisinin yeniden düzenlenmesi; perakende fiyatlara yansıtmadan fiili monopol kârlarının vergilendirilmesi).

Mali kimlik belgesinin yürürlüğe konulması yoluyla menkul değerlere ilişkin kaçakçılığın ortadan kaldırılması.

Yabancı ülkelere kaçırılan varlıkların ya da bunların Fransa'daki karşılığının müsaderesine kadar varan en sert önlemler alınarak

sermaye kaçırılmasının önlenmesi ve sermaye ihracının denetimi.

Eğer bu önlemler bütçeyi dengelemeye yetmezse Komünist Parti büyük servetlerden alınacak olağanüstü bir vergi düşünüyordu. Parti özellikle dargelirlilerin belini büken dolaylı vergilerin artırılmasını reddediyor ve bunların azaltılmasını istiyordu.

Komünistlerin programının uygulanması Devleti sağlam bir mali duruma kavuşturacak; toplumsal reformların gerçekleşmesi ve ülkeyi çağdaşlaştırmaya, yapısını değiştirmeye yönelik büyük işlerin yapılması için gerekli parayı sağlayacaktı.

V

BÖLÜM

FRANSA HİTLER TEHLİKESİ KARŞISINDA

VERSAİLLES ANTLAŞMASI AVRUPASI. — SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN BARIŞÇI POLİTİKASI. — HİTLERCİLİĞİN SAVAŞ POLİTİKASI. — MEIN KAMPF. — STRAZBURG'DA. — İSPANYA SAVAŞI. — MÜDAHALE ETMEME POLİTİKASI. — HENRİ BARBUSSE. — VAİLLANT COUTURİER? — ROMAIN ROLLAND. — HİTLER AVUSTURYA'YI İLHAK EDİYOR. — MUNİH (28 EYLÜL 1938). — HALK CEPHESİNİN DAĞILIŞI. — 30 KASIM 1938 GREVİ. — CEZAYİR'E YOLCULUK. — BEŞİNCİ KOL. — MOSKOVA GÖRÜŞMELERİ.

Komünist Parti barıştan yanadır. Bu parti, savaşa karşı mücadele içinde doğmuştur, 1920 yılında yapılan Tours Kongresinde II. Enternasyonal'ın içine düştüğü dramın yenilenmesine bir daha olanak vermeme yolunda ortaya çıkan güçlü arzunun ürünüdür. Parti, Ruhr bölgesinin işgaline (1923), Fas ve Suriye'deki sömürgeci soygun savaşlarına (1925) karşı verilen kavgalar içinde büyümüştür.

Fransa halkının barış arzusunu dile getiren Komünist parti, bütün dünyada, savaş güçlerine karşı çıkan barış güçlerini her zaman kararlı bir biçimde desteklemiştir.

Kapitalizm, Versailles antlaşması Avrupasında çelişmeleri ve rekabeti kızıştırmıştı. Faşizm ulusal kinleri kamçılıyor ve ikinci bir dünya savaşını tezgâhlamaya çalışıyordu. Silahlanma yarışı hızlanıyordu. Yangın ocakları çoğalıyordu. 1936'da yapılan Villeurbainne Kongresinde şunları söylemiştim:

Kapitalist dünyada birarada iki küme devlet bulunmaktadır. 1919'daki düzenlemeden kârlı çıkan, bunu korumak isteyen ve savaşın faydadan çok zarar getireceğine inanan Devletler; 1919'daki düzeni silah gücüyle yıkmak isteyen Devletler, Birinci kümenin içinde yer alan sanayici ve militarist çevre-

ler faşist güçlerin tasarıları karşısında bir hoşgörü ve suç ortaklığı politikası gütmektedirler.

Dünyanın yeni bir bölüşümünden çıkarı bulunan üç devlet (Almanya, İtalya, Japonya) aralarında gittikçe daha sıkı bir şekilde ittifak kurmaktadır...

Öyleyse Afkira'daki İtalya sataşmasının (Habeşistan'a karşı savaşı kastediyordum) Avrupa ve Asya haritasının silah kullanarak altüst edilmesi için yıllardan beri en saldırgan emperyalist güçlerce yürütülen mücadelenin varmış olduğu silahlı çatışmanın ilk evresi sayılması gerekir."

Faşist Devletler Sovyetler Birliği'ne karşı saldırganlığı artırıyorlardı. Çünkü bu sosyalist ülke tanımı gereği bir barış ülkesi, demokrasi ve ilerleme şampiyonuydu. Sovyetler Birliği barışı kurtarmak için büyük bir çaba gösteriyordu.

Sovyetler Cumhuriyeti, 7 Kasım 1917'de, daha doğar doğmaz, dünyaya, barış mesajını göndermişti. Savaşan halkları aynı anda katliama son vermeye davet etmişti. Adil ve demokratik bir barış yapmayı öneriyordu. Emperyalist hükümetler bu çağrıya şiddet ve cinayet eylemlerini artırarak cevap verdiler. Almanlar bütün Ukrayna'yı istila ederek

Pedrograd'a yaklaştılar. Sonradan güçlü Kızıl Orduya dönüşecek olan ilk işçi ve köylü müfrezeleri istilacıları püskürterek 23 Şubat 1918'de Pskov ve Narva zaferini kazandılar. Almanlardan sonra da Çarlık Rusya'sının eski müttefikleri müdahaleye girişerek, karşı-devrimci komploları kışkırtarak, beyaz muhafız çetelerini silahlandırarak yıllarca Sovyet iktidarını güç yoluyla ezmek için çalıştılar. İşte o zaman Karadeniz donanmasındaki Fransız asker ve denizcileri, ilk sosyalist devrime karşı silah kullanmayı reddederek Fransa halkının şerefini kurtardılar.

Ondört kapitalist devletin saldırısını püskürtmüş ve karşı-devrimi alt etmiş olan Sovyet Hükümeti barışın sağlanması ve genel silahsızlanma için inatçı ve sürekli bir çabaya girişti. Daha 1922'de yapılan Cenova konferansında Sovyet temsilcileri silahların sınırlandırılmasını istiyorlardı. 1927'de, gene başarıya ulaşmamakla beraber, kısmi bir silahsızlanma planı öneriyorlar, 1932'de yeniden işe koyuluyorlardı. Silahsızlanma konferansı, Sovyet hükümetinin bütün çabalarına rağmen ölüme mahkûm edildi.

Sovyetler Birliği'nin barışçı politikası her zaman onun sürekli ilerleme halindeki sosyalist ekonomisinin sağlamlığına, yiğit ordu-

larının benzersiz gücüne ve bütün dünyadaki halk yığınlarının etkin desteğine dayanıyordu ve dayanmaktadır.

Militarizmle sarhoş olan ve savaşçı niyetlerini gizlemeyen Hitler Almanyası Milletler Cemiyeti'nden çekilirken Sovyetler Birliği 1934'de Milletler Cemiyetine giriyordu. Sovyetler Birliği dünyaya saldırganı yıldıran ve savaşı engelleyen bir toplu güvenlik sistemi öneriyordu. Toplu güvenlik, her ülke için barış, tam bir bölünmez barış demekti.

1935'de Moskova'da imzalanan Sovyet - Fransız antlaşması bu barış sisteminin temel parçalarından birini oluşturuyordu. Fransız burjuvazisinin temsilcilerini Kremlin'e götüren şüphesiz ne onların demokrasiye karşı sevecenlikleri ne de sosyalizme karşı hayranlıkları idi. Yeniden ortaya çıkan Alman tehdidi, onları, rejim ayrılıklarına bakmayarak, coğrafi zorunlukların belirlediği Fransa'nın geleneksel politikasına yeniden başvurmaya zorladı. XVI. yüzyılda koyu hristiyan bir kral olan I. François, Charles-Quint'e karşı Sultan II. Süleyman'la ittifak yapmıştı; XVII. yüzyılda kardinal Richelien İsveç'in protestan Kralı Gustave-Adolphe'la anlaşmakta tereddüt etmedi; Nihayet XIX. yüzyılda III. Cumhuriyet çar II. Nicolas ile ittifak yapma-

ya çalıştı.

Sarhoş bir «yeni yaşam alanları» fatihinin vahşi tutkularıyla tehdit edilen Avrupa'da Sovyet-Fransız antlaşması Fransız güvenliğinin, barışın ve istikrarın aracı idi. Antlaşma imzalanır imzalanmaz gerici burjuvazimiz tarafından karalandı, karşı çıkıldı ve bir kenara atıldı: burjuvazi anti-komünist eğilimi yüzünden Fransa'nın en açık çıkarlarını görmezden geliyordu. Yöneticilerimizin bilmezden geldiği ve onlar için sadece bir kâğıt parçası olan Sovyet-Fransız antlaşması, imzalanışından üç ay sonra Münih'te ayaklar altına alınmıştı.

Jupiterin mahvetmek istediği kimselerin gözünü kör etmesi gibi, ülkemizin yönetici sınıfı, Fransa'nın yokolması pahasına da olsa, Fransa'nın yeminli düşmanı Hitler'le anlaşmayı Sovyetler Birliği'nin desteğine yeğ tutuyordu.

Ama zorba, gizli niyetlerini saklama gereğini bile duymamıştı.

Hitler daha 1925'de **Main Kampf**'da dış politikasının amaçlarını ve ilkelerini ortaya koymuştu. Nasyonal-sosyalizmin bu incili Almanya'da milyonlarca nüsha dağıtıldı. Öğretmenler onu okullarda açıklıyor, evlendirme memurları genç evlilere baş ucu kitabı

olarak veriyorlardı.

Diktatör burada dünyayı egemenlik altına alacak bir «efendiler ırkı» meydana getirecek Alman ırkının üstünlüğü iddiasına dayalı bir egemenlik doktrini geliştiriyordu.

Danimarka, Çekoslovakya, Avusturya, Rusya ya da Fransa toprakları üzerinde bulunan «Alman kanından» bütün insanların aynı Alman Devleti (Reich'ı) içersinde toplanması söz konusuydu. Hitler kutsal Roma - Cermen İmparatorluğu sınırlarını yeniden kurmak sonra da Doğu'nun fethine çıkmak istiyordu. Kutsal Alman İmparatorluğunun Almanya'dan başka Hollanda, Belçika, Flandres Alsas-Loren, Burgonya Kontluğu -şimdiki illerimizden onbeşi- Avusturya, İstrie yarımadası, Çekoslovakya ve Polonya'nın batı kesimini kucakladığı bilinmektedir. Hitler Manş Deniz'inden Hazar Denizi'ne, Kuzey Denizi'nden Akdeniz'e kadar uzanacak olan geniş bir imparatorluk kurmak istiyordu.

Bu amaçlara ulaşmak, Avrupa'yı ve dünyayı insanlık dışı boyunduruğu altına almak için Hitler'in elinde bir tek araç vardı: savaş!

Barış nasyonal-sosyalizmin özüne mutlak olarak aykırıdır. O, insanlığın sürekli mücadele içinde büyüdüğünü, sonsuz barışın insanlığın sonu demek olduğunu ileri sürer,

-«doğaya ve akla aykırı bir saçmalıktır»-[49] barış...

Hitler'in Fransa'ya karşı duyduğu azgın ve delice kin onun bütün kitabı boyunca uzanır gider:

Çünkü artık şu olgunun iyice anlaşılması gerekir: Alman halkının can düşmanı, yavuz düşmanı Fransa'dır ve Fransa olacaktır. Fransa'yı yöneten ya da yönetecek olanların Burbon'lar ya da Jakoben'ler, Napolyon'lar ya da burjuva demokratlar, kilise yanlısı cumhuriyetçiler ya da kızıl bolşevikler olamasının önemi yoktur.[50]

Mein Kampf'nın bu belirlemesi zirva akıl yürütmelerle tamamlanmış, «ispat edilmiş» tir:

Fransa bizim için en korkulacak düşmandır ve öyle olacaktır. Giderek zenciler düzeyine kadar düşen bu halk, dünya egemenliği amaçlarını gerçekleştirmek için Yahudilere yaptığı yardımla Avrupa'daki beyaz ırkın varlığını sessizce tehlikeye düşürmektedir.[51]

5 Aralık 1936'da «müdahale etmeme» adı verilen politikaya karşı Millet Meclisinde yaptığım konuşmada bunları çürütmek için Hitler'in bu küstah sayfalarını andım. Onun ajanlarından biri sözümü kesmek istedi:

uğursuz bir anı işte, bu Philippe Henriot idı. Mein Kampf'ın başka bölümlerinden okumamı sürdürdüm.

765. sayfada Hitler şunları yazıyordu:

İkinci bir savaş olacak. Ama daha önce Fransa'yı öylesine yalnız bırakmak gerekir ki bu ikinci savaş artık Almanya'nın bütün dünyaya karşı bir mücadelesi değil, dünyayı ve barışı allak bullak eden Fransa'ya karşı Almanya'nın savunması olsun.

Sonra şunu ekliyor:

Bu noktanın altını çiziyorum. Mutlak olarak inanıyorum ki bu ikinci olasılık şu ya da bu biçimde gerçekleşmelidir ve gerçekleşecektir.

Nihayet Hitler 766. sayfada şunları yazıyor:

Almanya, Fransa'nın yıkılışında -Vernichtung Frankreichs- nihayet sadece, halkımız için başka bir ülke üzerinde tam yayılma olanağı görür.

Biz bugün Avrupa'da 80 milyon Almanız. Eğer bu kıtada yüzyıldan az bir zamanda 250 milyon Alman yaşarsa ancak o zaman dış politikamız iyi bir dış politika sayılabilir.[52]

Bu kadar delilik ve çılgınlığın bütün gözleri açması Fransız'ları hep birlikte şey-

tana karşı çıkarması gerekirdi. Tamamen tersi oldu. Halktan korkusu ve ona karşı beslediği kin yüzünden gözleri hiçbir şeyi görmeyen ülkemizin yönetici sınıfı Hitler'e yani kapitalist ayrıcalıkları koruyacak ve «bolşevizmin kökünü kazıyacak» Avrupa jandarmasına yöneliyordu.

Doktrinin zavallılığına, saçmalığına rağmen Hitler'in hesapları doğru çıkıyordu. Anti-komünizm onun köleleştirme girişimi için eşsiz bir atlama tahtasıydı. Hitler giriştiği anti-bolşevik haçlı seferinde Fransa, İngiltere ve Amerika kapitalistleri tarafından desteklenmişti. Faşizm «düşman» devletler içinde nüveleniyordu. Faşizmin fetih savaşı, çabucak ve az masrafla kazanılan gerçek bir uluslararası iç savaşla bütünleniyordu, çünkü onun beşinci kolu rakip savunmayı her yerde dağıtıyor, hükümete adamlarını sokuyor, motorlu birliklerine yol açıyordu. Faşizm silah gücüyle olduğu kadar ihanet yoluyla da yani Alman İmparatorluğunu kurmayı ve bir yıllık mukadderatı sağlama bağlamayı düşünüyordu...

Anti-komünizm Hitler'in Truva atı idi:

Yakında, dedi, yeni bir hükümet, bana göre bir hükümet oluşturacak insanlarla ilişki kuracağım. Biz böyle adamları heryerde

buluyoruz. Onları satın almaya bile gerek yok. Tutku, gaflet, partizan çekişme ve gurur yüzünden sürüklenerek, onlar kendiliklerinden bizi bulmaya gelecekler. Ve barış, daha savaş patlamadan önce imzalanmış olacak... Biz bütün silahlarımızla müdahale ederken aynı zamanda sinir savaşı yoluyla rakibi yıldıracağız. Fransa'da bir devrim çıkartacağız. Fransız'ların yurduna kurtarıcı olarak gireceğim. Fransız küçük burjuvaya haksever bir toplumsal düzenin ve ölümsüz bir barışın şampiyonları olarak görüneceğiz. Bu adamlar artık savaş ve soyluluk hakkında hiç bir şey bilmek istemiyorlardı. Ama ben savaşı istiyorum ve her araç benim için mübah olacak... Savaş benim![53]

1932 Ağustos'unda Berchtesgaden'deki ininde yaptığı bu konuşmada olduğu gibi Hitler iyice olgunlaşmış planlarını belirginleştiren taktiğini ayrıntılara varan bir titizlikle açıklıyordu: zaten bu taktiği tıpatıp uygulayacaktı. Hitler bu dönemden itibaren yakınlarına tam egemenliği hedef aldığını açıklar.

Avrupa'yı egemenliğimiz altına almadıkça sürünmekten başka bir kaderimiz olmayacak. Almanya bütün Avrupa'dır... Avrupa ve sömürgeleri gerek bize. Almanya

sadece bir ilk adım atıyor şimdi. Artık kıtada tam bir bütünlük içinde olması gereken bir tek ülke var. Bizim yaşama alanımız Avrupa'dır.[54]

Hitler, bu ölçüsüz tutkusunu tatmin için en bayağı en aşağılık içgüdülere, en hilekâr ve alçakça davranışlara başvuruyordu. Felsefesi Alman milliyetçiliğini azgınlığına, Yahudi aleyhtarlığına, kin ve vahşete insanın küçük görülmesi ve makinalaşmasına, metodlu bir kıyıcılığa, vurgun düşüncesine dayanıyordu. Hitlerciliğin temeli, sonsuz iktidara doğru yürüyüşlerinde ari efendiler ırkına karşı çıkan her şeyin yıkılmasıdır. Nasyonal sosyalizmin «teorisyen»lerinden biri olan Rosenberg «gamalı haç işareti altında dünya devrimini alevlendiren kan efsânesi»ni göklere çıkarır. Bu «dünya devrimi» tarihin tekerleğini tersine çevirecek, Rönesanstan başlayarak Fransız ve Rus Devrimlerine kadar uzanan, insanlığı daha iyi ve daha haklı bir topluma doğru götüren harekete son verecektir. Bunlar, motorize barbarların yıkmak istedikleri hümanizmin tüm değerleridir.

Nasyonal-sosyalizmin lanetli peygamberi taş üstünde taş bırakmayıp kan ve gözyaşı selleri akıttıktan sonra yok oldu ama

ırkçılığın zehirli sıtması hâlâ yaşamaktadır ve bu varoluş yalnız Almanya'da değildir. Irkçılık, özellikle, siyah beyaz ayrımının sürüp gittiği Birleşik Devletlerde gerici güçlerce körüklenerek yaşatılmaktadır. Faşizm amaçlarına ulaşmak için başka «düşünce»lere de dayanabilir, ama oligarşilerin hizmetindeki doktrinerlerin ırkçılığı öğütledikleri her yerde faşist bir tehlike vardır.

Demek oluyor ki Hitler Almanya'sının savaşçı politikası, S.S.C.B.'nin barış politikasına ve onun toplu güvenlik ve bölünmez barış sistemine karşıt bulunuyordu. Nazi diktatörü tüm rakiplerini birbiri arkasından tepelemeyi yeğlediği için «savaşı yaygınlaştırmamak» ister. Sırayla iş görmek arzusundadır: Avusturya Memel (Litvanya), Südetler, Çekoslovakya, Polonya koridoru, Fransa, faşizm Avrupa'yı parça parça yutacaktır. 1933 yılında Almanya'yı komünizme karşı korumak bahanesiyle Alman Cumhuriyetini yıktı. Az sonra dünyayı yutmak için de aynı bahaneyi kullanacaktır. «Bolşevik tehditi» hayaletini kullanarak bütün dünyadaki gerici ve faşist unsurları ardından sürüklemeyi, Fransız - Sovyet antlaşmasını bozmayı, Fransa'yı yalnız bırakmayı hesap eder.

Hitler, İngiliz'lere Fransa'ya karşı ortak

mücadele günlerini hatırlatmak için, Waterleo savaşının yıldönümü günü, İngiltere ile 18 Haziran 1934 tarihli deniz anlaşmasını imzalar. 1936'da Japonya ile «anti-komintern» antlaşmayı yapar, az sonra bu antlaşmaya İtalya da katılır. «Bolşevizme ve barbarlığa» karşı korunmak için 1935 yılında Habeşistan'ı istila etmiş olan Mussolini, Hitler'le birleşir, bu ortaklığın ilk sonucu da İspanyol Cumhuriyetine karşı asi Franko'nun desteklenmesidir. Hitler, Südetleri Çekoslovakya'dan ayırmak için albay Beck'in Polonya'sı ile birlikte Daladier ve Chamberlain'e dayanır. Bir yıl sonra da Fransa'yı istila etmeden önce çapulcularını üstüne süreceği ülke gene Polonya'dır. Böylelikle yöntemli bir biçimde kimilerini safdışı ederek, kimilerini sıra gelince safdışı etmek üzere yansızlaştırarak Avrupa'nın Satranç tahtası üzerinde taşlarını yürütür ve programını bir bir gerçekleştirir.

Bu sırada Hitler'in, kitabında yıkımını haber verdiği Devletler ne yapıyorlardı?

Bu devletler geri çekiliyorlardı. Görmek ve işitmek istemiyorlardı. «Müdahale etmeme politikası»nı güdüyorlardı. Bu Devletler Hitler'i Avrupa'ya ve Dünya'ya karşı saldırganlık politikasında yüreklendiriyorlardı.

Bu gaflet Fransa'yı uçurumun kenarına kadar götürecekti.

Her boyun eğiş Fransa'ya bir müttefik kaybettiriyor, düşmanı ise güçlendiriyor. Rhènanie'nin yeniden askerleştirilmesinden sonra 7 Mart 1936'da Yugoslavya, Polonya ve Romanya bizden ayrılıyor; müdahale etmeme politikası İspanya'da faşist diktatörlerin ittifakını İspanyol kanıyla sağlamlaştırıyor. Münih Çekoslovakya'nın safdışı edilmesini sağlıyor ve S.S.C.B.'ni yalnız bırakarak dünya savaşını patlatacak olan 1 Eylül 1939 Alman saldırısına zorunlu koşullar hazırlıyor.

Fransız burjuvazisinin manevi yıkılışı bir bıkkınlık, bir kötürümlük ve artan bir korku ile açığa çıktı. Burjuvazi kendi sınıf çıkarlarından, tehlikeye düşen kârlarından başka bir şey düşünmüyor. Onun hükümetleri 1870 yılındaki Thiers ve Trochu'ların hükümeti gibi «ulusal çözülüş» hükümetlerinden başka bir şey değil. Bundan böyle ülkenin geleceğini düşünen ve onun bağımsızlığını ve güvenliğini gözeten sadece işçi sınıfıdır.

Komünist Parti, 10 ve 11 Ekim 1936'da Alsas'da ve Loren'de bir propaganda gezisi düzenliyordu. İkiyüz ailenin adamları ile

Hitler'in ajanları Alsas'lıları komünistlere karşı kışkırtmaya çalıştılar. Bize karşı «Özerklik yanlıları», Ateşten Haç, kralcılar, Yahudi aleyhtarı ve gericiler birleşmişlerdi. Üç ilin valileri Paris'e mitinglerimizin yasaklanmasını isteyen raporlar gönderdiler. Faşist emirlere kolaylıkla boyun eğen Blum ancak üç toplantıya izin verdi.

Ama Alsas işçileri gereken karşılığı verdi. Bütün Alsas halkı prenslere karşı ayaklanan şu Bundschuh[55] köylülerinin torunları, Fransa ile birlikte Büyük Devrimi yaşayan o Alsas'ın çocuklarıdır ve elli yıllık Alman işgaline rağmen bunların özgürlük gelenekleri canlı kalmıştır.

Strasbourg'da «Führer»i kudurtacak olan söylevimden sonra başkan kararı oya sunduğu ve «karşısında olanlar?» diye sorduğu zaman ateşli bir kalabalıkla tıklım tıklım koca salonda bir tek müthiş ses cevap verdi: «Hitler!»

Hitler yalnız bolşevizmi değil demokrasiyi de lanetliyordu.

Oysa halkımız bilir ki Fransa XVIII. yüzyıldaki Büyük Demokratik devrim sayesinde güçlenmiş ve dünyayı etkilemiştir. Halkımız Hitler'in tumturaklı bildirgeler arkasındaki amacını anlıyordu. Fransa devriminin düş-

manları olan Pitt ve Metternich, vaktiyle, «anarşi»ye karşı mücadele ettiklerini, «hristiyan uygarlığını» kurtarmak istediklerini söylemiyorlar mıydı? Pitt ve Metternich, gerçekte Fransa'yı zayıf düşürmek, onun sömürgelerini ve topraklarını ele geçirmek, ondan elde edecekleri ganimetle semirmek istiyorlardı. Aynı şekilde Hitler'in komünizme ve demokrasiye karşı saldırıları müdahalelere ve fetihlere bahane bulmaktan başka bir şey değildi. Mussolini «Avrupa yarın faşist olacak» diye ilân etmişti.

Faşizm dosdoğru savaşa gidiyordu. Goering «bir Alman yatağında ölmez» deyip duruyordu. «Tereyağınız yok ama toplarınız var!» diye ekliyordu. Naziler bizim ihtiyar Fourier'nin hayal bile etmediği toplumsal bir örgüt - zorunlu çalışma, açlık ve dayak falanster'i kurmuşlardı!

Hitler durmadan ilerleme kaydediyordu. Fransa ve İngiltere hükümetlerinin olağanüstü hoşgörüsü onun ceza görmeksizin anlaşmaların tüm hükümlerini çiğnemesine imkân veriyordu. Zorunlu askerlik hizmetlerini getirdi, bundan dolayı kendisine hiçbir şey denilmedi. 1936 Mart'ında Ren nehrinin sol yakasını yeniden askerleştirdiğinde, kendisine hiçbir şey denilmedi. Artık ona ülke-

nin statüsünü değiştirmek, sınırları kaydırmaktan başka bir şey kalmıyordu.

Hitler ve Mussolini İspanya Cumhuriyetine karşı Frankocu komplonun hazırlanışına yardım etmişlerdi; ayaklanma patlak verdiği zaman İspanya'da bir «Sovyet Cumhuriyeti»nin kurulmasını hiçbir zaman kabul etmeyeceklerini bildirerek imdada koştular. İspanya'daki 1936 Şubat seçimleri sonucu kurulan halk hükümetini Sovyetik olarak nitelendiriyorlardı! Bu küstah yalan, anti-komünist saplantıları adına İspanya'ya müdahalelerine olanak verdi.

25 Ağustos 1936'da Buffalo'da şu uyarıyı yaptım:

Hitler ve Mussolini Batı Akdeniz'e egemen olmak... istiyorlar. Onlar Cebelitarık'ın karşı yakasındaki İspanyol sömürgesi Fas'ı ele geçirmek istiyorlar...[56]

Hitler'in genel kurmayının Fransa'ya karşı bir «yıldırım harekatı» planı hazırladığı hiç kimse için bir sır değildi. Almanya ve İtalya'ya müttefik bir İspanya onların hava ve deniz filolarına üs olarak hizmet edecekti. Fransa'yı çepeçevre kuşatma, onu sıkışık bir bölge haline getirme söz konusuydu. Ama Fransız hükümeti göz yumuyordu. Lèon Blum «müdahale etmeme politikası»nı

elden bırakmıyordu. Hitler'in gönderdiği doktor Schacht'ı debdebeli bir törenle kabul ediyordu. Léon Blum'a partimiz adına hemen yayımlanan bir protesto mektubu gönderdim. Bana yalnızca mali sorunların ele alındığını bildirdi. Ama doktor Schacht Berlin'e gitmek üzere uçağa binerken «komünist propagandanın tehlikelerine işaret etmekle yetindiğini» açıklıyordu. (Le Temps, 27 Ağustos 1936).

Bununla birlikte Halk Cephesinin programı şunları belirtiyordu:

Saldırganın açığa çıkarılması ve saldırı halinde otomatik olarak derhal ve dayanışma içinde cezaların uygulanması ilkesi uyarınca Milletler Cemiyeti çerçevesinde uluslararası işbirliği.

Gizli diplomasiden vazgeçilmesi, Milletler Cemiyetinin toplu güvenlik ve bölünmez barış konusundaki yapıcı ilkelerine zarar vermeksizin buna uymayan Devletleri Cenevre'ye getirmek için uluslararası eylem ve açık görüşmeler.

Bu program Cumhuriyetçi İspanya'nın ve Fransa'nın çıkarlarına aykırı olarak uygulanan uğursuz tek yönlü yansızlık politikasından çok uzaktı.

Daha 1936 Temmuz'unda Franco ayak-

landığı zaman biz uluslararası faşizmin saldırısına dikkat çekmiştik. Bu ayaklanmanın yalnız İspanya halkının özgürlüklerine ve bağımsızlığına yönelik bir tehdit değil aynı zamanda Fransa'nın güvenliğine ve barışa karşı da bir tehdit meydana getirdiğini söylemiştik.

İspanya feodallerini, Badajoz ve Guernica katillerini destekleyen ve Franco'ya bir şeref kılıcı olarak sunan Fransız faşistlerinin yalanlarını, basın kampanyalarını çürütmüştük. İspanya Cumhuriyetinin ablukası bir cinayetti. İspanyol işçi ve köylülerinin, Hitler ve Mussolini'nin bol bol savaş gereçleri verdiği ayaklanmacıları püskürtebilmeleri için İspanya'ya uçak ve silah verilmesini istiyorduk. İspanya Cumhuriyetinin yenilgisi bizim de yenilgimiz olacaktı. C.G.T. ile tam bir anlaşma halinde Halk Cephesinin programına, Milletler Cemiyeti antlaşmasına, uluslararası hukukun temel ilkelerine saygı gösterilmesini talep ediyorduk.

Fransız faşistleri bizim savaş istediğimizi ileri sürüyorlardı. Yalan! Biz İspanya'ya silahlı müdahaleyi hiçbir zaman alkışlamadık, biz faşist müdahalenin durdurulmasını istedik. Biz saldırganlarla saldırı kurbanlarını, ayaklanmacılarla Cumhuriyetcileri aynı ke-

feye koyan ve ettiklerinin nasıl olsa cezasız kalacağına inanmış faşist diktatörlerin şantajlarına sürekli boyun eğen bu sözümona yansızlık politikasına karşı çıktık.

Biz «İspanyol proletaryasının kanıyla ödediği trajik hatayı»[57] gözönüne serdik.

«Müdahale etmeme politikası» denilen politika kötü bir aldatmaca idi. Ardarda verilen tavizler, boyun eğişler giderek açıktan açığa müdahale eden faşist yöneticileri yüreklendirmekten başka bir şeye yaramıyordu. İtalyan genel kurmayı tam mevcutlu tümenler gönderiyor ve İspanya'daki harekât hakkında günlük bildiriler yayımlıyordu. Mussolini seferdeki askerlerine bildirgeler atıyor, ama bu onların Guadalajara cephesinde cumhuriyetçiler önünde utanç verici bir şekilde kaçmalarını önlemiyordu. Hitler'in uçakları tüm İspanya içinde ölüm ve yıkım tohumları ekiyor, topları Almèria'da da kadın ve çocuk öldürüyordu. Fransa ve İngiltere'ye gelince, Habeşistan'daki İtalyan haydutluğu sırasında olduğu gibi susuyor, geri çekiliyor ve boyun eğiyorlardı.

Canterbury papazı «gülünç ve trajik oyun» diye açıklama yapıyordu. Uluslararası faşizm başıboş bırakılıyor, o da İspanya'yı mezarlığa çeviriyordu. «Müdahale etmeme

politikası» demokrasi, cumhuriyetçi İspanya ve Fransa bakımından gerçek bir ihanet oldu.

Valansiya'da Madrid'de kadınların ve çocukların bana sordukları soruları hiç unutamayacağım: «Bizi kırıp öldürmelerine izin verecek misiniz? Fransız işçileri buna göz yumacaklar mı? Hayır, olamaz bu!» İspanya'yı fethetmeye gelen Almanlara ve Faslı askerlere karşı direnen özgürlükten yana askerlerin erkekçe dilini hiçbir zaman unutmayacağım, ilk günlerden itibaren Uluslararası Tugayda yer alan üç kaynımın (en büyükleri olan Marat Pluguın arkasında bir dul ve iki yetim bırakarak Aragon cephesinde şerefle ölecekti) dövüştükleri bu Madrid siperlerinde askerler sızlanmıyorlar, yakınmıyorlardı. Elleri sımsıkı tüfeklerinde, gözleri kıvılcım saçan İspanyol savaşçıları diyorlardı ki:

Biz özgürlük için, kendi bağımsızlığımız ve sizin bağımsızlığınız için mücadele ediyoruz. Bugün biz, yarın sizi de tehdit edecek olan düşmanı püskürtüyoruz. Faşizme karşı verdiğimiz savaş, sizin, bütün ülkelerin demokratlarının savaşıdır:

İspanyol emekçilerinde öyle müthiş bir cesaret, o kadar fedakârlık ruhu var ki hayran olunacak iki militan olan José Dıaz ve

la Pasionaria'nın ateşli çağrılarına gönülden ve güvenle cevap veriyorlardı!

Komünistlerin haklı oldukları şimdi açıkça anlaşılmaktadır. Eğer bizim söylediklerimiz yapılsaydı bunca mutsuzluk bunca acı olmayacaktı! Ve bugün de cumhuriyetçiler, müdahale etmeme politikasına ruh veren aynı uluslararası gerici güçlerce İspanyol halkının istemine karşı iktidarda tutulan bir Franco hayaleti karşısında acı çekmeyeceklerdi.

Komünistler yalnız Blum'un politikasına karşı savaşmakla kalmıyorlar, eyleme de geçiyorlardı. Üç bin Fransız son uykularını İspanya topraklarında uyumaktadır. O zaman Danielle Casanova'nın yönettiği kadınlar, genç kızlar İspanyol çocukları için süt sağlama işini örgütlüyorlardı. İşçi örgütleri ile demokratik örgütler para ve yiyecek topluyorlar, mültecileri konuk ediyorlardı.

*

1935 yılında, Amsterdam anti-faşist kongresini (1932) ve Pleyel toplantısını (1933) düzenleyen Henri Barbusse'ün ölümünden dolayı acılar içindeydik. Büyük dostumuz hazır bulunduğu Komünist Enternasyonal'in VII. ve sonuncu kongresinin kapanışından az sonra Moskova'da öldü. Cena-

ze odası haline getirilen Konservatuar'ın büyük salonunda Sovyet emekçileri, sanatkârları, bilginleri durmadan geçit yaparken Barbusse'nin çevresinde son nöbeti tuttuk. Ertesi hafta Parisli kadın ve erkeklerden oluşan büyük bir kalabalık Ateş'in yazarını Père-Lachaise mezarlığına götürüyordu; Barbusse bu mezarlıkta Federeler Duvarının karşısında son uykusunu uyumaktadır.

İki yıl sonra 1937 Ekim'inde başka bir acı kayıpla sarsıldık. Telefonun zili çaldığı zaman, bir belediye seçimi akşamı sonuçları öğrenmek için L'Humanité'ye gitmek üzereydim. Telefon da gazete yazıhanesindendi, Vaillant-Couturier'nin ani ölümünü haber vermek için beni arıyorlardı. Dilim tutuldu. Konuşmayı bir şey anlamadan dinliyordum.

Paul savaşın kırıp geçirdiği kuşaktandı. O da kaç kez yaralanmış, gaz bombalarının kurbanı olmuştu. Emperyalist savaşa karşı büyük bir nefret vardı içinde. Gençliğini, atılganlığını canlı zekâsını, doğanın ona bol bol verdiği ve onu eşsiz bir gazeteci, ateşli ve inandırıcı bir söylevci yapan olağanüstü yetilerini halkın hizmetine vermişti. Ben ondan birkaç yaş küçüktüm. III. Enternasyonal uğrunda mücadele komitesi döneminden beri birbirimize kardeşçe bir sevgiyle bağ-

lıydık. 1927-1929'da, ilk gizli çalışma dönemim sırasında beni bir süre konuk etmişti. Santè hapishanesinde komşu hücrelerde bulunmuştuk:

Bu enternasyonalist aynı zamanda büyük bir yurtseverdi de, Fransa'yı ve komünizmi yüreğinde birleştiriyordu:

Komünistlerin ahlaki ve manevi değerlere bağlılığı, durumu ve sorunların karmaşıklığını kavrama yetileri, yaşamlarının sadeliği, acı çekmesini, özgürlüklerini yitirmesini ve gerektiğinde insan olarak taşıdıkları inanç için ölmesini bilmeleri, bütün bunlar komünizmin Fransa için ebedi bir an, dünya için ebedi bir an yaratmasına katkıda bulunur.[58]

Paul tüm sanatları aynı başarıyla yürütüyordu: şair, ressam, müzisyendi. Vaillant'ın küçük kardeşlerine adadığı savaş çarkını, halk korosunun bize dinlettiği o küçük sinema salonunda, neşeli ve iyimser haliyle onu görür gibiyim: «İleri Fransa gençliği...» Paul'den bana kalan son canlı görüntü bu. Birkaç gün sonra Paris halkı ona dokunaklı ve görkemli bir cenaze töreni yapıyordu.

Romain Rolland, Barbusse ve Vaillant-Couturier'nin yanında savaşa atılmak uğruna sakin bir düşünce adamı yaşamını bir ya-

na bırakmıştı. Birinci Dünya Savaşı içinde o kendini «çatışmanın üstünde» tutmuştu. Ama Sovyet Devrimine karşı sıcak yakınlığını göstermekte önde gelenlerden biriydi. Sömürgeci baskıya karşı mücadelede ezilen halkların yanında yer almıştı. Romain Rolland ısrarla iyi niyetli insanların birleşmesini istiyordu. Yürekleri kavrayan bir dilekle uygar Avrupa'yı faşizme karşı elbirliği etmeye çağırıyordu: «Elele verelim, barış halkasını oluşturalım!»

Arasıra Lèman gölünün kıyısında bulunan Villeneuve'deki evinde Romain Rolland'ı ziyaret ediyordum. Onu her sefer nazik ve konuk sever buluyordum. Uzun boylu solgun ve sağlıksızdı, omuzlarında hep bir örtü vardı. Gri mavi gözleri dirilik, kavrayış ve iyiliği birlikte yansıtıyordu. Halkına olan sevgisi, gerçek sevgisi okunuyordu gözlerinde. Alp tepelerinin eteğindeki bu küçük yeşil alanda bir parça gezinti yapıyorduk. Barış için mücadele, işçi hareketindeki ilerlemeler, üye olmakla övündüğü partinin eylemlerinden söz ediyorduk. Edebiyat ve sanat da konuşuyorduk. Bir gün bana büyükbabanı tanımayı çok isterdim dedi.

Daha sonraları Vèzelay'a gidiyordum, Romain Rolland Fransa'nın kalp atışlarını

daha yakından duymak için gelip buraya yerleşmişti. Vaktiyle aziz Bernard'ın Haçlı seferi öğütlediği eski ve ünlü manastırın taraçasını adımlıyorduk. Ve Vèzelay komününü, bu küçük şehir esnafının güçlü papazlarına ve kaç kez üzerlerine çullanan vahşi baskıya karşı yüzyıllık mücadelesini anımsıyorduk. Nice şehit kanı içti bastığımız toprak. Ama başka insanlar kalktı ayağa ve herkes için mutluluk ve adalet gününe dek ayağa kalkacaklar.

Romain Rolland bizi bir kez Clamecy yakınında bulunan Dornècy'e, Colas Breugnon'un ülkesine götürdü. Ailesinin evini gösterdi bize, Romain Rolland, çocukluğunda ve daha sonra öğretmen okulu öğrencisi iken tatillerini işte bu güzel Nivernais köyünde geçirirdi.

31 Aralık 1944'de Vèzelay'da öldü Romain Rolland: soğuk bir kış günü, bu çok büyük yazarın, kendisi de «insanlık bilincinin bir anı»[59] olan bu yiğit demokrasi ve barış savaşçısının cenazesini selâmlayacaktım.

Paris ve Londra hükümetlerinin gerilemeleri, öngördüğümüz gibi, faşizmin iştahını artırmaktan başka bir şeye yaramamıştı. 14 Mart 1938'de Hitler Viyana'yı alıyor ve Avusturya'yı ülkesine katıyordu. Bu, Avrupa ha-

ritasında zorla yapılan ilk değişiklikti.

Mutualité'de, Partimiz adına yaptığım konuşmada, Avusturya'nın askeri işgalinin Fransa'yı tehdit altında bıraktığını belirttim.

Faşist diktatörlerin şantajları ve provokasyonları karşısında güdülen yaranma taviz ve alçakça uzlaşma politikası bizi uçuruma sürükleme tehlikesini taşıyordu. Savaşı önlemek için hâlâ vakit vardı, ama acele etmek gerekirdi.

İnsanlığın dörtte üçü faşistlere karşıdır ve faşistlerin ellerindeki kaynaklar sınırlıdır... Eğer Birleşik Devletler ve Çin tarafından desteklenen Fransa, İngiltere, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Cumhuriyetçi İspanya birleşirse savaş olmayacaktır... Barış cephesini örgütlemek gerekir... Fransa önayak olmalıdır! Fransa açık ve yüksek sesle konuşsun![6]

Böyle bir politikanın, cinayetlerini işlemeye başlayan Fransa'daki fesatçı, casus, provokatör ve haydut karışımı Hitler hempalarına, beşinci kolun paralı adamlarına karşı Fransız ulusunun birliğini gerektirdiğini sözlerime ekledim.

Avusturya'dan sonra yakın darbenin, daha şimdiden çepeçevre kuşatılan Çekoslovakya'ya indirileceğini tahmin edebilirdik.

Bohemya yaylasının işgali, **Mein Kampf**'ın öngörülerine göre, «ilk önce yalnız bırakılan Fransa'nın ortadan kaldırılacağı» günler için Almanya'nın gerilerini güven altına alacaktı.

Olaylar tahminlerimizi doğruladı. Hitler, Avusturya'nın yutulmasından bir kaç ay sonra Südetlerin Almanya'ya bağlanmasını istedi. Alışılmış taktiğine göre silahlı kışkırtmalar, fedaileri tarafından yapılan suikastler, tertiplenen ayaklanmalar, Çekoslovakya'nın içişlerine karışmak ve bu ülkenin bölünmesini istemek için kendisine bahane oldu.

28 Eylül 1938'de bir konferans, bir yandan Hitler ve Mussolini'yi, öte yandan Chamberlain ve Daladier'i Münih'de bir araya getiriyordu. Hitler burada tam bir zafer kazandı.

Münih anlaşması Avrupa'nın stratejik ve politik haritasını altüst ediyordu. Hitler Avrupa'daki Fransız güvenlik gücünün başlıca parçalarından birini kırıyor; Maginot hattımızın modeline göre kurulan bir müstahkem hat elde ediyordu.

Münih anlaşması Fransa'nın dostu olan halkların onun sözüne ve imzasına karşı hâlâ besledikleri güveni yok ediyordu. Bu söz,

bu imza utanç verici biçimde inkâr edilmişti.

Dostumuz, müttefikimiz Sovyetler Birliği Avrupa sorunlarından bile bile ayrı bırakılmış, bize çabucak yardım etme konusunda eli kolu bağlı görünüyordu. Ortak güvenliğin temeli, bağımsızlığımızın güvencesi olan Fransız-Sovyet antlaşması, Fransız hükümetince yırtılmıştı. Hitler yaşam alanını Doğu'da aramaya, Dragn nach Osten'i devam ettirmeye davet edilmişti. Nazi çapulcularına Ukrayna'nın yolu gösteriliyordu. Bu yolun Paris'ten geçtiği görülmüyordu.

Münih dönüşü, uçaktan indiği zaman Chamberlain şöyle haykırıyordu: «Size bir kuşak boyu barışı getiriyorum!»

Daladier'i alkışlamak için Champs-Elysées boyunca dizilen faşistler sevinçten uçuyorlardı: «Münih barışı kurtardı! Münih yeni bir çağ açıyor!»

Lèon Blum sevinç gözyaşları döküyor ve kendini «gevşek bir rahatlığa» kaptırıyordu (**Le Populaire**, 1 Ekim 1938).

7 Ekim 1938'de **Vélodrome d'Hiver**'de toplanan büyük bir kalabalık önünde, Münih'de sinsice hazırlanan komployu halkımız adına resmen protesto ettim. 1871'de Prag, Frankfurt antlaşmasına cesaretle karşı çıkmıştı.

Jean Huss'un yurdunu Hitler'in ölüm kampına teslim eden Fransız büyük burjuvazisi bunu unutmuştu. Ama işte halkın kendisi hatırlıyordu.

Müttefikimiz Çekoslovakya'nın affedilmez bir şekilde terk edilişine karşı yaptığım suçlamalarda Daladier'nin «bir hükümetin Fransa'ya, barışa ve demokrasiye karşı hiçbir zaman işlemeyeceği en büyük ihaneti» işlediğini açık açık belirttim.

«Ya teslim ya savaş» ikilemini reddederek, barışın ve Fransa'nın güvenliğinin temel garantisinin Fransa'nın yaygın moral etkisinde, faşizmin tehdit ettiği özgür halkların kendi çevresinde toplanmasında bulunduğunu hatırlattım.

Fransa'nın önayak olması üzerine bu özgür halklar yaman bir güçbirliği kurarak savaşa geçit vermeyebilirlerdi. Bu güçbirliği Chamberlain ve Daladier tarafından torpillenmişti.

Teslim olmayı bir kurtuluş olarak kabul etsin diye kamuoyuna savaş tehlikesini çok yakın gösteren, onu yanıltmaya yönelik iğrenç bir blöf, pis bir şantaj söz konusuydu.

Yedeklerin askere çağrılması, pasif savunma eğitimleri, Paris ve Lyon'un düzenli olarak boşaltılması Münih cinayetinin uğur-

suz suç ortaklarını muzaffer kumandanlar gibi tanıtmak içindi.

Bir kez daha, halka sadık, barış ve özgürlük davasına sadık gerçek bir Fransa hükümeti gerektiğini belirttim.

Millet Meclisinde Gabriel Pèri korkak diktayı yerden yere vurmuştu:

Buna barış adı vermeyin! Barış bu şahlanan sınıf bencilliğinden apayrı bir şeydir... Siz, özgür bir halkın sakat vücudu üzerine yenilgiyi imzaladınız. Biz, barış savaşını size rağmen kazanacağız! diye haykırdı arkadaşımız.

Görüşmelerin sonunda, Münih'e karşı, yalnız 75 milletvekili oy kullandı, bunun da 73'ü komünist milletvekilleri idi. Bizimki dışında tüm partiler teslim olmayı ve yenilgiyi onaylıyorlardı... Ve tarih öngördüğümüz doğal akışına devam etti.

Çekoslovakya, baskı karşısında. Teschen'i albayların Polonya'sına bırakmak zorunda kaldı. Polonyalı kapitalistler ve büyük toprak sahipleri, Hitler'i desteklerken Polonya'nın bağımsızlığının mezarını kendi elleriyle kazıyorlardı. Polonya, az sonra sıra senin...

*

Münih, Halk Cephesinin dağılmasını kesinleştirdi. Başlangıçtan beri, yığınların atılımını korkuyla karşılayan sosyalist ve radikal yöneticiler bu atılımı durdurmayı, zayıflatmayı, parçalamayı temel amaç kabul etmişlerdi. Gerici güçlerle uzlaşmış, «mola» ilan etmiş, müdahale etmeme politikasını karara bağlamışlardı. Çekile çekile Halk Cephesinin programı ile bağları büsbütün koparma, 1936 Nisan'ında halktan aldıkları vekâlete ihanet etme raddesine gelmişlerdi.

Münih politikası, gerçekte, ülke içerisinde, işçi sınıfına ve Hitler tehlikesini önlemeye niyetlenen Komünist Partiye karşı saldırı demekti. Oysa Hitler ayrıcalıklı sınıflara bencil çıkarlarının savunucusu olarak görünüyordu. Münih anlaşmasının ertesi günü Emile Buré şunları yazdı:

Demokrasimizde, sınıf düşüncesiyle, kâr düşüncesiyle hareket eden belli bir sınai ve mali feodalite bozguncu rolü oynadı.

Büyük sermaye, işçi sınıfının 1936 yılında kabul ettirdiği yeni toplumsal yasaların uygulamasına hiçbir zaman razı olmamıştı. Bu toplumsal yasaların uygulanmasını engellemek için ülkenin ekonomik hayatını alt-

üst ediyordu. Büyük sermaye, Mussolini'nin temsilcisinin Uluslararası Çalışma Bürosundaki kendi temsilcisi M. Lambert - Ribort'a verdiği öğütü aynen uyguluyordu:

İşçi sınıfına boyun eğdirmenin tek çaresi fabrikaları kapatmak, ekonomik hayatı durdurmaktır.

Zenginler sermayelerini yurt dışına kaçırıyorlardı: sanayiciler işletmelerindeki çalışmaları yavaşlatıyor, grev ve uyuşmazlık çıkarıyor, özellikle savaş sanayiinde olmak üzere birçok lokavt ilan ediliyordu. Bütün bunlar Fransız emekçilerini tembellikle «suçlamak» ve tüm kötülüklerin kırk saatlik çalışma haftasından geldiği iddiasında bulunmak içindi.

Daladier ve Maliye Bakanı Paul Reynaud «haftada iki günlük dinlenme»ye son vermek istiyorlardı. Boyuna yasa gücünde kararname çıkarıp, işçileri memurları, orta sınıflardan yoksul insanları ağır bir şekilde cezalandırıyorlardı.

C.G.T., sefalete yol açan bu yasa gücünde kararnamelere karşı 30 Kasım 1938 tarihinde genel grev kararı aldı. Hareket büyük bir genişlik kazanıyor, baskının şiddeti de bunu gösteriyordu. Daladier, grevin arkasından ulusal savunma fabrikalarını kapatıyor,

büyük sermaye de lokavt ilan edip yüzbinlerce grevciyi dışarı atıyordu: uçak sanayiinde 40.000 kişi, Renault fabrikalarında lokavta uğrayan 32.000 kişi, Levallois, Colombes, Argelteuil, Courbevoie, Clichy, Saint-Ouen'de onbinler, yüz metalurji fabrikasının kapatıldığı Marsiya'da 100.000 kişi, dokuma sanayiinde 100.000 kişi, Pas-de-Calais ve Nord'da 80.000 maden ve metalurji işçisi işsiz... Daladier, artan Hitler tehditi karşısında ülkeyi işte böyle silahlandırıyor, iş olanakları ile donatıyordu!

Hükümet, üretimi ve ulusal savunmayı baltalarken, sermaye de sendikaları ortadan kaldırmaya çalışıyordu. İşçilerce yasal olarak seçilen işletme temsilcileri kovulmuştu. Daha sonra Châteaubriant'da Hitlercilerin kurşunlarıyla ölecek olan Paris milletvekili Charles Michels, Millet Meclisi kürsüsünde, yurdun mezarını kazan, Münih'ci hükümetin işçi düşmanı, Fransa düşmanı politikasını şiddetle gözönüne seriyordu.

Daladier ve Reynaud'nun polis kuvvetlerini grevdeki emekçiler üstüne sürdükleri gün Roma'da dikkat çeken gösteriler oluyordu. İtalyan Parlamentosunda, Mussolini'nin damadı ve Dışişleri Bakanı Kont Ciano'nun söylevi ile kendilerinden geçen faşist millet

vekilleri yerlerinden kalkıyor ve, Fransa elçisine dönerek, dakikalarca bağırıyorlar: «Tunus! Korsika! Savua!» İtalyan gazeteleri ülkemize karşı adi sövgüler yayınlıyorlardı. Gazeteler «Almanya'nın durumundan memnun sayılamayacağı»nı, ayrıca «İtalya'nın değerlendirilecek önemli çıkarları ve hakları olduğu»nu ileri sürüyorlardı.

6 Aralık 1938'de Almanya Dışişleri Bakanı Ribbentrop, Paris'te bir anlaşma imzalıyor ve bu anlaşmayla iki hükümet, iki ülkeyi ilgilendiren tüm sorunlarda karşılıklı olarak biribirine danışmaya söz veriyorlardı. Daladier-Bonnet takımı Almanya'yı «Doğuda başına buyruk» bırakıyor, yani onu Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa davet ediyordu.

Dikkate değer bir ayrıntı da şu: Fransız bakanlar, Ribbentrop'un Paris'te kalışı sırasında, Hitler'in temsilcisine verilen ve «ari ırktan olmayan» bakanların; Mandel ve Jean Zay'in hariç tutulduğu akşam yemeklerine katılma alçaklığında bulundular; bunların ikisi de daha sonra işgal sırasında katledileceklerdi.

Mart'ın onbeşi, obur Hitler'in ve suçortağı İtalya'nın iştahını kamçıladı. 15 Mart 1939'da Hitler'in zırhlı tümenleri dalga dalga

Prag üstüne yürüyor. Çekoslovakya'nın varlığı sona eriyor. Bitkin ve sakatlanmış Çekoslovakya Bohemya-Moravya'nın mandası haline geliyor. Litvanya Memel'i Almanya'ya bırakmak zorunda kalıyor. 7 Nisan'da Mussolini Arnavutluğu istila ediyor.

«En az bir kuşak boyu barışı sağlamak» iddiasında bulunmuş olan Paris ve Londra hükümetleri susmaya devam ediyorlardı. Felakete doğru sürükleniş hızlanıyordu. İkinci Dünya Savaşı başlamıştı.

1939 Ocağında Cezayir'de bir inceleme ve propaganda gezisine çıktım. Oran'dan Bone'a dek, Cezayir şehrinde (Başkent heyecan yüklü meydanlarda doktrinimizin açıklanışı alkışlarla karşılandı. Özgürlük ve barış için, sömürgeciliğe ve faşizme karşı bir savaşta Fransa işçi sınıfı ve Cezayir halklarının birliğine çağrıda bulunuyorduk. 15.000 Cezayirli karşısında şunları söyledim:

Yöneticilerimiz, ülkemizin en büyük mutsuzluğu pahasına otuz aydan beri izledikleri uğursuz yoldan çıkarlarsa dünya barışı ve Fransa'nın bağımsızlığı hâlâ kurtarılabilir![61]

Gülünç ve iğrenç ırkçılık teorisine karşı sesimi yükselttim:

Biz komünistler, ırkları kabul etmiyoruz.

Biz yalnız halkları tanımak istiyoruz... Şimdi sizin ülkenizde salt egemenlik iddiasında bulunabilecek, bu toprak yalnız benim ataların toprağı idi, benim ırkımın olmalıdır, diyebilecek seçkin ırk var mıdır?

Tarihi olarak oluşan ve evrimi Fransız Cumhuriyetinin çabasıyla kolaylaştırabilen bir Cezayir ulusu vardır. Şimdi burada sizin aranızda topraklarını daha o zaman antik Roma'nın tahıl ambarı yapacak derecede uygarlaşmış o eski göçebe toplulukların torunları, Katolik Kilisesine aziz Augustin'i piskopos Hippone'u ve aynı zamanda sapkın Donat'ı(*) veren şu Berberlerin torunları, şu Kartacalıların Romalıların, birkaç gün önce ziyaret ettiğimiz şu Tèbessa ve Madaure harabeleri gibi bugün bile nice kalıntılarla kanıtlanan bir uygarlığın gelişmesine yüzyıllar boyu katkıda bulunan her halkın torunları yok mu? Şimdi burada peygamberin sancağı arkasında gelen arapların çocukları var, bunlardan sonra yeni fatihler olarak görünen İslam dinini kabul etmiş Türk çocukları, yüzyıllardan beri bu toprak üzerinde çok sayıda

(*) Donatusculuk'un kurucusu, bu akım tüm IV. yüzyıl boyunca Afrika kilisesini karıştıran bir akımdır. İktidarı ve serveti ellerinde tutan şehirlilerin dini Hristiyanlığa karşı tepki olarak doğmuştur. — Ç.

yerleşmiş Yahudi çocukları da var. Bütün bunlar burada, sizin Cezayir toprağında birbirine karışmış ve bunlara Yunanlılar, Maltalılar, İspanyollar, İtalyanlar ve Fransızlar eklenmiştir. Ama ne Fransızlar! Fransa'nın tüm illerinden, fakat özellikle Korsikalı, Savua'lı ve Prusyalı olmamak için 1871'de Fransız Alsas'dan kopup gelen Alsas'lı Fransızlar.

Kendisi de yirmi ırkın karışımından oluşan bir Cezayir ulusu var.[62]

Almanlar, tüm Fransa'da entrikalarını artırıyorlardı. Faşist grupların, özellikle kısmen büyük işletmelerin usta personeli, kısmen ordunun gerici kadroları arasında bulunan kagular'ları(*) kışkırtıyor ve yönetiyorlardı. Kagular'lar silahlarını Hitler'le Mussolini'den alıyorlardı. Bunlar sayısız cinayetlere Clichy ve Presbourg sokağında yaptıkları türden tertiplere başvurdular, Presbourg sokağında işverene ait bir binayı kundaklayıp suçu işçi militanların üstüne attılar. Kagurlar'lar hain Doriot'nun ücretli çeteleriyle ilişki halindeydiler, bu Doriot, Almanya'da öldürülmeden önce, sırtına Alman uniforması giyecek ve alçaklığın en alt de-

(*) Faşizm yanlısı gizli bir örgütün üyeleri — Ç.

recesine kadar düşecektir.

Naziler Paris'te açıktan açığa eylem gösteriyorlardı: daha şimdiden kendilerini başkentin efendileri olarak görüyorlardı. İleride, Pètain katında, Hitler'in büyük elçisi olacak casus Abetz «yüksek sosyete»nin salonlarında parlak bir şekilde ağırlanmıştı; çevresine şeref ve mevki dağıtan biri olarak aranıyordu. Üyelerini iş adamları içinden, politikacı ve edebiyatçılar arasından sağlayan Fransa - Almanya Komitesini kurmuştu. Bu gerçek beşinci kol örgütü basını kiralıyor, Hitler'in tezlerini destekliyor ve istifaya yolları açıyordu. Fransa-Almanya Komitesinin başkanı, savaş boyunca bahtsız tutsak askerlerimizi aldatmakla görevli Scapini, genel sekreteri sonradan Vichy hükümetinin Paris büyükelçisi ve Doğu cephesinde müttefikimizle savaşan anti-bolşevik Lejyon'un başkanı hain Brinon idi. Komitenin «sayılı» üyeleri arasında, daha sonra Pètain'in Franco katında büyükelçisi olan Francois Piètri; Vichy hükümetini Birleşik Devletler de temsil eden Henri Haye; Vichy hükümetinin Ankara büyükelçisi Bergery; Pètain'in başkanı olan Fransız Akademisinden Abel Bonnard; Ulusal Savaşçılar Birliği başkanı Jean Gay; yazar ve herkesçe bilinen Münih'ci Jules Ro-

mains bulunuyordu.

Kagular'lar ve öteki faşistler Fransa halkı üzerinde egemenlik kurmak amacıyla savaş, yenilgi ve istila andı içiyorlardı. Sovyetlere karşı Birleşme Komitesince yayınlanan bir gazete, Pètain'cilik ve Vichy'cilik kokan aşağıdaki satırları yayınladı:

Biz, bir adam aramakta kararlıyız. Olayların içinden mi çıkar? Yarın yaşayabileceğimiz trajik saatler ortaya çıkmasına yardımcı mı olur? Eğer bu zorunluysa o halde kan dökme pahasına da olsa, aynı kanı taşıyan insanlar arasında kanlı bir kavganın dehşetine katlanmak zorunda kalsak da gelsin!

Komünistler Fransa'da ihanetin gelişimini açığa vuruyor, yakında, 1940 bozgunundan sonra maskelerini atarak ortaya çıkacak olan hainlerin, casusların kimliğini sergiliyorlardı. Lucien Sampaix -1941 Aralığında Hitlercilerce kurşuna dizildi- L'Humanité'de, Temps gazetesinin şefi ile Figaro'nun bir ilan şefinin tutuklanışını yorumluyordu, biri üçbuçuk milyon öteki bir milyon frank karşılığı ihanet etmişlerdi. Hükümet, henüz sürmekte olan bir soruşturmaya ilişkin bilgileri ifşa etme gerekçesiyle Lucien Sampaix hakkında kovuşturma açtı. 28 Temmuz 1939'da, Gabriel Pèri, Seine Ceza Mahkemesi karşısında Sam-

paix'i destekliyor; Almanya Büyükelçisi Kont Welczet'e «komünistleri yola getirme» vaadinde bulunan Dışişleri Bakanı Georges Bonnet'nin namussuzluğuna karşı çıkıyor. Bu dava, diyor Pèri, yurtsever bir Fransız gazetecisi için Otto Abetz'in emri üzerine açılmıştır. İfadesini şu sözlerle bitiriyor:

Hükümette bulunan bazı bakanlarla casus avına çıkmak mümkün değildir!

Lucien Sampaix beraat etti.

Komünistler, Hitler yararına bölücülük çalışmaları yapan Sosyalist Parti genel sekreteri Paul Paure ve C.G.T. sekreteri Belin gibi adamları da ele veriyorlardı. Bu adamlar ulusal güçlerin parçalanmasına çalışıyorlardı. Bunlar, kolay bir av üzerine atlar gibi Fransa'nın üzerine atlamak için elverişli anı kollayan tepeden tırnağa silahlı bir düşman karşısında işçi sınıfı ile tüm iyi Fransızları silahsız bırakmaya yönelik gerici ve ağlamaklı bir pasifizm öğütlüyorlardı. Bir öğretmen konrgresinde bir sosyalist «kölelik ölümden yeğdir!» diye bağırmaya cüret etmişti.

Bu «pasifistler» «müdahale etmeme» adı verilen politikanın gayretli destekçileri idiler. Bunlar, tüm Avrupa üzerinde yayılacak Hitlerci dalgaya karşı koyan son engeli, Cum-

huriyetçi İspanya'yı, mümkün olduğunca çabuk yıkmak için yenilgiden yana «top satıcıları» ile ve açık (La Rocque türü) ya da gizli (Dèat tipi) faşistlerle anlaştılar.

Uluslararası durum hızla ağırlaşıyordu. Emekçiler, demokratlar kesinlikle saldırgana karşı direnmek istiyorlardı. Fransız ve İngiliz hükümetleri Moskova'ya askeri heyetler göndermek zorunda kaldılar. Görüşmeler uzadıkça uzadı. Daladier ve Chamberlain bunları sonuçlandırmak istemiyorlardı. Kamuoyunu tatmin için böyle hareket etmişlerdi, aslında konferansı torpilleme kararındaydılar. Konferans boyunca askeri heyetlere gerçek yetkiler verilmedi. Her hangi bir nokta üzerinde anlaşılır anlaşılmaz bu konuda yeniden tartışma açılıyordu.

Sovyet hükümeti, Hitler'in saldırısı halinde, Kızıl Ordunun Almanlara karşı fiilen müdahale edebilmesini istiyordu. Sovyetler Birliği'nin Almanya ile ortak sınırı yoktu. O halde ordusunun Polonya içinden geçmesi gerekiyordu. Oysa, Polonya'nın gerici hükümeti Kızıl Orduya geçiş hakkını tanımıyordu. Öte yandan Fransız ve İngiliz hükümetleri, Sovyetler Birliği'nin sınırlarının güvenliği için yasal olarak istediği garanti içine Baltık ülkelerini dahil etmek istemiyorlardı.

Yani Daladier ve Chamberlain Baltık Devletlerini Hitler'in ilhakçı emellerine terkediyorlardı. Litvanya şimdiden bıçağın altına yatırılmıştı. Alman ırkçılığı öteden beri Baltık Ülkeleri üzerinde hak iddia ederdi: Onları korumamak, nazilere terketmek demekti.

Fransız-İngiliz manevrasının amacı açıktı: Hitler ordularını, Polonya ve Baltık ülkeleri üzerinden Sovyetler Birliği sınırına sürecekler; Hitler Almanya'sını Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa itecekler, bu arada, «eğlenceli savaş» sözünün kanıtladığı gibi, Paris ve Londra hükümetleri hareketsiz kalacaklardı.

En elverişsiz koşullar içinde kendisine karşı açılacak bir savaş tehditi altında bulunan Sovyet hükümeti, Fransız ve İngiliz hükümetlerinin iki yüzlüğü, Albay Beck ve takımının düşmanca tutumu karşısında, düşmanlarının planlarını bozmaya karar verdi. Sovyet hükümeti, 23 Ağustos 1939'da, hazırlanan tuzağı bertaraf ederek, Almanya ile bir saldırmazlık antlaşması imzalıyordu.

Bunun üzerine, Münih'te Sovyetler Birliği'ni bir yana atmış ve ortak güvenlik davasına ihanet etmiş kimselerin, Moskova görüşmelerini baltalamak için her şeyi yapmış olanların gizli ve arasıra itiraf edilen arzu-

ları Sovyetler Birliği'nin Hitler tarafından istila edilmesi ve ezilmesi olan kimselerin skandal ve ihanet çığlıkları işitilmeye başlandı. S.S.C.B.'nin davranışına yalnız hainler, miyoplar ve cahiller öfkelenebilirlerdi. Yöneticiler, politikacılar, gazeteciler içinde kimse iyi niyetle Moskova'da yapılan antlaşmanın anlamını ve önemini inkâr edemezdi. Sovyetler Birliği soluk alacak bir zaman kazanıyordu, yoğun bir şekilde silahlanmak için bu aradan hemen yararlanacaktı. Anlaşma durumu baştan başa değiştiriyordu. Sovyetler Birliği'ni tehdit altında bırakan kapitalist ülkeler cephesini parçalıyordu. Faşist ülkelerin daha sonra gerçekleşecek yalnızlığına yol açıyor; bu devletlere karşı, Sovyetler Birliği'nin felaketten kaçınmak için boşuna öğütlediği demokratik Devletlerin işbirliğini hazırlıyordu.

VI
SAVAŞ
(1939 - 1945)

«EĞLENCELİ SAVAŞ». — SAVAŞ GÖREVİNE. — YASA DIŞI. — FLORİMOND BONTE VE ETİENNE FAJON. — KOMÜNİST MİLLETVEKİLLERİ DAVASI. — İHANETİN MEYVASI, YIKILIŞ. — FRANSA HİTLER'E TESLİM EDİLİYOR. — KUYRUK-PARLAMENTONUN SONU. — VİCHY HÜKÜMETİNİN «ULUSAL DEVRİMİ». — 10 TEMMUZ 1940 TARİHLİ ÇAĞRIMIZ. — KOMÜNİSTLER DİRENİŞİN BAŞINA GEÇİYOR. — SOVYETLER BİRLİĞİ SAVAŞA GİRİYOR. — TUTSAK KATLİAMI. — «ARTIK ALMAN ÖLDÜRMEYİNİZ!» FRANSIZ PARTİZAN VE GÖNÜLLÜLERİ. — KURŞUNA DİZİLENLER PARTİSİ. — STALİNGRAD. — KOMÜNİST ENTERNASYONALİN DAĞILIŞI. — ÇIKARTMA — F.F.I.LERE DOST SELAMI. — DİRENİŞ PROGRAMI. — «BİRLEŞME, MÜCADELE, ÇALIŞMA.»

Felaket geldi çattı. Daha önce Habeşistan, İspanya, Arnavutluk ve Çin'i kana boğan savaş, bütün Avrupa'ya yayılıyordu ve kısa süre sonra hemen tüm dünya uluslarını ölüm ve yıkım yoluna sürükleyecekti.

İkinci Dünya Savaşı, kapitalizmin genel bunalımı ve belli başlı emperyalist Devletler arasındaki dengesizliğin derinleşmesi sonucu patlak verdi. Savaşın dolaysız nedeni dünyada egemenlik kurmak, tüm halkları boyunduruk altına almak, Almanya'da ve İtalya'da olduğu gibi her ülkede demokrasinin son kalıntılarını yıkmak isteyen faşist devletlerin saldırganlığı idi.

Uluslararası gericilik, Hitler Almanya'sı ve ortaklarına karşı, «eğlenceli savaş» diye adlandırdıkları şeyde yeni bir anlatımını bulacak olan hoşgörü ve uzlaşma politikası uygulayarak faşist saldırganlara doğrudan bir destek sağlamıştı.

Paris ve Londra hükümetleri Almanya'ya savaş ilan etmişti. Fakat 120 Fransız ve 10 İngiliz tümeni, o sırada kuvvetlerinin çoğu Polonya üzerine saldırdığından Hitler'ce Batıda tutulan 23 Alman tümenine karşı hiçbir ciddi harekete girişmedi.

Daladier hükümeti Orduyu Maginot hattının sığınaklarında hareketsiz bıraktı. Polon-

ya'nın ezilmesine göz yumdu. Hükümet, aylarca harekete geçmeyerek, Hitler'in, birliklerini Batıya kaydırmasına, silahlanmayı tamamlamasına ve hücum olanaklarını ülkemize karşı kullanmasına izin verdi. Aslında, Almanya'ya karşı savaş halinde bulunan Fransa hükümeti S.S.C.B.'ne karşı savaştan başka bir şey düşünmüyordu!

Yöneticilerimiz Hitler'in keyfini kaçırmak istemiyorlardı: Onun Sovyetler Birliği'ne saldıracağı gün kendisiyle kolayca anlaşabileceklerini umut ediyorlardı. Sovyetler Birliği'ne karşı olası bir hareketle görevli birlikleri uzaklara göndermek için ellerine geçen hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Bu canice anlayış çözülüşü hızlandıracaktı.

Finlandiyalı beyaz muhafızların kışkırtıcı davranışlarından sonra 1939 Aralığında Finlandiya savaşı patlamıştı. Fransız basını Sovyetler Birliği'ne olan kinini kustu. Lèon Blum 6 Aralık 1939 tarihli **Le Populaire**'de şöyle yazıyordu: «Hitler tehlikesi belki de yıllarca Avrupa'nın gözünden Rus tehlikesini saklamıştır.» Müdahale etmeme politikasının aşağılık kahramanı bu kez Findandiya için «uçak, top, her çeşit cephane» istiyordu, (Le Populaire, 24 Aralık 1939). Jouhaux Finlandiya'ya «Yardım Komitesi»ne başkanlık

ediyordu.

12 Mart 1940'da Daladier, Millet Meclisine, Finlandiya'ya 50.000 kişilik seferi bir birlik gönderildiğini haber veriyordu. Hava Kuvvetleri Bakanı, Guy La Chambre, Alman saldırısından bir kaç hafta önce, bizim zayıf hava kuvvetlerimizden, Finlandiyalı beyaz muhafızlar için 175 avcı uçağı ayırıyordu. Ama çok geçti. Kızıl ordu, Finlandiya Maginot hattını kırmış Helsinki üzerine yürüyordu. S.S.C.B. ile Finlandiya arasında ateşkes imzalandı!

Suriye'de, 150.000 kişilik bir ordunun başında bulunan Weygand Kafkaslara göz dikiyordu. 17 Nisan 1940 tarihli mektubuna göre, Haziran ayında, Bakü'yü ve Sovyet petrol bölgelerini bombalamayı düşünüyordu... Oysa bu Haziran ayı korkak ve müflis bir hükümete utanç verici Rethondes ateşkes anlaşmasını getirip dayatacaktı!

Bakü'deki petrol kuyularını yakmak istiyorlardı, ama Rhin'in öte yakasındaki Bâle-Karlsruhe demiryoluna karşı bir top atışı bile yapmıyorlardı!

İkiyüz ailenin adamları, geleceğin işbirlikçileri Hitler'le anlaşmayı umut etmekle kalmayıp şimdiden onunla alış veriş yapıyorlardı. **Harper's Magazine** adlı bir Amerikan

dergisinin açıkladığı gibi Fransız sanayicileri, 1940 Mart'ında Almanlara, Fransız askerlerini öldürmek için kullanılan obüs ve top imaline elverişli gereçler satıyorlardı.

«İki cephede» savaş stratejisi (Finlandiya-Suriye) acınacak bir fiyasko ile sonuçlanırken hükümet Fransa'da sanayii ve ekonomiyi altüst etme işini sürdürüyordu. Yenilgiden yana olan patronların baltalama hareketlerine Bakanlıkların yeteneksizliğini ve düzensizliği, askeri yönetimin ihmal ve basiretsizliği, tersanelerin dalaveresi ekleniyordu. Ve en önemlisi Hitler'e savaş açmayan yöneticiler işçi sınıfına ve onun partisi olan Komünist Partisine karşı savaşıyorlardı.

*

3 Eylül 1939'da Arras'daki 3.üncü İstihkâm alayında göreve çağrılmıştım. Eski mesleğim olan denizcilik, Saint-Quentin kanalı kıyılarında Chanuny'de bulunan bir gemicilik şirketine naklimi sağladı. İlk hafta, henüz Artois'nın küçük köyü Fampoux'da bulunduğumuz sırada beni Arras'lı bir kaç arkadaş ziyarete geldi. Aralarında, Pas-de-Calairs Komünist Federasyonu sekreteri René Camphin'in anası ve genç kardeşi de vardı. Bana, René'nin ve Münih'cilerce tutuklanan, mil-

letvekili Quinet'nin mahkûmiyetini haber vermeye geliyordu. (Daha sonra Vichyciler Quinet'i Hitlercilere teslim edecekler, Hitlerciler de onu öldürecektir.) Daha sonra hapisten kaçan René Camphin albay Baudouin oldu. René'nin iki kardeşi Maurice ve Paul'de Fransız Partizan ve Gönüllüleri saflarında çarpıştılar. İkisi de Almanların eline düşerek, korkunç işkencelerden sonra kurşuna dizildiler. Fampoux'da beni görmeye gelen Paul'du. O zaman onaltı yaşındaydı. «Güven! demiştim ona, ne olursa olsun gelecek bizimdir.»

1943'de, Paul'un yazdığı son ve dokunaklı mektubu getirdiler bize. Mektup, şu hayranlığa değer satırlarla sona eriyordu:

«Fransa'nın çocuklarının özgür ve mutlu olmaları için, az sonra, yirmi bir yıllık kısa yaşamım sona erecek; Partimin davasına ihanet etmedim, dudaklarımda tebessüm ve ağzımda şarkıyla gidiyorum, ölüm korkutamaz beni.

... Allahaısmarladık, benim güzel Partim, Allahaısmarladık! Allahaısmarladık, güzel ülkem. Az sonra ölecek birinden size selâm.

Yaşasın Komünist Parti! Yaşasın Fransa![63]

Kışın, kapalı bir öğle sonu, Camphin kardeşlerin Debarge'ın ve Almanlarca Arras kalesinde kurşuna dizilen çoğu Komünist maden işçisi 190 yurtseverin adlarını taşıyan 193 plaka önünde saygıyla eğilmek için eski Arras kalesi hendeklerine gittik. Cellatların genç Paul Camphin'i bağladıkları şu direk önünde onun açık ve temiz yüzünü görür gibi oldum.

Fampoux, Noyelles'e uzak değildir, çok çok onbeş kilometredir. Bir sabah babam beni kucaklamaya geldi. Onu bir daha göremeyecektim. Birkaç ay sonra kalbimize gömüldü. Babacığımın hastalığı boyunca ve hatta ölüm döşeğinde akraba ve dostlar onu beklerken, Daladier'nın polisleri küçük evimizin çevresinde dolaşıp durdular. Cenaze töreni günü, binlerce maden işçisi ve bütün halkın öfkeli bakışları altında, köy mezarlığını muhafız askerleri doldurdu. Dost, düşman aileme büyük saygı gösteriyordu.

Polis beni arıyordu. 26 Eylül 1939'da hükümet yasaları çiğneyerek Komünist Partiyi yasaklamıştı. Örgütlerimizi ve militanlarımızı yasa dışı ilan ediyordu. O andan itibaren Parti yönetimi, doğrudan doğruya uygulamış olduğum «Komünistler seferberlik halinde askere yazılırlar» kuralını bozmayan bir is-

tisnayla haklı olarak beni gizli çalışmayla görevlendirdi. Parti ve parti yönetimi, Fransa'nın istilasını ve ortadan kaldırılmasını amaçlayan Hitlercilerin komplosunu başarısızlığa uğratacak önlemleri almak zorundaydı. Parti, salt Fransa halkının çıkarını gözeterek, ulusal kurtuluş için mücadelede ilk planda bir rol oynayacak olan örgütlerini ne pahasına olursa olsun muhafaza etmek zorundaydı. Parti kendi yönetiminin güvenliğini ve sürekliliğini sağlamak ve yöneticilerinin hayatını da kollamak zorundaydı.

4 Ekimde, ülkemizi Hitler'e teslim edecek kişileri ihbar ettikleri için boyuna kovalanan, tedirgin edilen komünist militanların başında mücadele görevime başlamak üzere Chauny'den ayrıldım. Müthiş bir iftira kampanyası ve sürekli baskılara rağmen alaydaki arkadaşlarım -üstlerim dahil- takdir ve güvenlerini benden esirgemediler. Biraz sonra bunun birçok kanıtını edindim. Zaferden sonra yüzbaşımı ve iki teğmenini memnuniyetle yeniden gördüm. Sonradan öğrendim ki Chauny mevkii komutanı albay, orda kaldığım sürece kendisine zorla kabul ettirilmek istenen polis görevine karşı çıkmıştı.

Komünist Partinin yasaklanışının bahanesi Fransız-Sovyet dostluğuna bağlılığımız-

dı. Sovyetler Birliği'ni inkâr etmemizi, komünist idealimizden dönmemizi ihtar ediyorlardı. Halk, sonradan ne derecede haklı olduğumuzu görebildi. Sovyetler Birliği ve şanlı orduları olmaksızın Fransa'nın ve dünyanın hali nice olurdu?

1939 Eylül'ünde, gerçeği haykırmamıza engel olmak için ağzımızı tıkamışlardı. Jaurès'in ve Marcel Cachin'in L'Humanité'si seferberlik öncesinden itibaren yasaklanmıştı. Jean-Richard Bloch ile Aragon'un yönettikleri **Ce Soir** gazetesine karşı da aynı keyfi tedbir alınmıştı.

Lèon Blum, 27 Eylül tarihli **Le Populaire**'de, Partimize, parti basını ve militanlarına karşı gericiliğin ve Hitler'in büyük «zaferi»ni selâmladı:

Partimiz çoğunluğunun, Fransız Komünist Partisinin dağıtılmasını doğal ve yasal bulacağı inancındayım, diye yazdı.

Fransız Komünist Partisi, baskıya, saldırılara, iftiralara, kovuşturmalara rağmen yaşamaya ve mücadeleye devam etti. Parlamento grubu, İşçi ye Köylü Grubu adını aldı. **L'Humanité** gizli bir şekilde yeniden çıktı.

İşçi ve Köylü Grubu genel sekreteri Florimond Bonte, 1 Ekim 1939 tarihinde, baş-

kan Herriot'ya bir mektup gönderdi. Meclislerin toplantıya çağrılmasını ve dış sorunlar üzerinde tartışma açılmasını istedi. Daladier, Komünist milletvekilleri hakkında kovuşturma açtırarak karşılık verdi.

Tutuklanan milletvekilleri pezevenkler ve canilerle birlikte adi suçlu kapsamına sokuldu. Kanunsuzluk kol geziyordu. Demokrasinin en temel kuralları çiğnenirken 1.500. 000 Fransız Millet Meclisindeki temsilcilerinden yoksun kalmıştı. Jouhaux ve Belin'in takdisi ile en güçlü işçi sendikaları dağıtılmış; yüzlerce militan tutuklanmıştı. Pierre Sèmard hapsedildi: o artık ancak Hitler'in ölüm mangasına teslim edilmek üzere hapisten çıkacaktı... Benoit Frachon tutuklanmaktan kurtulmayı başardı: Benoit Frachon beş yıl boyunca gizli çalışmaların en iyi yöneticilerinden biri olacaktır.

Bütün Fransa'da, 1938'den bu yana İspanya Cumhuriyetçilerinin atıldığı toplama kamplarının sayısı artıyordu. Buralara şüpheliler dolduruluyor; hükümetin örgütlü ihanetini açığa vurmaktan suçlu binlerce emekçi cezalandırılıyordu.

Henüz serbest bulunan milletvekillerimiz bütün bu koşullar içinde cesaretle ulusa sesleniyorlardı. 30 Kasım'da Parti tarafından

görevlendirilen Florimond Bonte polis engellerini aşmayı başarıyor ve halkın temsilcisi olan sandalyesinde yerini alıyor. Münih'cilerin ve hainlerin bağrışmaları arasında anayasal kurallara saygı gösterilmesini istiyor. Onu kürsüden indiriyorlar, zorla dışarı atıyorlar, hakaretler, tokatlar arasında polisin ellerine teslim ediyorlar. Bonte'u desteklemek için Millet Meclisine gelen, hasta Cornavin de çıkışta tutuklanmıştır. Parlamenter dokunulmazlığı mı? İçi boş bir sözcük!

9 Ocak 1940'da, seferi görevli ve o sırada olağan izinlerini kullanan dört Komünist Milletvekili Millet Meclisi görüşmelerinde bulunuyorlar. Bunlar, Raymond Guyot, Charles Michels, Fernand Grenier ve André Mercier'dir. Milletvekilleri, Pètein'e bakan verecek olan sefil bir güruh tarafından yumruklana yumruklana dışarı atılıyorlar. Faşist Chiappe, 11 Ocak'ta, Komünist Milletvekillerinin temsil hakkının iptaline ilişkin bir tasarının ivedi görüşülmesini istiyor. Aynı sabah askerden gelen Etienne Fajon haksız tasarıya karşı çıkıyor. Tek tepkileri korku ve nefret tepkisi olan bir Millet Meclisi ittifakı Etienne Fajon'a karşıdır. Vichy hükümetinin önemli kişisi olacak sosyalist milletvekili Chasseigne, komünistlerin ensesine bir kur-

şun sıkılmasını istiyor. Başka bir sosyalist milletvekili, Georges Barthèlemy, onlar için giyotin talep ediyor. Georges Barthèlemy, özellikle Catelas üzerinde duruyordu: dileği de yerine getirilecektir.

O zamana kadar temsil hakkının iptaline yalnız bir kez karar verilmişti, onda da cinayet sanığı milletvekili, daha önce siyasi haklardan yoksunluğu da içeren yüz karalayıcı bir cezaya çarptırılmıştı. Bu kez yasama organı, hiçbir yasal dayanağı olmaksızın, genel oyla seçilen milletvekillerinin temsil hakkının iptaline, tamamıyla keyfi bir şekilde karar vermeyi yetkisi dahilinde görüyordu.

Etienne Fajon şiddetle karşı çıktı:

Hükümet üyesi baylar, bugün siz bize zulmedebilir, aramızdan bazılarını hapsedebilir, parlamentodan kovabilirsiniz. Fakat Fransa halkının iradesini, onun, geçmiş mücadelelerinin ürünü olan toplumsal kazanımlarını koruma iradesini, toplumsal, ekonomik ve politik ilerleme yolunda daha ötelere gitme iradesini kıramazsınız, Bu halk iradesi, sizin kararnamelerinize rağmen, zulümlerinize rağmen kendini gösterecektir. Bir gün bu irade sizden daha güçlü olacaktır.[64]

Daladier hükümetinin keyfi yönetimi ve bu hükümetin parlamento çoğunluğu, Pèta-

in'in «ulusal devrim»ine yolları hazırlıyordu.

20 Mart'ta Komünist milletvekillerinin davası başladı. Komünist örgütlerin dağılmasına ilişkin 26 Eylül 1939 tarihli kararnameye karşı çıkmakla suçlanıyoruz. «III. Komünist Enternasyonal'den gelen ya da kaynaklanan sloganları yaymak», Fransız İşçi ve Köylü Grubu oluşturma, «Sovyetler Birliği'nin himayesi altında barışı göklere çıkaran», 1 Ekim 1939 tarihli mektubu kaleme almak ve dağıtmaktan sanık bulunuyoruz.

Öte yandan mektubun metni de değiştirilmiş, tahrif edilmişti.

Arkadaşlarımız askeri mahkemede, az önce devrilmiş olan Daladier'nin ve Bonnet'nin dinlenmesini istiyorlar. İkisi de tanıklığı reddediyor. Komünist milletvekilleri, adım adım, büyük bir enerjiyle mücadele ediyorlar. Sesleri duyulmasın diye kapalı celse yapılmak isteniyor. Avukatları Marcel Willard, mahkemeye Blanqui'nin sözlerini hatırlatıyor:

Sizin önünüzde bulunuyorum ama yalnız size hitab etmiyorum: tanıdığı tek Yüksek Adalet Divanı ve kararları şaşmaz olan Fransa'ya sesleniyorum ben.

Arkadaşımız Willard sözlerini bitirirken

haykırıyor:

Yazık, rüzgâr ektikleri halde kendilerini fırtınadan kurtarmak için size güvenenlere! Onlar fırtınaya tutulacaklar.

Gene de kapalı celse kararı verilmiştir. Komünist milletvekilleri, gizli sorgular sırasında iddianameye doluşturulan yalan ve iftiraları süpürüp temizlediler.

Savunma tanıkları, büyük bir cesaret örneği göstererek sanıkları desteklediler. Senatörlükten düşen Marcel Cachin gelip küçük kardeşlerine büyük bir onur verdi. Dostumuz, büyük yazar Jean-Richard Bloch, profesör Henri Wallon ve profesör Maublanc mahkeme karşısında komünistlere hayranlıklarını açıkladılar. Fransız biliminin ünlülerinden biri olan Paul Langevin sanıkların idealini paylaştığını, onlar gibi, dünyayı değiştirme zorunluğuna ve olanağına inandığını ilan etti. Florimond Bonte'un savunmasını büyük yetenek sahibi Belçikalı bir avukat, Jean Fonteyne üstleniyordu.

François Billoux son bir açıklama yaparak, arkadaşlarının ve bizzat kendisinin yazmış ve yapmış oldukları herşeyin sorumluluğunu açıkça üstüne aldı.

Biz Fransa'yı ve Fransa'yı Fransa yapan şeyi, halkını seviyoruz... Biz Fransa halkını

seviyoruz ve onu ölüme ve yıkıma götüren kimselerden kurtarmak istiyoruz... Biz enternasyonalistiz, bunun için de, hangi ülkede olursa olsun, proletaryanın her zaferini kendi zaferimiz sayarız... S.S.C.B.'nde sosyalizmin kuruluşunu, halkları zulümden ve savaştan kurtaracak olan dünya devriminin ilk perdesi sayarız... Biz ülkemizin özgürlüğü için çalışıyoruz. Yaşasın özgür, mutlu ve güçlü Fransa!

Karar mı? Tutuklu bulunan 26 Komünist milletvekili; Barel, Bartolini, Benoit, Billoux, Berlioz, Bonte, Corvain, Cossonneau, Costes, Cristofol, Croizat, Demusois, Gaou, Grèsa, Lareppe, Georges Lèvy, Lozeray, Martel, Midol, Môquet, Musmeaux, Petit, Prachay, Prot, Rochet, Touchard, beş yıl hapis, 5.000 frank para cezası ve medeni ve siyasi haklardan yoksunluğa mahkûm edildi, o zamana dek tutuksuz sanık olan ve astsubay üniformasını taşıyan Etienne Fajon da aynı cezaya çarptırıldı ve polis onu hemen yakaladı, tutuklanmaktan kaçarak kurtulan arkadaşlar; Catelas, Jacques Duclos, Dutilleul, Monmousseau, Pèri, Ramette, Rigal, Thorez ve Tillon da aynı cezaya çarptırıldı. Geçen savaşın büyük sakatları; Brun, Dadot ve Jean Duclos da Fenaud Jean ve Phi-

lippot gibi dört yıl hapse mahkûm edilmiş ve cezaları ertelenmiştir; ama Daladier, mahkemeden çıkışta onları yakalatır ve doğruca bir toplama kampına göndertir.

Askeri cephede başarı yoksa da hükümet arzuladığı tek zaferi kazanmıştı. İçişleri Bakanı Albert Sarraut, 20 Mart 1940 tarihinde, davanın arifesinde, aşağıdaki «savaş tebliği»ni yayımlamamış mıydı?

Artık komünizmin milletvekili yoktur. 300 komünist belediye meclisi görevden uzaklaştırılmıştır. Seçimle gelen toplam 2778 komünistin temsil hakları kaldırılmıştır. Biri 500.000 tirajlı L'Humanité, öteki 250.000 tirajlı Ce Soir olmak üzere iki gündelik ve 159 başka gazete ortadan kaldırılmıştır. 620 sendika feshedilmiştir. 11.000 arama yapılmış, komünist eğilimli siyasi topluluklara ilişkin 675 fesih kararı verilmiştir. Ayrıca militanlar izlenmiş, 7 Mart'ta 3400 militan tutuklanmıştır. Toplama kamplarında gözaltına alınan birçok kişi vardır. Komünist memurlara karşı 8000 müeyyide uygulanmıştır.

Hükümet bu güzel işi yarıda bırakmadı. Sèrol adlı bir sosyalist bakan, hainler ve Hitler casusları serbest dolaşırken, komünist propaganda yaptığından şüphe edilen Fransızlara karşı ölüm cezası kararnamesi çıkar-

dı. Birkaç hafta sonra Hitler Fransa'ya karşı saldırıya geçiyordu. Hitler'in 5. Kolu ve bütün komünizm düşmanları çok iyi çalışmışlardı. Zayıflayan, bölünen, ufalanan Fransa nazi fatihi için çantada keklikti.

10 Mayıs 1940'da Belçika ve Lüksemburg üzerinden, Alman saldırısı başladı. Fransız ordusu, İngiliz, Belçika ve Hollanda'nın da yardımı hesaba katıldığında, sayıca hafif bir üstünlüğe sahipti. Ama uçağı yoktu, Almanlarınki kadar ve biraz üstün nitelikte tankları olmakla beraber büyük zırhlı birlikler halinde toplanmamıştı. Alman ordusunun kuruluşu ve stratejik anlayışı teknik ilerlemelere ayak uydurmuştu. Ordumuzun kurmayı, 1914-1918 savaşında olduğu gibi, modası geçmiş mevki savaşı anlayışında duruyordu. Maginot hattının aşılmazlığına inanıyordu. Pètain, general Chauvineau'nun **istila mümkün müdür?** adlı kitabına yazdığı önsözde tank ve zırhlı tümen kullanımının etkisiz olacağını açıklamıştı.

Sürekli cephe, silahlanan ulusça örgütlenen artan asker sayısının kaçınılmaz sonucudur, diye yazıyordu.

Demir ağlarla birlikte otomatik silahlarla meydana getirilen aşılmaz baraj'dan söz ediyordu.

Alman uçak ve tanklarının saldırısı karşısında hatlarımız Sedan'da kırıldı. Düşman Somme yönünde hücuma geçti, sonra ihtiyatsızca Belçika'da tutulan en iyi tümenlerimize arkadan saldırarak kuzeye yöneldi, tümenlerimiz, İngilizlerle birlikte Dunkerque üzerinden düzenli olarak geri çekildi. Müttefik birliklerden bir kısmı deniz yolundan kaçmayı başardı; bütün araç ve gereçler kaybedildi.

Bu felaketten sonra, Paul Reynaud, Gamelin'i görevden aldı ve Fransız ordusunun başına Weygand'ı çağırdı. Yeni başkomutan bozgunu tamamladı. Bakü üstüne yürümeyi tasarlayan adam, Almanların Paris üstüne yürümesine nasıl engel olabilirdi?

Her türlü sınıfsal önyargı ile yüklü, halktan ve işçi sınıfından nefret eden bu generalin gerici düşüncesi (1920 seferi sırasında Polonya'da Kızıl Orduya karşı savaşmıştı) Alman tanklarının Somme'den Pirene dağlarına dek daldığı trajik haftalar boyunca açıkça kendini gösterecekti.

Paul Reynaud, de Gaulle'ü Savaş Bakanlığına Bakan yardımcısı yapmıştı. Daha önce hükümetine Pètain'i sokmuş, General Dentz'i de Paris valisi atamıştı. Bu general vakit geçirmeden Paris'i açık şehir ilan etti. Ve ordu-

larımız tamamıyla geri çekilirken bakanlar ve generaller emekçilere daha çok zulmetmekten, halkın haklı öfkesine karşı kendilerini kollamaktan başka bir şey düşünmüyorlardı.

Paris üzerindeki Alman tehdidi her saat arttığı sırada Merkez Komitemiz hükümete 6 Haziran tarihli aşağıdaki önerileri iletiyordu:

Komünist Parti Paris'i faşist saldırganlara bırakmayı bir ihanet kabul edecektir. Parti, Paris'in savunmasını örgütlemeyi başta gelen ulusal görev kabul eder. Bunun için:

1. **Savaşın niteliği değiştirilmeli, bağımsızlık ve özgürlük için ulusal bir savaş haline getirilmelidir;**
2. **Komünist militanlar, milletvekilleri ve tutuklu ya da gözaltında bulunan onbinlerce işçi serbest bırakılmalıdır.**
3. **Meclislerde, Bakanlıklarda ve hatta Genel Kurmay'da cirit atan düşman ajanları derhal tutuklanmalı ve ibret olacak bir cezaya çarptırılmalıdır;**
4. **Bu ilk önlemler halkın coşkusunu doğuracak ve derhal kararname ile emredilecek kitlesel bir seferberliğe olanak verecektir;**

5. **Halk silahlandırılmalı ve Paris zaptedilmez bir kale haline getirilmelidir.**

Biz hükümete halkın silahlandırılmasını ve sonuna dek mücadeleyi öneriyorduk. Hükümetse teslim olarak cevap verdi.

Komünistler, Hitler saldırganının, başkentimizde silahla karşılanmasını istiyorlardı. Weygand ise tamamen başka anlıyordu: «Eğer Almanlar Paris'e girerlerse, diyordu, hükümet manen, onları burada kabul etmek zorundadır.»

Bakanlar 12 Haziran'da Touraine'de bulunan Cangey'de toplanıyorlar.

Sola, sosyalistlere, masonlara, demokrasiye, 1935 Ocağında emekliye ayrılışından sonra çılgınlık içinde soysuzlaşacak olan parlamenter kurumlara karşı sonsuz kininden.[65]

Hız alan Weygand, Brötanya'da bir iç savunma hazırlanmasına karşı çıkıyor ve basit, açık bir teslim anlaşması istiyor. Reynaud ve Pètain onu destekliyorlar. Başkomutan, ertesi gün Tours'da yalana ve şantaja başvuruyor.

Toplantıya geç gelen ve Cumhurbaşkanına hitap eden Weygand, Maurice Thorez'in Elysèe'ye yerleştiğini haber veriyor. Az önce Langeron Emniyet Müdürüne telefon eden

Mandel onu yalanlıyor. Sözüme inanmıyor musunuz? diyor Başkomutan.[66]

Komün heyulasını canlandırarak, Thiers'in ve Trochu'nun halefleri, henüz duraksamalı meslektaşlarını Hitler'le açık işbirliği politikasına kazanmak için çabalıyorlar.

Laval'in desteklediği Pètain ve Weygand tarafından örgütlenen kötü darbe 25 Haziran'da Redhondes'da yapılan teslim anlaşması ile sonuçlandı. Fransa'nın üçte ikisi Almanya'ya bırakılmıştı. «Düzenin sağlanması için zorunlu birlikler dışında» kuvvetlerimiz kaldırılmıştı. İşgal edilmemiş bölgede bulunan tüm silah ve cephaneler Almanya'ya teslim edilecek, donanmamız onun denetimine bırakılacaktı. İşgal ordularının masraflarını karşılamak üzere, günde 400 milyon frank -daha sonra 550 milyon- ödenecekti. Bir buçuk milyondan fazla tutsak Almanların elinde kalacaktı.

Fransa'yı Hitler'e teslim eden takım, Fransa'da faşizmi kurmak için uzun süreden beri aradığı fırsatı yenilgide buluyordu. Yabancı süngüsüyle sağlanan ve ulusun zincire vurulması sayesinde kazanılan gericiliğin zaferi, işte, «tam nasyonalizm»in teorisyeni, Charles Maurras'ın öve öve bitiremediği şu «ilahi süpriz»di.

Laval, 10 Temmuz'da, Vichy'de bir gazinoda, halk yığınlarından uzakta, Cumhuriyeti boğuyor ve köle bir Parlamentonun kendi feshine karar alınmasını sağlıyordu. Yasa gücünde kararname uygulamasına göz yuman, kendi denetim ve yasama yetkilerinden yavaş yavaş vazgeçen ve komünist milletvekillerini keyfi bir şekilde temsil haklarından yoksun bırakan bu parlamenterlerin son işi buydu.

III. Cumhuriyet utanç içinde gözden kayboluyordu. III. Cumhuriyeti korkak mareşal bu yola sokmuştu, korkak bir mareşal toprağa veriyordu. Mac-Mahon'dan Pétain'e...

Versaylıların geleneğini yeniden ele alan burjuvazinin politikacılarının yenilgiye boyun eğdikleri ve kişisel iktidar önünde dize geldikleri gün Komüncülerin mirasçıları Fransa'nın geleceğine ve demokrasinin zaferine olan sarsılmaz inançlarını açıklıyorlardı.

Fransız Komünist Partisi Merkez Komitesi, Jacques Duclos ile benim birlikte imzaladığımız bir bildirge kaleme alıyor ve bu bildirgeyi gizli L'Humanité yayınlıyordu:

Fransa, diyorduk, yenilgiyi, işgali, aşağılanmayı tadıyor. Fransa kanlar içinde bile özgür ve bağımsız yaşamak istiyor... Hal-

kımız gibi büyük bir halk, hiç bir zaman köle bir halk olamaz... Fransa bir çeşit sömürge ülke olamaz. Geçmişte şan ve şeref içinde yaşamış olan Fransa herşeyi yapabilecek bir uşak takımının karşısında diz çökemez... Fransa'yı ne bayağı generaller, ne çıkarcılar ne de politikacı bozuntuları kurtarabilir... Büyük ulusal ve toplumsal kurtuluş umudu halkın içindedir. Ve Fransa'nın özgürlük bağımsızlık ve yeniden doğuş cephesi, yalnızca, mert, çalışkan güvenli ve cesur işçi sınıfının çevresinde oluşabilir.[67]

18 Haziran'da Londra radyosunda General de Gaulle şunları söylemişti:

Ben general de Gaulle. Şimdi Londra'da bulunmaktayım. Britanya'da bulunan ya da buraya geçecek olan silahlı, silahsız Fransız subay ve askerlerini; Britanya'da bulunan ya da buraya geçecek olan silah sanayii mühendis ve uzman işçilerini benimle ilişki kurmaya davet ediyorum.

Demek oluyor ki, yurt toprakları üzerinde bile her şey -kurumlar ve partiler- karışıklık ve kargaşa, daha da kötüsü alçaklık ve ihanet içine düşerken yalnız, Fransa'nın ve halkının yüksek çıkarlarını gözeten Komünist Partimiz, derhal, ülkeyi kurtuluşa götürecek yolu tutuyordu.

Vichy'ciler tam bir ikiyüzlülükle «ulusal devrim»den söz ediyorlardı. Şu formülü dillerinden düşürmüyorlardı: «Ekonominin anti-kapitalist bir temel üzerinde örgütlenmesi ve denetimi, tröstlere karşı mücadele, toprağa dönüş, sınıf mücadelelerinin ortadan kaldırılması, sınıflar üstü Devlet.» Fakat emekçi halk, Pètain'in öve öve bitiremediği «toplumsal ahenk»in perde arkasındaki korkunç baskı ve esaret gerçeğini her gün biraz daha anlamaya başlıyordu.

«Ulusal Devrim» yutturmacası, ilkin, Fransa'nın zenginliklerini, Alman'ların sistemli bir şekilde yağmalamasına göz yumuyordu. Alman'lar buğday, şarap, sürü hayvanı, gıda maddesi, hammadde, işlenmiş ürün, sınai gereç, otomobil, vagon, lokomotif ne bulurlarsa silip süpürüyorlardı...

Bütün faşistlerinki gibi Vichy'cilerin anti-kapitalizm iddiası da bayağı bir demagojiden başka bir şey değildi. Amacı, sermaye üretimi, kapitalist kâr kaygısı olan ve insanın insan tarafından sömürülüşünü zorunlu kılan kapitalist üretim biçiminin olduğu gibi kaldığı bir yerde, sosyalizmin olmadığı besbellidir. Oysa Vichy'ciler kapitalist kârı faydalı, zorunlu buluyorlardı. Pètain bunu, 1 Mayıs 1941'de Saint-Etienne söylevinde ke-

sinlikle açıkladı. Tröstlere, mali oligarşilere gelince bunların saltanatı, Hitler, denetimi kaydıyla mutlaktı. Bütün büyük kapitalistler ya da onların işlerini yürütmekle görevli kimseler Vichy hükümetinin ekonomik örgütlenme Komitelerinde bulunuyorlardı. Bir sürü Fransız-Alman Şirketi kurulmuştu. Yönetici sınıf Fransız sanayiini Hitler Almanya'sının hizmetine verdi. Pucheu'ler Lehideux'ler Schneider'ler, Buchez'ler, Peyerimhof' lar Panvinler ve ikiyüz ailenin öteki temsilcileri Fransız ekonomisini Almanya'nın istemlerine bağımlı hale getirdiler. Daha sonra Atlantik duvarını inşa çalışmaları yapan büyük girişimciler görüldü. Bunlar Vichy hükümetince teşvik edildiler. Pètain, 1940 Ekiminden itibaren, Montoire'da işbirliği politikasını resmen ilan etmişti.

Vichy'ciler toprağa dönüşten söz ediyorlardı. Yani onlar, Avrupa'da egemenlik kurmak için sanayi tekelini yalnız kendi eline geçirmek ve öteki ülkeleri tarıma bağlamak isteyen Alman emperyalizminin dayatmalalarına boyun eğiyorlardı. Oysa, normal zamanda, Fransa toprağında en kıt şey kol gücü değil, makina, gübre, seçilmiş tohum, kredi, iyi yol, elektrik, su vb. dir. Savaştan önce tüketimimiz için gerekli olandan çok buğday

üretiyorduk ve şarap üretiminde de birinci ülkeydik. Öyle ki iyi ürün alınan yıllarda buğday ekiminden vazgeçmek ve bağ kütüklerini sökmekten söz edilirdi.

Kırlarda durum daha da kötüledi. Almanlar ürünlere, sürü hayvanlarına, atlara el koyuyorlardı. 800.000 köylü tutsaktı. Tarımımızın gerileme süreci hızlandı.

Pètain, «sınıf mücadelesinin ortadan kaldırılmasını» ilan etmişti. Fakat iki yüz ailenin iktidarı demek olan kendi iktidarı, ayrıcalıklıların Fransız halkına karşı amansız mücadelesinin ifadesiydi. Vichy'ciler bireysel, sendikal ve belediyelerle ilgili son özgürlükleri de ortadan kaldırmışlardı. Gestaponun yönetimi altında aşağılık bir polis rejimi kurmuşlardı. İdarenin ve polisin her kademesine ordu ve donanmanın en gerici öğeleri yerleştirilmişti. Emekçiler, yurtseverler kovuşturuluyor, tutuklanıyor, işkence görüyor, giyotine gönderiliyor, kurşuna dizilmek üzere Hitler'in idam mangalarına teslim ediliyordu.

«Ulusal Devrim» bir çeşit «ahlaki ve ruhi yenileşme» olarak gösterilmişti. Bu «yenileşme» gerçekte, geçmişe dönük karakteristik bir gerileme meydana getiriyordu. Musibet, «halk için gerekli din» teorisi, hiçbir zaman,

Vichy döneminden daha açık ilan edilmedi. Kilise yeniden bir Devlet Kurumu oluyordu. Pétain ve bakanları şatafatlı bir şekilde dini törenlere katılıyorlardı. Yenilginin günahlarımızın kefareti olduğu ilan ediliyordu. **La République du Sud-Est** adlı katolik gazete birgün şöyle yazdı: «Fransa'nın yenilgisi hayırlı bir şeydir, çünkü yenilgi mareşale Fransa'nın ruhunu düzeltme olanağı veriyor.» Katolik Fransız kitlesi Fransa'ya sadık kaldıysa da Kilisenin yüksek zevatı, hain Pètain'den ve onun faşizme boyun eğme politikasından desteklerini esirgemediler. Kardinal Gerlier bir gün şöyle haykırdı: «Pétain, Fransa, Fransa da Pétain demektir.»

Laik okula, laik öğretime, laik öğretmenlere karşı hücuma geçildi. Ders programları son derece gerici ve Fransız düşmanı bir anlayışla yeniden ele alındı. Tarih kitaplarından yurtseverlik duygularını harekete getirebilecek her şey çıkartıldı; Büyük Devrime kara çalındı; Bouviées, Valmy şeref olmaktan çıktı. Gericilik ve tutuculuk zafer şarkıları söylüyordu. Vichy hükümeti, ilk kez, Yahudilere siyasi hak tanımış bir ülkede ırkçı, Yahudi düşmanı kararnameler çıkarıyordu.

İşte «Ulusal Devrim» buydu, Partimiz,

halkı, ilk günden itibaren ona karşı acımasız bir mücadeleye çağırdı.

Daily Telegraph adlı İngiliz gazetesi 20 Aralık 1940'da şunu belirtiyordu:

Yasa dışı olmasına rağmen var olan tek parti Komünist Partidir, geçen ay partinin bini aşkın militanı tutuklanmıştır. Militanlar, Fransızların yurtseverlik duygularına çağrıda bulunan anti-faşist bildiriler dağıtıyorlar.

1940 Temmuz'undan sonra militanlarımızdan 300'ü Paris'te tutuklandı, aralarında, daha sonra Chateaubriant'da ölecek olan Grandel, Timbaud, Poulmarch'da vardı. Ekimde sıra Charles Michels ile yüze yakın diğer komüniste geldi, 11 Kasım'da Paris'li öğrenciler Meçhul Asker anıtına çelenk koyacak ve işgalciye karşı gösteri yapacaklardı. Naziler ateş edip bir çok öğrenci öldürdüler, yaraladılar. Birkaç gün sonra Fransa, Alman'ların Alsase ve Lorraine köylülerini köylerinden sürdüklerini öğreniyordu; Pètain ve Laval Alsace ve Lorraine'i Hitler'e bırakmıştı: Alman'lar köylülerin yalnız kişisel giysileri ile aile başına en çok 5000 frank götürmelerine izin veriyorlardı. Tüm bunlara ülkede gizlice yayılan şiddetli bir protesto ile karşı çıkan yalnızca Partimiz oldu.

1941 Nisan ve Mayıs aylarında, Nord ve

Pas-de-Calais'li maden işçileri, acımasız baskı tedbirlerine rağmen, işgalciye karşı ilk büyük grevi başlattılar.

Merkez Komitemiz, 15 Mayıs 1941'de aşağıdaki açıklamayı yapıyordu:

Kutsal ulusal bağımsızlık davası uğruna, salt ulusun birliğini sağlamak kaygısıyla hareket eden Fransız Komünist Partisi, ülkenin çıkarını herşeyin üzerinde tutarak, geniş bir ulusal kurtuluş cephesinin kuruluşuna ulaşmak amacıyla Fransa'nın katlandığı ulusal baskıya ve saldırganın hizmetindeki hainlere karşı gerçek bir mücadele doğrultusunda çaba harcayacak her Fransız hükümetini, her örgütü ve herkesi desteklemeye hazır olduğunu resmen açıklar.

Komünistler, 1940 sonundan itibaren, gizli mücadele ve faşist terör koşullarına uyarlı bir askeri çekirdek örgüt oluşturmuşlardı.

Sovyetler Birliği'ne karşı nazi saldırısı bizde direnişi ve özellikle askeri mücadelenin örgütlenmesini canlandırdı. Yurtseverler, yeni bir güç ilişkisi kurulduğunu ve bundan böyle halkların özgürlüğü ve bağımsızlığından yana olanların zaferlerinin güvenceye bağlandığını anladılar. O ana kadar, işgalcilere düşman bile olsalar bir çok Fran-

sız duraksıyor, Fransa'nın kendini kurtarabileceğinden şüphe ediyordu. 22 Haziran 1941' den itibaren yurtseverler birbirlerine şöyle dediler:

«Biz yalnız değiliz; Sovyet halkı gibi bir müttefikle birlikte kendimizi kurtarabilir, düşmanı yenebiliriz.»

İşgalciye karşı savaş daha etkin, daha sistemli bir hale geldi: Sabotajlar, suikastler, silahlı eylemler çoğalıyor. 3 Temmuz 1941'de, Stalin'in söylevinden sonra, Saint-Etienne şehrinin duvarları yazılarla donanıyor. «Yaşasın Kızıl Ordu! Yaşasın Sovyet Rusya!» 14 Temmuz'da, Paris'te büyük bulvarlar üzerinde ve Quartier Latin'de yürüyüş alayları oluşuyor. Bütün Fransa'da Alman devriye kollarına hücum ediliyor, cephane depoları uçuyor. Pas-de-Calais'li maden işçileri, sonradan kurşuna dizilen iki kahramanın, Charles Debarge ve Julien Hapiot'nun yönetimi altında kendi Gönüllü ve Partizan gruplarını oluşturuyorlar. Hènin-Liètard'da, Auchel'de, Harnes'da nazi müfrezelerine el bombalarıyla hücum ediyorlar, trenleri yoldan çıkarıyor, fabrikaları havaya uçuruyorlar, Paris'te bizim Gönüllüler Alman'ları Concorde alanına dek sıkıştırıyorlar. Ve 23 Ağustos 1941'de, Barbès-Roche-

chouart metro istasyonunda, Albay Fabien adıyla tarihe geçecek, efsaneleşecek insan, düşmandan aldığı bir tabancayla yüksek rütbeli bir nazi subayını kurşunladı.

Nazilerin ve Vichy'cilerin vahşi baskısı arttı. Gestapo, duvarları tehditkâr afişlerle kaplıyor; Fransız suç ortakları ile rehine listeleri düzenliyor. Pètain'in İçişleri Bakanı Pucheu, ülkeyi casus ve polis yardımıyla yönetiyor, keyfi bir şekilde avukattan yoksun bırakılan yurtseverleri temyiz hakları olmaksızın «yargılayan» özel mahkemeler kuruyor. Eski Verdun gazisi Komünist milletvekili Jean Catelas, Jacques Woog ve diğer arkadaşlar giyotinle idam ediliyor. Bu vahşi idam haberi beni çileden çıkardı. Arkadaşım Jean Catelas'nın kafasını, giyotin satırı ile kesilmiş, hatları güçlü ve gururlu kafayı görüyordum, bu korkunç görüntü aklımdan çıkmıyordu...

Naziler rehineleri katlediyorlardı. Paris'te, Lille'de, Bordeaux'da Nantes'da yüzlerce tutuklu yurtsever katledildi. Alman'lar, 22 Ekim 1941'de Châteaubriant'da 27 yurtseveri, adları gelecek kuşaklara kalan 27 arkadaşı kurşuna diziyorlardı. Hepsi, cellatları karşısında kahramanca davrandı. Doktor Téninе nazilere; «bir Fransız subayı nasıl ölür

şimdi size göstereceğim» diye bağırdı. 17 yaşındaki delikanlı, Guy Môxuet, kendisini kurtarmak isteyen arkadaşlarına şöyle cevap veriyordu: «sizinle birlikte ölecek kadar büyüğüm ben.»

Nantes ve Châteaubriant katliamlarından sonra Londra radyosunda konuşan General de Gaulle «artık Alman öldürmeme» talimatı vermişti. Komünistler buna «şehitlerin öcünü alalım! saldırgana ölüm! Hainlere ölüm!» diye cevap verdiler.

Biliyorduk ki esir halklar için tek bir savaş yasası vardır: saldırganı kovmak. General de Gaulle bize kurtuluşumuzu müttefik ordularından beklemeyi öğütlüyordu. Biz, Fransa'nın dövüşerek kurtulabileceğini ileri sürüyorduk. Gönüllüler ve Partizanlar örneği ile coşan birleşik halkımızı Hitlerciliğe karşı harekete geçirmeden şerefli bir özgürlük kazanamazdık. Eli kolu bağlı durmak sadece düşmanın işine yarardı. Partimiz ve Charles Tillon, Rol-Tanguy, Marcel Prenant, Laurent Casanova, Pierre Villon, Lèon Mauvais, Victor Michaut gibi parti militanlarınca derlenen, örgütlenen, yönetilen Fransız Gönüllü ve Partizanlarının silahlı mücadelesi özellikle etkili idi. Bu mücadele saldırgana karşı ulusal ayaklanmanın en iyi hazır-

lığı oldu.

Kendisiyle yirmi yıl önce Komünist Gençlik saflarında birlikte çalıştığım ve Daladier-Bonnet ikilisinin uğursuz politikasını yiğitçe açığa vuran Gabriel Péri, 1941 ilkbaharında tutuklanmıştı. 15 Aralıkta, Alman'lar onu Valèrien tepesinde kurşuna diziyorlardı. Ölümünden birkaç saat önce şunları yazdı:

Son bir kez, kendimi bilinç sınavından geçirdim: sonuç pek olumlu. Eğer hayata yeniden başlasaydım gene aynı yolda olurdum. Bu gece kaç kez sevgili Paul Vaillant-Couturiner'nin söylediklerini düşündüm: Paul çok haklı olarak, komünizmin, dünyanın gençliği olduğunu ve türküler söyleyen yarınlar hazırladığını söylerdi. Az sonra türküler söyleyen yarınlar hazırlayacağım.[68]

Aynı gün, Caen'de, Lucien Sampaix, Fransa'ya olan aşkını ve savaş öncesi kagular'lara ve öteki Hitler ajanlarına karşı yürekli çalışmalarını hayatıyla ödüyordu.

Birkaç ay sonra naziler, «eğlenceli savaş» sırasında tutuklanan, demiryolu işçilerinin önderi ve Partimizin eski Genel Sekreteri Pierre Sémard'ı kurşuna diziyorlardı. Pierre Sémard'ın ölmeden önce yazdığı aşağıdaki satırlar komünist ruhla dopdolu in-

sanların ne denli cesur ve keskin görüşlü olabileceklerini gösteriyor:

Mücadele arkadaşlarım, son düşüncem sizinle, Partimizin tüm üyeleriyle, tüm yurtsever Fransızlarla, Kızıl Ordunun kahraman savaşçıları ve onun başı büyük Stalin'le beraberdir. Fransa'nın kurtuluşuna kesinlikle inanarak ölüyorum... Allahaısmarladık sevgili dostlar, ölüm saati yakın. Ama biliyorum ki az sonra beni kurşuna dizecek naziler daha şimdiden yenilmişlerdir ve Fransa büyük savaşı yürütmeyi bilecektir. Yaşasın Sovyetler Birliği ve müttefikleri! Yaşasın Fransa![69]

Kahramanlarımızın yiğitliği ve partizanların bir çok zaferi halk yığınlarının mücadele arzusunu kamçıladı. 22 Haziran 1942'de, Sovyetler Birliği'ne Alman saldırısının yıldönümünde, Georges Cogniot başlarında olmak üzere 19 komünist, dikenli teller altında bir yeraltı geçidi kazarak Compiègne'deki Royallien kampından kaçıyorlar. Kaçanlar arasında bulunan kardeşim Louis yakalanıyor: naziler onu kurşuna diziyorlar.

Düşman bana en yakın arkadaşlara saldırıyor: sekreterim Pierre Rigault, -onun, son mesajında açıkladığı, en büyük arzu «Fransa toprağını verimli kılacak bir parça kan»

olmaktı-; Merkez Komitesi idari sekreteri Mourre; Ivry bölgesi sekreteri Gursbourg; memurlar bölümünden Dalidet, eski yoldaşlarım Froissart ve Hentges; Merkez Komitesi üyeleri; Felix Cadras, Ramier, Rebière, Wodli; büyük aydınlardan: Politzer, Solomon, Pitard, Feldmann, Decourdemanche. Martel'in iki oğlu ile Barel'in oğlu kurşuna diziliyor. Jean-Richard Bloch'un kızının baltayla başı kesiliyor. Daniel Casanova toplama kampında ölüyor.

Şehitlerin anısı yeni savaşçıları coşturuyor. Gönüllüler ve Partizanlar pusu kuruyor, düşmanı hırpalıyor, konvoylara saldırıyor, nazilerin kaldığı yerlere bombalar atıyorlar.

19 Kasım 1942'de Kızıl Ordu, Stalingrad önünde saldırıya geçiyordu. Savaşın kesin dönüm noktası! Sovyet askeri, kahraman şehrin yıkıntıları arasında ev ev, kat kat direnirken, Stalingrad cephesinin kuzeyinde ve güneyinde harekât yapan Rus tümenleri düşman hatlarını kırıyorlardı: tümenler tamamıyla yok edilen 330.000 kişlik bir nazi ordusunu kıskaca alıyorlardı; 90.000 Alman esir edilmişti: Az sonra Volga kıyılarından Batıya doğru o karşı durulmaz yürüyüş başlayacak bu yürüyüş korkunç ve çetin savaş-

lardan sonra, Stalingrad galiplerini Berlin'e dek götürecekti.

Kızıl Ordunun direnişi, Sovyet halkının büyük fedakârlıkları Birleşik Devletler ve İngiltere'ye hazırlanma olanağı vermişti. 8 Kasım 1942'de müttefik kuvvetler, Kuzey Afrika'ya çıkarma yapıyorlardı. Bu, henüz, Hitler'in boyunduruğu altındaki halklar ve onsekiz aydır savaşın bütün yükünü taşımakta olan Doğulu savaşçılarca sabırsızlıkla beklenen ikinci cephe değildi.

Stalingrad'dan sonra burjuvazinin önemli bir kesimi nazi davasının kaybedildiğini anladı. Alman kartını Amerikan kartıyla değiştirdi. Fladin ve Pucheu'nun Afrika'ya çıktığı görüldü. Herkesin tanıdığı Vichy'ciler Cezayir'e gidiyor, resmi görev peşinde koşuyor ve yer tutuyorlardı.

Stanlin'in açıkladığı gibi müttefik çıkartması «Hitler'e karşı yönelecek bir Fransız ordusunun örgütlenmesi için bir dayanak» sağlıyordu. Uzlaşmacılarla sabık işbirlikçileri bertaraf etmek şartıyla Hitler Almanyasının yenilgisini hızlandırmak için tüm Fransız güçlerini birleştirmek ve örgütlemek mümkün hale geliyordu. Cezayir Komünist Partisi militanları, 5 Şubat 1943'de General Giraud'nun serbest bıraktığı 27 Fransız Ko-

münist milletvekili, Afrika zindanlarından salıverilen Partimizin 400 militanı zafere etkili bir şekilde katkıda bulundular.

25 Kasım 1942'de, donanmamızın Toulan'da batırılışından iki gün önce, Merkez Komitemizden bir temsilci ile General de Gaulle'ün bir temsilcisi ulusal ayaklanmayı hazırlamak amacıyla, Komünist Parti ile Fransız askeri kuvvetleri arasında sıkı bir beraberlik öngören ortak bir eylem programı üzerinde anlaşmışlardı. 1943 Ocağında Merkez Komitemizin temsilcisi Fernand Greier Londra'ya, Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesine gidiyordu. Mart ayında Fransa'da Ulusal Direniş Meclisi oluşuyor, bu Mecliste yeniden kurulan partilerle, yeniden birleştirilen C.G.T., Hristiyan Sendika merkezi, çeşitli direniş hareket ve örgütleri temsil ediliyordu.

Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesinde amaçlarımız, 3 Aralık 1943'de, Jacques Duclos'nun imzasıyla gizli L'Humanité'de yayınlanan beş noktaya yöneliyordu. Güçlü bir ordu kurulmasını ve yurtseverlerin silahlandırılmasını; hainlerin cezalandırılması ve Devlet yönetiminin temizlenmesini; kurtuluş savaşı için çoşku uyandıracak demokratik

ve toplumsal bir politika; anayurtla deniz-aşırı bölgeler arasında kardeşçe bir birlik politikası; savaş çabalarımızın geliştirilmesiyle, Fransa'nın birleşik uluslar içinde daha aktif bir rol oynamasını istiyorduk. Billoux ile Grenier, halk yığınlarının arzusu uyarınca, Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesine 1944 Nisan'ında girdiler.

*

1943 yılı Mayıs ayında, Enternasyonal'in Büro üyesi olarak Moskova'da görüşmelere katıldım, görüşmeler sonucu Komünist Enternasyonal'in feshine karar verildi. Komünist Enternasyonal, çeyrek yüzyıl boyunca, dünyanın her yerinde sömürülenlerin sömürücülere karşı büyük savaşını canlandırmış, ona ilham vermiş, yönetmişti. Sosyal-Demokrasinin kalpazanlarına karşı Marx'ın doktrinini korumuş ve devrimci işçileri gerçek işçi partileri içinde toplamıştı. Büro, her ülkenin işçi hareketinin gösterdiği çeşitliliğin sonucu olarak, yeni tarihi koşullar içinde, uluslararası örgütlenme biçiminin artık mücadelenin gereklerine cevap vermediği sonucuna vardı. Komünistler Birliği'nin feshini

(1852), daha sonra da 1864'de kurulan I. Enternasyonalin, işçi partilerinin kurulmasına olanak sağlayacak temelleri koyarak tarihi görevini tamamladıktan sonra feshini (1876) isteyen Marx ve Engels'in verdikleri örnekten esinleniyorduk. Esasen Marx Gotha Programının Eleştirisinde (1875) şunu yazdı: «İşçi sınıflarının uluslararası hareketi hiçbir şekilde Uluslararası Emekçiler Derneğinin varlığına bağlı değildir.»[70]

Uluslararası işçi hareketinin yönetici merkezi olarak Komünist Enternasyonalin feshinin üye komünist partilerine önerilmesine karar verildi, bu partiler öneriyi oybirliği ile desteklediler.

*

Kızıl ordu ilerledikçe nazilere karşı silahlı mücadele yoğunlaşıyordu. 1943 yılında, Partizanlar demiryollarına karşı 2000 saldırı düzenliyorlar; müttefik uçakları 1600 saldırı yapıyor. Hırpalama amacına yönelik Gönüllü ve Partizanların eylemleri sivil halka, hava kuvvetlerinin ölüm saçan bombardımanlarından çok daha az zarar veriyor ve amaçlarına daha güvenli olarak ulaşıyor-

lardı. Bununla birlikte savaşçılarımıza silah ve patlayıcı madde verilmiyordu. 1943 Eylül'ünde, Korsikalı Gönüllü ve Partizanlar, tüm halkın çoşkun desteği ile adalarını İtalyan ve Alman boyunduruğundan kurtardılar.

1944'de Gönüllü ve Partizanlar, Fransız İç Güçleri içindeki diğer silahlı gruplarla birleşiyorlar -Fransız İç Güçlerinin Kurmay Başkanı arkadaşımız General Joinville'di- Savaş daha geniş ve daha etkili bir kapsam kazanıyor. Bu savaş önemli ölçüde müttefik çıkartmasına yardımcı oluyor. 6 Haziran'dan sonra, Brâtanya'dan Alp'lere ve Pirene'lerden Jura'ya dek yığın halinde bir ayaklanma görüldü. Tüm iller kendi kendilerini kurtarıyorlardı. Bu, gerçek bir ulusal ayaklanma idi. Paris, 1944 Ağustos günlerinde, müttefik orduları ve Afrika'dan gelen askerlerimiz yaklaşırken, işgalcilere karşı ayaklandı. Harekâtı, sol yakadaki yeraltı mezarlıklarında bulunan komuta yerinden Albay Rol-Tanguy yönetiyordu. Nazi Generali Von Choltitz onun ve tanklarının başında kurtarılan başkente yetişen General Leclerc'in ellerine teslim oldu. Komünistler burada da savaşın ön safında yer almışlardı.

General Eisenhower, Fransız İç Güçlerinin kendisine sağladığı yardımı takdirle andı:

6 Haziran'dan bu yana; diyor özel bir tebliğde, Fransız İç Güçleri çalışmalarının genişliğini ve hızını önemli ölçüde artırdı. Bu ordu geniş bir sabotaj hareketine girişti. Demiryollarının bozulması son derece etkili oldu. Alman garnizonlarına hücum edildi, köyler işgâl edildi, sokak savaşları oldu. Düşman müfrezeleri yok edildi. Gerilla harekâtı son hızla devam ediyor ve Fransız İç Güçleri ordusu, kimi bölgelerde girişkenliği elde tutuyor.

Halk Fransa'yı bir kez daha kurtarmıştı.

Yöneticilerinin kusurlarını ve suçlarını yenmek için onca çile çeken, mücadele eden halkımızın önünde ışıklı bir gelecek açılmış gibiydi. Ulusal Direniş Meclisi 15 Mart 1944 tarihli programında daha geniş bir demokrasi kurulmasını sağlayacak ilkeleri belirlemiş ve ülkenin kurtuluşundan itibaren alınacak önlemleri bir bir saymıştı. Hainlerin cezalandırılmasını ve mallarının müsaderesini zorunlu kılıyor; tekelleşen büyük üretim araçlarının enerji kaynaklarının, yeraltı servetlerinin, büyük banka ve sigorta şir-

ketlerinin ulusa dönmesini istiyordu. Emekçilerin ekonominin yönetimine katılmasını, çalışma ve dinlenme hakkını, toplumsal güvenlikle ilgili eksiksiz bir plan, emekçilerin hayat düzeyinin yükseltilmesini, yaşlılar için yeterli bir emekli aylığı, Fransa'da ve sömürgelerde siyasi, sosyal ve ekonomik haklarda genişleme talep ediyordu... Bütün bu reformlar yeni bir Cumhuriyet kurma olanağı sağlayacak; demokratik kurumlara, hainlerin ve uzlaşmacıların girişimlerine karşı savaştan önce yoksun oldukları etkinliği kazandıracaktı.

Yerel olarak ve iller çapında Ulusal Kurtuluş Komiteleri kuruldu; bunlar Pétain tarafından atanan idari aygıtların yerini alıyorlardı. Ne yazık ki bu komiteler mücadele eden halk tarafından seçilmiş değildiler; eski Halk Cephesi komiteleri gibi çeşitli örgütlerce saptanan temsilcilerden oluşturuluyorlardı.

Büyük bir titreyiş ülkeyi sarsıyordu. Herkes yeni bir yaşama susamıştı. Gerici güçler kaçacak delik arıyordu. Düşmanla anlaşma yapanlar hesap verme yükümlülüğü düşüncesiyle tirtir titriyorlardı. Bunlar, yurtseverlerin hızını kesmek, halkın mora-

lini bozmak, yıkmak için alttan alta çalışıyorlardı bile. Bunun belirtilerini Moskova'dan sezinledim.

General de Gaulle ve C.F.L.N. (Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi) yılın başında Cezayir'e gitmeme karşı çıkmışlardı. Bu istenmezliğe karşı çıkarak, ülkemizin Moskova'daki elçisi M. Garreau'ya verdiğim bir notada «C.F.L.N.'nin kararını haklı göstermek için, hainlerin, Fransa'da, Fransız Komünist Partisi ve militanlarına karşı öteden beri sürdüre geldikleri iftira kampanyalarını tekrarladığını» belirtmiştim. Artık bayatlamış ama gene de sık sık ele alınan «F.K.P.'i yönetiminden ayrıştırma» boşuna girişimini de protesto etmiştim.[71]

Fransa'da, şimdi, geçici, hükümet ve onun başı, dönüşümü ertelemeye çalışıyorlardı. Fakat halkın baskısı ve öfkesi bütün manevraların hakkından geldi. Tahran, Bağdat, Kahire, Malta ve Napoli yoluyla uzun bir yolculuktan sonra, 27 Kasım'da Bourget'ye vardım.

Savaş bitmemişti. Alman Strasbourg'u tehdit ediyor, kıyı boyu cephelerinde tahkimat yapıyor, Dunkerque, Lorient, Saint-Nazaire, La Rochelle'i de hâlâ elinde tutuyordu... Uçaktan iner inmez, vaktiyle uğursuz

Münih politikasının sonuçlarına karşı uyardığım Paris halkıyla konuşmaya hazırlandım.

30 Kasım 1944 akşamı, onbinlerce Paris'linin Seine rıhtımlarına dek komşu sokakları tıklım tıklım doldurduğu sırada, Vèl'd'HİV'de, alkışlayan, şarkı söyleyen, gülen bağıran çoşkun bir salon karşısında zaferi söke söke elde etmek için, Fransız'ları bir kez daha birleşmeye çağırıyordum. Askerlerimizi silahlandırmak, sanayimizi yeniden kurmak, hainleri cezalandırmak, halka güvenmek, Sovyet dostluğuna dayanmak, kalplerin ve kafaların birliği içinde yurdumuzun yeniden doğuşunu hazırlamak ve yaratmak, durup dinlenmeden çalışmak ve demokratik özgür ve bağımsız bir Fransa meydana getirmek için mücadele etmek, işte Komünist Parti'nin halktan istediği buydu.

«Birleşmek, savaşmak, çalışmak!» gelecek dönem için Partimizin sloganları bunlar olacaktır. 1945 Ocağında İvry Merkez Komitesinde, düşmanı daha çabuk yenmek için ülkemizin tüm kaynaklarını kullanma, savaş çabasını yoğunlaştırmanın ivedi bir zorunluluk olduğu üzerinde durdum. Ekonomik, toplumsal, siyasi, manevi, kültürel tüm alanlarda, bütün Fransız'ların uzun ve inat-

çı çabasını gerektiren büyük bir yeniden inşa ve canlandırma görevi karşısında bulunuyorduk. Fransa'nın büyüklüğü hakkında sözler gevelemek yakışık almazdı. İnatçı bir şekilde çalışmak ve saldırganı kovmak için savaştığımız gibi savaşmak gerekirdi.

Alsace'de şehit düşen Gönüllü ve Partizanların kahramanı Fabien, bize, hayatı ve ölümüyle, halkımızın çocuklarının mücadele etmesini nasıl bildiklerini gösteriyordu. Onların özverisi boşuna olmayacak bizi esinlemeye devam edecektir.

Savaş alanının öbür ucunda yenilmez Kızıl Ordu yolu üzerindeki herşeyi deviriyor, son engelleri süpürüp temizliyordu. Kızıl Ordu Nisan sonunda Berlin'e girerek nazi ejderhasını eziyor ve Sovyet bayrağını, dünyayı kırıp geçiren yıldırımların gönderildiği Almanya Başbakanlığının yıkıntıları üzerine dikiyordu.

Hitlerci dünya egemenliği planının yeniden ele alma sevdasına düşecek kimselerce, dilerim bu tarih dersi akılda tutulsun!

VII

SAVAŞIMIZ FRANSA'NIN YENİDEN DOĞUŞU İÇİN (1945-1947)

X. KONGRE: YENİDEN DOĞUŞ, DEMOKRASİ, BİRLİK — GELİERES YAYLASINDA — WAZIERS ÇAĞRISI — PARTİLERİN BİRİNCİSİ — HÜKÜMETTE — DİRENİŞ PROĞRAMINA BAĞLILIK — FİYATLAR, ÜCRETLER, KÂRLAR — KOMÜNİST BAKANLARIN ÇALIŞMASI — EMEKÇİLERCE KAZANILAN HAKLAR — UZAKLAŞTIRILMAMIZ TOPLUMSAL İLERLEME POLİTİKASININ SONU OLUYOR.

Ülkemiz savaştan ve işgalden çıktığında çok zayıflamıştı. Hitler, Fransa'da, bütün Avrupa'da olduğu gibi ardında derin bir yıkıntı, sefalet, acı ve kan izi bırakmıştı. Şehirlerimizi ve köylerimizi yeniden yapmamız, köprüleri kurmamız, fabrikalarımızı çalıştırmamız, işlenebilir tüm toprakları ekime açmamız, kısaca, büyük bir esere başlayıp bitirmemiz gerekiyordu.

Bununla beraber temel sanayi dallarımız hemen hemen zarar görmemişti. 1918' de Nord ve Pas-de-Calais maden ocaklarının üçte ikisi yıkılmış sular altında kalmışken, şimdi ocaklarımız tertemiz duruyordu. Büyük çelik sanayii savaş öncesi gücünden çok çok % 10 kaybetmişti. Bunları harekete geçirmek mümkündü, bunun için yalnızca Fransız'ların çabası gerekiyordu.

Gerçekten bağımsız büyük bir sanayi Devleti olmamız için alet yapan makina sanayiini geliştirmemiz ve kendimizi yabancı ülkelere bağımlılıktan kurtarmamız gerekiyordu. Üretkenliği artırmak, iş güçlüklerini azaltmak, maliyet fiyatlarını düşürmek için donanımımızı ve makinalarımızı tamamlamak, yenilemek, modernleştirmek gerekiyordu.

Bu programı, 26-30 Haziran 1945'de, Pa-

ris'te toplanan X. Kongremizde açıkladım. Ekonominin hayati kesimlerinde gerçek millileştirmeler yaparak, büyük mali ve sınai şirketlerin baltalanmalarına son verme zorunluluğu üzerinde durdum. Ülkenin temel zenginlikleri ulusa dönmeli; bunlar halkın çıkarına işletilmeliydi. Millileştirmeler ekonomik atılımı sağlayacak, küçük üreticilerle tükecileri koruyacaktı. Millileştirmeler, diyorduk, hiç de sosyalizm ya da komünizm değildir: bunlar vaktiyle Radikal programında bulunan demokratik nitelikte önlemlerdir. İşlerin yönetiminde işçi sınıfının hep daha büyük bir pay alması koşuluyla, bankaların, sigorta şirketlerinin, maden yataklarının, elektrik enerjisinin, çelik sanayiinin millileştirilmesi üretimin gelişmesini ve rasyonelleştirmesini, yeni iş güçlerinin serbest kalmasını sağlayacaktı.

Vichy'nin, onun anlayışının, yöntemlerirnin, kurumlarının ortadan kaldırılmasını işçilere ve halka güvenilmesini istiyorduk. O halk ki, yeteneksiz ya da hain yöneticilerinin aksine yurtseverliğini, siyasi olgunluğunu, kendi kendini yönetme yeteneğini daha az süre önce bir kez daha kanıtlamıştı.

Dışta, barışın sağlanması ve Alman sorunu baş endişemizdi. Stalin'le Roosevelt ve

Churchill arasında yapılan Yalta Konferansı, müttefik Devletlerin;

Almanya'nın artık hiçbir zaman dünya barışını bozamaması için Alman militarizmini ve nazizmi yıkma sarsılmaz amacını güdeceklerini ilan etmişti.

Hitlerciliği kökünden kazımak için Hitlerci Devleti yıkmak, nazi yasa ve kurumlarını kaldırmak yetmiyor, Alman faşizminin ekonomik temellerini ortadan kaldırmak, savaş üretimine yarayacak tüm Alman sanayiini safdışı bırakmak ya da denetlemek, Alman tröstlerini yıkmak gerekiyordu. Barışı gerçekleştirmeye ve güvenliğimizi sağlamaya yalnız Almanya'nın nazilikten arındırılması ve demokratikleştirilmesi olarak verebilirdi.

Böylece 1945 Haziran'ından itibaren uluslararası kartellerin politikasına karşı uyarıda bulunuyorduk, uluslararası kartel-ler Almanya'ya karşı 1918'den sonraki politikayı izlemekten geri kalmayacaklardı, bunu önceden biliyorduk. Böyle bir politikanın bizi, Birinci Dünya Savaşından sonra olduğu gibi, onarım alacaklarımızdan vazgeçmeye kadar götüreceğini söylüyorduk. Ve Amerikalı iyiliksever ruhların cellatlara göstermeye başladıkları merhametten biraz da

kurbanlara ayırmalarını istiyorduk...

Kongreye sunduğum raporda, ulusal bağımsızlığımızdan hiç ödün vermeden, tüm dünya ülkeleri ile yapabileceğimiz işbirliğinin bir tablosunu çizdim.

Endişe verici belirtilere, bazı anti-demokratik eğilimlere, baştan savma temizlik hareketine, Vichy hükümetinin memurlarını ve kurumlarını koruma tasasına, kurtuluşa ihanete karşı şimdiden baş kaldırıyorduk.

Fransa, sürekli biçimde demokrasi doğrultusunda gelişen bir dünyada garip bir rol oynamaya başlıyor. Yurt ve özgürlük için ölen binlerce ve binlerce Fransızın istedikleri hiç de bu değildi. Halkın istediği bu değildir.[72]

Köle sahipleri demokrasisine karşı Condorcet'nin tanımladığı demokrasiyi öne sürüyorduk: öyle bir demokrasi ki;

Orada bütün toplumsal kurumlar, sayıca en çok ve en yoksul sınıfın toplumsal, manevi, entellektüel ve maddi bakımdan iyileşmesini amaç edinecektir.

Sosyalist yöneticiler tarafından desteklenen gericiliğin manevralarına karşı, birlik politikamızı bir kez daha belirtiyorduk:

Tekrarlayacağız ki Fransa'nın kalkınması tek bir partinin işi değildir, birkaç devlet

adamının işi de değildir, bu, milyonlarca erkek ve kadın Fransızın, tüm ulusun işidir.

Biz, ülkemiz için en mutlu yol olarak, halkça istenen ulusal ve toplumsal yenilik programını uygulamak üzere, geniş tabanlı bir ulusal birlik ve demokrasi hükümetinin uzun süre görevde kalmasını böylece en iyi otorite ve istikrar koşullarının sağlanmasını ve bu hükümetin içtenlikle halka dayanmasını görüyoruz.[73]

Saldırgana karşı savaşta pekiştirilen kardeşlik hep birlikte çalışarak korunmalıydı.

Toprağımızı katoliklerin, komünistlerin, her partiden her inançtan kadın ve erkek Fransızların kanı, tüm kahramanlarımızın tüm şehitlerimizin kanı sulamış ve bu kan ulusal birliğimizi damgalamıştır. Bu ulu birlik dersine saygı göstermeyecek ve en iyilerin fedakârlığı ile düğümlenen bağları koparacak olanlar komünistler olmayacaktır.[74]

Daha şimdiden, «hiçbir şey öğrenmemiş ve hiçbir şey unutmamış» olan Léon Blum ve öbür sosyalist yöneticilerin kalleş ve kindar düşmanlığı ile karşılaşıyorduk.

Siperlerin duvarlarında ve hendeklerdeki otlar üzerinde kurşuna dizilenlerimizin kanı henüz kurumamışken, sosyalist ahkâmcılar, bize karşı kurtuluş ertesinden baş-

lavarak, yirmi yıldır kullandıkları eski iftiraları yeniden ele alıyorlardı. Gericilik, vaktiyle Jaurès'i «Almanya'nın hizmetinde» olmakla suçlamıştı. Şimdi, Blum bizi «yabancı bir milliyetçiliğe hizmet etmek»le suçluyordu. Varlık nedeni halkımızın mutluluğu olan bir partinin, Fransa'nın en yüksek ve en verimli geleneklerini temsil eden ve sürdüren bir partinin her politikasıyla yalanlanan alçakça bir iftira.

X. Kongremiz çoşku içinde bitti. Herkes önümüzde açılan geniş yollar görüyordu.

Kongre kararlarını uygulamaya geçmeden önce Direniş kahramanlarının anısına saygı göstermek istedim. Glières yaylası, zulmün karanlığı içinde, Fransız halkının, silahlı mücadeleyle kurtuluş iradesinin doğrulandığı o ulu yerlerden biridir. Burası, bazı kayıpların gelecekteki zaferleri hazırladığına inanarak eşitsiz bir mücadeleyi göze alan Fransız gençlerinin özverisini hatırlatır. Burası, zorunlu birliğe tanıklık eder, çünkü gizli Orduya bağlı insanlar da burada Gönüllü ve Partizanlarımız yanında dövüşmüş ve ölüm aralarında ayırım gözetmemiştir.

Sıcak Temmuz güneşi altında gözkamaştıran bir manzara içinde yüksek dağlar

arasında sıkışmış yayla üzerinde 1500 m. yüksekliğe çıktık. Glières insanları burada uçak bombardımanlarına, milis askerleri ve Almanların sert hücumlarına uğradılar. Montagnard'ların şarkısı: «Su katılmamış yiğitler» geliyordu aklıma. Savoi'lılar yiğitlik ve bağımsızlık geleneklerinden vazgeçemezlerdi.

Nazilerce yakılan, gençlerimizin bütün bir kış yaşadıkları ve mücadele ettikleri o kulübeleri, ardına diz çöküp ateş ettikleri kayaları, giriş yollarına hakim gözetleme yerlerini gördük. Almanlar, 500 Glières savaşçısına karşı, topçusu, uçakları ve Milis birlikleriyle bütün bir tümeni seferber etmişlerdi. Glières savaşçıları, Fransız yiğitliği ile iki gezici bekçiye dokunmamışlardı, bunlar da sıvışıp düşmana bilgi verdiler. Düşman yaylaya sızabildi, fakat çekilmek için elverişli vakte, karanlık basıncaya dek yaklaştırılmadı. Birçok arkadaş Almanların ve milislerin ellerine esir düştü ve hemen kurşuna dizildiler. Marseillaise'i söyleyerek öldüler. Mezarları önünde saygı duruşunda bulunmak için gittiğim Morette mezarlığında 102 Glières savaşçısı dinlenir. Onlar köleliği kabul etmemişlerdi. Onurlu ölümleri onlara ölümsüzlük sağladı.

Birkaç hafta sonra Limousin'de bulunan şehit şehir Oradour-sur-Glane'a gittim, naziler çekilirken burada halkın büyük bir bölümünü katletmiş ve kiliseye kapattıkları kadınları ve çocukları alevler içinde öldürmüşlerdi. Bu korkunç cinayetten sağ çıkanlar önünde şöyle haykırdım: «Çoluk çocuklarınızın katili aşağılık canileri kim bağışlayabilir?» Ne yazık! bir süre sonra cellatları temize çıkaracak Fransızlar ortaya çıkacaktı.

22 Temmuz'da, kömür bölgesinin ortasındaki Waziers'e gittim. Maden işçileri eskisi gibi işçi kavgasının başındaydılar. Onlar Alman saldırganları ile Vichy hainlerine karşı ilk büyük grevi başlattılar. Genel refah maden işçilerinin emeğine bağlıdır. Şu «sanayiin ekmeği» kömür olmazsa, çelik de, dökme demir de, yeterli elektrik de yoktur. Kömür olmazsa yapı gereçleri, elbiseler, ulaştırma da yoktur. Kömür olmazsa, ekonomi felçtir...

Kömür sorunu, Fransa'da yeni bir sorun değildir. Savaştan önceki en iyi yıllarda 50 milyon ton maden kömürü üretiyorduk (1929'da 55 milyon ton). İhtiyacımız 75 milyon tona yaklaşıyordu: Ruhr kokundan 25 milyon ton ithal etmek zorundaydık.

Savaş sırasında maden işçilerinin bireysel verimi düşmüştü. Kurtuluştan hemen sonra verim yeniden yükseldi: 1944 Ağustos'undaki 600 kilodan 1945 Ocağında 880 kiloya çıktı. Bununla birlikte kömür bunalımı sürüp gidiyordu. Bunun birçok nedeni vardı.

İlkin, 300.000'den 200.000'in altına kadar düşen, çalışan personelin azalışı. Personel bunalımına, dört yıl zulme ve aşırı sömürüye katlanan maden işçilerinin bedensel bitkinliği ekleniyordu. Maden işçilerinin «tembel»liğine gerekçe olarak gösterilen «işe gelmeme» onların aşırı yorgunluğunun sonucundan başka birşey değildi. Önce maden işçilerine iyi bir beslenme, giyecek elbise ve ayakkabı sağlamak gerekirdi.

İnsanların yorgunluğu ve ayrıca eskimiş, zamanını doldurmuş gereçlerin yıpranması. S.S.C.B.'de bu alanda makinalaşma oranı % 95'e ulaştığı halde bizim maden ocaklarımız cılızca makinalaştırılmıştı.

Gericiliğin zararlı eylemi, Maden Ocakları'nın eski efendilerine her zaman sadık kalan memurlardan oluşan yönetimlerin baltalaması güçlükleri artırıyordu.

Sunduğum kötü koşullara rağmen, kömür savaşını kazanmak için çabalarını iki

katına çıkarmak gerekeceğini maden işçilerinden saklamadım.

Üretmek! Daha çok üretmek! Ve işte böylece çok ağır zararlara uğrayan tüm sanayi dallarımızın atılımını sağlamak!

Fransa'nın kaderi, büyük ölçüde, maden işçilerinin çabalarına bağlıdır... Gerici güçlerle faşizmin girişimlerine karşı kurtuluş eserini devam ettirmek amacıyla ülke için üretim yapmak söz konusudur![75]

Maden işçilerinin gururuna, sınıf duygularına, yurtseverliklerine seslendim:

Tembeller, gevşek insanlar hiçbir zaman iyi komünist, iyi devrimci olamazlar...[76]

Orada, fabrika bacaları, kuyulardan çıkmış toprak yığınları ocak sehpaları ile bir maden işçileri mahallesi manzarası içinde, madenciler kalabalığı, sendika yöneticileri, ulusal maden yatakları yöneticileri, halk temsilcileri, parti görevlileri vardı. Heyecanla, mücadele arkadaşlarımın sevgili yüzlerine kavuşuyor ve buradan öbürlerini anımsıyordum, artık göremeyeceklerimizi... Başkalarına ısı ve ışık vermek için ömürlerinin en güzel yıllarını toprağın derinliklerinde geçiren bu insanlarda ne büyük politik olgunluk, ne büyük sorumluluk duygusu var!

Sivillikte Köprü ve Yol idaresinde mühendis olan 3. İstihkâm alayından eski yüzbaşıma rastladım. Birbirimiz hakkında çok iyi anılarımız vardı.

Waziers çağrısı anlaşılmış olmalıydı. Hem yalnız Nord ve Pas-de-Calais maden işçilerince değil, tüm hevzalarımızdaki maden işçilerince. 1945 Temmuz'undan itibaren, sürekli bir üretim yükselişi, verim artışına tanık olundu.

1945 Ekim seçimleri Partimizin ilerleyişini doğruladı. Halk, Komünistlerin ileri görüşlülüğüne ve yurtseverliliğine saygı gösteriyordu. Halk, bize 5 milyondan fazla oy veriyor, yani 545 üzerinden 150 milletvekili ile bizi ülkenin birinci partisi yapıyordu.

Bizim arkamızdan dörder milyondan fazla oylarıyla Cumhuriyetçi Halk Hareketi ve Sosyalist Parti geliyordu. Sosyalistler ve komünistler birlikte mutlak çoğunluğa sahiptirler. Birlikte hareket edersek ülkenin yeniden kuruluşunun gerektirdiği görevlerin hakkından gelebilirdik. 31 Ekim'de Komünist, Sosyalist, Radikal Sosyalist Partilerin temsilcileri ile C.G.T. ve İnsan Hakları Birliği'nin delegelerini içeren Sol Temsilciler Kurulu toplandı. Bu kurul bir hafta sonra kabul ettiği programı yayınlıyordu. Bu prog-

ram, Vichy'ci rejim kalıntılarının temizlenmesini ve gizli polisin ilgası ile orduda halkçı reform dahil en geniş bir demokrasinin kurulmasını amaçlayan gerçek bir Anayasa idi.

Komünistler ve sosyalist işçiler bu programı uygulamak için sol bir hükümet istiyorlardı. Birlik istiyorlardı. Fakat sosyalist yöneticiler buna yanaşmıyorlardı. Onların, her zaman en çok ödlerini koparan şey birlik olmuştur.

10 Kasım'da, İvry-sur-Seine'de bir konuşma yaptım, bu konuşmada, bir kez daha, sosyalist ve komünistlerin yönetiminde bir hükümet kurulmasını istedim. Ne yazık ki Sosyalist Parti yöneticileri gözlerini Cumhuriyetçi Halk Hareketi'ne dikiyorlardı. Bunlar sadece, bu kuruluşu da içine alan üçlü bir hükümet üzerinde duruyorlardı.

İlk referandumun sonucu yakında karşılaşacağımız güçlükleri gösteriyordu. Komünist Parti, kendisini izleyenlerden, sorulan birinci soruya, yani «Yeni seçilen Meclisin Kurucu Meclis olmasını ister misiniz?» sorusuna «evet», Devlet iktidarının kuruluşu ile ilgili ikinci soruya ise «hayır» demelerini istemişti. Sosyalist yöneticilerle bunların Cumhuriyetçi Halk Hareketindeki dost-

ları, General de Gaulle'ü destekleyerek, iki soruya da «evet» cevabı verdirdiler: bunlar çoğunluğu sağladı.

Biz, Cumhuriyetçi Halk Hareketi hakkında hiçbir zaman kuruntuya kapılmadık. Tarihi iyi tanıyorduk: biliyorduk ki gericilik, her toplumsal kargaşalık döneminden, güç ilişkilerindeki her değişiklikten sonra -Direniş de bu değişikliklerden biri olmuştu- kitleleri aldatmak ve karşı saldırısını hazırlamak için yeni tabelalar arkasında toplanır. Cumhuriyetçi Halk Hareketi'nin örgüt birimleri içinde gerçek direnişçiler, eski Katolik İşçi Gençliği militanları ve emekçi davasına hizmete içtenlikle istekli, Hristiyan sendikalar vardı. Cumhuriyetçi Halk Hareketi, arkasında, Vichy iktidarını desteklemiş toplumsal güçlerin toplandıkları bir paravandan başka bir şey değildi. Daha sonra yapılan seçimler bu yargımızı doğruladı. Cumhuriyetçi Halk Hareketi bu seçimlerde seçmenlerinin dörtte üçünü kaybedecekti, bu seçmenler oylarını yeni baştan açıktan açığa gerici adaylara ve gruplara verdiler.

Komünist ve sosyalistlerden oluşan bir karma hükümet Fransa halkı için en uygun çözüm ise de, bu durum sosyalistlerin reddetmesi sonucu imkânsız göründüğünden,

üçlü bir hükümet formülüne katılmak zorunda kaldık. Böyle bir hükümet ciddi sakıncalar taşıyordu. Bununla birlikte bizim varlığımız, eylemimiz, etkimiz işçi sınıfının ve halkın davasına hizmet edecek; bazı reformlar yapılmasına olanak verecek ve aynı zamanda, yeni Anayasa'nın korunmasını, bir barış ve ilerleme politikasını güvence altına alacaktı.

13 Kasım'da bütün partilerle birlikte General de Gaulle'ün seçilmesi için oy verdik. Demokratik kurallar, Meclisteki birinci partinin, hükümette, ülke içindeki önemine uygun bir şekilde temsil edilmesini gerektirirdi. Genel seçimle beliren iradeye saygı gösterilmesi için, bu parti, Hükümet başkanlığı olmasa da, bazı önemli yönetim görevleri almalıydı. İçişleri, Dışişleri ya da Milli Savunma bakanlıklarından birinin bir komüniste verilmesini istiyorduk. Blum'un savunduğu iftiralara sarılan General de Gaulle Partimizin ve politikasının ulusal niteliğini kuşku konusu yaptı. General de Gaulle'e yazdığım ve basına açıkladığım bir mektupla Kurşuna Dizilenlerin Partisi'ne yapılan bu hakarete derhal karşılık verdim. Jacques Duclos, Millet Meclisi kürsüsünde sert protestomuzu tekrarladı:

Biz, kısıtlı yurttaş olmayı kabul etmiyoruz. Biz, kimi görevlere yarar kimilerine yaramaz insanlar sayılmayı kabul etmiyoruz...

Bu sırada Siyasi Büromuz, Sosyalist Parti Yönetim Kuruluna, Cumhuriyetçi bir hükümet oluşturmak için anlaşma önerisinde bulunuyordu.

Üç büyük bakanlıktan birisini Partimiz temsilcisine vermeyi reddeden General de Gaulle Millet Meclisine istifasını sundu. General de Gaulle'ün artık kesin olarak istifa ettiği düşüncesiyle Partimizin katılmadığı bir oylamada, Meclis sosyalistlerin önergesi üzerine onu daha da güçlendirip yerinde bıraktı.

Hükümetin kuruluşu için görüşmeler derhal yeniden başladı. General de Gaulle bütün grupları toplantıya çağırdı, bunu oylanan metin gereğince yapmak zorundaydı." Onunla tartışmamız bir uzlaşmayla sonuçlandı. Hükümete beş komünist girdi: Charles Tillon Silahlanma, Francois Billoux Kamu Sağlığı, Marcel Paul Sınai Üretim, Ambroise Croizat Çalışma Bakanlıklarına geldiler. Ben, Kamu Hizmetleriyle görevli Devlet Bakanı oldum.

Hemen anlaşıldı ki de Gaulle, egemen

bir Meclisin denetimi altında, arzularının basit uygulayıcıları olmayacak bakanlarla ülkeyi yönetmeye razı olmuyordu.

Kibirli, insanları sevmeyen, halka karşı «katı bir horgörü» gösteren büyüklük hastası ve çevresinde öğütlerini de dinlemediği maceracı ve dalkavuk bir maiyet erkânı bulunan de Gaulle kendini tarihi altüst etmeye adanmış o kahramanlardan biri sanıyordu. Ona göre Fransa fabrikalar ve tarlalarda çalışan halk değil, kendisiydi. Askeri eserlerinde -Kızıl Ordunun zaferlerini sağlayan zırhlı birlikleri, topçusu ve piyadeleriyle bir bütün meydana getiren Kitle ordusu anlayışına ulaşamamakla beraber- büyük mekanize birliklerin kullanılışını öngördüğü için de Gaulle kendini büyük bir Devlet adamı sanıyordu. Bununla birlikte, ekonomik ve sosyal sorunlarda özel yetkiler taşıyan bir iktidarda bunu kanıtlayamadı.

Roosevelt, de Gaulle'ü ve onun diktatörlük heveslerini sert bir şekilde eleştiriyordu. Generalin ne mal olduğu az sonra görülecekti: sınıfının tüm önyargılarını taşıyan, işçi sınıfına Vichy'ciliğin ve loncacılığın nakaratları olan «Güçlü Devlet, sermaye ile emeğin ortaklığı»ndan başka bir şey vaadetmeyen bir gerici.

De Gaulle, Fransa'ya döner dönmez, Ulusal Direniş Meclisini tanımamakta ısrar etti. Fransız İç Güçleri'ndeki genç subayları küçümsüyordu. Ordunun ve idari bürokrasinin eski kadrolarına dayanıyordu. Fransa halkına söz vermekten dem vurmuştu: ama Fransa halkı düşüncesini açıkladığı zaman şapkasını aldığı gibi kapıyı çarpıp çıktı.

De Gaulle, 20 Ocak 1946'da istifa ederken ne umuyordu? Karışıklık çıkarmayı ve az sonra da, bu kez tam iktidar verilen, yeni «kurtarıcı insan» olarak dönmeyi umut ediyordu. De Gaulle, kısa bir sessizlikten sonra, ülke içinde, özellikle komünist emekçilere karşı yöneltilen geniş bir ajitasyon kampanyasına girişecekti. Bu kampanya ona eski işbirlikçilerle sabık Münih'cilerin onayını ve sempatisini sağladı. Pétain'cilerden kimi radikal şeflere dek uzanan ve Cumhurivetçi Halk Hareketi ile Sosyalist milletvekillerinin katıldığı gerici karmaya «Fransız Halkının Toplanması» adı verildi. Grenoble'da olduğu gibi her fırsatta yurtseverlere ateş etmekte ve eski direnişçileri öldürmekte tereddüt etmeyen yardakçılarca desteklenen de Gaulle gittikçe fesatçı bir şef görünümünü alıyordu.[78]

General gittiğinde, 21 Ocak tarihli mektubumuzla sosyalistlere birlikte bir cumhuriyetçi hükümet kurmayı yeniden önerdik. Bu hükümet, gruplarımızın Kurucu Meclis'te sahip bulunduğu çoğunluğa dayanacaktı. Sosyalist yöneticiler önerimizi reddettiler; bunlar, ısrarla Cumhuriyetçi Halk Hareketi temsilcilerinin hükümette bulunmasını istiyorlardı.

Bir Anayasa tasarısı hazırlandı, tasarıya karşı sermaye çevreleri tüm güçlerini harekete geçirdi. Bu tasarı halkın egemenliğinin tek ve bölünmez, her zaman için geçerli ve devredilmez olduğunu ilan ediyordu. Deniz aşırı ülkelerdeki halklarla birliği özgür rıza temeline oturtuyordu. Halka kadın ve çocuk hakları, öğrenim, çalışma ve güvenlik hakkı gibi geniş ekonomik ve toplumsal haklar sağlıyordu.

Cumhuriyetçi Halk Hareketinin General de Gaulle ve tüm öteki gerici güçlerle ittifakı bu Anayasa tasarısını başarısızlığa uğrattı. İkinci bir Kurucu Meclis seçimi gerekti. Bizim oylarımız daha da artmıştı, sosyalistlerse, özellikle, kısa bir süre için en çok sandalye sahibi olan Cumhuriyetçi Halk Hareketi lehine ciddi bir kayba uğradılar. Yeni Anayasa güç ilişkilerindeki bu ilk değiş-

şikliklerin damgasını taşıdı. Sosyalist ve Cumhuriyetçi Halk Hareketi karmasına karşı önceki Anayasaya çok daha demokratik bir içerik kazandıran hükümleri koruyamadık.

Komünist Parti, 1946 Kasım'ında yapılan genel seçimlerde Cumhuriyetçi Halk Hareketi (5.033.430 oy) ile Sosyalist Partiyi (3.545.080 oy) geride bırakarak anayurtta beşbuçuk milyon oy elde etti. Partili ve listelerimizden seçilen 186 milletvekili ile en büyük Parti idik. Seçmen sayısının % 30'unu temsil ediyorduk.

Genel seçimler Hükümet başkanlığını Partimizin üstlenmesi gerektiğini göstermişti. İşte bu sırada İngiliz gazetesi Times'a bir demeç verdim ve İkinci Dünya Savaşından sonra dünyada demokratik güçlerin gelişmesine ve kapitalist burjuvazinin zayıflamasına dayanan Fransız Komünistlerinin sosyalizme ulaşmak için otuz yıl önce Rus Komünistlerince izlenen yoldan başka yollar düşündüklerini açıkladım.

Ne de olsa her ülkenin izleyeceği yol zorunlu olarak farklıdır. Biz her zaman şanlı bir geleneğe sahip olan Fransa halkının daha çok demokrasi, ilerleme ve toplumsal adalete doğru yolunu kendi başına bulacağı-

nı düşündük ve açıkladık. Bununla birlikte tarih, mücadelesiz ilerleme olmayacağını kanıtlar. İnsanların, uğrunda çaba harcamadan ilerleyebilecekleri belirli bir yol yoktur. Her zaman birçok engellerden aşmaları gerekmiştir. Yaşamın doğrultusu da budur.[79]

Putezux'da toplanan Merkez Komitesi bütün Cumhuriyetçilerin kabul edebilecekleri ve Fransa'nın kalkınmasını sağlayacak olan bir program hazırladı.

Hükümet çalışmaları programımız, Direnişe tam bir bağlılık anlayışı içinde tasarlanmıştı: toplumsal ilerlemeden yana cesur politika; demokrasinin genişletilmesi; frankın değerinin korunması; deniz-aşırı ülkeler halklarıyla kardeşce işbirliği, bütün eski müttefiklerimizle güvenlik, ilişkilerimizin düzeltilmesi, elbirliği.

Komünist Parti Hükümet başkanlığına beni aday gösterdi. 4 Aralık'ta yalnızca bizim milletvekilleri ile yüz dolayında sosyalist milletvekilinden 80'inin oylarını elde ettim. Aralarında André Philip, Deffere ve Depreux'ün bulunduğu S.F.İ.O. (Fransız Sosyalist Partisi) grubunun yirmi üç üyesi çekimser kalmıştı. Oylamada bulunmayan bu sosyalistlerden biri Komünist adaya oy vermektense ellerini kesmeyi tercih edece-

gini söylemişti.

Partimizin Merkez Komitesi, Sosyalist Partinin yönetim Komitesine bir mektup göndererek hükümet başkanlığına işçilerle demokratik güçlerin birleşmesinden yana bir sosyalistin aday gösterilmesi önerisinde bulundu. Sosyalist Parti bu mektubu cevapsız bıraktı. Dayanmayı düşündüğü çoğunluğun sınırlarına aldırış etmeksizin Léon Blum'u sahneye çıkardı. Salt Sosyalistlerden oluşturulan Léon Blum hükümeti, gerçekte, 10 Kasım seçimini gözlerden kaçırma, bizi hükümetten uzaklaştırmak için atılan bir ilk adım, gericilik politikası yolunda bir aşama idi.

16 Ocak 1947'de Vincent Auriol Cumhurbaşkanlığına getirilmiş, seçim, Komünist parlamenterlerin oybirliği sayesinde ilk turda kazanılmıştı. Partimiz şunları ilan ediyordu: «Fransa'nın birinci Partisi üzerindeki yasak artık kalkmalıdır! Komünistler geniş ölçüde hükümete katılmalıdır! Fransa'nın refahını ve Cumhuriyetin büyüklüğünü sağlamak için komünistlerin, sosyalistlerin ve cumhuriyetçilerin birliği ve eylemi!»

*

Ramadier hükümeti kurdu. Milli Savun-

ma Bakanlığına bir komünist bakan -François Billoux- getirildi. Gericiliğin öfkesi dinmek bilmiyordu. Gazetelerinden birinin «onur kırıcı ödün» olarak nitelediği şeyi kabul etmiyordu. Bunun rövanşını almakta kararlıydı.

Hükümet içinde, ilk günlerden itibaren anlaşmazlıklar başgösterdi. Anayasayı çiğneyen Ramadier, Moutet ve komünist olmayan bakanlar, Bidault'nun girişimiyle başlatılan ve Léon Blum tarafından sürdürülen Viet-Nam savaşına -bu haksız, yalnız sömürgeci yağmacıların çıkarı için yapılan, onur kırıcı, nice insanın ölümüne malolan, ülke için yıkım ve peşinen kaybedilmiş savaşa- devam etmek istiyorlardı. Madagaskar'da Madagaskar halkının haklı isteklerini kanla boğmak için bir provokasyon hazırlanmıştı, bu provokasyona şiddetle karşı çıktım.

Léon Blum'un deyimiyle «kapitalist toplumun onurlu ve dürüst işadamları»na karşı ekonomik planda işçi sınıfını savunuyorduk. Ramadier düzmece «çıkışı olmayan yol» teorisine başvuruyordu. Ücret artışları diyordu, derhal fiyat artışlarını harekete geçirir ve işçilere hayali bir kazanç sağlamaktan başka bir işe yaramaz. Kapitalizm kadar eski olan ve onu haklı göstermeye çalışan bu

tez Karl Marx tarafından Felsefenin Sefaleti'nde kesin olarak çürütülmüştür. Malın fiyatı, onun üretimi için sosyal bakımdan gerekli emek miktarı tarafından belirlenmiş olduğu için ücret artışı ya da azalışından etkilenmez. Proudhon'un iddialarının aksine etkilenen şey artı değer oranı yani kapitalistin kârıdır. Ücret azalırsa kâr artar, ücret artarsa kâr azalır. Demek ki fiyatlar yükselmeden ücretler artırılabilir, elverir ki ücret artışları kârın azalışı ile denkleştirilmiş olsun.

Léon Blum, bakanlığı sırasında % 25'lik bir fiyat indirimi kararnamesi çıkartmıştı, bu fiyat indirimi yapay bir şeydi. Yalnızca küçük tacirleri kapsamına alıyordu, gelip geçici bir şeydi bu indirim, çünkü yükselen fiyat dalgası ile birkaç hafta içinde silinip süpürüldü.

Biz, gerçek fiyat indiriminden yanaydık. Önce, kapitalist kârları düşürmeyi -bu amaçla işletme komitelerine muhasebeyi inceleme olanağı veren yasanın sıkı bir şekilde uygulanmasını öneriyorduk- sonra, işletme komiteleri ile sendikaların sıkı denetimi altında işletmeye yeni makinalar sokulması ve çalışma yöntemlerinin mükemmelleştirilmesi sayesinde daha büyük bir üretkenlik sağ-

lanarak üretim maliyetini azaltmayı; nihayet tüketicileri, tüccarları ve küçük üreticileri hayat pahalılığına karşı mücadele komiteleri içinde birleştirmeyi düşünüyorduk. Aynı zamanda bütün emekçiler için insanca yaşamaya yeterli bir asgari ücret garantisi istiyorduk. Nazi işgali döneminde en ağır acı ve kan vergisini ödemiş işçi sınıfı savaşın ve yeniden kuruluşun yüküne tek başına katlanamazdı.

Gerçek ücretler azalırken tröstler kasalarını ancak masalarda görülen yüksek kârlarla dolduruyorlardı. Büyük işletmelere ilişkin olarak sağlanan rakkamlar, 1946'da net kârların oranının yatırılan sermayenin % 25'inden % 30'una çıktığını gösteriyordu. Daha, beyan edilen kârlar söz konusuydu. 1945' de ve 1946'da 25 şirket tarafından beyan edilen net kârların karşılaştırılması ibret vericiydi: kâr, bir yılda beş kat olmuştu. 1946 - 1948 yılları için karşılaştırma sonucu daha az değildir: yüz şirketin kârı dört kat daha artmıştır.

Bu rakkamların ışığında iki sınıfın uzlaşmaz çelişkisi açıkça görülüyordu. Şunu soruyorduk: «Fransa'nın yeniden kuruluş giderlerini kim ödeyecek? Emekçiler mi zenginler mi? Her şeyi verenler mi yoksa her-

şeyi satanlar mı?»

Şunları belirttim:

Biz, işçilerin yaşam koşullarında bir düzelme olmaksızın hep daha çok çalışmalarını kabul edemeyiz. Biz ancak üretim arttıkça buna paralel olarak yaşam düzeyinin de sürekli yükselmesini kabul edebiliriz.

Böyle konuşurken hükümette her zaman izlemiş olduğumuz davranış çizgisine sadık kalıyordum. Başka türlü hareket işçi sınıfının geleceğini tehlikeye atmak olurdu.

Marx şöyle yazmıştır:

(Eğer) işçi sınıfı sermayenin gasplarına karşı direnmesinden vazgeçseydi... bu sınıf ezik, aç insanlardan oluşan şekilsiz bir yığından başka bir şey olmayacak, onun için artık kurtuluş umudu da bulunmayacaktı... Eğer işçi sınıfı sermaye ile gündelik çatışmasından kaçınsaydı şüphesiz kendini daha geniş bir harekete girişme olanağından da yoksun bırakırdı.[80]

Dış politika alanında güvenlik ve onarım alacakları konusunda Fransa'nın haklarının enerjik bir şekilde savunulmasını ısrarla istiyor; Almanya'nın bölünmesine ilişkin gerici anlayışları kabul etmiyorduk, bu anlayışlar tarihin gidişine aykırıydı. Almanya'nın, komşuları için yeniden bir tehlike olması,

onun silahsızlandırılması, demokratikleşmesiyle engellenebilirdi. 1947 Mart'ında yapılan Moskova Konferansı'nda müttefikimiz Sovyetlerle birlikte Potstam anlaşmalarına uyulmasını, onarım alacaklarının Almanya'nın yaptığı üretim üzerinden önceden alınmasını Ruhr bölgesinin müttefiklerce denetimini istememek ağır bir hataydı.

Bidault, Amerikan ve İngiliz ortaklarının Sarre bölgesinin ilhak edilmesi hakkındaki oyalamacı vaatlerini Alman onarım borçlarının ödenmesine tercih etmişti. Amerika'lılar ve İngiliz'lerle yapılan kömür anlaşması, ülkelmizin sonraki hükümetlerinin Almanya politikasını niteleyecek vazgeçişlere, bırakışlara zemin hazırlıyordu. Birleşik Devletlerin politikasının halkların bağımsızlığı üzerinde yoğunlaşan tehdidini protesto ediyorduk.

Bu anlaşmazlıklara rağmen, Amerikan kapitalistlerinin emri üzerine hükümetten çıkarıldığımız 1947 Mayıs'ının ilk günlerine dek hükümette kalıyor ve söke söke bazı kazançlar sağlayarak, gericiliğin manevra ve komplolarına karşı koyarak hükümet içinde çalışan yığınlar yararına mücadele ediyorduk.

Her birimiz kendi etki alanında en çok

hak sağlamak için çaba göstermişti. Ambroise Croizat yaşlıların emekli aylığı ile iş sakatlarının yıllık ödeneklerini artırmış, kadın ücretlerine ilişkin kısıntıyı ortadan kaldırmış, genç emekçiler için ücretli izni üç haftaya, onsekiz yaşından küçükler içinde bir aya çıkartmıştı... François Billoux kazazadeler için gerçekten temel bir yasa olan savaş zararları hakkındaki yasayı kabul ettirmişti. Charles Tillon Fransız havacılığını yoktan var etmiş: kapatılmak istenen silah fabrikalarında kamyon, traktör, tarım makinaları, ev eşya ve aletleri üretimini düzenlemişti: Marcel Paul madenlerin ve elektrik enerjisinin millileştirilmesi davasını gütmüş, her alanda sınai üretimi harekete geçirmişti. Eski Muharipler Bakanı Laurent Casanova yaşam koşullarına göre aylıkları yeniden düzenlemiş, tazminatları ırklarından dolayı sürülenlerle işten sürülenler dahil savaşın sivil kurbanlarına dek genişletmişti... Kamu Sağlığı Bakanı Georges Maranne çocuklara özel bir özen göstermiş, koruyucu hekimliği iyileştirmiş, modern hastaneler yaptırmıştı.

Bana gelince, ilgililerin ve örgütlerin yardımıyla, sendika hakkının tanınmasını; atamanın demokratlaşmasını; cinsiyet eşitli-

ğini; ilerleme konusundaki güvenceleri; asgari ücret ilkesini (hiçbir devlet memurunun aylığı bu asgarinin % 120'sinden aşağı olmamak üzere) içeren kamu görevinin genel statüsünü hazırlamıştım.

Kendimi maden işçilerimizin çabasını izlemeye ve teşvik etmeye vermiştim. Valenciennes'de, Montceau-les-Mines'de ve ocağa indiğim Auby'de Waziers çağrısını yineledim. Kurtuluşta ayda 1.500.000 ton olan kömür istihracı 1945 Mayıs'ında 2.140.000 tona, sonra 1946 Ocak'ında 4.000.000 tona çıkıyordu. İşte o yıl kömür istihracı 50 milyon tona ulaştı. Hükümetten atılışımızdan sonra, 1947'de, 47 milyon tona, sonra da, 1948'de 45 milyon tona düştü. Montceau-les-Mines'de ücretlerle emekli aylıklarının dolgun artışını sağlayan Maden İşçileri Statüsü'nün Ulusal Meclise kabul edildiğini haber verebilmiştim.

Ülkemiz, acılı ve yaslı beş yıl geçirdikten sonra, kimi ayrıcalıklıların açık ya da sinsi muhalefetine rağmen, güçlükler içinde de olsa kalkınıyordu. Halkın yaşam koşullarında gözle görülecek düzelmeler elde edilmişti. Halk, hükümette bulunduğumuz zamanların anısını içinde saklar. Artık hükümette olmadığımız andan itibaren gerçek-

leştirilen gerilemeyi ölçer. Kapitalist kârlar artar; hükümetçe sert bir şekilde bastırılan büyük grevler patlak verirken emekçiler hep daha kötü günler geçirdiler. Hainler, eski işbirlikçiler aklanıp serbest bırakılıyor, gericilik başını doğrultuyor, gerçek direnişçileri suçluyor, kovuşturuyor, mahkûm ediyordu.

Politikacılar bizi iktidardan uzaklaştırırken halkın güvenini ve şevkini kırdılar. Ama, özellikle bizimki gibi, gönülden cumhuriyetçi ve yurtsever, bağımsızlık aşığı, ulusal çıkar tasası güden bir halk söz konusu olduğunda ve komünizmin çok derin bir biçimde kök saldığı bir ülkede ceza görmeden halksız ve halka karşı hükümet edilemez... Bir gün, halk, «özgür, güçlü ve mutlu bir Fransa»ya doğru ileri yürüyüşüne bizimle birlikte yeniden başlayacaktır.

VIII

ULUSAL BAĞIMSIZLIK VE BARIŞ İÇİN ATLANTİK BAĞIMLILIĞINA KARŞI MÜCADELEMİZ (1947 - 1950)

BİRBİRİNE KARŞIT İKİ TOPLUMSAL SİSTEM — SOSYALİST DEVLETLERARASI İLİŞKİLER — SÖMÜRGECİ SİSTEMİN BUNALIMI — AMERİKAN YAYILMACILIĞI — TRUMAN DOKTRİNİ VE MARSHALL PLANI — 1948 ve 1949 GREVLERİ — ANTİ-SOVYETİK SAVAŞA HAZIRLIK — ATLANTİK ANTLAŞMASI — HALKLARIN BARIŞ İÇİN MÜCADELESİ — GEORGES DİMİTROV'UN ÖLÜMÜ — GENNEVİLLİER'DE YAPILAN XII. KONGREMİZ (NİSAN 1950).

Bizim hükümetten uzaklaştırılışımız, kapitalist sistemin sosyalist sisteme karşı uluslararası planda sürdürdüğü mücadelenin bir bölümünü meydana getiriyordu.

1917 Ekim Devrim'inden itibaren kapitalizmin yeryüzünde tartışılmaz efendi olarak hüküm sürmesi sona erdi. Onun karşısında sosyalist sistem büyüdü. Sovyetler Birliği'nin ekonomik, bilimsel ve teknik alanda büyük başarıları, üretim güçlerinin o zamana dek görülmemiş hızlarda gelişmesi emekçilerin maddi ve kültürel yaşam düzeyinin sürekli yükselmesi sosyalizmin üstünlüğünü kanıtladı.

Sovyetler Birliği, ortak davanın zafere ulaşması için katlandığı ağır özveriye karşın ve nazilerle Münih'cilerin tahminlerinin aksine İkinci Dünya Savaşından daha da güçlü çıktı. Savaşta oynadığı belirleyici rol nedeniyle bütün halklar nezdinde otoritesi ve itibarı arttı. Sırasıyla birçok Orta Avrupa ülkesi emperyalist sistemden ayrıldı. Ulusal çıkarlara aykırı güçlerden ilham alan gerici klikleri yenen çalışan sınıflar yeni tipte demokratik rejimler kurdular. Millileştirme, toprak ağalarının ellerindeki toprakların köylülere verilmesi, çalışan yığınlar yararına yasalar ve barışa yönelik bir dış politi-

ka, proletarya enternasyonalizmi bayrağı altında ve Sovyetler Birliği'nin yardımıyla sosyalizme doğru yürüyen halk demokrasilerinin ekonomik gelişmesinin güvencesiydi.

Sosyalist ülkelerin aralarındaki ilişkiler, tam eşitlik, ülke bütünlüğüne saygı, bağımsızlık ve siyasi egemenlik, birbirinin içişlerine karışmama ilkelerine dayanır. Kardeşçe bir yardımlaşma, geniş bir ekonomik ve kültürel işbirliği tüm sosyalist kampın gücü ile birlikte her sosyalist Devletin ekonomik ve politik bağımsızlığını pekiştirmeyi sağlar.

Sosyalizm başarılı hamlelerini sürdürür ve uluslararası politika üzerinde barış, ilerleme ve halkların özgürlüğünden yana giderek artan bir etkide bulunurken, kendi çelişkileri ve sömürge imparatorluklarının dağılışı ile kemirilen emperyalizm durmadan geriliyordu. Kapitalist dünya, Balzac'ın sözünü ettiği acı çeken deri gibi daralıyordu. Sömürge sisteminin bunalımı çağımızın göze çarpan olaylarından biridir. Nice zamandan beri köleleştirilen Asya ve Afrika halkları boyunduruktan kurtuluyor. Kurtulan ülkeler bağımsızlıklarını kıskançlıkla savunuyor, halklar arasında barış istiyorlar. Bu ülkeler saldırıya karşı barış için mücadele-

lerinde ulusal özgürlüğün ve toplumsal ilerlemenin savunucusu olan sosyalist ülkelerin desteğine güvenebiliyorlar.

Sovyetler Birliği, Birleşik Devletler ve İngiltere, 1941'den 1945'e dek Nazi saldırganına karşı yanyana savaştılar. Sovyetler Birliği ve savaşın dehşetini yaşayan tüm halklar faşizmi yeryüzünden silmek, yeni Alman saldırılarına olanak tanımayan sürekli bir barış ortamı yaratmak, uluslar arasında her alanda kardeşçe bir işbirliği kurmak için mücadele ediyorlardı. Birleşik Devletler ve İngiltere özellikle Alman ve Japon rakiplerini başlarından atmak, salt kendi egemenliklerini sağlamak istiyorlardı.

Çatışmaların bitiminden sonra, savaşın amaçları ve dolayısıyla dünyayı düzenleme biçimi hakkında anlaşmazlık yaygınlaşmaya başladı. İki sistemle birlikte iki politika karşı karşıya geliyordu: bütün dünya emekçileri ve demokratlarınca desteklenen Sovyetler Birliği'nin politikası faşizmin yeniden dirilişini engellenmeyi, savaş heyûlasını uzaklaştırmayı, demokrasiyi güçlendirmeyi amaçlıyor; bütün ülkelerin gerici ve sömürgecilerince desteklenen Birleşik Devletler'in politikası ise oligarşi düzenini sürdürme, emperyalizmin durumunu sağlamlaştırma, de-

mokrasi ve sosyalizmi boğma yollarını arıyordu.

Sovyetler Birliği tüm ilerici güçler ve tüm Kurtuluş hareketleri için bir çekim merkezi olarak ortaya çıkarken Sosyalist André Philip'in itiraf ettiği gibi «kapitalist diktatörlüğün en gelişmiş tipi»[81] olan Amerikan uyduruk-demokrasisi gerici Devletlerle gerici sınıfların toplanma merkezi haline gelmiştir: Birleşik Devletler önce Federal Almanya'ya, sonra Güney Kore'ye, sonra Güney Vietnam'a arka çıkmış, onları korumuş, silahlandırmış ve böylelikle bölünen halkların tepesinde emperyalizmin kalelerini yükseltmiştir.

Başkan Monroe, XIX. yüzyılda, Amerikalıların işlerine yapılan her türlü Avrupa müdahalesini reddederek «Amerika Amerikalılarındır» formülünü öne sürmüştü. Başkan Truman ise, ,1947 Mart'ında, Ramadier'nin komünistleri hükümetinden uzaklaştırmasından birkaç hafta önce, komünizmi heryerde «durdurma» ve gerektiğinde başka halkların yaşamına karışma arzusunu ilan ediyordu, bu da şu anlama geliyordu: «Dünya Amerikalılarındır.»

Truman Doktrini her şeyi yapabilecek güçteki Amerikan tröst ve tekellerinin ken-

dini beğenmişliğini dile getiriyordu.

Girişim özgürlüğünü barışa tercih ederim diyordu Truman. **Uluslararası sorunlarda yönetici rolü oynamaktan geri duramayız. Birleşik Devletler'in dünyaya sunacağı yönetim tipi belirleyici bir etmen meydana getirecektir. Biz dünya ekonomisinin devleriyiz... Gelecekteki ekonomik ilişkilerin yapısı bize bağlıdır.**

Bu tutkular politik ve askeri bir sızmaya zemin ve gerekçe hazırlıyordu. Amerikan emperyalizmi «koruma» iddiasında bulunduğu Devletlerin içişlerini denetliyor, önemli bulduğu stratejik mevzileri işgal etmek için kollarını uzatıyordu.

Marshall planı Truman Doktrininin uygulamaya konuşundan ibaretti. Bu plan, 1947'den itibaren, Birleşik Devletler'in yönetimi altında ve onun, ekonomik ve politik bağımsızlıklarından vazgeçmeleri, Amerikalı efendinin saldırgan ve anti-sovyetik politikasını desteklemeleri koşuluyla kredi verdiği tüm Devletlerden oluşan bir blok kurmayı amaçlıyordu.

Biz, ülkemizin egemenliğine ve onuruna indirilecek bu darbeye hemen karşı çıktık. Bir Amerikan gazetecisine şunları söyledim:

Çorbamızı kaynatmamız için bize yardım etmenizi çok isteriz ama bu size, evimize gelip her beş dakikada bir tencerenin kapağını kaldırma hakkı vermez.

Kendi payımıza Portekiz'le aynı duruma düşmüş bir Fransa istemiyorduk. Fransız halkı göstermiş olduğu özveri pahasına kendi işlerini dilediği gibi yoluna koyma hakkını kazanmıştı.

Bizim derin inancımız buydu. 1947 Haziran'ında yapılan Strasbourg kongremizde bunu dile getirdim: Amerikan yayılmacılığı dünya barışı ve demokrasi için bir tehdit meydana getiriyordu.[82]

Marshall planı, Fransa'ya, sosyalist kampa bağlı ülkelerle olağan ticari değişimleri yasaklıyor, ülkemizin Batı Avrupa ülkeleriyle olan ticaretini köstekliyordu. Savaştan önce başlıca müşterimiz olan Belçika ile, üçüncü sırada bulunan İsviçre ile, nihayet İngiltere ile ticari ilişkilerimiz derin bir bunalım içine düştü.

Blum-Byrnes anlaşmaları (1946) yüzünden ağır bir şekilde zarar gören sinemamızdan sonra, doğuşu komünistlerin eseri olan havacılığımıza musallat olundu. Ulusal fabrikalar kapılarını kapamak zorunda kaldı...

Marshall planı elbette bir savaş planıy-

dı. Birleşik Devletler'i yöneten parababaları ve askerlerin sözleri bunun kanıtıydı.

Tıpkı Türkiye ve Yunanistan gibi Fransa'nın «Amerikan güvenliği» alanına sokuluşu ülkemizin bağımsızlığını ciddi bir şekilde tehdit ediyordu.

Aralarında Léon Blum'un da bulunduğu sosyalist yöneticiler Yanki emperyalizminin avukatları kesildiler. Bunlar Amerikan emperyalistlerine «cömert», «çıkar gözetmez» duygular izafe ediyor Komünist emekçilere, Sovyetler Birliği'ne karşı gericiliğin yeni «ideolojik» silahlarını biliyor, halkın düşmanları, Cumhuriyetin ve barışın düşmanları ile anlaşma yaparak işçi sınıfını aldatıyor ve yıldırıyorlardı. Bunlardan biri olan Jean Texcier «Atlantik Dayanışması» uğruna «sefalet yurtseverliği»ni terketmek gerektiğini söylüyordu.[83] Bu dayanışma, gerçekte vesayet altına girmekten başka bir şey değildi. Birleşik Devletler'in eski Paris büyükelçisi William Bullitt bunu saklamıyordu: diliyorduk ki ülkesi, «Fransa için savaş» adını verdiği şeyi yoğunlaştırsın.

R.P.F. (Fransız Halk Toplanması)nın başına geçen General de Gaulle yeniden politika sahnesine çıkıyor ve anti-komünist bir demagojiye girişiyordu. 1947 Ekim'inde ya-

pılan belediye seçimlerinde, sağ ve radikaller, sosyalistler ve güneş görmüş kar gibi seçmen sayısının eridiğini gören Cumhuriyetçi Halk Hareketi'nin bir bölümü ona oy verdiler. Fakat Komünistler her yerde mevzilerini koruyor ve Paris'te oyların % 29'unu elde ediyorlardı.

Hükümetin gerici ve profesyonel Amerikancı politikasının sonucu olan hayat pahalılığı başta işçi sınıfına zarar veriyordu, işçi sınıfının ücretleri genellikle asgari yaşam düzeyinin altında bulunuyordu. Ramadier hükümeti 1947 Kasım'ında kömür sübvansiyonlarını kaldırdığından fiyatlar bütün hızıyla yükseldi. Paris'te, Nord kömür havzalarında, Marsilya'da büyük grevler patladı... Jouhaux durumdan C.G.T.'yi yeniden bölmek için faydalanıyordu. Bölücüler yeni sendika örgütlerine, utanmadan «İşçi Gücü» adını takdılar.

Nord'da ve Pas-de-Calais'de olan şiddet olayları bana, çocukken, Courrières felaketini izleyen grev sırasında tanık olduğum tutuklamaları, saldırıları, dayakları hatırlatıyordu...

Birkaç ay sonra, 19 Nisan 1948'de, saat 17.30'da, gene Corrières maden ocaklarında, 4 numaralı Sallaumines kuyusunda bir pat-

lama oluyordu. Dipte dörtyüz maden işçisi bulunuyordu: 12 ölü, 2 yitik (öğütmede çalışan genç kızlar) onlarca yaralı vardı... Gece yarısından sonra saat yarımda Jeannette'le birlikte patlama yerine varıp, yeniden mateme bürünen maden işçilerine Parti dayanışmasının dolaysız kanıtını gösterdim. Hemen ölülerin ve yaralıların çıkarıldığı 3 numaralı kuyuya gittim. Korkunç bir şekilde parça parça olmuş vücutları önünde saygıyla eğildim, sonra Mèricourt-Corons hastanesine gittim. Gözleri ve ciğerleri yanık bir maden işçisi müthiş acılar içinde can çekişiyordu: onu yatağına bağlamak zorunda kalmışlardı... Aynı salonda kolları ve yüzleri bütünüyle yanmış, küçük ayıklayıcılar inliyorlardı... Patlama «kömür tozlarının ansızın parlamasından» ileri gelmişti. 4 numaralı kuyu temsilcisi Leblond tehlikeyi aylar önce belirtmişti. Güvenlik yönetmenliğine uymayan tarifsiz aykırılıkların temelinde bakanlık yönergeleri bulunuyordu...

1948 yılı boyunca emekçilerin satınalma gücü durmadan azaldı. Düşük ücretler ve maden işçilerinin statüsünü çiğneyen Lacoste kararnameleri yüzünden umutsuzluğa düşen maden işçileri 4 Ekim 1948'de, 29 Ka-

sım'a kadar sürecek bir greve başladılar. Baskıcı güçler yeniden ortaya çıktı: ikibin maden işçisi hapse atıldı... İçişleri Bakanı Jules Moch, grevin, 1947 Eylül'ünde dokuz Komünist Parti tarafından bilgi alış verişi yapmak ve siyasi çizgilerini belirlemek amacıyla kurulan örgütün, Komünist ve İşçi Partileri Danışma Bürosunun doğrudan talimatı üzerine başlatıldığını iddia etti. Fakat Millet Meclisi kanıt istediği zaman Jules Moch hiçbir şey veremedi, çünkü kanıt yoktu.

İşçi sınıfına karşı kuvvet kullanan Fransız Bakanlar için amaç, Birleşik Devletler hükümetinin güvenini ve desteğini sağlamaktı.

*

Ekonomik bağımlılık beraberinde politik geriliği getirir. Marshall planı sanayimize yardıma gelmiyordu: bizi boyunduruk altına almayı amaçlıyordu. «İşbirlikçilik» devam ediyordu: yalnızca eş değiştirmiştik o kadar. Fransız ekonomisi sömürge tipi bir ekonomiye dönüşme tehditi altındaydı. Senatör Pellene'in gösterdiği gibi ekonomimiz:

İşlenmiş eşya üretiminin ikinci derecede bir amaç haline gelmesi, tarımsal üretim

ve sanayi hammaddesi üretimi ile sınırlanma tehlikesiyle karşı karşıyaydı... Bu yeni doğrultu işgalin ilk aylarında Fransa'ya verilmek istenen doğrultu ile bazı benzerlikler göstermektedir.[84]

Marshall planının uygulanmasına başlanmasıyla Fransız onarım alacakları Almanya yararına ya da daha doğrusu maden ve çelik girişimlerinin başına dönen Ruhr sanayicilerinin yararına silinmişti. Hitler'in yakıp yıktığı ülkelerin yeniden inşaası için, müttefiklerin birlikte denetimi altında işleyen geniş bir şantiye haline getirmek istediğimiz Ruhr havzası az sonra bir savaş fabrikası olacaktı. Batı Almanya, Bonn intikamcılarının ve kapitalist devlerin Almanyası Birleşik Devletlerin desteği sayesinde öncelikle kalkındırılıyordu. Batı Berlin'e giden bir Amerikan Parlamento Komisyonunun başkan yardımcısı Paul Schaeffer, 21 Kasım 1948'de, utanmadan şunları söylüyordu:

Er ya da geç Ruslar'la bir kuvvet denemesi kaçınılmaz bir şeydir. Ne kadar erken olursa o kadar iyidir. Zaman Rus'lar yararına işliyor. Şu anda biz hazırız. Bu kuvvet denemesinde rol oynaması için, Batı Almanya'nın sanayii vakit geçirmeden yeniden kurulacaktır. Almanya için isteyeceğimiz tüm

parayı Amerikan Kongresinden alacağız.[85]

Marshall planı, dış politika alanındaki mantıki sonuçlarını bir bir getiriyordu: Sovyetler Birliği ve bağımlı halklara karşı yöneltilen Bruxelles antlaşması; Fontainebleau'da bir yabancı genel kurmay kurulmasını içeren askeri sözleşmeler; onarım alacaklarından vazgeçilmesi ve Almanya'nın öncelikli kalkındırılmasına ilişkin Londra antlaşması ve daha sonraki Washington kararları; ve nihayet Sovyetler Birliği'ne ve halkların bağımsızlığına karşı emperyalist saldırı politikasının başlıca parçası ve ateşli tartışmalara konu olarak; komünistlerin sert muhalefetine rağmen, gene de Millet Meclisince, 1949 Temmuz'unda onaylanan Atlantik antlaşması.

Atlantik antlaşması, ekonomik yardımı askeri bir yardımla katmerleyerek Marshall planını tamamlıyordu. Ortak bir genel kurmayı olan bir «Kuzey-Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştu. Anlaşmayı imzalayan bütün Devletler yeniden silahlandırılacak ve ekonomik planda olduğu gibi askeri planda da birbirini bütünleyecekti. Maurice Schumann gibi, «Almanya hiçbir zaman silahlandırılmayacak!» diye haykıranların bol keseden verdikleri sahte güven-

celere rağmen, Batı Almanya'nın ordusu az sonra yeniden kurulacaktı.

Atlantik Antlaşması, Fransız-Sovyet ittifakı ile kesin çelişki halindeydi. Bu ittifak anlaşması 1944 Aralık'ında Moskova'da General de Gaulle tarafından resmen imzalanmıştı. O General de Gaulle ki 20 Ocak 1942' de Londra radyosunda şunları söylemişti:

Fransa-Rus ittifakının, yüzyıllar boyunca çok kez, entrika ya da anlayışsızlık yüzünden engellenmiş veya kösteklenmiş olması genel bir talihsizliktir. Bu ittifak tarihin her dönemecinde ortaya çıktığı görülen bir zorunluluktur.

Atlantik Antlaşmasını imzalayanlar, üç çeyrek yüzyılda ülkemizi harap eden üç savaşın derslerini hiç hesaba katmıyorlardı, ülkemiz her seferinde Ruslarca değil Almanlarca istila edilmiş, Almanlarca kırılıp geçirilmişti:

Atlantik Antlaşması Birleşmiş Milletler Temel Yasasını çiğniyor, silahlanma yarışını hızlandırıyor, ülkemizi çıkarlarımıza aykırı bir politikaya sürüklüyor, onu, Sovyetler Birliği'ne karşı bir harekât üssü, Avrupa kıtasında bir Amerikan köprü başı haline getiriyor, gelecekteki bir atom ve mikrop savaşının yıkımlarına kurban ediyordu.

Bu antlaşma, dünyanın iki bloğa bölünmesini ve ulusal egemenliğimizin terkedilmesini getiriyordu. Antlaşmanın 4. maddesi, Amerikan emperyalistlerine, ayaklanma durumu olarak nitelenen politik ya da demokratik her harekete ve komünist eğilimli bir çoğunluğun iktidara gelişine karşı müdahale olanağı veriyordu: «taraflardan birinin güvenliğinin» tehlikede sayılması yeterliydi...

Avrupa ve Asya kıtalarında, Groenland' dan tut Alaska'ya kadar, kimileri de ta Sovyetler Birliği kapılarında olmak üzere, Amerikalılarca kurulan en az 500 deniz ve hava üssü sosyalizm ülkesini çembere alıyordu. Amerikan basını, gündelik savaş kışkırtıcılığı ile savaş isterisine kapılıyordu. Dergilerde yayınlanan coğrafya haritaları, Moskova'yı, Leningrad'ı, Kiev'i yok etmekle görevlendirilecek bombardıman uçaklarının yollarını gösteriyordu... Truman'ın Amerikası, kısa bir süre için tekelinde bulunan atom bombasını tehdit olarak kullanıyordu. Devlet adamlarının söylevleri, gazeteler, radyo ve en güzel ziynetleri Kravtchenko'lar, Koestler'ler olan bütün bir anti-sovyetik edebiyat, kafaları üçüncü bir dünya savaşına hazırlıyordu.

Partimiz, bu ölüm antlaşmasına, kesinlikle sonumuz olacak bir savaş tehlikesine karşı sistemli bir ısrarlı bir kampanya yürüttü.

1948 Nisan'ında Buffalo'da gençlerle konuşurken, Marshall planının gençliğimizi, Sovyetler Birliği'ne karşı açılacak Amerikan savaşının muharebe meydanlarında «peşinen feda edilen neferler» yapmak istediğini söylemiştim. Az sonra Bourg-la-Reine'de, bizi, Almanya'dan onarım alacaklarımızdan eden Marshall planının, Fransa'ya 250 milyarlık Amerikan kredisinin karşılamadığı 450 milyarlık askeri harcamaya mal olduğunu belirttim.

1948 Ekim'inde İvry'de,

Fransa halkı Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmayacak, hiçbir zaman savaşmayacak, derken, çalışan yığınların içten duygusunu dile getiriyordum.

Kamuoyuna tehlikeyi haber vermek için ileri görüşlü insanlardan, yurtseverlerden başka sesler de yükseliyordu. Fransız Akademisi üyesi ve Cumhuriyetçi Halk Hareketi'nin Cumhuriyet Meclisindeki eski milletvekili Etienne Gilson şöyle yazıyordu:

Artık hiçbir şey bu kadar açık değildir; dolarlarla bizi «satın alma»ya hazırlanıyor-

lar. Bu, bir kez daha kanımızı istemek demektir.[86]

Pertinax'da karşı çıkıyordu:

Atlantik Antlaşması Fransız'ların eti, canı ve ulusal bağımsızlığı ile oynamaktadır. Buna boyun eğemeyiz, elimiz böğrümüzde kalamayız.[87]

Amerikan emperyalistleri ve onların ajanlarının kışkırtmalarına, tehditlerine, bütün dünyada barış ve bağımsızlık aşığı halkların seferberliği cevap veriyordu. Büyük güçler harekete geçiyordu.

Birbirini izleyen kongreler toplum katlarına ve çeşitli çevrelere yayılan tek bir arzuyu kanıtlıyordu. 25-28 Ağustos 1948'de Wroclaw'da toplanan Barışçı Aydınlar Kongresi 45 ulusun temsilcilerini bir araya getiriyordu. Fransız temsilci kurulunda Picasso, Lèon Moussinac, Henri Wallon, Marcel Willard, Julien Benda, Yves Farge ve başka seçkin aydınlar bulunuyordu, hepsi de ortak ve azimli bir eylemden yanaydılar. Barış ve Özgürlük Kurultayı (Kasım 1948) Direniş birliğini oluşturan bütün partilerden 12.000 Fransız kadın ve erkek temsilciyi Paris'te yeniden bir araya getirdi. Uluslararası Kadınlar Demokratik Federasyonu 1948 Aralık'ında Budapeşte'de kalabalık bir Fransız

temsilci kurulunun katıldığı dünya çapında bir kongre düzenliyordu. Fransız temsilci kurulu içinde Eugènie Cotton, Marie-Claude Vaillant, Jeannette Vermeersch, Mathilde Péri dikkati çekiyordu... Kendilerini halkın davasına adamış bu analar, bu eşler, bu militanlar birbiri ardından «barışı koruyacağız» diye haykırıyorlardı.

Dünya barış yandaşları kongresi 1949 Nisan'ında, Paris'te Pleyel salonunda, 600 milyon üye adına konuşan 70 ulusun delegelerini, Frèdèric Joliut-Curie'nin başkanlığı altında bir araya topladı. Bu vesileyle, Direnişin yüce bölgelerinden ve bütün büyük şehirlerimizden kopup gelen barış kervanları, barış arzularını savaş kışkırtıcılarının yüzüne haykırmak için hep birlikte Paris'e yöneldiler.

Emperyalizm, elbette, yeni bir katliam istiyor, bunu hazırlıyordu. Ama onun arzularının gerçekleşmesi günden güne daha güç oluyordu, çünkü kapitalist güçler geriliyor, demokrasi ve sosyalizm güçleri ise sürekli gelişiyordu. Hayır, savaş alın yazısı değildi! Artık halklar birlikte yaşama ve iyi geçinme arzularını kabul ettirecek kadar güçlüydüler. Emekçilerin birliği dünyaya barışı kabul ettiriyordu. 1949 yılı boyunca yaptığım tüm

konuşmaların ana fikri işte buydu.

1949 Şubat'ında yapılan Seine Federasyonunun kongresinde, «barış, barış için mücadele, bugün temel sorun budur», dedim. Bu mücadele halk davasıyla yakından ilgiliydi, çünkü ekmeğin korunması, ulusal bağımsızlığın, özgürlüğün, barışın korunmasını gerektiriyordu.

Güç durumda kalacağımızı sanan halkın düşmanları bize şu soruyu sordular: «Kızıl Ordu Paris'i işgal etmeseydi ne yapardınız?»

Önce Merkez Komitemiz önünde, daha sonra da bizzat Millet Meclisi kürsüsünde,[88] Sovyetler Birliği'nin herhangi bir ülkeye karşı saldırısı varsayımının saçma olduğunu açıkladım. Sovyet ekonomisi yalnız halkın ihtiyaçlarının karşılanmasını amaç edinmiştir, yoksa kapitalist devletler gibi kârın artırılmasını değil. Orada sömürücüler de mali oligarşiler de yoktur, kâr için yatırılacak sermaye, aşılacak bunalım, ele geçirilecek pazar yoktur... Sosyalist rejim çalışan yığınların artan refahını ve uluslararasındaki barışı temel almıştır. Amerikan emperyalizminin saldırı politikasına omuz veren Fransız hükümetiydi. Eğer Sovyet Ordusu, halkların davasını savunurken, bir gün, saldırganla-

rı ülkemize dek izlemek zorunda kalsaydı, Fransa emekçileri, Polonya'da, Romanya'da, Yugoslavya'da ve başka yerlerde görüldüğü gibi, kendi payına, diğer ülkeler emekçilerinin tavrını benimserlerdi...

*

1949 Temmuz'unda, çeyrek yüzyıl boyunca uluslararası komünizmin parlak simalarından biri olan, dostumuz, savaş arkadaşımız Georges Dimitrov'u kaybetmenin acısını duyduk. Yiğit anti-faşist savaşçının cenazesini selâmlamak ve ona Fransız halkının şükran borcunu ödemek için Partimizin bir temsilci kuruluyla birlikte Sofya'ya gittim.

Dimitrov'u, 1925'de Moskova'da tanımıştım. Kalın siyah bıyıklı ve gür saçlı, saygı uyandıran geniş yüzüyle, bana şu ünlü Bulgar devrimcilerinin -bu devrimcilerin Partisi, Birinci Dünya Savaşı sırasında Lenin ve bolşeviklerin düşüncelerini paylaşan tek partiydi- büyüleyici etkisiyle taçlanmış gibi görünmüştü. Dimitrov o sırada beyaz teröre karşı sert bir savaştan çıkmıştı.

Onunla, daha sonra, bir çok kez Berlin'

de karşılaştım. Berlin'de Enternasyonalin Batı Bürosunu yönetiyordu.

Basımevi işçisi olan Dimitrov kendi kendini yetiştirmiş ve büyük bir kültür edinmişti. İdeolojik uzlaşmazlığını insanlar, insanların ihtiyaçları ve özlemleri, artıkları ve eksikleri hakkında derin anlayışı ile birleşiyordu.

Birgün, komünist bir konuşmacıyı alkışlamak için sabırsızlanan Berlinli bir işsiz kalabalığı içine karışmıştı. Bu işsizler, bir konuşmacı kürsüye çıktığında, sadece, hayattan kopuk ve kendi kaygılarından fersah fersah uzak bir «doktrinadamı»nın söylevini dinlemişlerdi: işsizlerin kuru yüzlerinden hayal kırıklığı, sonra ilgisizlik ve acı okunuyordu. İşte o gün duyduğu üzüntüyü, gerçek ve düşünce yönünden öylesine zengin raporlarından birinde Dimitrov kendisi anlattı.

Dimitrov, Leipzig'de Georing'e ve azgın nazi hayvanlarına karşı, vaktiyle Cyrille ve Méthode'la parlak Bizans uygarlığını bütün doğu Avrupa'ya yayan o Bulgar halkının bir oğlu olmanın gururunu dile getirmişti: Zincire vurulan Dimitrov'un nazi haydutlarına kafa tuttuğu yer, İmparatorluk mahkemesinin salonu bugün bir müze olmuştur: dönüp

duran bir plak, Dimitrov'un cellatlarını korkudan titreten ve kudurtan bu sesi duyurur. Demokratik Alman Cumhuriyetine Ekim 1959'da yaptığım yolculuk sırasında; buraları nasıl bir heyecanla ziyaret ettiğim tahmin edilir.

Dimitrov'un nazilerce beraat ettirilip serbest bırakılmasından, bu zaferden az sonra Moskova yakınındaki dinlenme evinde kendisini ziyarete gitmiştim, burada dinleniyor ve tutukluluğundan dersler çıkarıyordu.

Enternasyonal Doriot'yu Siyasi Büro'nun öbür üyeleriyle karşı karşıya getiren ciddi anlaşmazlıkları görüşmek için Doriot ile beni çağırmıştı. Komünist Enternasyonal'in çağrısına derhal cevap verdim. Doriot Saint-Denis Tiyatrosu toplantısını düzenlemek istediğini ileri sürdü, bu tiyatroda da onun kabadayı bozuntusu, zilli düdüklü takımı Marcel Cachin'in konuşmasını engelledi. Onu boşuna bekledik. Dimitrov her zamanki kavrayışıyla bana şunları söyledi: «Doriot artık Moskova'ya gelmeyecek, İşçi hareketi için ölü bir insan. Hitler'in Almanya'daki geçici başarısının etkisi altında kaldı. Fransa'da ve tüm Avrupa'da faşizmin kaçınılmaz bir şey olduğuna inanıyor. Çabucak düşmana güven

vermeye çalışıyor.»

Dimitrov'u savaş içinde yeniden gördüm. O zaman bu büyük yüreğin tüm iyiliğini ve yiğitliğini daha da iyi anladım. Militanlarla ailelerinin, hiçbir zaman rahat olmayan maddi koşullarıyla nasıl ama nasıl ilgileniyordu! Herbirimize karşı davranışında nasıl bir incelik vardı!

Bu acımasız yıllar içinde Dimitrov zalim bir acıya katlanacaktı. 8 yaşındaki biricik oğlu bir salgın hastalık yüzünden ölmüştü. Dimitrov, birkaç ay sonra, korkunç savaşın Sovyetler Birliği'nde yetim bıraktığı nice çocuktan birini evlat ediniyordu.

*

Düşünce, söz, eylem ya da sanat yönünden komünizme yolu açan kimselerin anısı her zaman kalplerimizde yaşıyor. Pierre Degeyter, sesleriyle yığınların kavgalarına ve zaferlerine ahenk veren Enternasyonal'i besteleyerek dünyayı değiştirmekle görevli olan sömürülenlerin karşı konulmaz sıçrayışını dile getirdi.

1 Ekim 1949'da, Saınt-Denis'de, ölümünün onyedinci yıldönümü dolayısıyla, bestelediği umut ve isyan marşı mücadele ve se-

falet kardeşlerini coşturacak ve harekete geçirecek olan bu kendi halinde Flandres'lı işçiye saygı ilettim: Degeyter, Eugène Pottier' nin şiirini 1888'de görmüştü, Pottier o sırada henüz ölmüştü. Kanlı haftanın ertesinde yazılan ve içinde az görülür bir güçle proletarya davasının gürlediği bu mısralar onu allak bullak etmiş ve yüce bir ilham anında Enternasyonal'in müziği fışkırmıştı...

1928 Temmuz'unda Moskova'da Pierre Degeter'le karşılaşmamı anımsıyorum. Komünist Enternasyonal'in VI. Kongresine davet edilmişti ve ben temsilciler onuruna yapılan bir gösteri sırasında onun yanında bulunuyordum. Onbinlerce Sovyet emekçisi, onun bestelediği marşı söyleyerek önümüzden geçerken yanaklarından gözyaşları akıyordu. Ve ben, Sovyet yoldaşlarımızın müthiş duygulandırıcı bir sevgi gösterdiği bu yurttaşımın yanına adı, onun adına çözülmezcesine bağlı bulunan Eugène Pottier'nin, Komünün düşmesinden hemen sonra onun yeniden dirilişini ve zaferini müştulayan Eugène Pottier'nin hayalini çağırıyordum...

1949 Ekim'i, büyük tarihi önemi bulunan bir olayın gerçekleşmesine tanık oldu: Mao Tsè-toung yönetimindeki Çin Komünistlerinin kesin zaferi, Pekin'de Çin Halk Cumhu-

riyetinin ilanı. Aynı anda, Sosyalist kampın öbür ucunda, komşularının bağımsızlığına ve ulusal güvenliğine saygılı, halkının mutluluğu için çalışmaya kararlı Demokratik Alman Cumhuriyeti kuruluyordu.

Sosyalist dünyanın önemli ölçüde güçlenmesi, barış için mücadelede yeni kozlar elde edilmesi demekti.

Fakat bu güçlenme, Birleşik Devletlerde, Kapitalizmin boyunduruğundan kurtulan ülkelerin yeniden ele geçirilmesi politikasını güdenleri çileden çıkarmaya yetti. Amerikalı yöneticilerin duydukları gelecek korkusu ve ekonomik endişeleri dünyayı felakete sürükleme tehlikesi taşıyordu.

Doğrusu Birleşik Devletler'de ekonomik bir gerileme görülüyordu. Üretim düşüyor, tarım bunalımı ağırlaşıyor, 1950 yılı başında en az 4 milyon işsiz hesap ediliyor. Birleşik Devletler'in Roma büyük elçisi Mistress Clara Booth-Luce, «Bunalımla savaş arasında seçim yapmak gerekirse savaşı seçeriz» diyor. Açık bir çatışma yokluğunda silahlanma politikasının yoğunlaştırılması, Batı Avrupa'da savaş gereçleri sağlanma tehditkâr bunalımı durdurabilecektir.

Komünist Parti, 1950 Nisan'ında Gennevilliers'de toplantıya çağrılan XII. Kongresi-

ni hazırladığı sırada bulutlar ufukta yığılıyordu. Savaş adamı Foster Dulles, Truman hükümetinin Dışişlerinde özel danışmanı yapılmıştı; Amerikan uçan kaleleri Sovyet ülkesi üzerinde uçuyorlardı; ilk Amerikan silahlı birliği Cherbourg'da karaya çıkarılmıştı. Ama Fransız halkı ve Komünist Parti de yeniden harekete geçiyorlardı.

Dok hammalları, Dunkerque, Brest, Saint-Nazaire, La Pallice, Marcilya, Toulon ve Nice'de Çinhindi için savaş gereçleri yüklemeyi reddediyorlardı. 23 Şubat 1950'de, Raymonde Dien, silahlı ve cephane yüklü olarak Saint-Pierre-des-Corps'dan yola çıkan bir trenin önünde raylara yatıyordu. Usta yardımcısı Henri Martin, Çinhindi savaşına karşı hareketinden dolayı 13 Mart 1950'de Toulon'da tutuklanmıştı.

Gennevilliers Kongresine sunduğum raporumda barış kampının kazandığı başarıları belirttim: Sovyetler Birliği'nin ileri atılımı, Avrupa'daki halk demokrasilerinin pekişmesi, Çin Devriminin zaferi, sömürge halklarının mücadelesi.

Kapitalist sistemin tabanı daralıyor, fakat emperyalistlerin saldırganlığı artıyordu. Bu nedenle barış partisi olan Komünist Parti'ye yeni görevler düşüyordu.

Ülkemizde, dok işçileri, denizciler, demiryolu işçileri, haksız ve üstelik peşinen kaybedilmiş bir savaş olan Vietnam'daki «pis savaş»a bir çok kez karşı çıkmışlardı. Tüm sömürge halkları gibi Vietnam halkının da kendi kaderine sahip olma hakkı yok muydu?

Yığınlardan, atom bombasını yasaklamak için Joliot-Curie tarafından yapılan Stockholm çağrısına milyonlarca imzayla karşılık vermelerini istedim.

«Barış bir pamuk ipliğine bağlıdır» dedikten sonra hemen şunları ekledim: «Ama halklar, milyonlarca kendi halinde insan savaşa engel olma ve barışı koruma arzusundadırlar ve gene birleşme ve birlikte harekete geçme koşuluyla bu olanağa sahiptirler.»

Emekçileri, halkı hiçe sayması, Amerikan emperyalizmi karşısında egemenlik haklarını terketmesi ve sömürge halklarını baskı altına almak istemesiyle faşizm koşulları yaratan hükümetin savaşçı, gerici ve sefalet getiren politikasına karşı dikilmeye teşvik ettim.

XII. Kongreden biraz sonra elli yaşıma bastım. Bu Fransız ve başka ülkelerdeki dostlarımın bana dokunaklı tebrik dilekleri

göndermelerine vesile oldu: Hepsi bana sağlık ve başarılı çalışma diliyorlardı. Ne yazık ki yakında hastalık beni altedecekti.

IX

HASTALIKLA MÜCADELE
(1950 - 1953)

VİETNAM SAVAŞI: SAVAŞIN KAYNAKLARI VE AKIŞI. — KORE SAVAŞI. — HASTALIK. — S.S.C.B. NE HAREKET. — ABHAZİYE VE KAFKASYA. — İYİLEŞİRKEN OKUDUĞUM KİTAPLAR. — FRANSA'DA KOMÜNİSTLERE KARŞI KOVUŞTURMALAR. — STALİN'İ ZİYARET. — SOVYETLER BİRLİĞİ PARTİSİNİN XIX. KONGRESİ (EKİM 1952). — STALİN'İN ÖLÜMÜ. — SANAT ALANINDA TÜM DAR YORUMLARA KARŞI. — DÖNÜŞ. — SİYASİ DURUM VE FRANSA'DAKİ İLK GİRİŞİMLERİM.

1950 yılı özellikle karanlık bir yıldı. Rejim gözden düşüyor, Vietnam savaşı onu işleyen bir çıban gibi kemiriyordu.

Çinhindi, İkinci Dünya Savaşından önce, sömürü ve polis terörüne dayanan utanç verici bir rejim altına sokulmuştu, bu rejimi kaç kez gazetelerimizde ve Millet Meclisinde açığa vurmuştuk.[89] Vichy rejiminin kuruluşundan hemen sonra, amiral Decoux Japonlarla işbirliği yaptı ve onların Saygon'u kullanmalarına izin verdi. Petencilerin köle ruhu, Fransız birliklerinin 1945 Mart' ında Japon'larca silahsızlandırılmasına göz yumdu. O zaman imparator Bao Dai Japonya'nın egemenliği altında Vietnam'ın «bağımsızlığı»nı ilan etti, oysa Vietnam Kurtuluş Ordusu Mikado'nun birlikleriyle savaşıyordu. Japonların yenilgisinden sonra bütün halk tarafından desteklenen Ulusal Cephe Örgütü Viet-Minh ülkenin yönetimini eline aldı.

Öğrenimini Paris'te yapmış olan Viet-Minh lideri Ho Chi Minh 1946 Ocak'ında bir Fransız gazetecisine şunları söyledi:

Halklarımızı çok sıkı bir şekilde birleştiren bağları koparmak istemiyoruz. Fakat, Fransa'nın içten ve somut ilk adımı atmasını istiyoruz... Aramızdaki ilişkileri düzelte-

lim istiyoruz. Fakat eğer mücadele zorunda bırakılırsak sonuna dek mücadele etmekte kararlı olduğumuzu iyi bilin.[90]

Viet-Minh ulusal cephesi, 1946 Ocak seçimlerinde ezici bir zafer kazandı. «Şimdiki olanakları aşan bir macera» diyerek Tonkın'ın silah zoruyla yeniden ele geçirilmesine karşı çıkan general Leclerc 30 Nisan 1946 tarihli bir raporunda Çinhindi hakkında şunu yazıyordu:

Bugün artık, gelişme ve yenilik arzusundaki yığınlara zorla kendini kabul ettirmek mümkün değildir.

6 Mart 1946 tarihinde Ho Chi Minh'le Fransa'nın temsilcisi Sainteny arasında imzalanan anlaşma Vietnam Cumhuriyetini kendi hükümetine, parlamentosuna, ordusuna hazinesine sahip özgür bir Devlet olarak tanıyordu. Ülkenin bağımsızlığı ile birlikte Fransa ile ittifakı da candan isteyen Vietnam hükümeti, Tchang Kai-chek'in Çinli Kuvvetlerini ülkeden uzaklaştırmaya gelen Fransız birliklerini dostça kabule hazırdı.

İki ülke arasında askıda bulunan sorunları çözüme bağlamak için Fontainebleau'da bir konferans düzenlendi. Ho Chi Minh 1946 Haziran'ında Paris'e geldi ve burada bir devlet başkanına yapılan törenlerle karşılandı.

14 Temmuz geçit töreninde bulundu.

Vaktiyle Nguyen Ai Quac adını taşıyan Ho Chi Minh ile 1922 Ekim'inde Grangeaux-Belles'de toplanan Paris Kongremizde tanışmıştım. Proletarya enternasyonalizmi ruhuyla sürdürdüğümüz ortak bir uzun mücadele aramızda derin sevgi bağları yaratmıştı. Fontainebleau Konferansı çalışmaları sırasında Choisy-le-Roi'daki evde, sevinçle Ho Chi Minh'i kabul ettim. O vakit beş yaşında olan oğlum Paul, kendisine, içerisinde giderek ufalan içiçe geçmiş başka toplar bulunan fildişi bir top hediye eden Ho amcasına sıcak bir dostluk gösteriyordu.

Fontainebleau Konferansı, gerici ve sömürgeci öğelerin anlayışsızlığı ve dikkafalılığı nedeniyle ancak, sınırlı bir anlaşmada dile gelen orta değerde sonuçlara ulaştı.

Bu süre içinde, amiral Thierry d'Argenlieu, Cochinchine'de 6 Mart 1946 anlaşmalarını baltalıyordu. Amiral Çinhindi'nde gittikçe Viet-Minh yararına işleyen politik gelişime son vermek için sadece bir «askeri fırsat»a bel bağlıyordu.

Fransız askerleri, 20 Kasım 1946'da Haiphong provokasyonunu hazırladılar. Bunlar, Vietnam silahlı Kuvvetlerinin şehri derhal boşaltmasını istediler ve **Suffren** kruva-

zörü ateş açtı: Obüslerle 6.000 kişi -erkek, kadın ve çocuk- öldürüldü. Üç hafta sonra, 19 Aralık 1946'da, Lèon Blum'un Hükümet başkanı olduğu sırada yeni bir provokasyon: Fransız Birlikleri, Vietnam Hükümetinin merkezi Hanoi'yi ele geçirdi. Fransa'yla bağları koparmaya karşı olan Ho Chi Minh, ülkesinin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü kurtarmak için bir direniş çağrısı yapmak zorunda kaldı. Kaç kez kan dökülmesinin durdurulmasını istedi ama istekleri cevapsız kaldı. Lèon Blum imkân varken savaşı önlememişti. Savaş, Moutet'lerin, Thierry d'Argenlıen'lerin, Coste-Floret'lerin, Bıdault'ların yanlışı yüzünden, son Dien Bien Phu felaketine kadar yedi yıl uzadı. Savaş beraberinde Vietnam halkı için korkunç acılar, ordumuz için acı kayıplar, mali skandallar, para dalavereleri getirdi... Ardarda gelen hükümetler Ho Chi Minh'le görüşme yerine iğrenç ve sonuçsuz bir macerayı tercih ediyorlardı...

1950 Mayıs'ında, Fransa'yı gerici ve vatikancı bir Avrupa içinde bütünlemeyi düşleyen Robert Schuman planını sergiledi. İlk aşama olarak Fransa'yla Almanya arasında bir kömür-çelik birliği kurmayı düşünüyordu. Sadece büyük sermayenin çıkarlarına

hizmet eden bu politikayı, başından itibaren sert bir şekilde açığa vurduk.

Haziran'da, Amerikan emperyalizminin sadık adamı Syngman Rhee'nin kışkırttığı Kore savaşı patladı. Foster Dulles Kore'yi ziyaretten daha yeni dönmüştü: saldırıdan bir kaç gün önce 38. paralel hattını gözden geçirmişti...

Birleşik Devletler hemen müdahale etti. Soğuk savaş uluslararası silahlı çatışmaya dönüşüyordu. Çin'e saldırmak için sabırsızlanan Truman ve Mac Arthur'un çılgınca ve canice tasarılarına karşı çıkmakta, ülkemizde bir kez daha yalnız kaldık. Fransa'nın yüzkarası olarak Kore'ye bir seferi birlik gönderildi. Amerikan Ordusu Kuzey Kore'yi istila etti: bu ordu, bir kaç hafta sonra, Çin'li gönüllülerin başarılı bir şekilde yardım ettikleri Koreli yurtseverlerce buradan atılacaktı.

*

7 Ekim'de, Clermont-Ferrand'da emekçileri savaşa karşı birleşmeye çağırmak için konuşmaya başlamıştım. Bütün bu dönem boyunca gücümü hesapsızca tüketmiştim ve büyük bir yorgunluk hissediyordum.

10 Ekim'de, Jeannette Vermeersch'le birlikte, otomobille Merkez Komitemizin binasına giderken, Beaumarchais bulvarında ani bir kırıklığa tutuldum. Güçlükle soluk aldım, elimin ve kolumun zayıfladığını, sonra tüm sağ yanımın hareketsiz kaldığını hissettim. Ama bir an kendimi kaybetmedim.

Araba Devlet Hastahanesi polikliniğinden birkaç yüz metre uzakta bulunuyordu. İlk tedavimi -bu tedavinin çabuk yapılmasının, hastalığın sonraki gelişimi için büyük bir önemi vardır- doktor Frumusan yaptı.

Bir beyin kanaması kurbanı olmuştum. Bununla birlikte belleğimde hiç bir boşluk olmadı ve beynim normal olarak çalışmaya devam etti. Öğleden sonraki randevularımın iptal edilmesi için gerekenin yapılmasını istedim, hemen koşup gelen ve gözyaşlarını tutamayan yönetimdeki arkadaşları yatıştırdım.

Pencereleri kapalı odamda, hekimlerin direktifi üzerine yalnızca akrabaların, yakın dostların seyrek ve kısa ziyaretlerini kabul ederek, hareketsiz, uzanıp durduğum günler ve haftalar boyunca, durmadan Partiyi, onun yürüttüğü çetin kavgayı, amaçlarını ve geleceğini düşünüyordum... O sırada grubumuza yakın bulunan ve Deniz Aşı-

rı Ülkeler Bakanlığı görevlilerince yakalarının bırakılmadığını çok iyi bildiğim Kara Afrika Millet Vekillerinin ziyaretinden çok duygulandım.

Yüce uzman hekimler bana cömertçe en ileri, en özenli bir tedavi sağlarken, her yandan sevgi ve takdir ifadeleri gelirken -bunların bir çoğu politik rakiplerimizden geliyordu- Sosyalist Le Populaire gazetesi bize karşı adet haline getirdiği alçaklıklara yeni bir alçaklık ekliyordu: bir «hesap tasfiyesi» kurbanı olmuştum, bunu ileri sürüyordu.

Komünist hekimler başucumda sırayla nöbet tutuyorlardı. Dört hafta, doktor Klotz ve hasta bakıcıların gözetimi altında Chôisy-le-Roi'de kaldım. Sovyet yoldaşlar bir uzman hekim gönderdiler ve tedavim için ülkelerine gelmemi teklif ettiler. Orada, bu işçi ve köylü Cumhuriyetinde, iyileşmem ve gerekli uzun nekahat dönemi için en iyi koşullar birarada bulunuyordu.

11 Kasım 1950'de bir Sovyet uçağı beni almaya geldi. Bana, Jeannette ve sonradan ne yazık ki kaybettiğimiz doktor Pierre Rouquès eşlik ediyorlardı.

Yolculuk Almanya üzerinde oldukça hareketli geçti. Amerikan avcı uçakları, uça-

ğımızı, yüksekten uçma ya da taşıdığı hasta için tehlikeli olacak biçimde manevra yapma zorunda bırakmak ister gibi üstümüzden uçtular. Pilotun ve mürettabatın soğukkanlı davranışı tertibi boşa çıkardı. Berlin'e indik, burada beni, S.S.C.B. temsilcisi, Sovyet Ordu Komutanı ve Stalingrad gazilerinden biri olan General Tchouikov karşıladı.

Bütün kış, Barvikha'da, bir Moskova banliyösü hastanesinde, tedavi edildim, 16 Mart 1951'de, Karadeniz kıyılarında bulunan Abhaziye'nin başkenti Soukhoum'a hareket ettim. Daha bir yıl kalmalıydım.

Abhaziye Cumhuriyeti -Eski Grek Kolkhis'i- Karadeniz kıyısı boyunca uzanır. İşçi iktidarı, Kırım'da olduğu gibi burada da emekçiler için birçok dinlenme evleri yapmıştır.

Sağlık durumum nedeniyle küçük bir arabayla gittim, henüz sadece seyrek geziler yapıyordum. Bu geziler, portakal ve limon ağaçlarının sıra sıra palmiyelerin, kayısı ve şeftali ağaçlarının süsledikleri manzaranın güzelliğini görmeme yetiyordu. Bu bölgenin ekonomisi Devrimden sonra çok gelişmişti: burada özellikle çay tarımı yaygınlık kazanmıştı. Bana yörenin ilgi çekici yerlerinden birini gösterdiler: burası; bilimsel araştırma

gereksinimleri amacıyla kurulmuş önemli bir maymun yetiştirme istasyonuydu.

O yıl ve ertesi yıl, yazı, Kafkasların Kuzey sınırı üzerindeki Kabarda'nın başkenti Nalçik'de geçirdim. 500 metre yüksekliğe kurulu, sert ve kuru bir iklimi olan şehri, bol otlu uçsuz bucaksız bir steple büyük dağ silsilesinin ilk sıraları arasında ilerleyen eski askeri kara yolu baştan başa keser.

Dolinsk varoşunda oturuyordum. Burada, bahçeler ve koruluklar içine serpiştirilmiş birçok dinlenme evi vardır. Kaldığım evin hemen yakınında Sibirya altın madenleri emekçilerinin evi bulunuyordu. Az ilerde bir banyo işletmesinin işlettiği kükürtlü su fışkırıyordu. Penceremden geniş bir ufuk görülüyordu. Yakındaki bir tepenin üstünden, karlı tepeleri 5000 metreyi aşan, Chara, Kochtan-Tau ve DİK-Tau'dan geçerek, Kazbek'ten Elbrouz'a kadar uzanan orta Kafkas kümesinin, göğü fethe çıkan Titanlar için yontulmuş bir merdiven gibi dikildiğini görebiliyordum. Bu manzarayı seyrediyor ve Marx'ın «felsefe tarihinin ilk ulusu, ilk şehidi» olarak selâmladığı Promèthée'nin işte bu kayalardan birine çivilenmiş olduğunu hayal ediyordum.

Otomobille dışarı çıkmaya başlıyordum.

Stebin sonuna kadar kırda geziniyorduk. Stepte büyük at sürüleri dolaşıyordu. Kabarda, önceleri, ordunun süvari sınıfı için ünlü bir at satış merkeziydi; Nalçik'de öteden beri ünlü bir hipodrum vardır.

Yaylaya çıkan koyunları sürerek, geniş beyaz keçe şapkalı Kabard'lar geçiyordu. Bazen de yolda at oynatan genç, görkemli bir biniciydi geçen. Serin boğazlara dalmayı ve alabalık tuttuğumuz Baxane, Tchèguem akıntılarına çıkmayı seviyorduk. Kimi günler, bölgenin büyük ırmağı Tèrek'e kadar yolculuğu uzatıyor ve ırmak kıyılarında konaklayarak yıkandıktan sonra, odun ateşi üzerinde nefis bir **chachli**[91] pişiriyorduk.

Arasıra uzun bir araba gezintisi bizi Piatigorsk'a kadar sürüklüyordu, Piatigorsk, adının gösterdiği gibi beş dağ şehridir. Ben hep Jeoloji'den hoşlanmışımdır. Yeraltı volkanik püskürmeleriyle oluşan ve aşınma yüzeyindeki tortul katmanları alıp götürünce gün yüzüne çıkan lakolit'leri hayranlıkla seyrediyordum.

Şehirden biraz uzakta, Lermontov'un -Pouchkine'in hayatına mal olan düellodan dört yıl sonra- yirmi yedi yaşında, düelloda öldürüldüğü orman aralığında anısına dikilmüş bir anıt yükselir. Burası gençliğin bir

ziyaretgâhıdır, gençler hâlâ büyük romantik şairin ahenkli dizelerine bayılırlar.

Daha uzakta öbür kaplıcalar sıralanır: kalp hastalarının tedavi için geldikleri Essentouki, Kislovodsk.

Kırda, tarlaları ve meyva bahçelerini pamuk fidanlıkları keser. İhtiyarlar arı kovanlarını gözler. Ve göğün yücelerinde dağ kartalı süzülür.

1951 sonbaharında Soukhoum'a pek uzak olmayan Gagri'ye geldim. Burada dağın çıkıntısı denize yaklaşır; yalçın, sarp kayalar egemendir manzaraya.

Tepelerden elli kilometrelik bir ufuk görüyordum. Gözlerimle Odessa ve Yalta'dan Batoum'a dek Karadeniz'in bütün limanlarına işleyen gemileri izliyor, bazen daha gürbüz bir savaş gemisi silueti görüyordum.

Bereketli bağların ve Fransa'daki gibi meyhanelerinde bardakla ve şişeyle şarap satılan kasaba ve köylerin içinden geçiyorduk.

Eski Grek Limanı Pintsounda'yı ziyaret ettim. Az ilerde Tèberda boğazını ve Krasnai'a Poliana dağ istasyonunu aşacak yollar buradan başlar. Bu mutlu hava içinde gücüm yerine geliyordu; Abhaziye uzun ömürlüler ülkesi değil midir? Burada yüz yaşın-

da insanlar artık sayılmayacak kadar çoktur.

Jeannette sık sık, işçi yöneticisi olarak görevine gidiyor, sonra bana varlığının nimetini ve siyasi mücadelemizin havasını getiriyordu. En küçük oğlum Pierre yanımdaydı. Düzenli olarak Partimiz yöneticilerini kabul ediyordum, öyle ki Partiyle bağlarım hiçbir zaman kopmadı ve geçmişte olduğu gibi, politik çizgimizin hazırlanışına katılmakta devam ettim.

Filebit'in beni hareketsiz bıraktığı dönem boyunca Jeannette bana Aragon'un dizi yapıtı **Komünistlerin** yeni çıkan ciltlerini okudu. Yalnız partimiz militanlarının 1939 ve 1940'daki çalışmalarını anlatmakla kalmayıp bozgun nedenlerinin derin bir açıklamasıyla birlikte bu açık aylardaki toplumsal hayatın eksiksiz bir tablosunu da veren bu anıtsal yapıta bitmez tükenmez hayranlık besliyordum.

Konunun kendi sürükleyiciliği yanında içinde bulunduğum hastalık yüzünden de hem ellerini hem de gözlerini kaybeden büyük yaralı Joseph Gigoix'nin kişiliğine candan bir ilgi duyuyordum. Joseph Gigoix komünisttir; gırtlağına dek battığı en ağır acılar içinde siyasi hayatla ilgilenmekten geri

durmaz, Komünist Milletvekilleri için açılan haksız dava hakkında bilgi ister.

Ve onu, sakatlığı daha hafif ama umutsuz yatak komşusunu teselli ederken gördüğümüz sayfalarda nasıl bir dokunaklılık, nasıl bir manevi güç vardır! «Her yerinin tamam olmasını kim istemez, ama kafa yerinde durduğu sürece: onu kaybetmek kendini kaybetmek demektir. Koca kafanda bir şeyler olduğu sürece bir insansın sen, anlıyorsun...»

Erkekçe bir enerji aşılayan IV. cildin bu sayfalarından sonra V. ciltte bulunan yıkılışın hikâyesini dinliyordum. Kim, ileride 1940 askeri harekatını bütün gerçeği ile görmek isterse daima Aragon'un ustaca tasvirine başvurmak zorunda kalacaktır.

Jean-Richard Bloch'un ... ve Şirket'i ile **Kürt Gecesi**'ni zevkle yeniden okudum. Bloch'un eserleri, insanın aklından hiç çıkmayacak kendine özgü bir ses taşır. Kavrayışlı ve duyarlı bir gözlemci olan Bloch hem büyük tekstil patronlarının bayağı huylarını anlatmasını, hem de Orien'in erdemlerini ve büyüsünü ozanca anmasını bilmiştir. Yazarın ileri görüşlülüğü ve inceliği, 1918'de, savaş sırasında İtalya'dan yazdığı mektuplarında bile kendini gösterir.

Birçok bilim adamı ve üniversite öğretim üyesi Fransa'dan bana eserlerini gönderiyorlardı. Marcel Cohen'in, benim hep ilgimi çeken şu dil ve gramer sorunları hakkındaki derin yazılarını özellikle hatırlıyorum.

Paul Labèrenne'in **Toplumların Kökeni** gibi daha eski yapıtlardan da çok tad alıyordum.

Andrè Stil'in **Topun Patlayışı** adlı kitabını işte bu dönemde okudum.

Günden güne iyileşiyordum. Diderot'nun yapıtlarındaki her zaman apayrı bir yer verdiğim eşsiz üsluba dalıyordum. Engels'in **Doğanın Diyalektiği**'ni okuyordum, **Editions Sociales** bana bu kitaptan bir ilk basım göndermişti: Rusça metinden Lenin'i inceliyordum. Sol elimle yazı yazmayı öğrenmiştim, artık hergün okurken beni etkileyen şeyleri defterlerime yazıyordum.

Emile Zola'nın ölümünün ellinci yıldönümü nedeniyle büyük yazar hakkında çıkardığı tutarlı inceleme dolayısıyla, tarihçi ve toplumsal romancı, **Zincir Kıranlar** ve **Katı Ekmek**'in değerli yazarı Jean Frèville'le özellikle ilgilenmeye başladım.

1952 sonunda Paul Eluard'ın **Herkes İçin Şiirler**'ini aldım. Acı bir kader hemen onu

aramızdan alıp götürecekti. Paul Eluard emekçilerin sıcak dayanışmasını ne kadar iyi şakıyordu:

Kardeşler insani bir aynada görüyoruz
birbirimizi
Hiçbir zaman karartamaz ve kıramazlar
onu.

Arkadaşlarımız Fransa'da, silahlanma yarışı ve Vietnam savaşına karşı mücadeleye devam ediyorlardı. Batı Almanya'da militarizmin yeniden doğuşunu, Schuman planını, Amerikan işgalini, «Atlantik» ordusunun kuruluşunu önlemeye çalışıyorlardı.

17 Haziran 1951 seçimleri komünistlere beş milyondan fazla oy getirmiş ve Partimize R.P.F.'ye göre bir milyon dolayında fazla oy sağlamıştı. Eğer seçimler namussuz liste birliği sistemine göre değil de 1946'daki nisbi temsile göre yapılmış olsaydı, komünistler elde ettikleri 101 sandalye yerine 150'den fazla sandalye kazanmış olacaklardı.

1952 yılı başlarında önce Pleven hükümetinin daha sonra da Edgar Faure hükümetinin düşüşü gösterdi ki, hükümetin politikası ülkenin gittikçe artan direnişi ile karşılaşıyordu. Fakat dağılmış Fransız emekçileri daha ileri giderek Fransız politikasının yıkılışını ve hükümet bunalımının barış ve

demokrasiden yana çözümünü sağlayamadılar.

1952 Mayıs'ının son günlerinde, Kore'deki mikrop savaşının sorumlularından biri olan Amerikalı general Rıdgway'in Paris'e gelişine karşı düzenlenen halk gösterilerinin ardından Komünist Parti'ye karşı bir polis tertibi hazırlandı. Jacques Duclos, «Devlet güvenliğine karşı komplo düzenlemek»le suçlandı ve Le Lèap, Andre Stil, Ducoloné gibi Santé hapishanesine atıldı...

Hükümet, 1952 Ekim'inde, beş milletvekilimizin dokunulmazlığının kaldırılması isteğinde bulundu. Bu istek bir yıl sonra 1953 Ekim'inde sadece on kadar bir oy farkı ile reddedildi... Bu arada polis tertibi başarısızlığa uğramıştı. Ama Fransa emekçileri üzerinde yoğunlaşan tehdit sürüp gidiyordu.

Kardeş Sovyetler Birliği Parti'sinin yarattığı olanaklar sayesinde iyileşmiştim. İyileşmem büyük bir hekimlik başarısıydı ve hepimizi cesaretlendirdi. Joliot-Curie ve öbür arkadaşlar bana çoğu zaman Pasteur örneğini hatırlatmışlardı, Pasteur kısmı felce uğramış ama sonradan işine yeniden başlayıp sonuna dek sürdürebilmişti.

Barvikha'da ve daha sonra Karadeniz kıyılarında kaldığım sırada, Stalin bir çok

kez ve beklenmedik anda ziyaretime gelmişti, onunla Rusça konuşuyordum.

Stalin bana yapılan tedavi ve beslenmemle yakından ilgileniyordu. Bir gün bana şöyle dedi: «Aşçı size Fransız usulü yemekler, ızgaralar, bol sebze hazırlıyor mu? İyi. Ama biraz şarap da içmek gerekir» (hekimler bana şarabı yasaklamışlardı). Ve bana maceralı devrimci yaşamı içinde vaktiyle, bugün Kırov adını alan Viatka'daki bir hastanede tedavi edildiğini anlatıyordu. Burada ona gücünü artırmak için Fransız şarabı içirmişlerdi. «Çok iyiydi» diye işaret etti. Stalin bana portakallar, limonlar getirtiyor, kalacağım bölgeleri ve şehirleri kendisi seçiyordu.

1952 başlarında kendimi iyi hissederken Parti çalışmasına yakından katılmak için Fransa'ya dönmek istedim. Stalin beni görmeye Gagra'ya geldi. «Nou, vy sobira'ietess qu'iezjat?» «Ne o gitmeye mi hazırlanıyorsunuz? Ama daha yeterince iyileşmediniz ki, Sabırlı olmak lâzım, bu bir devrimci için önemli bir özelliktir. Fransa ortadan kaybolmaz. Ona gene kavuşacak ve hizmet etmek için daha çok olanak bulacaksınız.»

Stalin bir akşam beni Karadeniz kıyılarında aradı, kendisiyle bir telefon konuş-

ması yaptım: «Biliyor musunuz?», dedi bana gülerek, «Fransa'da işçi sınıfının düşmanları iddia ediyorlar ki sizi Sovyetler Birliği'nde zorla tutuyor muşum? 'özgür' bırakılmanızı ve Fransa'ya dönmenizi isteyen afişler asıyorlar! Döndüğünüzü görünce sanki pek memnun olacaklar...»

Stalin'i son kez, 1952 Ekim'inde, bir kürsüde konuşurken dinledim. Sovyetler Birliği Komünist Partisi, XIX. Kongresini yapıyordu. Stalin, komünistleri gerici burjuvazinin üstünden attığı demokratik özgürlükler ve ulusal bağımsızlık bayrağını ele almaya çağırdı.

Ben de hastalığımdan beri ilk kez söz olarak Sovyet proletaryasının öncülerini selâmlama zevkini tattım.

Fransa'daki politik durum beni kaygılandırmaya devam ediyordu. Pinay hükümeti Vietnam savaşını yoğunlaştırmış, Bonn ve Paris antlaşmalarını imzalamıştı. Bu hükümet 1952 Aralık'ında düştü, fakat halefleri Marshall planı ve Atlantik Antlaşmasına dayanan politikayı sürdürmek için yasa gücüyle kararnamelere başvuruyor, Anayasa'yı değiştirmeye çalışıyorlardı. Fransa'yla yazışmamda ısrarla işçi birliği sorunu üzerinde duruyordum.

Bir beyin kanaması ile yatağa düşen Stalin 5 Mart 1953'de öldü. Sovyet halkının ve bütün dünya komünistlerinin derin yasını paylaştım.

*

Stalin, Marksizmin yüce bir tecrisyeni, büyük bir örgütçü, azimli bir komünizm savaşçısıydı. Otuz yıldan fazla partisinin Merkez Komitesi Genel Sekreterliği görevinde bulundu.

Lenin'in ölümünden sonra, Marksizm-Leninizmin tüm düşmanlarına; troçkistlere, sağ oportünistlere, burjuva milliyetçiliğine karşı uzlaşmaz bir mücadele yürüttü. **Leninizmin Sorunları** adlı kitabı tüm ülkelerdeki komünistlerin yetişmesinde büyük bir rol oynadı. S.S.C.B. halkları sosyalizmi onun yönetimi zamanında kurdular ve İkinci Dünya Savaşındaki zaferi onun yönetimi zamanında kazandılar.

Bununla birlikte Stalin, özellikle hayatının son döneminde ciddi hatalar da işledi. Başarılar ve övgüler onun başını döndürdü. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin XX. Kongresi belgelerinde ve bu Partinin Merkez Komitesinin, «Kişiye tapınmayı ve sonuçla-

rını yenme yolları hakkında» 1956 Haziran kararlarında Stalin'in yaptığı işlerin iki yönüyle -olumlu yön, olumsuz yön- değerlendirilmesi yapılmıştır.

Stalin 1937'de S.S.C.B.'nde sömürücü sınıfların bertaraf edildiği ve burada artık iki dost sınıftan; işçiler ve köylülerden başka bir sınıfın bulunmadığı bir zamanda, sınıf mücadelesinin ağırlaşması tezini ilk plana çıkartmakta haksızdı. Sınıf düşmanlarına ve onların ajanlarına karşı şiddetli mücadele döneminde ve daha sonra faşist saldırganlara karşı savaş sırasında zorunlu bulunan bazı demokrasi sınırlamalarını Devlet yaşamının ve Parti yaşamının kuralı haline getirdi. Askeri harekâtın başlamasından hemen önce stratejik durumun değerlendirilişinde de yanlışlıklar yaptı.

Hataları Sovyet halkına ve işçi hareketine ağır bir zarar verdi. Bununla birlikte şunu belirtmek gerekir ki kişiye tapınma S.S.C.B. Komünist Partisi'ni güvenilir Leninist doğrultusundan saptırmadı, Sovyet rejiminin özünü değiştirmedi ve değiştiremezdi. Bu, S.S.C.B. Komünist Partisi'nin önceki dönemin eksikliklerini ve yanlışlarını düzeltecek şekilde çalışması, XX. ve XXI. Kongre çalışmalarının Komünizmin inşaası ve ba-

rış mücadelesi işine verdiği hızla gözönüne serildi.

*

Fransız radyosu, Stalin'in ölümünü izleyen günlerde, önce inanmak istemediğim bir haber verdi. Parti sekreterliği, Leceur'ün etkisiyle, -Leceur ertesi yıl Partiden ihraç edilmiş ve Guy Mollet'nin bir kuklası olmuştur- Picasso'nun yaptığı bir Stalin portresi hakkındaki yayınından dolayı Aragon'u Les Lettres Françaises'de resmen uyarmıştı. Bu ünlü portre hakkında aşırı ve yersiz bulduğum sütunlar dolusu eleştiri ve yorumlarla birlikte uyarıyı da yayımlayan bu haftalık gazete az sonra elime geçiyordu. Bu kampanyanın durdurulması, edebiyat ve sanat konusunda daha önce kaç kez belirtilmiş olan çizgiye dönülmesi için hemen müdahalede bulundum. Özellikle Gennevilliers'de şunları söyledim:

Bize gelince, biz fikir adamlarından, sanat adamlarından sadece, edebiyat ve sanatın serpilme döneminde yeşeren büyük geleneklerle ilişki kurmalarını istiyoruz. Büyük ustalar yapıtlarının içeriği yönünden büyüktürler. Bu içeriğe uygun düşen biçimi

onlar herzaman bulmuşlardır.

Yazarlarımızın kitaplarında, ressamlarımızın tuallerinde, müzisyenlerimizin senfonilerinde ifade bulmayı bekleyen çağımızın toplumsal içeriği halk güçlerinin dalga dalga yükselişidir, yeniyle eskinin, yeni hayat biçimlerinin ilerlemesi karşısında dünyanın her yerinde gerileyen eskinin mücadelesidir.[92]

Andrè Fougeron'un resimleri dolayısıyle sanat alanındaki her türlü dar yoruma daha önce de karşı durmuştum. Fougeron'un resimleri bana iyi geliyor diyordum kısaca. Eğer biri daha iyisini yapabilirse onu cesaretlendirmekten geri kalmayacağız.

1956'daki Havre Kongresinde:

Hep aynı biçimleri kullanmaya zorlamadan yazarlarımıza ve sanatçılarımıza kişisel girişkenliklerini, hayallerini, zevklerini genişletme olanağı sağlamak gerektiğini[93], tekrarlayacaktım.

Bununla beraber sonraları revizyonistler Merkez Komitesinde «sanatçı özgürlüğü» ne darbe indirildiğinden yakınarak Onu suçlamaya kalkıştılar. Bu revizyonistleri kandıracak, böylece de onları kendi duraksama ve zayıflıklarını haklı göstermeye özendirecek birkaç aydın, yazar ve ressam da çıktı.

Tam yirmi dokuz ay bana büyük bir özen göstermiş olan Sovyetler Birliği'ni terketmeden önce, Moskova'da, Barış Hareketini canlandıran Pierre Cot ve Yves Farge'la karşılaşmıştım. Yves Farge'la son görüşmenin dokunaklı anısını içimde saklıyorum. Yves Farge bir kaç gün sonra Gürcistan'a yaptığı bir yolculuk sırasında kaza sonucu ölecekti.

1953 Nisan'ında trenle Moskova'dan ayrıldım. Savaşta yerimi almaya gidiyordum... Bazain ville'e gitmek üzere, Parti çalışmalarına hep daha büyük bir katkıda bulunarak yeniden başlayacağım Seine-et-Oise'ın küçük köyü Saint-Quentin'de indim. İlk ziyaretçilerimden biri Picasso oldu, yaptığı Stalin portresi dolayısıyla çıkan tartışma sırasında aldığım tavırdan çok etkilenmişti.

Dış politika planında Kore savaşı sonuna yaklaşıyordu. Belayı Sovyetler Birliği'nin soğukkanlı azmi, Çin'in artan gücü, halkların emperyalist girişimlere karşı direnişi savuşturmuştu. Ama Foster Dulles «savaşın peşini bırakmamak gerektiği»ni söylemeye devam ediyor, başkan Eisenhower da Haziran ayında barış şehidi Rosenberg'lerin elektrik sandalyesinde öldürülmelerine ses çıkarmıyordu. Vietnam'da çatışmalar sü-

rüp gidiyordu. Bir aydan fazla süren bir hükümet bunalımından sonra René Mayer'in yerine büyük sermayenin öbür uşakları Loniel ve Bidault geçti: bunlar Fas'a kötülük tohumları ekecek ve sultan Muhammet ben Youssef'i Madagaskar'a sürgüne göndereceklerdi.

İlk önemli konuşmamı, 1953 Haziran'ında Issy-les-Moulineaux'da toplanan Merkez Komitesi önünde yaptım. Önceden görüp açığa vurduğumuz Marshall planı ve Atlantik Antlaşmasının yıkıcı etkileri yığınlarca giderek daha iyi anlaşılıyordu. İşçi sınıfının tek cephesinin gerçekleştirilmesi çağrısında bulundum; bunun, gericiliği silip süpürecek ve ülkeye halkın güvenine dayanan demokratik bir birlik hükümeti sağlayacak ulusal ve domakratik güçlerin toplanmasına yol açmasını diledim.

Yasa gücünde kararnamelere karşı ve ücretlerin artırılması için 1953 Ağustos'unda patlak veren büyük grevler özel ve millileştirilmiş birçok sanayi kollarındaki işçileri demiryolu ve posta işçileri yanında savaşa sürükledi. 3 milyona yakın emekçi işi bırakmıştı, bu sırada köylüler de hoşnutsuzluklarını gösteriyorlardı.

Ekim ayında Drancy'de toplanan Mer-

kez Komitesinde grev hareketinin genişliği üzerinde durdum, sefaletin nedeninin doğrudan doğruya savaş politikası olduğunu hatırlattım. Fransa'nın çıkarlarına uygun bir politika yeni bir yönelişi gerektiriyor, zorunlu kılıyordu; intikamcı bir Alman ordusunun kurulmasına engel olmak birinci derecede büyük önem taşıyordu. Barış ve ulusal bağımsızlık sorunu Fransa'nın politik yaşamının merkezinde yer alıyor, bunlar henüz çözülmemiş duruyordu.

Hekimler artık kış aylarını Paris bölgesi ikliminden daha yumuşak iklimli bir yerde geçirmemi istediklerinden Parti, bana Cannes yakınında bulunan bir kır evi tahsis etti.

En küçük oğlum burada benimle oturdu. Cannet bucak okuluna devam ediyordu. Perşembe ve Pazar günleri bazen köyün gözkamaştırıcı manzarasına, bazen Estèrel' in vahşi tepelerine dalarak beraberce küçük gezintiler yapıyorduk. Bol vadili kırda meyva yüklü portakal ağaçları ve salkım salkım çiçek açmış mimozalar arasında yürüyorduk. Çevremizdeki manzara sanki varlıkları ve nesneleri yakınlaştıran parlak bir aydınlık içinde yüzüyordu. Doğanın ve çalışan insanların, kuş cıvıltılarının binbir gürültü-

sü, bir bahçıvan ya da bir bostancının ayak sesi, bir kamyonun hırıltısı işitiliyordu... Açık mavi bir fon üzerinde bin yıllık hareketleri tekrarlayan bir köylü silüeti görünüyordu. Herşey yaşama sevincini, mutlu günlerin huzurunu, faydalı çalışmaların gerçekliğini soluyordu... Kafayı ve yüreği bir barış ve ahenk duygusu sarıyor, büyülüyordu. Ve insan diliyordu ki bu dinginlik ve bu ilahi evrene yayılsın, atom bombası tehditini sonsuza dek ortadan kaldırsın.

Bazen eski İtalya sınırı yakınında bulunan, bin metre yükseklikteki Saint-Martin-de-Vèsubie'ye kadar çıkıyorduk, hastalığımdan önce tatillerimizi burada geçirirdik. Dağı severim: vaktiyle tepelere tırmanarak ve geceleri çadırda ya da bir mağarada uyuyarak bütün Mercentour'u ve öbür Alp kümelerini baştan başa dolaşmıştım. Şimdi oğullarımın kayaklarıyla indikleri karlı yamaçların eteğine dek onlara eşlik etmekten zevk alıyorum.

Picasso beni görmeye geliyordu. Ben de onu Vallauris'de -burada çömlekçiler arasında yaşıyor, onların kadim mesleklerine yeni bir hayat katıyordu- sonra, Cannes'daki villası Californie'de ziyaret ediyordum.

Evde Fernand Léger'yi kabul etme zev-

kini de tattım. Biot köyünde kendi yönünden seramik sanatını olgunlaştırmaya uğraşıyordu. Şimdi orada, Nadia Léger'nin çabaları sayesinde, büyük sanatçının adını taşıyan güzel bir müze yapılmıştır. Çoğunlukla işçi ve demokratik örgüt kongrelerinin yapıldığı salonları, özellikle 1945'de Partimizin Kongresinin toplandığı salonu süsleyen bu güçlü ve iyimser ressamın renkli eserlerini seyretmek için buraya her yerden insanlar gelir.

X

SÖMÜRGE SAVAŞLARI VE DEMOKRASİNİN YOZLAŞMASI (1954 - 1958)

TAM BİR POLİTİK DEĞİŞİM İÇİN. — VİETNAM SAVAŞININ SONU. — CEZAYİR'DE YENİ BİR SÖMÜRGE SAVAŞI. — İŞÇİ SINIFININ YOKSULLAŞMASI. — 2 OCAK 1956 SEÇİMLERİ. — SOVYETLER BİRLİĞİ KOMÜNİST PARTİSİNİN XX. KONGRESİ (ŞUBAT 1956). — HAVRE'DAKİ XIV. KONGREMİZ (TEMMUZ 1956). — SÜVEYŞ MACERASI. — MACARİSTAN OLAYLARI. — 1957'DE DURUMUN BOZULUŞU. — CEZAYİR SAVAŞI FAŞİZMİ BESLİYOR. — EKİM DEVRİMİNİN KIRKINCI YILDÖNÜMÜ. — KOMÜNİST VE İŞÇİ PARTİLERİ BİLDİRİSİ VE BARIŞ BİLDİRGESİ (KASIM 1957). — MARCEL CACHIN'İN ÖLÜMÜ. — «O EN BÜYÜK KURTARICI DEĞİLDİR».

1954 yılının ilk aylarında hava son derece gergindi. Birleşik Devletler, Vietnam'da askeri harekatı yoğunlaştırmak için Fransa'ya yardım vadediyordu. Amerikan politikası bir dünya savaşı tehlikesini yeniden artırıyordu. 1954 Mayıs'ında Thai ülkesinin merkezine yapılan bir sefer Dien Bien Phu felaketiyle sonuçlanıyordu, burada kapana kıstırılan bir Fransız ordusu teslim olma zorunda bırakılmıştı. Yıllardan beri «haksız ve peşinen kaybedilmiş» savaş hakkında söylediklerimiz gerçekleşiyordu: onlar; generaller ve sorumlu politikacılar hiçbir şey anlamamış, hiçbir şey görmemişlerdi... «Özgür dünya»nın ve münafıkların baş papazı Amerikan Kardinali Spellmann, Dien Bien Phu hakkında Roncevaux'dan(*) söz edecek kadar gülünçlüğü ileri götürdü!

Komünist Parti'nin XIII. Kongresi 1954 yılı Haziran başında İvry'de toplanmıştı. Kongrenin kapanış konuşmasında Fransız politikasında tam bir değişiklik istedim. Partimizin, Fransa'nın büyük ulusal gereklerini, yani Bonn ve Paris anlaşmalarının onay-

(*) Pirênè'lerde bir İspanyol kasabası. 778 yılında Charlemagne Ordusunun artçıları burada Vaskon'larca bozguna uğratılmış, ünlü Kont Roland öldürülmüştür. -ç.

lanmamasını, Çinhindi'nde bir ateşkes sağlanmasını, demokratik özgürlüklerin korunmasını, emekçilerin ekonomik isteklerinin yerine getirilmesini ele alacak her politikayı destekleme kararını üstüne basa basa dile getirdim. Komünistlerin Parlamentoda ve ülke içinde ileriye dönük her adımı, işçi sınıfından yana, halktan yana, barıştan yana her düzenlemeyi desteklemeye hazır olduklarını yeniden belirttim.

17 Haziran 1954'de, Çinhindi savaşına son verme zorunluluğundan ilham alan Millet Meclisindeki Komünist grup, Laniel-Bidault takımının yerini alan Mendès-France hükümetine güven oyu veriyordu. Çinhindi'nde savaşın sona ermesi, sonra da Avrupa Savunma Birliği'nin reddedilmesi barışçı güçlerin önemli bir başarısını noktaladı.

Paris'te çıkan bir haftalık gazete bana, yığınların özlemini duyduğu yeni bir Halk Cephesinin içeriği ve sınırlarının ne olabileceğini sormuştu. Bu soruya, ulusal bağımsızlık ve barış sorununun bugün herşeyin temelinde yattığı cevabını verdim. Mücadele cephesi, toplanmanın baş koşulu işçi sınıfının birliği olmak üzere bağımsızlığı ve ulusal egemenliği yeniden elde etmek isteyen her Fransız'ı içine alacak kadar geniş

olacaktı.

Mendès-France gerici güçlere karşı koymaya cesaret edemedi ve çeşitli kesimlerde onlara uydu. Çoğunluk hesabı uğruna, komünist oyları hesaba katmayarak Anayasa'yı ve demokrasinin temel kurallarını çiğnedi; komünistler genede kendisini oydan mahrum bırakmamıştı. Mendès-France böylece, demokratik rejimi yozlaştıran en zararlı yöntemlerden birini devreye sokuyordu. Biraz sonra da 14 Temmuz halk gösterisini yasaklıyordu!

Çinhindi'nde henüz sona eren savaş bu kez Cezayir'de kızışıyordu. Fas ve Tunus halklarını Fransız işgaline karşı ayağa kaldıran bağımsızlık arzusu Cezayir halkını da canlandırıyordu.

Hükümet, ayaklanma patlar patlamaz, müslüman halka karşı bir savaş politikası içine girdi, oysa partimiz, 8 Kasım 1954'den beri bastırma girişimlerinin derhal durdurulmasını, Cezayir halkının özgürlüğünün tanınmasını ve temsilcileriyle görüşmelere geçilmesini istiyordu.

1955 başında Mendès-France tarafından hazırlanan Paris anlaşmaları onaylandı. Fransa, inatçı çabalarımıza rağmen, Batı Almanya'nın yeniden silahlandırılmasına kar-

şi savaşı kaybetmişti.

Emekçilerin artan sefaleti karşısında, bu sıkıntı ve yokluklarının temel nedenleri üzerine bir kez daha dikkatlerini çekmek istedim.

Burjuvazinin avukatları, kapitalizmde işçilerin kaderinin sürekli iyileşmesinden söz ederler. Kapitalist yoğunlaşma sürecini ve işçi sınıfının artan yoksullaşmasını inceledim. Proletaryanın yaşam koşullarının ağırlaşması inkâr edilmez bir şeydi.[94]

Kapitalizmin savunucuları, benim çalışan yığınların artan sefaletini açığa vurmama yanlış görüşlerle karşı çıktılar. Şubat 1955'den beri artık Hükümet başkanı olamayan Mendès-France, Paris'te çıkan bir haftalık gazetede, «sözde yoksullaşma yasası»nı inkâra çalıştı.

İşçi sınıfının yoksullaşmasının bir gerçek olduğunu ispat ettim ve sözlerimi yeni verilerle destekledim.[95] Mendès-France, emekçilerin tekstil ürünleri tüketiminin sadece «psikolojiye ilişkin» nedenlerle azalmış olduğunu öne sürüyordu. Ben de bunun kanıtını ele aldım:

Resmi istatistikler bir buçuk milyon ücretlinin herhangi bir kaynaktan yoksun, parasız tıbbi yardıma muhtaç ve en az on

Fransızdan birinin «ekonomik bakımdan zayıf» olduğunu açığa vurduğu zaman, her yıl 13 yaşından küçük onlarca kız çocuğu, 18 yaşından küçük yüzlerce yeni yetme kız «serserilikten» yargılandığı zaman, hekimler, yaşlı (65 yaşın üstündeki) ölümlerinin % 45'inin «besin yetersizliği»nden ileri geldiğine -ki bu açık Fransızcada ülkemizdeki yaşlı ana babaların yarısına yakınının XX. yüzyıl ortasında açlığa dayanamadığı anlamına gelir- hükmettikleri zaman «psikoloji»yi mi yoksa yoksullaşmayı mı suçlamak gerekir?

Ulusal gelir içinde işçi ücretlerinin payı, 1939-1945 savaşı öncesi yıllarına göre önemli ölçüde azalmıştı. Şaşılacak ne var? Modern feodal beyler ulusu haraca kesiyorlar. Büyük kapitalist şirketlerin kârları durmadan artıyor. Üretim araçlarının mülkiyeti kapitalist azınlığın ellerinde kaldıkça sefalet toplumun, emekçiler yönündeki bir kutbunda zenginlik de sömürücüler yönündeki öbür kutbunda birikecektir.

Bununla birlikte, Marx ve Lenin'in gözledikleri gibi, işçi sınıfı, sermayenin gündelik zorbalıkları karşısında geri çekilmeyerek, en iyi yaşam koşulları için mücadele ederek manevi ve siyasi açıdan yükselir, başarıya

ulaştırmakla görevli bulunduğu büyük davaları savunmaya yetenekli hale gelir.

1955 Ekim'inde işçi sınıfını, büyük sermaye tarafından soyulan ve sömürülen köylülerle bağlarını sıkılaştırmaya, onları «toprak işleyenindir» diyen Komünist Parti' nin ardında bir barış ve ulusal bağımsızlık, özgürlük ve toplumsal ilerlemenin savunulması politikasına sürüklemeye çağırdım.

*

1956 yılı önemli olaylar bakımından oldukça zengin bir yıldı.

Yıl, yasama meclisi seçimleriyle başladı. Komünistler elli kadar sandalye kazanıyor, R.P.F. ise o bir kadar kaybediyordu. Pujadist demagoklar, hakettikleri yeri boyluyorlardı. S.F.İ.O. açık bir gerileme gösteriyordu. Hiçbir siyasi parti 100 milletvekili elde etmediğinden, Komünistler 146 milletvekili ile bir hayli ilerde bulunuyorlardı.

2 Ocak 1956 seçimlerinin anlamı neydi?

Seçimler yığınların sola akışını Cezayir' de barış arzularını, Fransa'yı bağımlı hale getiren, onurunu kıran, değerden düşüren, çalışan yığınları yoksullaştıran, kederleri ve acıları artıran politika yerine, ileri bir poli-

tika getirecek yeni bir hükümet görme istemlerini dile getiriyordu.

Genel seçimlerin gösterdiği yönde sol bir hükümet kurulmasını boşuna istedik. İşçi Birliği ile demokratların birliğinin, tehlikesini o zamandan sezdiğimiz gericileri geriletmesi için Guy Mollet hükümetine oy verdik. Cezayir'de bir ateşkes ve çatışmanın barışçı bir biçimde çözümüne yönelik her ileri adımı desteklemeye ve teşvik etmeye kararlıydık. Sosyalistler, komünistler ve diğer cumhuriyetçiler arasındaki birlik akımını güçlendirmeye sıkı sıkıya sarıldık, kışkırtıcıların Paris'te ve Cezayir'de hazırlamaya çalıştıkları faşist ajitasyona hizmet edecek, sol güçleri zayıf düşürecek her hareketten, her davranıştan kaçındık.

Şubat ayında bir Fransız temsilci Kurulunun başında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin XX. Kongresini selâmlamaya gittim. 14 Şubat 1956 tarihli, kongrenin açıldığı gün çıkan Pravda bir makalemi yayınladı. Bu makalede proletaryanın ulusal rolünü tanımlamaya çalışıyordum:

Paris Komününden Münih teslim anlaşmasına, nazi saldırısına karşı direnişten Marshall planı, Atlantik Antlaşması ve Amerikan el koymasına karşı mücadeleye varın-

caya kadar, Fransa gibi bir ülkenin çağdaş tarihi bütün parlak kanıtlarını gösterir ki proletarya, Fransa'yı yaşatma istemini, Komünist Parti Manifestosu'nun belirttiği gibi «hiçbir zaman sözcüğün burjuva anlamında olmamak üzere» ulusal görünme yeteneğini gittikçe etkili bir biçimde doğrularken sözde «seçkin» yöneticiler ulusal davaya ihanet etmişlerdir. Halk yurtseverliği özellikle sömürge halklarına uygulanan emperyalist yöntemlere karşı şiddetle mücadeleye yönelir: Cezayir, Fas, Tunus vb. ülkeler halklarını özgür ve Fransız halkının dostları halklar haline getiren bir politika isteyen Fransa emekçileri, Fransa'nın yüksek çıkarlarını savunmanın bilincindedirler.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin XX. Kongresi insan hayatının giderek derinliğine değiştiğine tanık olacak yakın bir geleceğin ışık saçan tablosunu çizdi. Sosyalizmin, bir dünya sistemi haline gelerek, tek bir Devlet çerçevesinden çıktığını gözönüne serdi. Fransız Komünistlerinin savaşı engellemenin mümkün olduğu konusundaki kesin inançlarını ve 1946'dan beri söylemiş olduğum gibi, Fransa halkının sosyalizme gidecek yolu kendi başına bulacağı kanısını doğruladı.

XX. Kongre haklı olarak kişiye tapınmanın eleştirisini yapmıştı. Stalin'in hatalarının haklı eleştirisinin küçük burjuva ve oportünist unsurlarca Leninizmin, partinin örgüt ilkelerinin mahkûmiyetine dönüştürülmesine izin vermedik.

Bu sorunlar hakkında 1956 Nisan'ındaki Komünist Parlamenterlerin hazırlık çalışmaları sırasında, daha sonra da ertesi ay Arcueil'de toplanan Merkez Komitesi önünde düşüncemi açıkca belirttim. Kişiye tapınma, yığınların ve Parti'nin yaratıcı rolünü küçük göstermeye, büyüklük ve kendini beğenmişlik gösterilerine, özeleştiri ve taban eleştirisinin reddine götürür. Hataların düzeltilmesi, bizim için söz konusu değildi, bizim böyle hatalarımız olmamıştı: Partimizde demokratik merkeziyetçilik kuralları çiğnenmemişti.

Fransız Komünist Partisi de kongresini -XIV. kongre- 1956 Temmuz'unda Havre'de topladı.

Raporumda dünyadaki ve ülkedeki durumun yeni özelliklerini belirledim: Sovyetler Birliği ve dünya sosyalist sisteminin ilerlemesi, sömürgeci sistemin can çekişmesi, kapitalist dünyadaki kargaşalıklar, Fransa'da emekçilerin sefaleti vb. Barış çıkarlarına

ve Fransa'nın ulusal çıkarlarına aykırı Atlantik Antlaşması, yerini barış içinde birlikte yaşamaya, toplumsal sistemleri ne olursa olsun bütün Devletlerin eşitlik temeli üzerinde işbirliğine bırakacaktı. Eylem Birliğini gerçekleştirme zorunluluğu üzerinde durdum.

Halk Cephesi,

Komünistlerin temel politikasının bir parçası, Marx'ın ve Lenin'in, sermayeye karşı mücadele içinde işçi sınıfı ile orta sınıfların, herşeyden önce çalışan köylülüğün zorunlu ittifakı hakkındaki ilkelerinin bir uygulaması idi.

Demokratik güçlerin faşizm tehlikesine karşı birleşmesi ve başkanlık rejimi için gericiliğin yürüttüğü kampanyaya karşı koyması gerekiyordu. Partinin gücünü ve mücadeleciliğini artırmak amacıyla ilkelere bağlı kalmak bizim için büyük önem taşıyordu. Cezayir'de derhal bir ateşkes yapılmasını istedim, çünkü savaşın uzaması Cumhuriyet rejimini kemiriyor, demokratik özgürlüklere indirilen darbeleri kolaylaştırıyor, generallerle fesatçı politikacıların girişimleri için bir atlama tahtası meydana getiriyordu.

Olaylar, kongremizin aldığı kararları

haklı çıkarmakta gecikmeyecekti.

Cezayir gericilerinin adamı sosyalist vali Lacoste «son çeyrek saatte» bulunduğumuzu tekrarlamaktan hiç geri durmuyordu. Ama son çeyrek saat, son çeyrek saat derken Cezayir savaşı katliam ve dehşet zinciri ile birlikte sürüp gidiyordu.

Ağustos ayından itibaren, hükümet tarafından, Fransız kamuoyunu Mısır'a karşı bir saldırıya hazırlamak için bir basın kampanyası açılmıştı. Nasır'ı yenilgiye uğratmak, Guy Mollét tarafından Cezayir savaşını sona erdirmenin tek çaresi olarak görülüyordu. 30 Ekim'de, Anthony Eden ile birlikte Mısır hükümetine bir ültimatom gönderdi. Nasır tarafından Temmuz ayında millileştirilen kanalın kilit noktalarını denetlemek için Port-sait, İsmailia ve Süveyş'e seferi ordu yerleşecekti. Dünya kamuoyunun baskısıyla harekât başarısızlığa uğradı. Seferi ordu yeniden gemiye binmek zorunda kaldı ama bu Guy Mollet'nin «askeri amaçlara ulaşılmış...» olduğunu söylemesine engel olmadı.

Guy Mollet, Macaristan olaylarının ardından, Fransız Komünistlerinden öç almaya çalıştı.

Macaristan halkı, Hitlerciliğin yıkılışın-

dan sonra sosyalist bir rejimin temellerini atmıştı. Fakat Emekçiler Partisinin eski yönetimi tarafından ekonomik örgütlenmede yanlışlıklar yapılmış, hükümetin halk yığınları ile ilişkilerini tehlikeye sokan hatalar işlenmişti. Öte yandan, Nagy'nin çevresinde toplanan bir hain takımı durumdan, düşmana açıkça yardım etmek ve Macaristan'ı gizlice komplo hazırlamış olan karşı devrimin ellerine bırakmak için yararlandı. Gerçekten gerici unsurlar çeyrek yüzyıl boyunca -1920'den 1945'e kadar- Horthy'nin faşist diktatörlüğü altında bulunan bir ülkede bir takım ilişkiler sürdürüyorlardı. Macaristan faşistleri, halkı aldatmak için hazırlanmış sloganlarla Budapeşte'de komünist militanları katlettiler, Partinin lokallerini yağmaladılar, kitapları yaktılar, devlet binalarına saldırdılar... Bu faşistlerden bazıları Cezayir komplosuna ve Fransa'da işçi örgütlerine karşı yapılan saldırılara eylemci olarak katılacaktı.[96]

Kapitalistlerin ve büyük mülk sahiplerinin geri dönmesi, Tuna havzasının ortasında gerici ve intikamcı bir üs kurulması, sosyalist Devletlere karşı saldırı ve Avrupa'da savaş tehdidi; işte, başta Amerikan emperyalizmi olmak üzere emperyalist güç-

lerce dışarıdan teşvik edilen ve ülke içinde hile, şiddet, ulusal çıkara ihanetle iş gören Macar karşı devriminin programında bunlar vardı. Sovyetler Birliği, Varşova antlaşmasına uygun bir şekilde, Budapeşte işçi ve köylü hükümetinin yardım çağrısına cevap vererek, Macaristan emekçilerinin yanında yer alarak, onların faşist vahşeti önlemelerine yardım ederek proletarya enternasyonalizmi ilkelerine bağlılık gösterdi, Kızıl Ordu sınıfsal görevini yaptı.

Yığınları Süveyş macerasına karşı uyarmış, Millet Meclisinde bu maceraya karşı çıkmıştık.

Mollet hükümetinin davranışından ve bize karşı yürüttüğü şiddetli basın kampanyasından cesaret alan faşist güruhlar Budapeşte olaylarını bahane ederek Fransız Komünist Partisi merkezine saldırdılar, Merkezi kundaklamaya çalıştıktan sonra L'Humanité'ye karşı saldırıya geçtiler. Arkadaşlarımız bu uluyan çapulculara karşı koydular ve faşistler her yerde püskürtüldü.

Guy Mollet'nin sosyalist hükümeti, Partimizin Ekim Devrimini anmak için geleneksel olarak düzenlediği mitingi yasakladı: böyle bir yasaklama bize ilk kez tebliğ ediliyordu. Aynı gün bir kaç düzine sosyalist,

S.S.C.B. elçiliği dolaylarında gösteri yapmaya kalktı. Bu girişim acınacak bir şekilde başarısızlığa uğradı.

Merkez Komitesi önünde faşizm ile savaşın birbirinden ayrılmaz şeyler olduklarını hatırlattım. Macaristan olaylarının nasıl geliştiğini açıkladım, işçi sınıfının yaşamakta olduğu «ağır tehditkâr saatler»den söz ederek bu tehditleri boşa çıkarmak ve faşizme geçit vermemek için bir kez daha halk güçlerini birleşmeye çağırdım.

*

Tüm 1957 yılı boyunca durmadan tehlikeye dikkati çektim. 2 Mart 1957 tarihli L' Humanité'de benim kalemimden çıkan şu satırlar yer alıyordu:

«İktidardaki insanlarca korkunç bir şekilde uygulanan savaş politikası Fransa ile Cezayir ulusu arasındaki hendeği daha da derinleştirmektedir. Bu politikanın uğursuz simgesi insan kasaplığının her gün sürüp gitmesidir. Komünist Parti Cezayir sorununun çağımıza yakışır bir çözüme kavuşması için elinden gelen herşeyi yapacaktır. Bu çözüm, Cezayir halkının bağımsızlık hakkının tanınmasıdır.»

1957 Mayıs'ında özel bazı yönlerini incelediğim yoksullaşma sorununa yeni bir makale ayırdım. Ev ile fabrika arasındaki artan ulaşım süresi sonucu, işçi patrona savaş öncesine göre daha çok saat, her saat içinde daha çok emek veriyor. Makinalaşma kapitalist merkezileşmeyi artırıyor, işsizliği ağırlaştırıyor. Sosyalistlerin yönetimindeki hükümet bütün bu sıkıntılara çare bulma yerine bir «sertleşme politikası» gösteriyordu... Fakat mali sıkıntılar, sonu gelmez bir savaştan ileri geliyordu.

İvry-sur-Seine belediyesi önünde, Millet Meclisine seçilişimin yirmibeşinci yıldönümü dolayısıyla büyük bir açık hava mitingi düzenlenmişti: Kısa söylevim sırasında, kaynağını 2 Ocak 1956 seçimlerinden alan bir sözleşmeyle bağlı bulunan hükümetin bu sözleşmeyi yırtıp, bunun yerine gericilikle bir başka sözleşme yaptığını belirttim. Bu politikayı yıkmanın, faşist çeteleri zararsız hale getirmenin, Cezayir'de barışı gerçekleştirmenin, seçmenlere verilen sözleri yerine getirmenin tek yolu sosyalistlerle komünistlerin birliği, tüm demokratik güçlerin birliği idi.

Bir kaç gün sonra Arcueil'de toplanan Merkez Komitesi karşısında şunları tekrar-

lıyordum:

Demokratik hakları savunma ve geniş-letme mücadelesi ile sosyalist mücadele arasında çelişki yoktur. Sosyalizm üstün bir demokrasinin kurulması demektir. Emekçilerin tam olarak kurtuluşu hergün en yüksek özgürlük için mücadele edilerek hazırlanır.

Burjuva demokratlar ve sosyalistler demokratik özgürlükleri ve Anayasa'da yazılı hakları savunmak şöyle dursun az görülür bir hevesle geriye doğru bir Anayasa değişikliği öğütlüyorlardı: yürütme organını güçlendirmek ve parlamento üstünlüğünü sınırlamak istiyorlardı.

1957 sonbahar başında, halkın hoşnutsuzluğu artarken, Guy Mollet hükümetinden sonra kurulmuş olan Bourgés-Maunoury hükümeti düştü. Sosyalist milletvekili ve militanlar Cezayir savaşına karşı 17 Ekim eylem günü için Komünist milletvekili ve militanlarla birlikte ortak mücadeleye çağrılar imzaladılar.

24 Ekim 1957'de Kış Sirkinde yaptığım bir konuşmada arka arkaya gelen hükümetlerin, yığınların çıkarlarına ve arzularına aldırmaksızın değişmez bir şekilde bir anarşi ve tutarsızlık, savaş ve sefalet politikası güttüklerini belirttim. Merkez Komi-

temiz, sosyalistlerle komünistlerin, Cezayir savaşına çabucak son verecek bir hükümetin yönelimini ve programını belirlemeleri önerisinde bulunmak üzere mektupla Guy Mollet'ye başvurmuştu: böyle bir hükümet komünistlerin desteğine güvenebilirdi. Mektup cevapsız kaldı: Guy Mollet gericiliğin tasarılarını kolaylaştırmayı tercih ediyordu.

Sovyet halkı Ekim Devriminin kırkıncı yıldönümünü 1957 Kasımında parlak törenlerle kutladı. Fransız Komünist Partisi temsilci kurulunu yönetiyordum. Bir ay önce Sovyet bilginleri dünyadan ilk yapma uyduyu fırlatmışlar böylece insanlığın tarihinde yeni çağı, kozmik uzayın fethi çağını açmışlardı. Sosyalizmin ülkesi aynı zamanda, böyle olağanüstü ilerlemeleri yalnızca barış davası için kullanma arzusunu bir kez daha belirtiyordu.

Kırkıncı yıldönümü dolayısıyla Moskova'da toplanan Sosyalist Ülkeler Komünist ve İşçi Partileri temsilcileri, Kapitalist Ülkelerdeki Kardeş Parti temsilcilerinin de görüşlerini alarak 1957 Kasım'ında çok önemli bir bildiri kabul ediyorlardı.

Çağımızı niteleyen şey, diyorlardı, temelde, kapitalizmden sosyalizme geçiştir.

Dünya nüfusunun üçte birinden fazlası, şimdiden, yeni hayatı kurmuştur. Sosyalizmin gelişmesi ve ayrıca ulusal kurtuluş hareketi sayesinde emperyalizm, insanlığın daha büyük bir bölümü üzerinde egemenliğini yürütme olanağını yitirmiştir. İşçi sınıfı emperyalist Devletlerde de gittikçe azimli bir şekilde tekellere karşı çıkmaktadır.

Dünyanın evrimi birbirine zıt iki toplumsal sistemin rekabeti ile belirlenmiştir. Sosyalizm, üstünlüğünü açık bir şekilde göstermektedir.

Bildiri, daha sonra, sosyalist sisteme bağlı ülkeler arası ilişkilerin, nasıl, tam eşitliğe, her Devletin bağımsızlık ve egemenliğine saygıya, geniş bir ekonomik ve kültürel işbirliği ve kardeşçe yardımlaşmaya dayanan, yeni ilişkiler olduğunu gösteriyordu. Bu ilkelerin uygulanması dünya sosyalist kampını daha da güçlendirmektedir.

Bildiride altı çizilerek belirtilen üçüncü düşünce, tüm Komünist ve İşçi Partileri, tüm ülkeler emekçileri arasındaki ilişkilerin temeli olarak proletarya enternasyonalizmi düşüncesiydi. İşçi sınıfı ve demokratik güçlerin, ortak davaya hizmet için, kardeşlik bağlarını durmadan sıkılaştırmakta çıkarları bulunmaktadır.

Bildiri, ulusal koşullardaki büyük ayırımı kabul etmekle birlikte, sosyalizm yoluna giren her ülke için bir takım ortak yasaların varlığını ortaya koyuyordu. Devrim yasalarının, proletarya diktatörlüğü yasalarının başında, yığınların yönetiminin, çekirdeğini Marksist-Leninist Partinin oluşturduğu işçi sınıfınca sağlanacağı gerçeği bulunur. İşçi sınıfı köylülüğün büyük bölümü ve diğer emekçi tabakalarla ittifak yapmak zorundadır. Bildiri daha sonra zorunlu olarak yerine getirilecek diğer koşulları bir bir sayıyordu.

Komünist ve İşçi Partileri, zamanın başlıca tehlikesi olarak sağ oportünizmin aleti olan revizyonizmi, işçi sınıfının devrimci enerjisini tüketen bu burjuva ideolojisi biçimini gösteriyorlardı. Dogmatizm ve sektarizm tehlikesi de hatırlatılmıştı.

Sosyalist ülkeler Komünist ve İşçi Partileri Konferansının ardından bütün Partilerin katıldığı bir toplantı yapıldı. Bu toplantı Barış Bildirgesini yayımladı.

Komünist Partileri barış mücadelesini temel görevleri olarak kabul ettiler. Bu partiler savaşa karşı çıkan tüm toplumsal güçlerle birlikte felaketi önlemek için ellerinden gelen herşeyi yapacaklar. Barışçı güç-

ler, bugün öylesine güçlenmişlerdir ki savaşı *engellemek gerçekten mümkündür.*

Bildirgenin özellikle üzerinde durduğu noktalar atomik ve termonükleer denemelerin hemen durdurulması ve atom bombası ile hidrojen bombası yapım ve kullanımının yasaklanmasıdır.

*

Güçsüz, halk dayanağından yoksun ve öğretisi, belli bir iradesi olmaksızın, günü gününe yaşayıp giden hükümetlerce günün en önemli sorunlarından hiçbirinin çözülmediği Fransa'da olağanüstü önem taşıyan olaylar gelişiyordu. Artık zaman kaybetmemek gerekiyordu. 5 Aralık 1957'de İvry'de toplanan Merkez Komitesinde şu soruyu sordum:

Kim daha çabuk tükenecek, faşist çeteler mi yoksa işçilerin ve demokratların enerjisi mi? Güçlerin biraraya toplanmasını kim daha erken gerçekleştirecek?

Bu dönemin bütün belgelerinde -4 Kasım'da Yugoslav Radyosunda demeç, 14 Kasım'da Vie Nuove'ye demeç, 31 Aralık'ta Rude Pravo ile görüşme- iktidardan uzaklaştırılışımızdan bu yana hükümetlerce izlen-

politikanın başarısızlığını ve ülke içinde kendini gösteren değişiklik arzusunu ortaya koydum. Komünistler hiç ama hiç partizan olmamışlardı, demokratik bir hükümeti desteklemekte kararlıydılar.

*

1958 Şubat'ında, Partimiz en acısından bir kayba uğradı: bütünüyle işçi sınıfının ve sosyalizmin hizmetine adanan uzun ve şerefli bir ömür sürdükten sonra Marcel Cachin ölüyordu. 21 Ekim 1957'de, seksensekizinci doğum günü dolayısıyla kendisine verilen Lenin nişanını almıştı. O gün bana «bu benim hayatımın armağanı» dedi.

Marcel'le ben birbirimize karşı büyük bir sevgi besliyorduk. O, durmadan bana destek oldu, savunduğum geniş politikayı destekledi, Demokratik merkeziyetçilik, Tek Cephe, Halk Cephesi uğrunda verdiğimiz bütün büyük mücadelelerde yanımdaydı.

Onu ilk kez askerliğimi yaptığım sırada, Amiens'de farkettim. Ondan sonra, 1922' de Paris Kongresinde, sonra 1923'de Arras' da bir mitingde gördüm. Daha sonra, Paris' ten Strasbourg, Lyon, Saint-Etienne, Marsilya, Roubaix'ye dek, hastalığım arifesin-

de bile, ikimiz de nice mitinglerde toplantılarda konuştuk! Paim pol yakınında, Rieu kıyısında bulunan Lancerf-en-Plou-rivo'daki küçük evinde onu sık sık ziyaret ettim; Doğum yeri Brötanya'yı ne kadar seviyor, buranın çalışkan, azimli, korkusuz halkıyla, denizci, balıkçı ve köylüleriyle ne kadar gururlanıyordu! Onu düzenli olarak Siyasi Büro'nun toplantılarında görüyor, düşünüşünün güvenliğini ve inceliğini, keskin kavrayışını, geniş deneyimini, kültürünü, sarsılmaz iyimserliğini takdir ediyordum. Çok kez birlikte S.S.C.B.'ne gittik. 1925 yılında, devrimci bir militan ve Kızıl Ordunun şeflerinden biri olan Frounzé'nin bizim için hazırladığı resmi kabulü; daha sonra 1935 yılında Dimitrov'un bizi ağırlayışını ve Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinde Marcel Cachin'in yaptığı konuşmayı hatırlıyorum. Marcel Cachin bu Kongrede, ertesi yıl emekçilere öylesine büyük bir doyum sağlayacak olan Halk Cephesi düşüncesini öve öve bitiremiyordu.

Paris halkı Marcel Cachin'e büyük bir cenaze töreni yaptı. 23 Şubat 1958'de, Pleyel salonunda, III. Enternasyonale katılma yanlılarına çoğunluğu sağlamak için 1920 Aralık'ında yapılan Tours Kongresi sırasında

kesin tavır alan yorulmabilmez savaşçıya büyük bir saygı gösterdik. Büyük kaybımızın kişiliğini ve örnek yaşamını, sosyalizmi yayma tutkusunu, çalışma aşkını, boyun eğmez iradesini, manevi gücünü, öğrenmeye karşı susuzluğunu, onu sadakat örneği haline getiren sömürülenlerin davasına sarsılmaz bağlılığını övdüm. Cezayir katliamının Marcel Cachin'i tiksindirdiğini andım: O, bu katliamı yapanlara karşı Jaurès'le Guesde'in, eski sömürge savaşlarının sorumlularına vurdukları damgaları yeniden haykırıyordu. Marcel Cachin son nefesine dek açık bir şekilde Cezayir'in adını anıyordu.

*

Hükümet gücünün bulunmamasından cesaret alan gericiler ve fesatçılar karanlıkta kımıldanıyor, işleyecekleri suçların ağını örüyorlardı. En dikkatsiz gözlemci bile endişe verici hazırlıkların farkına varıyor, korkunç bir iştah kaynaşmasını tahmin ediyordu. Fakat bütün bunlar Cumhuriyeti savunmakla görevli bakanları hiç endişelendirmiyordu, bunlardan bazıları şimdiden yıkıcılığa kapılmışlardı.

1958 Mart'ında Gennevilliers'de toplanan

Merkez Komitesi önünde, demokratik özgürlüklerin korunması, fesatçı düzenlerin meydana getirdiği tehlike, Cumhuriyet Anayasa'sını savunan herkesin biraraya gelme zorunluluğu, sol partiler arası bir anlaşmadan sonra oluşturulacak bir hükümetin ivediliği üzerinde durdum. Bizim bir de Gaulle hükümetine katılmaya hazır olduğumuza kamuoyunu inandırarak kafaları bulandırmak için basın kampanyaları açılıyordu. Guy Mollet'nin oyunuydu bu. Oysa daha 1956 Mayıs'ında, Arcueil'de toplanan Merkez Komitesinde, «halaskâr kahraman»a çağrıda bulunulmasına itiraz etmiştik. Tavrımız o zamandan beri değişmemiş, hiçbir zaman da değişmeyecekti. Eugène Pottier, Enternasyonal'in iki ünlü dizesinde bunu belirtmemiş miydi?

Gennevilliers'de, Anayasa'nın geriye doğru değiştirilmesi için açılan kampanyadan söz açarak şunları söyledim:

Millet Meclisi, Faşistlerin anti-parlamenter dolaplarını kolaylaştırmak ve millet vekillerini değerden düşürmek amacıyla, yürütme organının arzularını tıpatıp yerine getiren bir organ haline getirilmek istenmektedir. Israrla yüce kurtarıcıya davet çıkarılmakta, kişisel iktidar öğütlenmektedir. Fe-

satıcı gruplar her konuda Cumhuriyetçilere karşı kuvvet kullanıyor, toplantıları basıyor, kitapçıları yağmalıyor, Parlamentoyu kuşatıyorlar. Komünistler, kişisel iktidar ve başkanlık rejiminin olduğu kadar açık faşist terörün de en kararlı karşıtlarıdırlar.

2 Nisan 1958'de, komünistlerle sosyalistler arasında bir eylem birliğinin zorunluluğunu ve ivediliğini belirtmek amacıyla Guy Mollet'ye bir kez daha yazdık. Her ne pahasına olursa olsun gericiliği engellemek gerekiyordu. Başka her düşünce bu zorunlu ilkeden sonra geliyordu.

Sözlerimize bir kez daha kulak tıkadılar. Olaylar, ileriyi ne derecede açık ve seçik gördüğümüzü göstermekte gecikmedi. Kahbece saldırılan Cumhuriyet kısa bir süre için yenilecekti. Ama madem ki elimizdedir, Cumhuriyet bu denemeden de zaferle çıkacaktır.

XI

DEMOKRASİNİN CANLANDIRILMASI VE YENİLEŞTİRİLMESİ İÇİN KİŞİSEL İKTİDARA KARŞI MÜCADELE (1958 - 1960)

13 MAYIS KOMPLOSU. — IV. CUMHURİYETİN SONU. — GENERAL DE GAULLE'Ü İKTİDARA GETİREN GÜÇLER. — REFERANDUM. — PLEBİSİT'DE «HAYIR» KAMPANYAMIZ. — REFERANDUMUN SONUÇLARI. — KİŞİSEL İKTİDARA KARŞI CUMHURİYETÇİLERİN BİRLİĞİ İÇİN YAPTIĞIM ÇAĞRI. — 23 KASIM 1958 YASAMA MECLİSİ SEÇİMLERİ. — SOVYETLER BİRLİĞİ KOMÜNİST PARTİSİNİN XXI. KONGRESİ (OCAK 1959). — 1959 MART BELEDİYE SEÇİMLERİNDEKİ BAŞARIMIZ. — FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİNİN İVRY'DE YAPILAN XV. KONGRESİ (5 HAZİRAN 1959). — DEMOKRASİNİN CANLANDIRILMASI VE YENİLEŞTİRİLMESİ İÇİN BİR PROGRAM. — BİRLİK İÇİN YENİ ÇAĞRI. — SOVYETLER BİRLİĞİ'NE YOLCULUĞUM (1959 YAZI). — DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİNİN X. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ (EKİM 1959). — LAYİKLİĞE KARŞI GERİCİ SALDIRI. — GENÇLİĞE SELAM. — CEZAYİR AYAKLANMASI (OCAK 1960) VE SONUÇLARI.

Müslümanlarla kardeşleşme komedisinin ardından, 13 Mayıs'ta, Cezayir'de ayaklanma patlak veriyordu. Fesatçılar, «Kamu Kurtuluş Komiteleri»[97] nin şanlı adına el atan ve kirleten iç savaş örgütleri kuruyorlardı. Bu örgütler başta, devrimci demokratlığın büyük ulusal ve demokratik geleneklerinin mirasçısı işçi sınıfına karşı yöneltiliyordu. Bunlar bu komiteleri anayurt toprağına zorla yerleştirme arzularını açığa vuruyorlardı. Üç gün sonra Korsika'ya saldırıyorlardı. Cumhuriyeti savunmak için Anayasa'ca getirilen resmi makamlar yıkıcılık ve paraşütcü şantajının tehditleri karşısında geri çekiliyor, görevlerine ihanet ediyor ve General de Gaulle'ü yardıma çağırıyorlardı.

Komünistlere gelince onlar Cumhuriyetin savunulması için çağrıda bulunuyorlardı. Millet Meclisindeki oyları ve güçlü sokak gösterileri ile ellerinden geldiği kadar kişisel iktidar yolunun açılışına karşı çıktılar. Cumhurbaşkanı René Coty, Jacques Duclos ile beni çağırmıştı. Cezayir ve Ajaccio zorbalıklarına boyun eğmeye yasal bir görünüş vermek için hazırlanan senaryoya katılmak istemedik, bize verilmek istenen rolü reddettik.

1958 Mayıs ve Haziran günlerinde fe-

satçıların ve de Gaulle'cülerin en iyi silahı Cumhuriyetçilerin dağınıklığı idi: içinde bulunduğumuz tehlikeli saatlere rağmen, sosyalist partinin şeflerinden başlayarak, komünist olmayan sol parti ve grupların yöneticileri işçi güçlerini bölmekte direndiler. Partimiz, demokrasiyi sonuna kadar savundu: Parlamentoda, M.R.P. tarafından kurulan hükümette Pflimlin'e oy verdi, ülke içinde de komünistler mücadelenin ön safında yer aldı. Fakat «cumhuriyetçi» hükümet savaşa girişmeksizin çöktü: üyelerinden birçoğu «yüce kurtarıcı»nın kucağına sığınmaya koştu, «yüce kurtarıcı» da onları arabasına koşmak üzere hoş karşılayacak kadar alçakgönüllülük gösterdi.

IV. Cumhuriyet neden bu acı akıbete uğradı?

Acaba demokrasi, düşmanlarının ileri sürdükleri gibi, ulusu zayıf düşürdüğü, köleliğe mahkûm ettiği, yıktığı, Fransa'yı yönetilemez hale getirdiği için mi bu akıbete uğradı?

1947'den beri kendini gösteren olayları çözümlememiz bunların boş iddialardan başka birşey olmadığını gösteriyor. Ülkenin zayıflamasının, köleleştirilmesinin, yıkımının sorumluları geri toplumsal güçlerden,

sömürdükleri halkın düşmanı ve Amerikan emperyalizmine bağlı kapitalist çevrelerden, ulusal döneklik, savaş ve sefalet politikası izleyen ekonomik feodal beylerden başkaları değildi.

IV. Cumhuriyet, demokrasi fazlalığından değil, demokrasinin cılız, yetersiz oluşu ve sürüp giden yozlaşması yüzünden öldü. Bu demokrasi, kendini yadsıyarak, parlamenter rejimi değerden düşürerek, keyfi iktidara, sol gazetelerin toplatılmasına, işçi düşmanı baskıya başvurarak, sömürge halkları ezerek ve kırarak kendi sonunu hazırlamıştı.

IV. Cumhuriyetin kumanda kollarını tutanlar halktan korkuyorlardı, bunlar emekçileri tam olarak parlamentoda temsil edilme haklarından mahrum etmeye çabaladılar.

1958 Mayıs'ında sendika temsilcileri İçişleri Bakanına çıkıp ondan Cumhuriyeti savunmak için halk milisleri örgütlenmesini istedikleri zaman Bakanlar Kurulu bu öneriyi dehşetle geri çevirdi.

On yıl boyunca komünistleri bir kenara atmaktan ve itmekten, Millet Meclisi tüzüğünü yeniden düzenlemekten ve Anayasa'yı geriye doğru değiştirmekten başka bir şey

düşlemeyen bütün politik gruplar General de Gaulle için çalıştılar.

1958 Haziran'ında toplanan Merkez Komitesi karşısında uğradığımız yenilginin, demokrasi davasının uğradığı yenilginin ağırlığını belirttim:

İşçi sınıfına ve demokrasiye ağır bir darbe indirildi. Gerçekten, de Gaulle hükümeti ötekiler gibi bir hükümet değildir. Ne bu hükümetin büründüğü yasallık örtüsü, ne Parlamentodan güven alma biçimlerine görünüşte uyulması, ne de hükümet başkanının «sistem» diye adlandırdığı şeyle «sistem»in adamlarını birleştirmek için yaptığı kimi manevralar asıl olguyu gözlerden saklayamaz: de Gaulle, Millet Meclisinin özgür istemi ile değil, Cezayir ve Ajaccio zorbalıklarıyla iktidara getirilmiştir. de Gaulle hükümeti, gerici tehdit ve şiddetten doğma, temelden yasadışı bir hükümettir.

de Gaulle'ün arkasında hangi güçler vardı?

Önce, vahşice anti-demokratik ve Cumhuriyetin can düşmanları olan, kendi başarısızlıklarını Cumhuriyete yükleyen ve bütün cephelerde tek bir düşmana, ezilen yığınların kurtarıcısı komünizme karşı tek bir savaş açma çağrısında bulunan ordunun

zorbaları, sonra, «arap emeğini sömüren» ve ayrıcalıklarını koruma sevdasında bulunan büyük sömürgeciler. Sonra, büyük bankalar ve büyük patronlar.

de Gaulle, sınıflararası bir anlaşmanın, uzlaşmanın insanı değildi, o, militaristlerin ve büyük sermayenin, tüm gerici güçlerin temsilcisiydi.

17 Temmuz 1958'de Partinin Ulusal Konferansına sunduğum raporda, Kurtuluştan bu yana Fransa'daki siyasi gelişmelerden dersler çıkardım.

Komünist olmayan sol parti ve grupların yöneticileri, korkuya kapılarak, şantaja boyun eğerek, Partimizle tartışmak, onunla anlaşmak istemedikleri için tehlike çanları çaldığı zaman kendilerini zayıf ve güçsüz buldular. Bunlar kendi öz örgütleri üzerinde gericiliğe tutamak sağladılar ve böylece bizimki dışında kalan bütün partiler sınav zamanı, kendilerini feci şekilde bölünmüş buldular.

Kişisel iktidarın habercileri, ikilemin ya de Gaulle ya da komünizm olduğunu ileri sürüyorlardı. Gerçekte, kişisel iktidar ile demokrasi arasında seçim yapmak söz konusuydu.

de Gaulle, **hakem rolü oynamak** şöyle

dursun, Cezayir ve Ajaccio zorbalarını ve Pau, Lyon, Saint-Chamond ve başka yerlerdeki şiddet kışkırtıcılarını hiçbir zaman yadsımak istemedi... de Gaullecülük ya hiçbir şey değildir ya da siyasi ve toplumsal bir olaydır, bu durumda da de Gaulle, kendisini ortaya çıkaran ve harekete geçiren toplumsal güçlerden ayrılamaz. Sorunu başka türlü koymak şaşılası bir saflık demek olurdu.

Cumhuriyeçileri, geçmişin acı yanılgılarından kurtulmaya, sosyalistlerle komünistlerin eksiksiz eylem birliğini, tüm demokratların toplanmasını gerçekleştirmeye, referandum-plebisit'de hayır oyu kullanmak için çabalarını birleştirmeye çağırdım.

Basınımızda[98], demokrasi ve yurtseverlik maskesi takarak bizi yöneten prenslerin, «monarşi tezgâhçılarının katmerli sahtekârlığı»nı ele verdim. Fransa'nın büyüklüğü, geçmişe dönüşte değil, kesinlikle barış, işbirliği, öbür halklarla, herşeyden önce de sömürge halkları ile dostlukta yatmaktadır. Kişisel diktatörlük dönemlerinin ulusal bir felaketle ebediyen kapanmış olduğunu hatırlattım.

15 Ağustos'ta, acıyla, Frédéric Joliot-Curie'nin ölümünü öğrendik. Frédéric Joliot-

Curie'nin çalışmaları çağımızın büyük buluşuna, atomun parçalanışına geniş ölçüde katkıda bulunmuştu. O, Komünist Partiye sınav ve mücadele yıllarında gelmiş, daha sonra atom bombasının kullanılışına karşı ve barış için mücadelede en etkin rollerden birini oynamıştı.

Joliot-Curie, ölümünden birkaç hafta önce Bazainville'de beni ziyaret etmişti. Sovyetler Birliği'ne yaptığı bir yolculuktan ve Doubno atom santralını ziyaretten dönüyordu. Rusların başarmış olduğu büyük ilerlemeleri çoşkuyla anıyor, onların başarılarına övgüler yağdırıyordu. «Tasarlamış olduğum herşeyi aşıyor bu» dedi bana. Silahsızlanma sorunu ile yakından ilgileniyor ve çalışan sınıfların yaşam düzeyini yükseltmek için kullanılabilecek pek büyük paraların çarçur edildiğini görmekten üzüntü duyuyordu.

Köleliğe **hayır**, diktatörlüğe **hayır**, savaşa **hayır**, yeni monarşi Anayasa'sına **hayır** denilmesi için fedakârca kendilerini tüketen komünistlerin gösterdiği çabalar ne yazık ki başarıya ulaşamadı.

29 Eylül referandum-plebisit'i aşağıdaki sonuçları verdi: yazılı seçmen sayısı 26.606. 948, oy kullananlar 22.595.703, yani 4 milyondan fazla çekimser; 17.666.828 «evet» (% 79,

25) 4.624.475 «hayır» (% 20,75).

Bu başarısızlık neden ileri gelmişti?

Önce, değişiklik arzusundan, seçmenlere verdikleri sözü inkâr eden kimi parti şeflerinin ihaneti yüzünden kurumları kaplayan yozlaşmadan; sonra fesatçılarla asi askeri şeflerin kullandığı korku ve iç savaş şandajından; Cezayir'e General de Gaulle'ün getireceği sanılan barış arzusundan; nihayet cumhuriyetçiler arasında sürüp giden birlik yokluğundan, nerdeyse her türlü gelecek umudunu kapayan ortak bir düşünce temeli üzerinde anlaşma yokluğundan ileri gelmişti.

Elbette **hayır** isteğinin başarısızlığını belirleyen nedenler, haklı nedenler değildi. Fransa'nın muhtaç olduğu güçlü ve sürekli hükümet «tanrının gönderdiği» bir adamın omuzlarına yaslanamaz. Burjuvazi ve kimi sosyalist liderler tarafından bir yüzyıldan fazla bir süreden beri sömürgeciliğin yaptığı iyilikler hakkında yayılan aldatıcı düşünceler işçi sınıfının bile bir bölümü içine oldukça derin bir şekilde sızdığı için Cezayir'de barış yanlısı birçok insan oylarını sömürgeci oylarına ekledi̇ler: Fransızların büyük bir bölümü, sömürge sorununun tek haklı çözümünün halkların bağımsızlığı, hak eşit-

likleri ve karşılıklı yararlarına dayalı ilişkiler kurulmasında olduğunu henüz anlamamışlardı.

Her ne olursa olsun yeni bir durum yaratılmıştı. Fransa az sonra demokratik özgürlükler ve emekçi halklarına karşı apaçık ve ağır tehditler taşıyan otoriter bir rejime katlanacaktı. Başarısızlıklarından gerekli dersi alan Cumhuriyetçilerin birleşecek noktaya gelmemeleri imkânsızdı. Komünistler, ortak kurtuluş ve yenileştirilen bir Cumhuriyetin koşulu olan işçi güçleri ile demokratik güçlerin bu etkin birliğine ulaşmak üzere her türlü çabayı göstermekte kararlıydılar.

4 Ekim 1958'de İvry'de toplanan Merkez Komitesinde evet oylarının tüm çelişkilerinin altını çizdim.

Bu çelişkiler Cezayir'de ortaya çıkacak; iktisadi ve toplumsal planda ortaya çıkacak; Fransa'nın bağımsızlığı ve büyüklüğü hakkında edilen cafcaflı sözlere rağmen dış politika alanında ortaya çıkacak; o halde hayaller de yok olacak, ama bunun için Partimizin çabası gerekli. Bu hayaller ancak, Parti buna yardımcı olursa, Parti harekete geçerse, Parti etkin ve sabırlı bir açıklama politikası ile yığınları aydınlatırsa yok ola-

caktır.

General de Gaulle'ün iktidara gelişi tekelci sermaye ile büyük bankaların zaferi demekti, ama bunların çıkarları her zaman, «bütünleşme» yanlısı Cezayir küçük burjuvaları ile sömürgecilerinin çıkarlarına uygun düşmüyordu.

Anayasa'nın temelden kötü niteliğine işaret ederek, onu halkın egemenlik haklarının canlandırılması için verdiğimiz mücadelenin konusu olarak dikkate alacağımızı belirttim. Büyük bir ideolojik, politik ve örgütsel savaşın başında bulunuyordu. Yığınlar aldatılmıştı: ama onlar kendileriyle birlikte aldandığımız takdirde diğerleri gibi bizi de affetmeyeceklerdi.

23 Kasım 1958 yasama seçimleri, referandum-plebisit'in sonuçlarını doğruladı.

İlk turda, Komünistler kullanılan oyların % 19'u demek olan 3.882.204 oy; sosyalistler 3.167.354 oy; U.N.R. (General de Gaulle'le övünen Yeni Cumhuriyet Birliği) 3.603.958 oy elde ettiler. Komünist Parti önemli ölçüde gerilemesine rağmen Fransa'nın birinci siyasi partisi olarak kalıyordu. Fakat oranlı temsil sistemi yerini «durgun birikintiler» oylamasına bıraktığından milletvekillerimizin sayısı 10'a düşmüştü...

Bir rejim, yaptığı işlere göre değerlendirilir. Yeni rejimin yaptığı işler hayalleri ve yanlış anlamaları yavaş yavaş dağıtmaktan geri kalmayacaktı...

Fransa'da emekçilerin durumu ağırlaşırken, 27 Ocak 1959'da Sovyetler Birliği Komünist Partisi XXI. Kongresini açıyordu. Parti, S.S.C.B. halklarına, komünizmin kuruluşu için yedi yıllık bir mücadele planı öneriyordu. Güzel, anlamlı rakamlar sosyalizmin temelli üstünlüğünü, tükenmez canlılığını dile getiriyor, kapitalizmle barışçıl yarışma içindeki kesin zaferini bildiriyordu. Sovyetler Birliği az önce, güneşin çevresindeki gezisinde yanında Kızıl bayrağı götüren, Miètchta (rüya) adlı yeni bir uydu fırlattı. Bütün zamanların en atak düşünürlerinin türetimleri, en büyük bilginlerin dahice tahminleri, sosyalizmin zafere ulaştığı ülkenin buluşları sayesinde nerdeyse bir gerçek olacaktı, gerçek oluyordu. Bir komünist için ne göğüs kabartan bir duygu!

Otoriter rejimin demagogları işçi sınıfını bir süre için kandırmayı başarmışlardı. 28 Eylül'de evet oyu kullanmış, Kasım 1958'de ise bizi izlememiş olan nice aldatılmış emekçi, gerçeklerin sınavı ve açıklamalarımızın haklılığı meyvelerini vermeye başlar

başlamaz tekrar bize döndü.

U.N.R., 8 Mart 1959 belediye seçimlerinde, komünistleri Paris bölgesindeki tüm belediyelerden kovmakla böbürlenmişti. Aslında aşağıdan alması gerekirdi. Biz, sadece 1958 Kasım'ında yitirdiğimiz alanı yeniden elde etmekle kalmayıp, 1953 belediye seçimlerine oranla daha ileri gidiyorduk. 1953'de kullanılan oyların % 27,4 ünü; 23 Kasım 1958 yasama meclisi seçimlerinde % 19'unu; 8 Mart 1959 belediye seçimlerinde % 29,1'ini elde etmiştik. Paris'te ve Seine ilinde bir hayli ilerde olmak üzere başta geliyorduk. Paris bölgesindeki bütün belediyelerde durumumuzu pekiştiriyor, belediyeler kazanıyorduk. Başarımız Marsilya, Lyon, Lille, Nice, Toulon, Saint-Etienne'de de doğrulanıyordu... 37 sandalyeden 18'ini bizim 2'sini sosyalistlerin elde ettiği Havre'da gerici koalisyon bir sosyalist belediye başkanı seçtiriyordu.

On beş gün sonra yapılan ikinci turda sosyalistler ve diğer Cumhuriyetçilerle birlik listeleri yeni başarılar kazandı.

1959 Mart'ında yapılan belediye seçimleri referandum kampanyasında olduğu gibi Mayıs ve Haziran olaylarında da açıklık ve kararlılıkla damgalanan Partimizin poli-

tika ve taktiğinin haklılığını göstermişti. Komünistler rakiplerinin başarıları karşısında kendilerini koyvermemişler ve emekçilerin er geç kendilerini anlayacaklarının bilinciyle kendi yollarında tereddütsüz ilerlemişlerdi. Başlıca sorun yığınları harekete geçirmek, mücadeleyi elden bırakmamak ve geliştirmekti.

Sosyalist Parti seçimlerde gerilemesiyle kabahatlerinin bedelini ödüyordu; Radikal Partinin çeşitli fraksiyonları çöküyordu; Demokratik Güçler Birliği ve Bağımsız Sosyalist Parti bizimle ortak mücadeleyi, karşılıklı ödün politikasını reddetmiş oldukları için yetersiz sonuçlar elde ediyorlardı.

Fakat belediye seçimlerinde komünistlerce kazanılan başarılar referandumun ve yasama meclisi seçimlerinin sonuçlarını ortadan kaldırmamıştı. Bu başarılar yalnızca oyunu yeniden kazanmanın nasıl mümkün olduğunu göstermişti.

*

Partimiz 1959 Haziran'ında İvry-sur-Seine'de XV. Kongresini topladı. Bu kongrede **«Demokrasinin canlandırılması ve yenileştirilmesi için Cumhuriyetçilerle işçi güçlerinin birliği»** başlığını taşıyan bir rapor sundum.

Askeri bir bürokrasinin ulusa karşı çıktığı Fransa'da keyfi yönetim kol geziyordu. Yeni rejim gerici bir toplumsal politika uygulüyor, faşizme yol açıyor, cehaletin ve kilisenin saldırısını teşvik ediyor, Cezayir savaşını sürdürüyor, atom bombası yapımına ve çok tehlikeli bir dış politikaya yöneliyordu. Oysa tarih silahsızlanma ve barış içinde birlikte yaşama sorununu zorunlu bir şekilde gündeme getirmişti.

13 Mayıs ayaklanmasından doğan rejimin, halkın, ekonomik refahın ve ilerlemenin yararına olmadığını gösterdim.

Fransız ekonomisinin hem Cezayir savaşına hem de üretim aygıtının modernleştirilmesi, yaşam düzeyinin yükseltilmesi ve hatta korunmasına aynı zamanda dayanması imkânsızdır. Bunları ayırmak gerekir. Hükümet bu ayırımı yapmıştır. İşçi sınıfının, köylülüğün, orta sınıfların yaşam düzeyini daha da alçaltma yolunu seçmiştir. Ama bu koşullarda ekonominin her türlü gerçek ve düzenli gelişim yolu kapalıdır.

İşçi sınıfının satın alma gücünü savunması, mücadele etmesi ve birleşmesi gerekiyordu. Bütün cumhuriyetçiler demokrasiyi yerleştirmek için onun çevresinde toplanmalıydılar.

Orta sınıfların öğelerinden çoğu işçi sınıfı davasına, demokrasi davasına kazanılabilirler. Yani bunları sonuçta proletaryanın mı yoksa tekelci büyük sermayenin mi kendi ardından sürükleyeceği bugün olduğu gibi gelecektede çözmemiz gereken en önemli sorunlardan biridir.

İşçi sınıfı ile çalışan köylülük, aydınlar, şehir orta sınıfları arasında ittifak için, Komünist Parti ile diğer demokratik partilerin ittifakı için somut bir platform oluşturmak amacıyla cumhuriyet kurumlarının ve ulusal hayatın yenileştirilmesine ilişkin bir program hazırlamak gerekiyordu. Kongre, siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel alanlarda, gerçek bir demokrasinin kurulması için zorunlu koşulları belirleyen bir program kabul etti.

Bu demokrasi nasıl bir demokrasidir?

Hükümet tek bir ulusal Meclisten kaynaklanır ve bu Meclise karşı sorumludur. İnsan hak ve özgürlükleri yasayla güvenceye bağlanmıştır. Seçimler nisbi temsil esasına göre yapılır. Fesat örgütleri dağıtılır, profesyonel ordu kaldırılır, ordu yalnızca ulusun hizmetine verilir, polis örgütü arıtılır ve demokratlaştırılır, yerel yönetim özgürlüklerine saygı gösterilir ve bu özgürlük-

ler genişletilir, valilikler kaldırılır, yargıçlar seçim yoluyla getirilir. Atom endüstrisi, petrol ve doğal gaz endüstrisi, büyük demir çelik ve kimya işletmeleri, büyük denizcilik şirketleri, iş bankaları ve sigorta şirketleri gibi fiili tekeller millileştirilir. Eğitim alanı ve devlet memurlarının statüsü demokratik yönde yeniden düzenlenir. İşçi sınıfının hahat düzeyi yükseltilir, tarımsal işbirliği tüm biçimiyle teşvik edilir, bir esnaf statüsü hazırlanır. Askeri harcamalarda toplu bir indirim sağlanır. Büyük gelir sahiplerini vergilendirecek emekçileri ise vergi dışı bırakacak bir vergi reformu yapılır. Cumhuriyetçi Fransa atom silahlarını yasaklar, silahsızlanmadan yana bir politika güder, ayrılık gözetmeden tüm halklarla işbirliği yapar.

Demokraside yapılacak bu yenileştirmeler Fransız komünistlerinin ülkelerine karşı besledikleri derin sevgiyi dile getirir. Komünistler bu yolda ilerlerken kendi ilkelerine de sadık kalırlar. Çünkü demokrasi sosyalizme aykırı değildir, demokrasi sosyalizme götürür.

Çağımızda artık demokratik dönüşümlerle sosyalist dönüşümler arasında uzun bir tarihi aralık yoktur. Günümüzde apaçık bir

şey olan halkın siyasi mücadelesinin işçi sınıfınca yönetilmesi iki evreyi birbirine yaklaştırır ve bitiştirir. Yaşayan bir varlık olan demokrasi sosyalizm içinde yetkinleşecektir.

Fakat kapitalizmden sosyalizme geçiş, reformistlerle revizyonistlerin yutturmak istedikleri gibi kendiliğinden ve ağrısız bir şekilde olmaz; bu geçiş her zaman keskin bir sınıf mücadelesinin sonucu olan devrimci bir sıçrama gösterir.

*

1959 yazını Sovyetler Birliği'nde geçirdim, sosyalizm ülkesinin yıldan yıla gösterdiği büyük ilerlemelere tanık oldum. Yoldaş Khrouchtchev'i gördüm. Khrouchtchev'in bir kaç hafta sonra barış elçisi olarak Birleşik Devletler'e gitmesi gerekiyordu.

Bir süre Kırım'da kaldıktan sonra Moskova'ya gittim, burada 18.000 işçi çalıştıran Avrupa'nın en büyük bilyeli yatak fabrikasını ziyaret ettim. Otomatik atölyede herşey bir makineden öbürüne geçiyor, kesilecek demir çubuk atölyenin bir ucundan giriyor, öbür ucundan, gönderilmeye hazır, paketlenmiş bilyeli yatak halinde çıkıyor,

makinelerin gözetimi için topu topu 90 işçi görevlendirilmiş. Otomatik atölyede görevli işçilerin üçte ikisi mühendis ya da mühendislik öğrenimi yapan öğrenciler.

Moskova uçsuz bucaksız bir inşaat şantiyesi. Her yıl 300.000 kişinin barınacağı konutlar yapılıyor. 12 işçi tarafından 25 günde inşa edilen 60 daireli bir ev gördüm. Yeni üniversite çevresinde en az 400.000 nüfuslu bir mahalle doğmuş.

İki müthiş partikül hızlandırıcısı olan Doubno atom santralını ziyaret ettim.

Dönerken Leningrad'da, Lenin adını taşıyan atom buzkıranının ilk yolcusu olmak onurunu nail oldum. İlk yolculuğuna katılabileyim diye buzkıranın açık denize çıkışı üç gün ertelenmişti. Buzkıran Neva üzerinde, Aurrore (şafak) kruvazörünün Ekim 1917'de Kışlık Sarayı bombardıman ettiği yere demirlemişti. 130 metre uzunluğunda, 16.000 tonluk, türbinleri bir atom reaktöründe çalıştırılan bu buzkıran limana uğramaksızın bir yıl denizde dolaşabiliyor. Bütün Leningrad bayram yapıyor, fabrika sirenleri buzkıranın hareketini selâmlıyor, rıhtıma yığılan halk ona alkış tutuyordu... Buzkıran Finlandiya körfezinde açık denize çıktığı sırada, hızlı bir tekne beni karaya çıkardı ve

Ermitagı müzesi önünde bıraktı. Müze salonlarını gezdim ve Fransız empresyonistlerine ayrılan yeri görünce hoş bir şaşkınlığa kapıldım.

Yoldaş Khrouchtchev'in Birleşik Devletler'e hareketinden iki gün önce, Demokratik Almanya Birleşik Sosyalist Partisi genel sekreteri Walter Ulbricht'le birlikte onunla öğle yemeği yedim. O anda yoldaş Khrouchtchev'i telefona çağırıyorlar. Döndüğünde bize şunu söylüyor: «Füzemiz aya hareket etti. Yarım sat sonra tam olarak koordinatları belirlenebilecek ve füzenin aya ulaştığı saat saptanabilecek.»

Yoldaş Khrouchtchev Birleşik Devletler'e yaptığı yolculuk sırasında, Birleşmiş Milletler Örgütü kürsüsünde, bir silahsızlanma planı önerdi. Khrouchtchev böylece, Ekim Devriminden sonra ilk işi dünyaya barış önerisinde bulunmak olan Sovyetler Cumhuriyeti'nin değişmez düşüncesini dile getiriyordu.

Dünyanın bütün bölgelerini dev bir Hiroşima haline getirmek için birkaç saatlik savaşın yeteceği bir sırada yoldaş Khrouchtchev'in genel ve tam bir silahsızlanma hakkında yaptığı somut öneriler yığınların özlemlerine ve bütün dünyanın kendi ha-

linde insanlarının endişeli bekleyişine cevap veriyordu. Gerçekten, savaşı engellemenin en iyi yolu savaş araçlarını kaldırmak değil midir? Bundan böyle tahrip silahlarının kullanılmasının en sağlam güvencesi bu silahların tahribi değil midir?

İnsanlığın önünde açılan barış içinde birlikte yaşama yolunda Sovyet önerileri derin bir gerçekçi nitelik taşıyor. Lenin'in 1920 yılında İngiliz yazarı Wells'le görüşürken kafasında canlandırdığı varsayımın somutlanmasından bu yana dünyanın çeşitli devletleri arasındaki şiddet çağının sona ermesi bir hayal olmaktan çıkıyor. Lenin şöyle diyordu:

Eğer gezegenler arası ilişkiler kurmayı başarabilirsek... bu durumda sınırsız bir hale gelen teknik potansiyel ilerlemenin aracı ve yöntemi olarak şiddet çağının sona ermesini zorunlu kılacaktır.

«Sınırsız bir teknik potansiyel» yoluna giren ve bu yola girdiği için evrensel bir silahsızlanma davası güden sosyalizmin ülkesidir.

Sovyet bilginleri, ayı çepeçevre dolaşan ve onun o zamana dek bilinmeyen yüzünün resmini çeken bir füze fırlatarak yeni bir başarı kazanmak üzereydiler. İnsan geze-

genlerin esrarını çözmeye başlıyordu.

Bu barışçıl zaferler Fransız proleterlerinde çoşkun bir heyecan uyandırıyor, onların barış ve sosyalizmin zaferine olan umutlarını pekiştiriyordu.

*

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin kuruluşunun X. yıldönümünde bulunmak üzere Georges Cogniot ve Pierre Villon'la birlikte Berlin'e gittim. 6 ve 7 Ekim tarihlerinde büyük kalabalıklar karşısında Alman başkentinde ve 10 Ekim'de Leipzing'de yaptığım konuşmalar temelde barış ve dostluğu ele alıyordu. Bu konuşmalar iki işçi sınıfının dayanışmasından iki halkın yakınlaşmasından yana heyecanlı gösterilere, coşkun dostluk belirtilerine neden oldu. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin Avrupa'nın ortasında bir barış kalesi, Batı Almanya'nın militarist güçlerine karşı etkili bir denge gücü yaratmış olduğunu gördüm.

Bonn Almanya'sı rejiminin derin eğilimlerini ele veren gamalı haç kampanyası Yahudi düşmanı kışkırtmalar Avrupa'da bir endişe ve tedirginlik ortamı yaratmak üzereydi. Bu iğrenç gösteriler Fransız yurtse-

ver ve demokratlarını kızdırdı, çileden çıkardı. İster istemez gözlenilen bir durum: eski nazilerin hükümette yer aldığı Bonn Almanya'sında nazi piçleri yeniden boy gösteriyor. Elbe'nin ve Brandebourg kapısının ötesinde durum aynı değil, çünkü Demokratik Alman Cumhuriyetinde naziler temizlenmiş, zararlı ot kökleriyle birlikte sökülüp atılmıştır.

Kasım ayında Sosyalist Devrimin yıldönümünü her zamankinden daha da canlı bir sevinç ve şevkle kutladık. S.S.C.B., hiçbir zaman bize bu kadar parıltılı görünmemiş, sosyalist dünya sisteminin üstünlüğü hiçbir zaman bu kadar parlak bir biçimde kendini göstermemişti.

*

Fransa'da gericiliğin saldırısı devam ediyordu. Gericilik eğitim alanında çaba gösteriyor, Aralık 1959'da hükümet eğitim düzenini altüst eden bir yasa çıkartıyordu.

Artık Devlet genel ve laik okullar yanında papaz yetiştiren kurumlara da ödenek verecektir. Devlet, ana okulu çağından itibaren çocukları aynı sıralarda birleştirmek ve onlara kardeşliği öğretmek yerine onla-

rı ayıran ve karşı karşıya getirenlere para yardımı yapıyor. Üstelik yasa ulusal ve iller ölçüsünde, genel öğretimi de gözetmeye yetkili ve içinde piskoposluk temsilcilerinin bulunacağı «uzlaştırma komiteleri» denilen karma kuruluşlar yaratıyor.

Kilise, eski ayrıcalıklarını yeniden elde etmek, Devlet içinde resmi bir görev almak istiyor. Moral ve sosyal destek peşindeki kişisel iktidarla katolik hiyerarşisi arasında dinin düpedüz bahane işi gördüğü gerçek bir siyasi antlaşma yapılmıştır. Kardinal Gerlier 1941'de nasıl «Fransa Pétain, Pétain de Fransa demektir» dedi ise Lourdes piskoposu da şunu ilan etmekten çekinmiyor: «Besbelli ki Kutsal Ruh general de Gaulle'ün üzerindedir.»

Ruhani saldırı rejimin tüm politikasıyla bütünleşiyor. Gerici eğitim yasasının başlıca sorumluları plebisit'e **evet** oyu verdirenlerdir.

Halkın düşmanlarının gözettiği amaç yığınların dikkatini büyük siyasi ekonomik sorunlardan saptırmak için dinsel muhalefeti körüklemektir.

Bu koşullarda Partimiz laiklik için mücadeleye etkili bir şekilde katılmak zorundaydı. Militanlarımız, temel bir cumhuriyet

ilkesinin savunulması için verilen mücadelede ön saftaydılar ve şimdi de ön saftadırlar. Diğer alanlarda olduğu gibi bu alanda da ilerici güçlerin demokratik bir şekilde oluşturulan birlik ve komiteler içinde geniş ölçüde toplanmasına çalışıyorlar. Militanlarımız gericiliğe karşı koymak için bir çok Hristiyanın kendi yanlarında yer alışını görmekten özel bir sevinç duyuyorlardı.

Eğitim sorununun çözümü, öğrenci ana babaları, öğretim üyeleri kurulu ve ulus temsilcilerince özgür bir ortam içinde yönetilen ulusal bir üniversite kuruluşunda yatmaktadır. 1959'da bu yolda bir yasa önerisinde bulundum.

Gerici ve tutucu güçler böylece geleceğin yurttaşını en küçük yaşından itibaren ele geçirmek, onu laik ve ilerici eğitimden koparmak, çocuğun beynini kendi işlerine geldiği gibi yoğurmak, bu bakir alana kendilerine uygun gelen ilkeler ekmek, ideoloji ve önyargılarını gençliğe aşılamak için çaba gösteriyorlar.

Ama gençlik, haksız bir toplumdan, idealsiz, katı, bencil, şiddet üzerine kurulu ve tahribe yönelik bir dünyadan başka bir şey istiyor... Kuşaklar arasında açılan uçurum, yönetici sınıfın düşün adamlarının açıkla-

dıkları gibi sadece gençliğin soysuzlaşmasını değil, burjuvazinin iflasını da gösteriyor.

Burjuvazi artık yükselen kuşağı anlamıyor. Burjuvazinin artık ona verecek büyük, yüce, coşturucu hiçbir şeyi yok. Burjuvazi, ömür tüketmeye mahkûm ettiği bu gençliğe acı ve dayanıksız sitemlerde bulunmaktan başka birşey bilmiyor. Kendi çocukları da içinde olmak üzere gençliği suçluyor. Herkesin bildiği kendi iflasını kendi bunalımını gizlemek için gelişi güzel bir gençlik bunalımından söz ediyor.[99]

Kimilerinin bayatlamış ya da aşılmış olduğunu söyledikleri Marksizm insanlığa yeni yollar açıyor, gençliğe kurtuluşu getiriyor.

Gerçekte dünyada Marksizmden, komünizmden daha yeni, daha çok ileriye dönük, yenilik ve dönüşüm etmeni olan hiçbir şey yoktur. Marksizme karşı çıkan her şey lanetli geçmişin, sömürü ve köleliğe genç ve yenileştirmeci güçlerin boğulmasına dayanan eski kapitalist sistemin çıkarlarına hizmet eder.[100]

24 Ocak'tan 1 Şubat 1960'a kadar Cezayir'de meydana gelen dramatik olaylar, yeni devlet aygıtının zayıflığını ve onu kemiren çelişkilerle birlikte Cezayir savaşı ve

aşırıların gururunun Fransa'ya musallat ettiğini tehlikenin genişliğini gösterdi.

Kasım 1954'den beri kaç kez Cezayir halkının yetkili temsilcileriyle Cezayir'in kendi kaderini belirleme hakkı temel alınarak görüşmelere başlaması gerektiğini tekrarlamıştık. Fransa ile Cezayir arasındaki yeni ilişkilerin iki özgür ve egemen halkın dostluğu, eşitliği ve karşılıklı çıkarları üzerine kurulması gereğini de ekliyorduk.

Cezayir halkının cesur direnişinden sonra, Fransız halkının ve tüm demokratik güçlerin de baskısıyla yöneticilerimizde önemli bir değişim görüldü. Yatıştırma politikası adı verilen politikanın başarısızlığa uğraması karşısında, General de Gaulle 16 Eylül 1959'da Cezayir halkının kendi kaderini belirleme hakkını teslim etmek zorunda kaldı. Bununla birlikte bu hakkın kullanımını oyalama ve böylelikle savaşın devamını haklı gösterme tehlikesi taşıyan koşullar da hazırladı.

Böyle bir durum, görüşmelerden, barıştan hele özerklikten bahsedilmesini anlamak istemeyen 13 Mayıs komplocularını öfkelendirdi.

Bunlardan en saldırganları kendilerini 1958'de başarıya ulaştıran zorbalığı tekrar-

lamaya yeltendiler. Bunlar kimi askeri şeflerin yardımı ve Fransa'da sayısız suç ortaklarının desteği ile faşist bir ayaklanma hazırladılar.

Ama 1960 Ocak'ında politik koşullar, güç ilişkileri değişmişti. Güçlenmiş bir Komünist Parti ile Fransız halkının büyük çoğunluğu ayaklanmacılara karşı çıkıyordu. Müslüman halk sert bir tavır alıyor, Cezayir dışında Avrupa halkı duraksıyordu. Fransız büyük burjuvazisinin temel güçleri, tekelci sermaye aşırılardan başka amaçlar güdüyorlardı. Uluslararası kamuoyu aşırıları mahkûm ediyordu.

İktidar bir savsaklama, ikircillik, kabul edilmez bir hoşgörü havası içinde ayaklanmaya son vermek istedi: hükümet üyelerinden bazıları ordunun yüksek rütbeli subaylarının bir kısmı gibi az ya da çok ayaklanmacılara yakınlık besliyorlardı.

Yeni faşist saldırı kişisel iktidarın kendi kökeni ve özü yüzünden gerçekleşti, birçok suç ortakları buldu. V. Cumhuriyetin yürütme gücü, doğumundan itibaren bir yaratılış kusuruyla damgalandı. 13 Mayıs 1958 zorbalığından doğan bu iktidar komplocularla paylarını vermek zorunda kaldı, bunlardan kimilerini komuta yerlerine yerleş-

tirdi, demokratları ve barış yanlılarını alaya aldı ve cezalandırdı, halkın her türlü girişkenliğini, her türlü eylemini önledi.

Gittikçe daha dar bir toplumsal tabana dayanan, demokrasinin düşmanı ve az ya da çok ayaklanmacılara bağlı sorumsuz görevlilerden oluşan de Gaulle hükümeti denemede şaşılacak derecede zayıf göründü.

Bu hükümet 16 Eylül 1959 bildirgesinden sonra bile Cezayir'de barışı gerçekleştiremedi. Savaşla beslenen faşist tehdidi de önlemedi

Faşist komployu gerçekten ortadan kaldırmak, iç savaş örgütlerini dağıtmak, suçluları cezalandırmak, idareyi ve askeri bürokrasiyi temizlemek için, özerkliği uygulamak, görüşmeleri ve barışı dayatmak için, nihayet demokratik özgürlüklerin kullanımını sağlamak için tek bir adama ya da tek bir partiye değil, tüm ulusa başvurmak gerekir.

Tüm sendika, işçi ve üniversite merkezlerinin girişimi üzerine gerçekleştirilen 1 Şubat 1960 genel grevi halkın oybirliğini kanıtladı. Emekçiler bu bir saatlik grevle General de Gaulle'ü hiçbir zaman onaylamadıklarını gösterdiler, özerkliğin çabucak uygulanmasını, aşırıların ve suç ortaklarının

cezalandırılmasını görme istemlerini dile getirdiler.

Cezayir ayaklanmacılarının tecridi ve bozgunu ani ve tam bir faşist yıkım tehlikesine son verdi. Fakat sürüp giden bir başka tehlike var: rejimin kendisinin meydana getirdiği, kişisel iktidarın güçlenmesine ilişkin tehlike.

Komünistler de Gaulle hükümetinin istediği olağanüstü yetkilere karşı oy kullandılar. Hükümetin faşist komployu daha ortaya çıkmadan ezme olanağı vardı ama bunu yapmadı. Sistemin otoriter niteliğinin ağırlaşması, kararnamelerin yayımlanması demokrasiden arta kalan her şeye yeni bir darbe indiriyordu.

Güçlükler arttığı zaman -bu, sömürge sisteminin çözülüşü sırasında meydana çıkar- burjuvazinin içinde çelişkiler patlak verir. İşçi sınıfı böyle bir durumda hareketsiz kalamayacaktır. Bu çelişkileri kullanmayı bilmek, bu çelişkilerden işçi sınıfı ve demokrasi için daha elverişli bir durum meydana getirmek için yararlanmak, aynı doğrultuya yönelik diğer siyasi güçlerle anlaşmalar yapmak gerekir.

Demokrasi; barış; barış içinde birlikte yaşama; giderek artan, eş zamanlı ve dene-

timli silahsızlanma için, Büyük Sahra'da ya da başka yerde atom bombaları patlatılmasına karşı, Alman sorununun kesin olarak ve demokratik bir biçimde sonuca bağlanması için savaşımız sırasında yalnız orta sınıflar, herşeyden önce köylülük içinde değil, burjuvazinin bazı tabakaları içinde de müttefikler bulacağız.

Var gücümüzle sosyalist emekçileri; tüm Sosyalist Parti'yi tek cepheye kazanmaya çalışacağız. Bütün çabamızı vaktiyle Fransa'nın yaşaması için kendileriyle sert bir savaş içinde bir araya geldiğimiz, Kurtuluştan sonra da demokrasinin canlandırılmasını ve yenileştirilmesini öngören Ulusal Direniş Meclisi Programını uygulamak için anlaştığımız demokratik güçleri, eski direnişçileri birleştirmeye harcayacağız.

Yeni bir dönem başlıyor. Hiçbir şey kesin çözüme bağlanmamıştır. Büyük mücadeleler şimdiden kendini belli ediyor. Bu mücadelelerde Fransa halkının başında bize yakışan yeri alacağız. Faşist komploya karşı savaşta yer alan kimseler birlikte çalışmalıdırlar. Toplumsal gerilemeye yolu kapamak, şimdiki koşullar devam ettikçe mahrum kalacağımız güçlü hükümeti, fesatçılarla hiçbir şekilde uzlaşmaya yanaşmayan

ve halka, nispi temsil sistemine göre seçilen bir Meclise dayanan bir hükümeti ülkemize kazandırmak için birleşmek, tüm güçleri, tüm halk girişkenliklerini harekete geçirmek gerekir. Bunlar bizi gerçekten özgür, gerçekten demokratik, gerçekten bağımsız bir Fransa'ya götüreceklerdir.

XII

KOMÜNİSTLERİN İSTEDİKLERİ

KILAVUZUMUZ MARKSİZM - LENİNİZM. — KAPİTALİZMİN ÇELİŞKİLERİ. — KÖLELEŞTİRİLEN BİLİM. — HERŞEY KÂR İÇİN!. — REJİM DEĞİŞSEYDİ REFAH VE BOLLUK OLABİLİRDİ. — LENİN VE FRANSIZ KÖYLÜSÜ. — TOPLUMSAL KURTULUŞUN EVRELERİ. — KOMÜNİSTLERİN POLİTİKASI. — KOMÜNİZMİN GİDEREK ARTAN YAYILMASI.

Komünist Parti ötekiler gibi bir parti değildir. Komünist Parti emekçilerin, çıkarları ulusun çıkarları ile kaynaşan işçi sınıfının partisidir. Diğer partiler, bir kısım işçiler yanlışlıkla saflarında bulunsa da sadece az çok ayrıcalıklı, az çok işçi sınıfına düşman, az çok geçmişe dönük, az çok gerici güçlere bağlı sınıfların ya da toplumsal grupların çıkarlarını temsil ederler. Komünist Parti ise çalışmalarını öncü ilerici bir ideolojiye, denenmiş bilimsel bir teoriye, Marksizm-Leninizme göre düzenler.

Tarihin motoru sınıf mücadelesidir. «Günümüze kadar olan toplum tarihi sınıf mücadelelerinin tarihinden başka bir şey değildir.»[101] Bu, bilimsel sosyalizmin kurucuları olan Marx ve Engels'in büyük buluşuydu.

Marx ve Engels kapitalist toplumun diğer toplumların -ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodalite- ardılı olduğunu ve bu toplumun kaçınılmaz bir şekilde üstün ve bütünüyle değişik bir topluma varacağını ispat ettiler. Bu değişik toplumların temelinde insanların üretimde bulunma ve toplumsal üretim için aralarında gruplaşma biçiminin bulunduğunu gösterdiler. Toplumlar, üretim ilişkileri ya da mülkiyet biçimleri ile bu üretim ilişkilerinin içinde gelişen ve bun-

ların yerine üst biçimler koymak üzere bu ilişkileri parçalayacak duruma gelen üretim güçleri arasındaki çatışmayla ilerler.

Marx şunları yazmıştır:

Maddi hayatın üretim biçimi, genel bir şekilde, toplumsal siyasi ve düşünsel hayat sürecini belirler. İnsanların varlığını belirleyen onların bilinci değildir; aksine onların bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır. Toplumun maddi üretim güçleri, gelişmelerinin belli bir evresinde, var olan üretim ilişkileri ile ya da bunun hukuki anlatımından başka bir şey olmayan, üretim güçlerinin o zamana kadar içinde yaşadıkları mülkiyet ilişkileri ile çelişkiye düşerler. Eskiden üretim güçlerini geliştiren bu ilişkiler artık bu güçlerin gelişmesine engel olurlar. O zaman bir toplumsal devrim dönemi açılır.[102]

Marx ve Engels tarafından düşünülen dünyanın gelişimi içindeki genel kavranışı, onun çelişkileri ve devrimleri diyalektik materyalizmdir; onun doğa olaylarını kavrayışı materyalist, araştırma ve bilgi edinme yöntemi de diyalektik olduğu için böyle adlandırılır.

Diyalektik Lenin tarafından «eşyanın kendi özündeki çelişkilerin incelenmesi» ve «karşıtların mücadelesi» olarak tanımlan-

mıştır. Diyalektik yöntem için, belli bir anda kalımlı görünen, ama daha önce gerilemeye başlayan değil; doğan ve gelişen önemlidir, bunlar yükselen güçlerdir.

Diyalektik yöntem hiçbir olayı soyut olarak ele almaz. Onu, bağlı olduğu ve kendisini belirleyen diğer olaylarla ilişkileri içinde kavrar.

Diyalektik materyalizm varlığa ve düşünceye sıkısıkıya bağlıdır. Daha 1845'de **Feuerbach Üzerine Tezler**'de Marx şöyle yazıyordu:

Filozoflar çeşitli biçimlerde dünyayı yorumlamakla yetindiler, ama önemli olan dünyayı değiştirmektir.

Doğanın ve toplumun gelişme yasası diyalektik bir yasadır. Marksizm'e gerçekliğini, geçerliğini, gençliğini veren de bu yasadır.

Diyalektik materyalizmin tarihe uygulanan yöntemi olan tarihi materyalizm yalnızca geçmişi aydınlatmakla kalmamış tarihin yönünü anlamaya, bundan dolayı da geleceğe etkide bulunmaya olanak vermiştir. Marx ve Engels'in büyük buluşları, emperyalizmin ve proletarya devriminin yeni koşullarında Lenin tarafından zenginleştirildi ve geliştirildi. Marx-Engels-Lenin'in bilimsel doktrini, Marksizm-Leninizmin devrimci te-

orisi bütün ülkelerin bilinçli proleterlerinin ideolojik silahı, işçi sınıfının yüzyılın fırtınaları arasında sosyalizme yönelmesine olanak veren bir kılavuz haline geldi.

*

Şimdiye kadar insan, efsanedeki büyücü çırağı gibi, kendisinin harekete geçirdiği ekonomik güçlerin oyuncağı olarak bırakılmıştır. İnsan refah dönemlerinden sonra bunalım dönemlerinden geçer... Güçsüz ve çaresiz, büyük hayalci Fourier'nin formülünü arayarak garip bolluk içinde yoksulluk dramına tanık olur.

Modern üretim araçları artık kapitalist toplumun mülkiyet biçimlerine uygun düşmüyor. Teknik bakımdan uçak motoru kullanılıyorsa, ekonomik ve toplumsal bakımdan hep eski at arabasıyla yetiniliyor...

Bilim ve teknikteki ilerlemeler, atom çağının önünüzde açtığı ufuklar, bugün büyük Devletler düzeyindeki dehşet saçan tahrip araçları ekonomik güçlerin insan tarafından yönetimini sadece daha zorunlu, daha ivedi hale getirmektedir. Eski bilge ve filozofların hayalleri mümkün ve gerçekleştirilebilir şeyler alanına gitmek üzere düşler ülkesini ter-

ketmiştir. Tarih komünistleri Aristote ve Descartes'in dahice türetimlerini hayata geçirmekle görevlendirmiştir, çünkü bilim ve makinalaşma tüm geleneksel verileri değiştirmiştir.

«Aşırı üretim»e savaşlarda insanların ve zenginliklerin ağır yıkımında bir çare arayan; yüz milyonlarca insanın beslenecek ve giyinecek bir şeyi yokken üretimin bir kısmını yok eden ya da yok olmasına göz yuman bir düzenin; ücretleri düşürmek için işsizlere muhtaç olan ve birilerinin büyük bir çoğunluğun sefaleti pahasına zengin edildiği bir düzenin saçmalıklarına son verme zamanı gelmiştir.

Komünistler büyük üretim araçlarını toplumsallaştırmak istiyorlar; onlar hiç de küçük tarımsal, ticari ya da sınai mülkiyeti ortadan kaldırmak niyetinde değildirler. Onlar, bugün kapitalist Moloch'a(*) yem olarak atılan küçük ve orta köylülerin, küçük tüccar ve sanayicilerin çıkarlarını korumak istiyorlar. Engels, bir parça toprağına takılıp kalan küçük köylünün, sosyalizmin müm-

(*) Ammonit'lerin tanrısı, boğa yüzlü bir insan olarak betimlenir, kendisine ateşte yakılarak çocuk kurban edilirmiş. -ç.

kün kıldığı büyük tarımın üstünlüğüne kendiliğinden inanması gerektiğini, küçük toprağında kalmak isterse, onu istediği kadar orada bırakmak gerekeceğini söylemiştir.

Toplumsal eşitsizliğin ortadan kaldırılacağı bir toplum için savaşan komünistler ne «paylaşmacı» ne de «eşitlikçi» değildirler. Büyük mülkiyetin parçalara ayrılması ekonomik bakımdan imkânsız bir şeydir; makinaları paylaşmak onları tahrip etmek demektir. Tüm insanları aynı boyut içinde toplamak demek olan eşitleştirmeciliğe gelince bu toplumsal bakımdan imkânsız bir şeydir: insanlar arasında biyolojik ve psikolojik yeteneklerinden ileri gelen doğa eşitsizlikleri vardır. Komünistlerin yıkmak istedikleri eşitsizlik, sınıfların varlığından ileri gelen eşitsizliktir. Kapitalist toplumda bireyler kişiliklerini geliştirmek için eşit fırsatlardan yararlanmazlar. Üniversitelerde, yüksek idarede özel ya da kamusal büyük görevlerde kaç işçi çocuğu var? Demokratik denilen burjuva Fransa, Devlet aygıtını büyük ailelerin yönettiği, para ve otorite ayrıcalıklarının babadan oğula devredildiği aşamalara göre sıralanmış bölmelere, kapak gözlere ayrılmış bir ulustur.

Teorik bakımdan milyoner ve işsiz yasa

karşısında eşittir; her ikisi de özgürdür, ama işte bu özgürlük birini lüks kaplıca otellerine ötekini ise köprü altına götürür. Sınıflar kaldırılınca geleceğin insanı bir örnek ve mekanik bir «robot» olmayacak; yeteneklerinin geniş ölçüde açılıp serpildiği özgür ve güçlü bir birey olacaktır.

Kapitalizm uygarlığı devam ettirme, daha ileriye götürme konusunda yeteneksiz kalmaktadır. İlerlemeye bir engel haline gelmiştir. Kimi tröstler kendi tekel kârlarına dokunabilecek buluşlardan çekinmiyorlar mı?

Kâr yasasına bağlı bir toplumda önemli olan ihtiyaçların karşılanması, genel refah değildir, önemli olan asalak bir azınlığın zenginleşmesidir.

Yükselen burjuvazi ilerlemeye inanıyor, bilime dayanıyordu. Gerileyen burjuvazi teknik ilerlemeden yararlanmakta yeteneksiz kalmaktadır. Kapitalizm bilimi işin örgütlenmesine yalnızca kârlarını artırmak için uygulamayı bildi. Verimi, ücretlilerin maddi ve manevi sağlığının gerilemesi pahasına artırdı. Rasyonalizasyon hep daha çok iş kazaları getirdi. El emeğini serbest bırakan ve sonuçta insanlığa geniş gelişme ufukları açan makinalaşma kapitalizm için fazla yük-

sek bir teknik evre meydana getiriyor. Gerçekten kapitalist düzende makinalaşma işçilerin iş süresini azaltma yerine emekçilerin sayısını azaltıyor, işsizlik doğuruyor, yedek sanayi ordusunu artırıyor. Düzenin nimetleri, artan kötülükler şeklinde açığa çıkıyor.

Ayrıcalıklılar bencilliğin, malthuscılığın, bilmesinlerciliğin (obscurantısme) şampiyonluğunu yaparlarken komünistler herkesin önünde dayanışma, bolluk, bilgi çağının açılmasını istiyorlar. Günümüzde bilim toplumsal adaletten önce geliyor. Adaletle bilimi ahenkleştirmeliyiz çünkü bu artık mümkündür.

Fransa, diye yazıyor profesör Langevin, enerji kaynaklarından pek zayıf bir bölümünü meydana getiren ama gene de hepimizin emrine uysal, çok terbiyeli, çok yararlı ve her zaman sağlıklı bir köle veren bir elektrik donatımına sahiptir. Fransızlar tek dinamoları sayesinde tam sağlıklı, eşsiz bir uysallığa sahip, her işe yatkın kırk milyon köleye sahiptirler. Bu köleler bizi ısıtmaya, serinletmeye, aydınlatmaya, eğlendirmeye, tedavi etmeye, evde temizlik yapmaya ve yemek pişirmeye, şarkı söylemeye, bize duyulacak şeyleri duyurmaya ya da görülecek

şeyleri göstermeye yeteneklidirler... Bunların yardımıyla antik Tanrı-İnsan mucizesini yenileyebilir, bayağı işten kurtulabiliriz...

Daha 1921 yılında Partimizin toprak programını inceleyen Lenin, gözlemlerinde, ülkemizin sermaye egemenliğinden kurtulunca nasıl olacağı konusuna canlı bir ışık tutmuştu.

Bana öyle geliyor ki kapitalist teknik için olağan olanın çerçevesi içinde kalmamak gerekir, bir adım ileri gitmek gerekirdi. Tüm Fransa'nın tam ve planlı elektrikleştirilmesinin zorunluluğu hakkında, burjuva iktidarı devrilmeksizin, iktidar proletarya tarafından ele geçirilmeksizin elektrikleştirmeyi işçiler ve köylülerin çıkarına uygun olarak gerçekleştirmenin mutlak imkânsızlığı hakkında bir şeyler söylemek gerekirdi...

Fransa elektrikleştirme konusunda büyük olanaklara sahiptir. Eğer proletarya Fransa'da muzaffer olsaydı artık toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin özel mülkiyetini hesaba katmak zorunda bulunmayacak bir plana göre yapılacak elektrikleştirme başta küçük köylülere olmak üzere pek çok yarar sağlayacaktı.[103]

Oysa bugün ne görüyoruz?

Hükümet köy elektrikleştirmesini engelliyor. Kapitalizm köylülüğün içindeki ayrımlaşma sürecini belirginleştiriyor, küçük çiftçileri topraklarından kovuyor. Ortak Pazar'ın yürürlüğe girmesiyle tarımda merkezleşme hızlanıyor, bu, kampanyada «800.000 marjinal işletme yok olacaktır» diyen Tarım Bakanı tarafından isteniyor. Sefil bir hayata düşen üç milyon kişi -kırlardaki çalışan nüfusun yarısı- «fazlalık» sayılıyor... Burjuva politikacılar, söylevlerinde canlandırılışını kutladıkları «köylünün durumu»nu, onbeş yıldan beri daha kötüye götürmekten başka bir şey yapmadılar. 1945'de bir traktör 100 kental buğday değerindeydi: 1959'da 400 kental buğday ediyordu. Köylü 1945'de 100 kilo hafif saç almak için 100 kilo buğday satmak zorundaydı; oysa 1959'da aynı miktarda saç almak için 300 kilo buğday satmak zorunda kalıyordu.

*

Kapitalist sömürüden kurtulan bir ekonomide emeğin ürünü bütünüyle topluma gidecektir. Artık ölüm araçları silahlanma ve savaşlar için harcama yapılmayacak her şey yaşam araçları, evler, okullar, üniversi-

teler, hastaneler, laboratuvarlar için kullanılacaktır... Bugün Sovyetler Birliği'nde, sosyalist düzeni sayesinde artık bilimsel çaba ve buluşların ön safında bulunan bu ülkede gördüğümüz gibi bilim dev ilerlemeler yapacaktır.

Cezayir'de altı aylık «yatıştırma» politikası, zırhlı ya da atom bombası yapımı için heba edilen parayla halk yararına neler yapılamazdı?

İlerde Fransa'da komünizm gerçekleştiği zaman artık bu ülkede savurganlık, bunalım, işsizlik, kondu, sefalet ve hastalık, beslenme yetersizliği yüzünden erken bir ölüme mahkûm bahtsızlar olmayacaktır. Sağlığa elverişli konutlar, geniş okullar, korunan ve okutulan çocuklar, bakılan, mutlu ihtiyarlar; işte bizim için gerçek bir büyüklük, halkın gelecek Fransa'ya verebileceği büyüklük politikası burada yatar. Herkes için yarın güvenliği sağlanacak, yalnız doğuştan ayrıcalıklılar, servet ayrıcalıklıları için değil her yetenek için yol açılacaktır. Üretim bilimsel örgütlenmesi iş saatlerinin önemli ölçüde azalmasına, daha sonra da başta gelen ihtiyaç maddelerinin aynı nava ve su gibi parasız dağıtımına olanak verecektir.

Marx, Gotha Programının Eleştirisi'nde,

komünizmin «herkesten yeteneklerine göre, herkese ihtiyaçlarına göre» formülünü uygulayacağını söylemiştir.

Komünist toplum, sınıfsız toplum şimdiki toplumsal düzenin ezdiği insanların, başta «zincirlerinden başka kaybedecek şeyi olmayan» proletaryanın idealidir. Komünizmi, sömürücü kapitalistlerin tüm kurbanları ile özellikle emekçi köylülerle ittifak yapan proleterler kuracaktır.

Toplum bu son evreye gelmeden önce herkesin emeğinin niteliğine göre ücret alacağı -insanın insan tarafından sömürülmesi, mülksüzleştirme, hırsızlık ve şiddet üzerine kurulan şimdiki topluma oranla büyük bir ilerleme meydana getiren- bir ara dönemden geçecektir.

Sınıfsız toplumla kapitalist toplum arasında bir geçiş dönemi uzanır. İşçi sınıfı bu geçiş dönemi boyunca doğrudan hükümet edecektir, bu da proletarya diktatörlüğünden başka bir şey olamaz. Emekçilerin iktidarı eski yönetici sınıfların direnmesini kıracaktır. Bu iktidar tarihte ilk kez, o zamana kadar sermayenin diktatörlüğü altında ezilen halkın büyük çoğunluğu için en gerçek, en geniş demokrasi koşulları sağlayacaktır. Komünist toplum kurulup da her türlü Dev-

let biçimi ve her türlü iktidar yok olduğunda, işte o zaman bilimsel sosyalizmin kurucuları tarafından kabul edilen Saint-Simon'un formülüne göre «insanların yönetimi yerini eşyaların yönetimine bırakacaktır.»

Komünistlerin tarihi rolü kozadan çıkan kelebek gibi gelecek toplumun şimdiki toplumdan çıkmasına yardım etmektir. Komünist Parti, tarihi görevlerinin tam bilincine ulaşan yenileştirme güçlerini temsil eder. Bundan dolayı parti bugünün görevleri ile yarının görevlerini, ivedi amaçları ve gelecek amaçları birbirinden ayırır: parti şunu hiçbir zaman unutmaz; «her dönem ancak çözebildiği sorunları ele alır.» (MARX)

Sosyalizme geçiş genel bir tarihi zorunluluk ise de bu geçişin biçimleri her halkın ulusal özelliklerine göre ve tarihin değişen koşullarına, sınıf güçleri arasında uluslararası ölçüde değişen ilişkilere uygun olarak çeşitlilik gösterir.

Açıktır ki sosyalizmin Asya'nın dörtte üçü, Avrupa'nın yarısı üzerinde yerleştiği, kapitalizmin genel bunalımının İkinci Dünya Savaşının sonundan beri sürekli ağırlaştığı bir sırada Fransa'da sosyalizme geçiş koşulları da değişikliğe uğramıştır. Lenin'in haklı olarak işaret ettiği bir reformizmin

parlamenter hayallerini reddederek, oportünizmin bataklıklarına düşmekten dikkatle sakınarak halkın davasını zafere ulaştırmak için güncel verilerin göz önüne serdiği olanakları bu verilerden çıkarmak gerekir.

Marx ve Engels, demokratik cumhuriyetin sosyalizme giden en kısa yol, proletarya için güncel verilerin gözönüne serdiği olalarca belirtirler. Lenin'e göre proletarya diktatörlüğü tutarlı bir demokrasinin tam gerçekleşmesi ve tamamlanmasıydı.

*

Komünist Parti yarının kardeşlik toplumuna götürür. Bununla birlikte Parti gündelik eylemi ihmal etmez. Bugünkü toplumun çerçevesi içinde emekçilerin yükünü hafifletmek için mücadele eder.

Demek ki Komünistler uygulamada bütün ülkelerdeki işçi sınıfı partilerinin en kararlısı, öbürlerini sürükleyen kesimidir; teorik bakımdan da proletaryanın geri kalanı üzerinde proletarya hareketinin yürüyüş koşulları ve genel amaçları konusunda açık bir üstünlüğe sahiptirler.[104]

Halk bizi çalışırken görmüş, yaptığımız işleri değerlendirmiştir, bize güven duymak-

tadır. Komünistler hiçbir zaman halka ihanet etmemiş, karanlıklar içinde aydınlığı görmüş, ne kadar tatsız ve acı olsa da halka hep gerçeği söylemişlerdir. Onlar sonuçta tarihin hak verdiği kimselerdir.

Biz hem seçmenlerimizin hem de üyelerimizin sayısı bakımından en güçlü Partiyiz. Çetin yılların dönemecinde böyle kaldığımız gibi, 1959'da da üye sayımızı bütünüyle koruduk.

Fransız Komünist Partisi'nin başarıları birçok nedenlerden ileri gelir:

1. İçinde bulunduğumuz dönemin gereklerine ve Fransız halkının cömert demokratik geleneklerine cevap veren açık ve anlaşılır bir program;

2. Parti örgütü, örgütte hüküm süren hava, sarsılmaz iyimserliği, kendine güveni, üyelerini birbirine bağlayan dostluk, üyelerin davaya bağlılığı, ağırbaşlı özsaygılı yaşamları, yöneticilerinin niteliği;

3. Partinin, yaratıcı çalışmasını gösterebildiği ve yetkisini kullanabildiği tüm kesimlerdeki, özellikle Komünist belediyelerin yönetimdeki somut başarıları, cesur ve kararlı çalışmalarının çalışan sınıflara sağladığı maddi faydalar;

4. «Müdahale etmeme» adı verilen po-

litikaya, Munich ihanetine, V. kolun çevirdiği dolaplara karşı mücadelesinde Partinin ileri görüşlülüğü;

5. Alman istilasına ve Vichy hainlerine karşı savaşta Partinin örnek davranışı; Fransa'nın kurtuluşu ve komünist ideallerinin zafere ulaşması için onbinlerce kurban veren militanlarının yurtseverliği, yiğitliği, fedakârlığı;

6. Partinin barıştan yana sabırlı çalışmaları, Marshall planı ve Atlantik Antlaşmasına karşı çıkışı, Mayıs 1958 komplosunu ele vermesi, demokrasinin canlandırılması ve yenileştirilmesi için kişisel iktidara karşı mücadelesi.

Kimilerinin, nice Fransız komünistinin kanlarıyla yazdığı bu şanlı ve kahramanca sayfaları silmek için çabalamaları boşunadır. Amerikan politikası uğruna kendilerini kul eden kimi gerici ideologların bizi ulusa «yabancı» olarak tanıtmak istemeleri boşunadır. Ölülerimizin fedakârlığı, yaşayanların eylemi, işçi sınıfının çocuğu, Fransa halkının umut kaynağı olan Partimizden yana tanıklık ederler.

Komünist, halkın düşmanlarının dillerine doladıkları o yobaz, o dar kafalı bağnaz değildir. O, öncü savaşçıdır, geleceğin

habercisidir, tüm emekçileri inandırmak, değişmez fedakârlığı ile örnek olarak onları davasına kazanmak için çaba gösteren yeni insandır.

Partinin doğrultusu saptanmadan önce her komünist bunu bağlı bulunduğu taban grubu, hücre içinde tartışır. Herkes Partinin ilkeleri çerçevesinde düşüncesini özgürce ortaya koyar. Eğer militan haklıysa anlayışı başarı kazanır. Arkadaşları onu yeteneklerine ve kişisel değerine uygun düşen görevlere vereceklerdir. Tartışma bittiğinde ve eyleme geçmek gerektiğinde herkes saygıyla boyun eğer ve çoğunluğun kararını uygular. Tüm Parti tek bir insan gibi hareket eder. Seçilen merkez kabul edilen kararların uygulanmasını gözetir. Millet Meclisine, Senatoya, İl Genel Meclislerine ya da belediyelere seçilen Merkez Komitesinin denetimi altında Partinin politikasını uygularlar. Demokratik merkeziyetçilik denilen şey budur.

Halk seçtiği komünistlere güven besler, çünkü onların kusursuz olduklarını bilir. Milletvekili ve senatörler parlamento ödeneklerinin en büyük bölümünü Partinin kasasına verirler. Partiye yoksul girenler yoksul kalırlar. Bunlar hayalperestler, meczuplar, gevezeler ya da bağnazlar değil; eylem

adamlarıdır. Yığınlar komünist bakanların 1945'den 1947'ye kadar yaptıkları işleri unutmamışlardır. Komünist belediyelerin başarıları onlara emekçilerin minnet duygularını rakiplerin saygısını kazandırmıştır.

Komünist Parti yalnızca militanlarıyla ilgilenmekle kalmayıp, onların ailelerine, eşlerine, çocuklarına da ilgi gösterir. Halkın savaşçısını ailesinden koparmaz, bu aileyi halk savaşçılarının kardeşlik bağı içinde bütünler. Bunun içinde Partinin sevdiği kimseleri unutmadığını bildiği, anladığı zaman komünist için görevinin yapılması daha kolay daha neşeli bir iş olarak ortaya çıkar!

Komünist Partimize güvenenler yalnızca öylesine duygulu, öylesine cömert proleterler değildir. Partiye bir çok aydın gelmiştir. Büyük profesörler katılmıştır. Dünya çapında tanınmış bilginler, yazarlar, sanatçılar kendilerini düşündüren sorunların çözümünü yeni bir ilham kaynağı olarak onda bulmuşlardır. Picasso şöyle demiştir: «Kaynağa niçin gidilirse ben onun için Komünist Partiye geldim.»

Düzenin güçsüzlüğü ve zararlılığı, dinci ve bilmesinlerci (obscurantiste) saldırı, gerici ve tarihe ters düşen bir politika en uyanık kafaları burjuvazinin ulusun yöneti-

ci sınıfı rolünü oynamaktaki yeteneksizliğine inandırdı. Çağdaş dünyada Fransa'yı kim ayakta tutabilir, onun siyasi ve toplumsal yapısını kim çağdaşlaştırabilir, değişmeden kalmanın ölüm demek olduğu bir yüzyılda kim harekete geçebilir? En büyük aydınlar bu soruları soruyor ve bunlara halkın geleceğine inanarak cevap veriyorlar.

Emekçiler bu düşün adamlarını bağırlarına basmışlardır. Bu düşün adamları için Fransa halkıyla doğrudan ilişki gerçek bir ruhi ve manevi diriliş demektir ve bunlar Aragon'la birlikte şöyle diyebilirler:

Partim Fransa'nın renklerini gösterdi bana.

Aydınlar emekçiler arasına katılarak başka yerde hiçbir zaman bulamayacakları yüce ufuklar keşfediyorlar. Onlar Komünist Partinin Fransa'nın geleceğini hazırladığını, Fransa'nın en iyi geleneklerinin yasal mirasçısı, kültürünün gerçek temsilcisi, Rabelais'den Helvétius'a, Diderot'dan Victor Hugo'ya, Zola'dan Anatole France ve Romain Rolland'a kadar insanın kurtuluşu için mücadele eden güçlü beyinlerin soyundan bir Parti olduğunu anlamışlardır.

Paul Langevin, düşünceyi ve eylemi sıkı sıkıya birbirine bağladığı için Komünist

Partiyi övdü. Bu ünlü bilgin şunları yazdı:

Bir komünistin sürekli öğrenmesi, bilgi edinmesi gerektiğini söylerler; ben de size şunu söylemek isterim; ne kadar öğrenir, bilgi edinirsem kendimi o kadar komünist buluyorum. Ben; Marx, Engels ve Lenin'in ünlendirdiği bu büyük doktrinde kendi bilim dalımda kalarak hiçbir zaman anlayamayacağım şeylerin açıklamasını buldum.

Frédéric Joliot-Curie'de bilim adamlarından tüm yurttaş sorumluluklarını yüklenmelerini istedi. O, bilim adamlarının «kendilerini, ayrıcalıklı azınlıklardan ya da tanrılardan, doğadan ya da insanlardan kaynaklanan üstün güçlerin heves ve kaprislerine bağlı olaylar karşısında güçlü tanıklar saymaktan» vazgeçip, tarihi karanlıklardan kurtarmak ve iyi, yararlı kılmak için ona etkide bulunmaları gerektiğini düşündü.

Böylece Komünist Parti, kazanımlarını özümlediği geçmişten övünç duyarak ulusu daha yüce geleceklere götürür.

*

İşte bütünüyle işçi sınıfının ve ülkem Fransa'nın hizmetine adanmış bir yaşamın

öyküsü olan bu kitabın sonuna geldim. Buradan geriye dönüyorum: çarçabuk geçen bu sayfaların şurasında burasında kısaca anılan olayları ve insanları yeniden görüyorum. Amansız ve aralıksız bir mücadele içinde bugün gözden kaybolan nice izlenim, düşünce, anı, rastlaşma, yolculuk, kitap, dostluk ve sevgili insan var! Herşeyi bu toplu bakış içinde toplamak, herşeyi söylemek olanaksızdı, ben hiç olmazsa en önemli noktaları anlattım ve bundan başlıca endişem olan politik dersleri çıkarmaya çalıştım.

Bazen doğrudan doğruya içine karıştığım olağanüstü olayların tanığı oldum. 1925'den beri, Marksizm-Leninizm'in okulunda yetişmiş, tek bir aile meydana getiren ve halklarının kırılmaz umudunu taşıyan uluslararası işçi hareketinin başlıca yöneticilerini tanıdım. Uygulamada teorimizin haklılığını aralıksız doğrulama olanağı buldum. Teorik düşüncenin ve yığınların birleşik hareketi altında gözlerim dünyanın değişimine tanık oldu.

Gençliğim Ekim Devriminin saçtığı ışıkla aydınlandı. Seçimimi hemen yaptım. Bundan dolayı pişmanlığa düşmedim. Daha sonra meydana gelen olaylar gösterdi ki en iyi yol bu idi. Eğer Lenin 1917'de emperyalist

cepheyi kırmamış ve Sovyetler Cumhuriyetini kurmamış olsaydı bugün nerede olurduk? Tarihi sınıfsız topluma ve insanların mutluluğuna doğru yönlendiren Rus Devrimidir, bütün dünyada demokrasinin kazanımlarını kolaylaştıran da odur.

Bazen çok güç koşullar içinde geçen en az kırk yıllık bir mücadelenin deneyimi bana ne öğretti? İlkeler konusunda hiçbir zaman uzlaşmamayı; gerçeklere her zaman çekinmeden bakmayı; başarısızlıklar karşısında yılgınlığa düşmeyip bunlardan gerekli dersleri çıkartmayı; yığınlara sarsılmaz bir güven, onların zaferine mutlak bir inan beslemeyi.

Bu mücadele bana kendi halkıyla, insanlığın kurtarıcısı proletaryayla özdeşleşme mutluluğundan daha büyük bir mutluluk; onun kavgasını yönetme onurundan daha gerçek bir onur; tarih, ilerleme, sömürülen ve ezilenlerin kurtuluşu doğrultusunda yürüme doyumundan daha yüksek bir doyum; komünizm meşalesini yükselen kuşaklara götürme onurundan daha yüce bir onur olmadığını da öğretti.

Ve çalışma arkadaşlarına, mücadele yoldaşlarına üzülen, acı çeken, umut eden herkese bu sayfaları sunan komünist militan

Fransa adlı gemimizin fırtınayla uçuruma sürüklenmeyeceğinden, kölelik ve savaş kayalıklarına çarpmayacağından, ama işçi sınıfının ve onun komünistlerde somutlaşan soylu idealinin itişiyle, Victor Hugo'nun dediği gibi ışıklı, özgür ve kardeşçe bir geleceğe yol aldığından emindir.

Işıyıp duran bilime
Belaların ölümüne, cömert bağışlamaya
Bolluğa, huzura, gülüşe, mutlu insana
Gider bu şanlı gemi...

NOTLAR

1. Eski sendikanın üyeleri C.G.T.'ye bağlı sendika üyelerine «broutchoutard»lar diyorlardı, broutchoux yanlıları demekti bu. Devrimciler ise eski sendika üyelerinden küçümseyerek «baslycot»lar diye söz ediyorlardı.
2. Douai kentinde her yıl adına bayram kutlanan efsane kahramanı. Dev'in boyu sekiz, karısınınki 7 metreymiş. Üç de çocukları var. Ç.
3. 1919 Ağustos ve Eylül'de Alman'larla yapılan bir dizi savaş kastedilmektedir. Ç.
4. V.İ. Lenin: Que faire? (Ne Yapmalı?) s. 27 Editions en langues étrangères, Moskova, 1958.
5. Savaş II. Enternasyonal'in yanlışlarını ve çöküşünü ortaya çıkardı. Bolşevik Partisi dışında kalan tüm Enternasyonal Partileri, her biri kendi ülkesinin burjuvazisinin kuyruğuna takılarak savaş politikasına teslim oldular. 1 Kasım 1914'de, Lenin şöyle diyordu: «II. Enternasyonal öldü... Yaşasın III. Enternasyonal!» Mart 1919'da Marksizmin devrimci ilkeleri etrafında, bolşeviklerin çevresinde yeralan işçi partilerinin yeniden birleşmeleriyle III. Enternasyonal kuruldu. Reformist liderler, oportünizmi dağınıklığa sürükleyen III. Enternasyonal karşısında, burjuvazi ile sınıf işbirliği politikasını giderek bir Enternasyonal örgütün diriltilmesini salık verdiler.
6. Maden ocağında işçi başı.
7. Reformcu şeflerce C.G.T.'nin ihraç edilmesinden

sonra devrimci sendikaların Birleşik Genel İş Konfederasyonu kurulmuştu. (Confédération Générale du Travail Unitaire)

8. Yeraltı Emekçileri Birleşik Federasyonunun III. Kongresinin resmi tutanağı, Montceau-les-Mines 18-27 Ağustos 1924, s. 38-43.
9. Henri Barbusse, Raymond Lefebvre, Paul Vaillant-Couturier ve Georges Bruyère tarafından kurulan Cumhuriyetçi Eski Savaşçılar Derneği. (Association Républicaine des Anciens Combattants)
10. J. Stalin: Des Principes du Léninisme (Leninizmin İlkeleri) s. 4 Editions Sociales, 1952.
11. *Ufuk Mavisi, 1915-1927 arası Fransız ordusunda kullanılan üniforma rengidir. Ç.*
12. V.İ. Lenin: L'Impérialisme, stade suprême du Capitalisme (Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması), s. 10, Editions sociales, 1952.
13. Jean Jaurès: Textes choisis (Seçme yazılar), c. I. s. 157. «Les classiques du Peuple», Editions Sociales, 1959.
14. V. Congré National du Parti Communiste Français (Fransız Komünist Partisi'nin V. Ulusal Kongresi), s. 44-45, Bureau d'editions, Paris 1927.
15. a.g.e.
16. Karl Marx: Le 18 Brumaire de Louis Bonaparte (Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i), s. 103, Editcons sociales. 1956.
17. Karl Marx: Le Guerre civile en France (Fransa'da İç Savaş), 1871, s. 63, Editions sociales, 1953.
18. V.İ. Lenin: L'İmperialisme, stade supreme du capitalisme (Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması). s. 44 Editions sociales, 1952.
19. V.İ. Lenin: Que faire (Ne Yapmalı?) s. 18-19 Editions

en langues étrangères. Moskova 1958.

20. J. Stalin: Des Principes du Léninisme (Leninizmin İlkeleri), s. 77, Editions sociales, 1952.
21. 1959 Ekim'inde partimiz delegasyonu Weimer halkı tarafından sıcak bir ilgiyle karşılandığı vakit, Goethe ve Schiller'in yüksek heykellerinin bulunduğu alanda genç bir Alman Halkın Çocuklarının bu sayfasını Fransızca olarak okudu, sonra bir genç kız aynı parçayı Almanca basından okudu. Daha sonra bir koro Fransızca olarak marseyyez'i söyledi. Son derece heyecanlandık.
22. 14 ve 21 Ağustos 1931 tarihli L'Humanité'deki makale başlıkları. Bak Maurice Thorez: Œuvres (Eserler), İkinci kitap, c. II. Editions sociales, s. 102-109.
23. 1958 referandumu ve yasama seçimleri bir şiddet, provokasyon ve suikast havası içinde geçti: bu, halk yığınlarını aldatmak ve şaşkına çevirmek için gericiliğin uyguladığı bilinen usullerin yeni örneğidir.
24. Le Populaire, 13 Eylül 1931. Beş harf, fransızca merde = bok sözcüğünü anlatıyor. Ç.
25. Maurice Thorez: Œuvres (Eserler), İkinci kitap, c. IV. s. 109-112.
26. Bulanjizm: General Boulanger'nin kişiliğine ya da doktrinine bağlı siyasi Parti. Ç.
27. Karl Marx: Kapital, birinci kitap, XXXII. bl. c. III. s. 205, Editions sociales 1949.
28. J. Stalin: Les Questions du Léninisme (Leninizmin Sorunları) c. II. s. 130 Editions sociales, 1947.
29. Mauriçe Thorez: «Faşizmi Yenmek İçin Birleşik Cephe» Eserler, İkinci kitap c. VI. 179-186.
30. Kahraman İspanyol savaşçılarına yardım için uluslararası birleşik cephe, yazılar ve belgeler, Paris

Bureau d'éditions. 1935.

31. İtalya'daki 13, 14 ve 15 yy. ressamları. Ç.
32. Maurice Thorez: «Alsace-Lorraine Boyunduruk Altında», *4 Nisan 1933 tarihli Resmî Gazete*, s. 1862. Bak, Eserler, ikinci kitap, c. V s. 78.
33. Maurice Thorez: Œuvres, üçüncü kitap, c. XI. s. 25-27.
34. a.g.e. s. 42.
35. Karl Marx: Les Luttes de classes en France, (Fransa'da Sınıf Mücadeleleri) s. 55 Editions sociales, 1952.
36. Maurice Thorez: Œuvres, üçüncü kitap, c. XI. s. 117-118.
37. Maurice Thorez: «Pour une France libre, forte et heureuse» (Özgür, Güçlü ve Mutlu Bir Fransa İçin) Œuvres, üçüncü kitap, c. XI. s. 208.
38. a.g.e. s. 209.
39. a.g.e., s. 215-216. Ayrıca bakınız Maurice Thorez: Pour l'union, communistes et catholiques, s. 5-6, Editions sociales, 1949.
40. a.g.e. s. 244-245.
41. Komünist Parti'nin savaştan önce 74 milletvekili bulunuyordu: 1 Ağustos 1937'de Grenier, Saint-Denis sandalyesini dönek Doriot'dan geri almıştı. Nisan 1939'da Montluçon'da bir komünist, senatör olan Sosyalist milletvekili Marx Dormoy'un yerine geçmişti.
42. Bak Maurice Thores: Œuvres, üçüncü kitap, c. XII. s. 9 *ve sonrası, Editions sociales*, 1954.
43. Bak. Œuvres, üçüncü kitap, c. XI. s. 217-226.
44. Karl Marx: «Kugelmann'a Mektup», Fransa'da iç savaş, s. 77, Editions sociales, 1952.
45. Maurice Thorez: Œuvres, üçüncü kitap, c. XII. s.

47-48.

46. Maurice Thorez: «La Marseilleise». Œuvres, üçüncü kitap, c. XII. s. 59.
47. La Bruyére: Les Caractères.
48. Maurice Thorez: Œuvres, üçüncü kitap, c. XI. s. 46 ve 48.
49. Hitler: Mein Kampf, s. 315, édition allemande, Munich, 1935.
50. a.g.e. s. 699.
51. a.g.e. s. 704.
52. Resmî Gazete. Parlamento görüşleri, s. 98, 6 Aralık 1936. s. 3364. Bak Maurice Thorez: Œuvres, üçüncü kitap c. XIII. s. 120-121.
53. Hermann RAUSCHNİNG: Hitler m'a dit, s. 22-26.
54. a.g.e. s. 42.
55. Alsas'da 1493'de kurulan ve 1525 köylü savaşlarına kadar feodallere karşı mücadele eden *gizli* köylü ve pleb derneği. Bundschuh amblem olarak uzun kayışlı bir köylü ayakkabısı seçilmişti: Bundschuh adı buradan gelir.
56. Maurice Thorez: Œuvres, üçüncü kitap. c. XII, s. 158.
57. İspanya Sosyalist Partisi'nin Fransız Sosyalist Partisi'ne gönderdiği 24 Ekim 1936 tarihli mektup. Bak Œuvres, üçüncü kitap, c. XIII. s. 77 ve sonrası.
58. P. Vaillant-Couturier: Au service de L'esprit (Düşünce Uğruna), 1936.
59. 5 Ekim 1902'de Anatole France'in Emile Zola'nın cenaze töreninde söylediği söz.
60. Bak Maurice Thorez: «Main dans la main, pour la ronde de la paix.» (Barış Dansı İçin Elele), Eserler üçüncü kitap, c. XV. s. 17 ve sonrası.
61. Maurice Thorez: «Fransa'nın Çevresinde Birleşen

Cezayir Halkı», Œuvres, dördüncü kitap, c. XVI. s. 176.

62. a.g.e., s. 183 ve 184.
63. Lettres de Fusillés (Kurşuna Dizilenlerden Mektuplar), s. 71, Editions sociales, 1958.
64. 17 Ocak 1940 tarihli Resmî Gazete, sayı 4. s. 43.
65. Pertinax: Les Fossoyeurs (Mezar Kazıcıları), s. 281.
66. a.g.e. s. 295.
67. Maurice Thorez: Œuvres, beşinci kitap, c. XIX, s. 57-58.
68. Lettres de Fusillés (Kurşuna Dizilenlerden Mektuplar), s. 24.
69. a.g.e. s. 26.
70. Marx: Critique du programme de Gotha, (Gotha Programının Eleştirisi). s. 29, Editions sociales, 1950.
71. Bak: «Lettre au plénipotentiaire délequé du C.F.L.N. en U.R.S.S.» (C.F.L.N.'nin S.S.C.B. Orta Elçisine Mektup), Œuvres, de Maurice Thorez, c. XIX, s. 179.
72. Maurice Thorez: Une Politique de grandeur française (Fransız Büyüklüğüne Yakışan Bir Politika), s. 340.
73. a.g.e. s. 343.
74. a.g.e. s. 344.
75. Maurice Thorez: Produire. Faire du charbon (Üretmek. Kömür Yapmak), Editions du Parti communiste français, Paris 1945.
76. a.g.e.
77. General de Gaulle, Anılar'ında bu olayların, gerçeklerden oldukça uzaklaşan pek öznel bir anlatımı verir.
78. General de Gaulle hakkındaki bu bölüm 1949 basımında olduğu gibidir. Bu bölümde bir sözcük olsun değiştirmeyi faydalı görmedik.

79. Maurice Thorez: 18 Kasım 1946'da Times'ın yayınladığı demeç, Cahiers communisme, Kasım 1946, s. 1014-1016.
80. Karl Marx: Travail salarié et Capital, suivi de Salaires, Prix et profits, s. 113-114, Editions sociales, Paris, 1952. (Ücret Fiyat ve Kârı ve Ücretli Emek ve sermaye).
81. André Philip Le probleme ouvrier aux Etat-Unis Birleşik Devletlerde İşçi Sorunu), s. 38.
82. Maurice Thorez: Au service du peuple (Halkın hizmetinde), s. 53, Paris 1947.
83. Combat, 13 Eylül 1947.
84. Rapport au nom de la Commission des Finances du Conseil de la République (Cumhuriyet Meclisi Maliye Komisyonu Adına Rapor) sayı 254, 12 Mart 1949.
85. Der Tag, 21 Kasım 1948.
86. Le Monde, 2 Mart 1949.
87. France-Soir, 26 Mart 1949.
88. 24 Şubat 1949 oturumu.
89. Özellikle bakınız Maurice Thorez: «Discours à la Chambre des Députés» Millet Meclisinde Konuşmalar) (14 Mart 1933) Œuvres, c. V. s. 24.
90. Philippe Devillers: Histoire du Vietnam de 1940 à 1952. (1940'dan 1952'ye Kadar Vietnam Tarihi) s. 149-150.
91. Chachlik, şişte kızartılmış parça koyun etinden bir yemektir. (şiş kebabı Ç.)
92. Maurice Thorez: Rapport au XII. congres de Gennevilliers, (Gennevilliers'de Yapılan XII. Kongreye Rapor), 1950.
93. Maurice Thorez: «Rapport au XIV. e Congrès du Parti Communiste française» (Fransız Komünist

Partisi'nin XIV. Kongresine Rapor) Cahiers du Communisme (Temmuz- Ağustos 1956), s. 65.

94. Les Cahiers du Communisme, Mart 1955.
95. Les Cahiers du communisme, Temmuz-Ağustos 1955.
96. Mery ve Serge Bromberger, Les 13 complots 13 mai (13 Mayıs'ın 13 Komplosu) adını taşıyan kitaplarında (s. 202) şu açıklığı veriyorlar: «Saldırgan güçlerin büyük çoğunluğu Eski Çinhindli'lerden oluşmuştur, bunlar sayıları 1500 kadar tam örgütlü, gerektiğinde silahlandırılan vurucu göstericilerdir, içlerinden 300'ü de Macar'dır. Bu Macar'lardan çoğu geçen yıl Budapeşte'ye gidenler ya da ordan paçasını kurtarıp gelenlerdir.»
97. 6 Nisan 1973'de Konvansiyon tarafından kurulan ve özellikle Robespierre, Saint-Just ve Carnot'yu içine alan Kamu Kurtuluş Komitesi içeride Cumhuriyetin düşmanlarını ezdi ve Fransayı düşman istilâsından kurtardı.
98. L'Humanité, 26 Ağustos 1958.
99. Maurice Thorez: Discours à la jeunesse (Gençliğe Söylev) Gennevilliers, 29 Kasım 1959.
100. a.g.e.
101. Marx ve Engels: Komünist Parti Manifestosu
102. Marx: Contribution à la critique de l'économie politique (Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı) Önsöz, s. 4 Editions sociales.
103. Le parti communiste et la question paysanne (Komünist Parti ve Köylü Sorunu), s. 53-54. Editions sociales, 1949.
104. Marx ve Engels Manifeste du Parti communiste (Komünist Parti Manifestosu) s. 41 Editions sociales, 1954.

YAYINLANAN KİTAPLAR

- Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla (2. Basım) 40 TL.
  L. Huberman
- Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi (2. Basım) ... 40 TL.
  O Kurmuş
- Bilimsel Sosyalizm ve Sosyal Demokrasi
  (2. Basım) ..... 20 TL.
  V. Vassine - S. Gribanov - İ. Oundassynov
- Aydınlar ve Sınıf Mücadelesi (2. Basım) ..... 20 TL.
  Casanova - Prevost - Metzger
- Diyalektik ve Tarihî Materyalizm (3. Basım) ... 40 TL.
  A. Spirkin - O Yakhot
- Kapitalizmin Ekonomi Politiği (2. Basım) ... 70 TL.
  M. Ryndna - G. Chernikov
- Sendikalar Üzerine (Tükendi) ..... 60 TL.
  K. Marx - F. Engels - V. İ. Lenin
- Endüstrileşme Sürecinin Temel Sorunları
  Sovyet Deneyimi 1925 - 1940 ..... 60 TL.
  Y. Küçük
- İki Açıdan Türkiye İşçi Partisi Davası ..... 30 TL.
  B. Boran
- Yeni Devrim Teorilerinin Eleştirisi 1
  Fanon ve Afrika'da Sınıflar (Tükendi) ..... 30 TL.
  J. Woddis

Fransız işçi sınıfının olduğu kadar dünya işçi sınıfı hareketinin de en önde gelen isimlerinden biri olan Maurice Thorez'in yaşam öyküsü birçok bakımdan son derece ilgi çekicidir. Bu kitapta büyük bir devrimcinin yaşamı 20. yüzyıl başlarından bu yana Fransa'da bilimsel sosyalist hareketin, anti-faşist direnişin gelişimi, uluslararası işçi sınıfı hareketinin yarım yüzyıllık mücadelesi birarada anlatılmaktadır.

Yaşam öyküleri serimizin bu ikinci kitabının doğrudan doğruya yaşamı anlatılan kişi tarafından yazılmış olması, bir özyaşam öyküsü oluşu, kitabın değerini daha da artırmaktadır.

60 lira